
"พระมหากษัตริย์ไทย : การพัฒนาวัฒนธรรม"

นายทวีรัก เจริญสุข

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2540

พระบรมราชานุสาวรีย์สองรัชกาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันสุขุม ลุ่มลึก กว้างไกล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระปิยมหาราชจึงได้พระราชทานกำเนิดสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน หรือโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อพ.ศ. 2442 ทั้งนี้เพื่อผลิตบุคคลากรเข้ารับราชการสนองพระบรมราโชบายปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2435 ในพ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ทรงตระหนักว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถของพระองค์ทรงมีพระราชปรารภมานานแล้วที่จะให้มีมหาวิทยาลัยในรัชสมัยพระองค์ แต่ติดขัดที่ภาวะการณ์เศรษฐกิจสังคมภายในประเทศและภัยจากการล่าอาณานิคมจากภายนอกประเทศ ดังนั้นหลังจากเสด็จผ่านพิภพเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติเพียง 52 วัน ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459 ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระบรมราชโองการกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระบรมราชูปถัมภ์แห่งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเวลาต่อมา ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับเป็นพระราชธุระจัดกิจการทุกอย่างด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ สำหรับการดำเนินงานสำนักฝึกหัดข้าราชการพลเรือนหรือโรงเรียนมหาดเล็ก พระบรมราชูปถัมภ์ที่พระราชทานครั้งนั้นนั้นจนถึงระยะต้นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่งผลให้มหาวิทยาลัยแรกแห่งกรุงสยามเจริญเติบโตอย่างมั่นคงและก้าวหน้า สามารถผลิตบัณฑิตที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน สมดังพระราชปณิธานในพระผู้พระราชทานกำเนิด

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยองค์พระประมุขของประเทศ ผู้เป็นดั่งเสาหลักค้ำจุนและพัฒนาประเทศให้ก้าวไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้พลิกโฉมประวัติศาสตร์ ทั้งปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมให้แก่ชาติไทยให้ก้าวมันทันโลก ผู้วิจัยจึงขอเสนอบทวิจัย เพื่อแสดงถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณในพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ อันปรากฏคุณเอนกอนันต์ต่อการพัฒนาประเทศ ในแง่ของศิลปวัฒนธรรมและการศึกษาเป็นการเทอดพระเกียรติพระองค์ท่านให้ปรากฏเป็นหลักฐาน แม้การศึกษาค้นคว้าในพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในสมเด็จพระปิยมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจะมีผู้เคยศึกษาค้นคว้า และแต่งตั้งตำราไว้มากมาย แต่การรวบรวมเรื่องราวที่วิเคราะห์แนวทางของศิลปวัฒนธรรมและการศึกษาดังกล่าวข้างต้นเข้าด้วยกัน ยังไม่มีผู้ได้ดำเนินการมาก่อน จึงเป็นสิ่ง

ทำทนายที่สามารถผูกให้เห็นถึงประโยชน์ที่เอื้อต่อกันและกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ เพื่อเน้นประโยชน์โดยตรงต่อเยาวชนที่จะได้ตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันจะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะเพาะบ่มให้มีความรักและหวงแหนที่จะสืบสานมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมอันงดงามของชาติให้ดำรงคงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยสืบไป

การศึกษาค้นคว้าและจัดทำงานวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นได้ด้วยความมุ่งมั่นที่จะสนองพระคุณบิดร มารดา ซึ่งสำเร็จลงด้วยดีโดยความอนุเคราะห์ด้านทุนวิจัยจากส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ รวมทั้งการจัดหาข้อมูลและการช่วยเหลือด้านงานพิมพ์จนปรากฏผลเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์อย่างมีน้ำใจยิ่ง จากเจ้าหน้าที่ทุกคนของหอประวัติจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะท่านอาจารย์สวัสดิ์ จงกล ผู้เชี่ยวชาญด้านเอกสารหอประวัติจุฬาฯ ที่ได้กรุณาทบทวน และเพิ่มเติมข้อมูลอย่างสละสลวย และถี่ถ้วน ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้ ขอگุศลแห่งมิตรจิตอันงดงามนี้ได้ตอบสนองให้ทุกฝ่าย และทุกท่านประสพแต่ความก้าวหน้า รุ่งเรือง และมีความ "เจริญสุข" โดยทั่วหน้ากันตลอดไป

ผศ.ทวีรัก เจริญสุข
ผู้วิจัย

	สารบัญ	หน้า
คำนำ		
บทนำเรื่อง		1
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	-พระราชประวัติ	3
	-การศึกษา	6
	-สิ้นสมเด็จพระบรมราชชนก	9
	-พระบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2	13
	-เสด็จประพาสยุโรป	17
	-เสด็จประพาสต้น	23
	-สมเด็จพระปิยมหาราช	27
	-ทั้งแผ่นดินแทบสิ้นตาม	37
	-พระปรีชาญาณในรัชกาลที่ 5	41
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	-พระราชประวัติ	50
	-พระราชอัธยาศัย	54
	-การศึกษา	58
	-สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ	62
	-พระปรีชาญาณ	66
	-ปราชญ์สยาม	70
	-ครูและนักพัฒนา	73
	-ปลายรัชกาล	75
พระปรีชาญาณด้านการศึกษา		80
	-โครงสร้างการศึกษาแบบสมัยใหม่	84
	-การขยายตัวทางการศึกษา	87
	-พระบรมราโชบายทางการศึกษาของรัชกาลที่ 6	89
	-การพัฒนาบุคคล	95
	-กิจการลูกเสือ และเสือป่า	97
	-การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์-มรดกล้ำค่าของชาวไทย	104
พระปรีชาญาณด้านชีวิตวัฒนธรรม		108
	-การแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	111
	-การแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 4	115
	-การแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5	119
	-การแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 6	133
	-ผลสืบเนื่องของพัฒนาการการแต่งกายในสมัย รัชกาลที่ 5-6	136

	หน้า
พระปรีชาญาณด้านศิลปกรรม	143
-ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 5	144
-จิตรกรรม	146
-ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 6	148
-จิตรกรรมและภาพล้อ	150
-สถาปัตยกรรม	154
-พระราชวัง	156
-รัชกาลที่ 1	160
-รัชกาลที่ 2	161
-รัชกาลที่ 3	162
-รัชกาลที่ 4	163
การสร้างวังในสมัยรัชกาลที่ 5	165
-พระราชวังสราญรมย์	168
-วังบางขุนพรหม	171
-วังปารุสกวัน	175
-วังลดาวัลย์	178
-วังสะพานขาว	181
-วังบ้านดอกไม้	183
-วังกรมพระสมมตอมรพันธุ์	184
-พระที่นั่งวิมานเมฆ	185
-พระที่นั่งอัมพรสถาน	187
-พระที่นั่งอนันตสมาคม	190
การสร้างวังในสมัยรัชกาลที่ 6	195
-พระราชวังสนามจันทร์	198
-พระที่นั่งพิมานปฐม	199
-พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	200
-พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์	201
-พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์	204
-พระตำหนักทับแก้ว	205
-พระตำหนักทับขวัญ	206
-พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน	207
-พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน	208
-วังพญาไท	209
-วังกรมพระนเรศวรฤทธิ์	214
-พระราชวังบางปะอิน	216

	หน้า
ภาพรวมแห่งการพัฒนาวัฒนธรรม	219
บทสรุป	221
อธิบายศัพท์	224
บรรณานุกรม	230

พระอัจฉริยภาพของล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ที่ทรงแสดงออกในด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยให้เจริญเทียบเคียงอารยประเทศทางตะวันตก เพื่อผลแห่งความก้าวหน้าของประเทศและการรอดพ้นจากเงื้อมมือของต่างชาติในการล่าอาณานิคมนับแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สองพระมหากษัตริย์ไทยแห่งบรมราชจักรีวงศ์ ทรงพระปรีชาสามารถในทุก ๆ ด้าน ทรงริเริ่มและวางรากฐานในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่ระบบบริหารราชการแผ่นดิน งานด้านสาธารณสุข โภค การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และที่สำคัญยิ่งคือทรงวางรากฐานทางการศึกษาของไทย ให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ

นับเป็นยุคสมัยที่กรุงสยามเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างผิดหูผิดตา การสิ่งใดที่ล้ำสมัย ไม่เหมาะสมแก่กาลก็ทรงยกเลิกเสีย การสิ่งใดที่เป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง ก็ทรงพระราชอุทิศสาหะปฏิบัติบริหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยลุล่วง จนได้รับการยกย่องด้วยความชื่นชมและตรึงตาตรึงใจในความทรงจำของพสกนิกรว่าเป็นสมัย "บ้านเมืองดี" ที่สืบทอดพัฒนาการแห่งความก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้

ดังนั้น การเข้าใจภูมิหลังอันเพียบพร้อมสมบูรณ์ และการรู้แจ้งถึงพระราชกรณียกิจอันหลากหลายของพระ

มหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้
เข้าใจในพระปรีชาญาณ และพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระ
พระปิยะมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า สอง
พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพัฒนาการ
ทางวัฒนธรรมประเทศเป็นเอนกอนันต์

งานวิจัยนี้ จึงเป็นผลมาจากการค้นคว้าและรวบรวม
รวมข้อมูลด้านภาพถ่าย และเอกสารอันเป็นหลักฐาน
อ้างอิงถึงพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระพุทธ
เจ้าหลวง และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงจุดเชื่อมโยงทางการศึกษา และ
ศิลปกรรมอันส่งผลถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองให้เจริญ
รุดหน้า และพัฒนาการทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมให้เกิดการ
ยอมรับ มีศักดิ์และสิทธิ์ทัดเทียมอารยประเทศ เป็นผล
ให้ชีวิตและชาติดำรงคงอยู่อย่างมีเอกราชอธิปไตยสืบไป

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระปิยมหาราช

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องต้นในพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ 12 พรรษา ในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2408

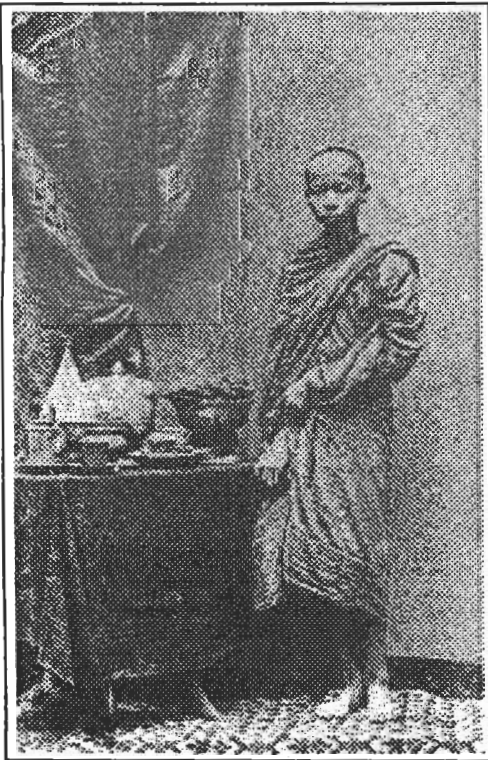

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ประทับยืนที่เกยหน้าพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกษ์ปราสาท และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ ทรงประทับพระราชยานหามในพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2408

การศึกษา

สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ได้ทรงรับการศึกษาดมราชประเพณีของพระราชโอรสพระองค์ทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ ที่นับถือกันในสมัยนั้น ทั้งภาษามคธ อักษรกรรม คชกรรม รัฐบาล และศาสตราวุธตามโบราณราช ประเพณีทุกประการตลอดจนวิชามวยปล้ำ กระบอง กระบี่ ฯลฯ นอกจากนี้ยังทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษกับหม่อมแอนนา เลียวโนเวนส์ ชาวอังกฤษจากสิงคโปร์ ซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ ได้ทรงจ้างมาถวายการสอน อันเป็นพระราชกุศโลบายอันเฉียบแหลมของรัชกาลที่ 4 ที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของภาษาต่างประเทศ ซึ่งในอนาคตบ้านเมืองจะพัฒนาก้าวไกล ย่อมต้องมีการติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น จึงต้องใช้ความสามารถทางภาษาและไหวพริบ ตลอดจนการทูตที่เฉียบ คม

ปี พ.ศ. 2404 สมเด็จพระราชชนนีทรงประสูติและเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 9 กันยายน ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์เพิ่งจะมีพระชนม์มายุได้เพียง 9 พรรษา พระองค์เจ้าละม่อม จึงได้อุปการะอย่างดีแทนพระราชชนนี ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายก็ทรงรัก "ท่านยาย" เป็นยิ่งนัก และมีความผูกพันกันเป็นอันมาก

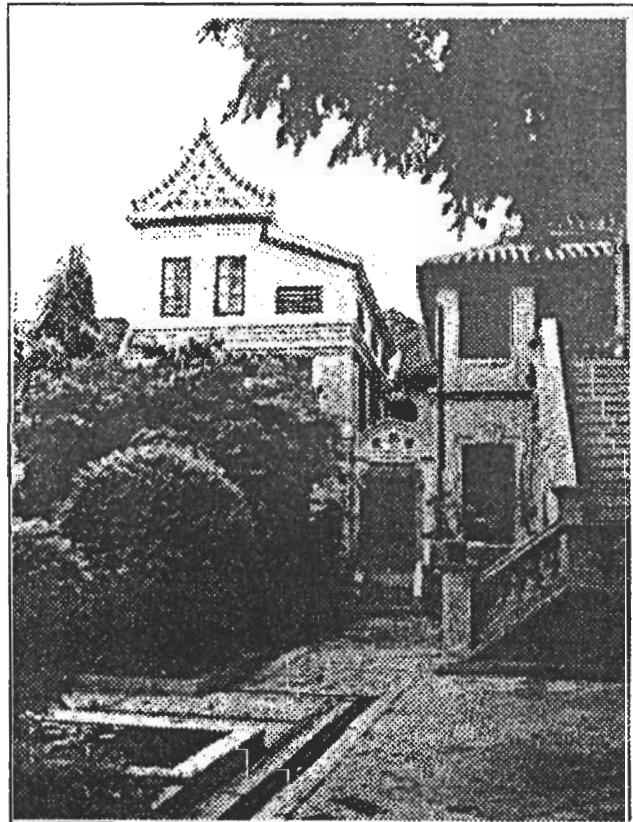
ครั้นเมื่อถึง พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคต!

นี่เองจึงเป็นช่วงเวลาสำคัญของประวัติศาสตร์ เพราะเหตุว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 2 รองจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เท่ากับมีพระฐานะเป็น "รัชทายาท" ที่จะสวดยราชย์สืบต่อไป

สามเณร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า
จุฬาลงกรณ์ ทรงศึกษาพระพุทธศาสนา
นาน 6 เดือน โดยเสด็จออกจำพรรษา
ณ พระตำหนักปั้นหย่า ในบริเวณวัดบวร
นิเวศวิหาร

พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร

ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเสียแล้ว ตำแหน่ง "รัชทายาท" จึงตกมาที่พระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ และในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2409 เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ จึงได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณรนาน 6 เดือน หลังจากนั้นได้ทรงลาผนวชและเสด็จประทับอยู่ฝ่ายหน้าได้ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ กับนายจันตะเล หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน จนสิ้นรัชกาลที่ 4 ในระยะนี้พระองค์ได้ทรงเข้าเฝ้าพระบรมชนกนาถ อย่างสม่ำเสมอและใกล้ชิด เพื่อทรงศึกษาพระราชภารกิจต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกวาดขันพระราชโอรสด้วยพระองค์เองในการแนะนำอบรมเรื่องราชการงานเมือง ตลอดจนให้รับฟังพระบรมราโชวาทในราชกิจ ทั้งอรรถคดีและกฎหมาย รวมทั้งพระราชพิธีและราชประเพณีต่าง ๆ จนทรงมีความรู้ด้านวัฒนธรรมประเพณีอย่างดียิ่ง ซึ่งเปรียบได้กับการศึกษาอันลึกซึ้งที่มากมายยิ่งกว่าในมหาวิทยาลัยใด ๆ

ดังนั้น ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2410 สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์จึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เสด็จพระยศเป็น **กรมขุนพินิตประชานาถ** ทรงกำกับราชการกรมมหาดเล็ก กรมพระคลังมหาสมบัติ และกรมทหารบกวังหน้า

ครั้งเสวยราชย์แล้ว พระองค์ยังได้ทรงศึกษาด้านภาษากับนายแปดเดอส์สัน ชาวอังกฤษและทรงชวนชายศึกษาเพิ่มเติมด้วยพระองค์เองตลอดมา นับเป็นพระปรีชาอุตสาหะในด้านการศึกษาโดยแท้

สิ้นสมเด็จพระบรมราชชนก

ในวันที่ 18 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2411 สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ได้ตามเสด็จพระบรมราชชนก ไปที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ตำบลห้วยกอ ซึ่งเป็นป่าที่เต็มไปด้วยพืชไผ่ป่า และไผ่ต่าง ๆ สารพัน

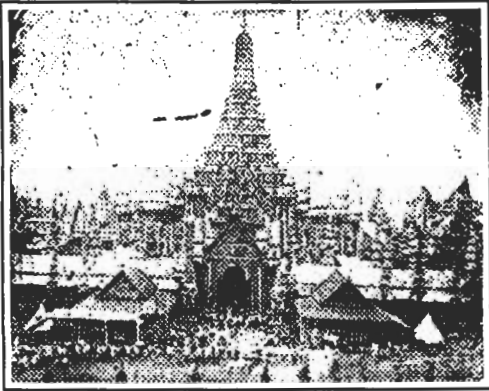
ทั้งยังทรงประทับแรมในเต็นท์กลางป่า ดังนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์จึงได้รับเชื้อไข้ป่าจนทรงพระประชวร แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เองก็ทรงพระประชวรอย่างหนักเมื่อเสด็จกลับพระนครเพียงไม่กี่วัน

แล้วคืนวันวิโยคก็มาถึงในวันพฤหัสบดีที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2411 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัวได้เสด็จสู่วรรคาลัย เมื่อเวลา 21.06 น. ท่ามกลางความเศร้าโศกของคนทั้งหลาย

ทั่วราชอาณาจักรมไปด้วยเสียงระงมให้ ทว่าบรรดาพระราชวงศ์และราชมนตรี เสนาอำมาตย์ข้าราชการผู้ใหญ่กลับต้องระงับความโศกเศร้าเพื่อมาเปิดประชุมหารือเรื่องสำคัญยิ่ง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เวลาเที่ยงคืนล่วงไปแล้ว ที่ประชุมก็ลงมติเห็นพ้องกันว่า สมควรจะยกสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ขึ้นเสวยราชสมบัติ เพื่อทดแทนพระคุณของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

และโดยที่พระเจ้าลูกยาเธอยังทรงพระเยาว์นัก จึงเห็นควรให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ว่าราชการแผ่นดินแทนจนกว่ายุวกษัตริย์จะมีพระชนม์มายุครบ 20 พรรษา ซึ่งก็คืออีก 5 ปีข้างหน้านั่นเอง

ภายในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ยังทรงอ่อนเพลียนักด้วยเพราะเพิ่งสร้างคลายจากพระอาการประชวรในเวลาที่ต้องเสด็จไปสักการะพระบรมศพนั้น ทรงเพลียและโหม่นสงนมีอาจทรงพระดำเนินได้โดยปกติต้องเสด็จขึ้นประทับบนพระเก้าอี้แล้วให้คนหามไปบนพระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ อันเป็นที่ทรงพระบรมศพ

ความบอบช้ำทั้งทางพระวรกาย และพระราชหฤทัย ทำให้ยุวกษัตริย์ทรงฝันได้เพียงยกพระหัตถ์ขึ้นถวายบังคมพระบรมศพเท่านั้น น้ำพระเจดริกก็พรุ้งพรุแล้วทรงล้มสิ้นสติสลบแน่นิ่งไปในทันที! สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนบำราบปรปักษ์ จึงเป็นผู้ถวายน้ำสรอง ทรงเครื่องพระบรมศพ แทนพระองค์

เมื่อสิ้นสมเด็จพระบรมชนกนาถแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายเสนาบดีผู้ใหญ่ ได้ประชุมพร้อมกันถวายราชสมบัติแด่เจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ แห่งพระบรมจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2411 แล้วถวายพระปรมาภิไธยที่จารึกพระนามในพระสุพรรณบัฏว่าดังนี้

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บวรจักรัตนราชรวินวงศ์ วรุตมพงศบริพัตร วรชัตติยราชนิทโรดม จาตุรัตนบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะห์ณี จักรีบรมนาถอดิศรราชรามวรัญกูร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ธิญญลักษณ์วิจิตรโสภาคยสรรพางค์ ทิพยธาวาดารไพศาล เกียรติคุณอดุลยวิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิศิษฐศักดิ์สมญา พิณิตประชานาถ เปรมกระมลชัตติยราช ประยูรมูลมุขราชดิลก มหาปรีวารนายก อนันตมหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินธร อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ

พระเมรุมาศ พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2411

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายที่บริเวณสี่พันธุธร ซึ่งเป็นมุขกระสัน หน้าหอพระธาตุมณฑล ในพระบรมมหาราชวัง ทรงสายสะพายนพรัตนราชวราภรณ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
ครั้งแรก ในวันพุธที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2411 พระองค์ทรงเครื่องต้นชฎากลิบ ฉลองพระองค์
ครุย ทรงสายสะพายและดาราออสเตรียกับดารานพรัตน์และดาราช้างเผือกพิเศษครั้งรัชกาลที่ 4

ดวลปืนไปเป็นเหตุ 11 หรือไป (ตามที่มี ๑๑๐๐)

ประสิทธิ์วรวงศ์มโหตรบรมราชสมบัตินพดลเศวตฉัตรรา
ดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิลิต สรรพ
ทศทิศวิชิตชัย สกลมหิสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวร
มหินทรมหาราชธานีราชโรดม บรมนาถชาติอาชาวศัย
พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุดลยศักดิ์อรรคนธศรามา
ธิปดี เมตตากรุณาศีลตฤทัย อโนปมัยบุญญาการ สกล
ไพศาล มหารัษฎาภดินทร ประมินทรธรรมิกมหาราช
อิราช บรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"

อันนี้ (อันนี้ ๑๐๒๐๐)

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์เสด็จ
ประพาสเพื่อทอดพระเนตรกิจการบ้านเมืองของเพื่อนบ้าน
ที่ชาวยุโรปปกครองอยู่ โดยเสด็จประเทศสิงคโปร์
ปัตตาเวีย และสมารัง หรือชวา (อินโดนีเซีย) เป็นครั้ง
แรกในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2413 เป็นเวลา 47 วัน
และในปีต่อมา วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2415
พระองค์จึงได้เสด็จประพาสพม่า และอินเดีย อันเป็น
ประเทศที่อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษทรงใช้เวลา
ในการเสด็จประพาสครั้งหลังนี้ 3 เดือน

ผลของการเสด็จประพาสทั้ง 2 ครั้ง ทำให้พระ
องค์ทรงมีความรู้ความเข้าใจในพระราชอาณาเขตแถบ
มณฑลชายทะเลฝั่งตะวันตกอย่างยิ่ง อีกทั้งยังได้
ทรงนำความเจริญด้านวัฒนธรรมการแต่งกายอันเป็น
ธรรมเนียมอย่างฝรั่งมาใช้ รวมทั้งการปลูกสร้างอาคาร
แนวใหม่ ซึ่งได้แบบอย่างจากตึกแถวของสิงคโปร์ ตลอดจน
จนการสร้างเขื่อนริมคลองตลอด ซึ่งเป็นแนวทางการ
อนุรักษ์สภาวะแวดล้อมที่งดงามและเรียบร้อยจนปัจจุบัน

พระบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2

ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนม์มายุ 20 พรรษา พระองค์ได้ทรงสละราชสมบัติออกทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมา พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2416 โดยทรงประทับจำพรรษาในพระที่นั่ง ทรงผนวชบริเวณสวนควาลัยในพระบรมมหาราชวังเป็นเวลา 15 วัน นับเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่เสด็จออกผนวชในระหว่างครองราชย์สมบัติ

เมื่อทรงลาผนวชแล้วได้โปรดให้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ถือเป็นการเสด็จกลับขึ้นราชบัลลังก์ใหม่ ในวโรกาสที่พระองค์ทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระองค์เองโดยสมบูรณ์ ไม่ต้องมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินอีกต่อไป

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกใหม่ครั้งที่สอง ตามขัตติยราชประเพณีโบราณนั้น ทรงโปรดฯ ให้มีขึ้นในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2416 เมื่อพระองค์ทรงพระมหาพิชัยมงกุฏสวมพระเศียรด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เองแล้ว ได้ทรงมีพระราชดำรัสว่า ต่อแต่นี้ไปให้เลิกการหมอบเฝ้า ทรงสั่งให้พระราชวงศ์ และข้าราชการบริพารทั้งหมดลุกขึ้นยืน โดยทรงให้เหตุผลว่าประเพณีการหมอบคานเข้าเฝ้านั้นไม่เหมาะสมกับสมัยของบ้านเมืองแล้ว จึงทรงให้เลิกเสีย

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมเหสีและเจ้าจอมทั้งสิ้น 92 พระองค์ แต่ที่ทรงยกย่องให้มีพระยศศักดิ์ชั้นสูงนั้น มีเพียง 4 พระองค์คือ

1. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี มีพระนามเรียกกันทั่วไปว่า "พระนางเรือล่ม" จากที่ทรงประสบอุบัติเหตุลื่นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2423

2. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี ทรงเป็นพระราชมารดาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร พระองค์แรก และทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในรัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9

3. สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นพระราชมารดาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

4. สมเด็จพระนางเจ้าสุชมลมารศรี พระอัครราชเทวี ทรงเป็นพระราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี กรมหมื่นสมเด็จพรนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี
สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี

สมเด็จพระนางเจ้าสุชมลมารศรี พระราชเทวี

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2416 ทรงเครื่องต้นและพระมหาพิชัยมงกุฏ

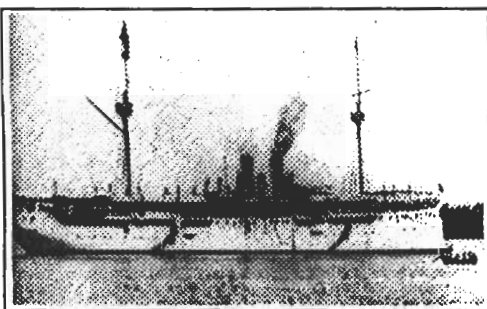
ภาพพิมพ์ลายแกะ พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทรา บรมราชเทวี โดยเอ็น เมเยอร์ ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เลอ เปติ จูรินาล ฉบับวันเสาร์ที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2436 เพื่อแสดงให้เห็นความ "ศิวิไลซ์" ของชาติไทยที่ทัดเทียมกับอารยประเทศ

เสด็จประพาสยุโรป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระปรีชาสามารถอันเฉียบล้า ตลอดรัชสมัยของพระองค์ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศยิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเรื่องยิ่งใหญ่ คือ การเลิกทาส พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะขจัดความกดขี่ ไม่ยุติธรรมในสังคมให้หมดสิ้นไป ทรงมีพระราชดำริว่า ประเพณีทาสที่มีอยู่ในราชอาณาจักรสยาม เป็นเครื่องกีดขวางความเจริญเยี่ยงอารยประเทศ พระองค์ทรงดำเนินการเลิกทาสอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยทรงใช้เวลา นานถึง 31 ปี การเลิกทาสจึงสำเร็จลุล่วงอย่างสันติ โดยทรงตราพระราชบัญญัติและบังคับใช้ทั้งพระราชอาณาจักร ในพ.ศ.2448 นอกจากนั้นพระองค์ยังต้องทรงฝ่าฟันกับอุปสรรคนานาประการทั้งภายในประเทศ และผลกระทบที่มีมาจากต่างประเทศ ซึ่งยังอยู่ในยุคของการล่าอาณานิคมของพวกตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำความเจริญจากอารยธรรมตะวันตกเข้ามาดัดแปลงให้เหมาะสมกับความเป็นไทย ทรงปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ยกเลิกขนบธรรมเนียมโบราณจัดตั้งระบบใหม่ ๆ ในหลายต่อหลายด้าน ทั้งยังเสด็จพระราชดำเนินประพาสต่างประเทศ เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีและนำความเจริญรุ่งเรืองต่าง ๆ ที่ทอดพระเนตร เข้ามาปรับปรุงในแผ่นดินสยาม

การเสด็จไปต่างประเทศหลายคราวนับแต่ต้นรัชกาล คือ สิงคโปร์ ชวา พม่าและอินเดีย ในปีพ.ศ. 2413 ตลอดจนถึงยุโรปหลายประเทศ ทั้ง 5 ครั้ง เมื่อพ.ศ. 2440 และ 2450 มีผลดียิ่งต่อประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพพิมพ์ลายแกะ ประมาณ พ.ศ. 2424 จากหนังสือ Temples and Elephants ของคาร์ล บอค์ เรือพระที่นั่งจักรี เป็นพระราชพาหนะที่ใช้ประทับในการเสด็จต่างประเทศหลายครั้งในการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ตลอดเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์อยู่

ทั้งทางการทูต และการเมืองทำให้ประเทศสยามได้เป็นที่รู้จักยอมรับของนานาประเทศ ทั้งทำให้ความตึงเครียดกรณีพิพาทชายแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ผ่อนหนักเป็นเบา นับเป็นพระปรีชาสามารถทางด้านการทูตที่ช่วยถ่วงดุลทางการเมืองอันลึกซึ้งแยบยลยิ่ง ทรงได้รับการต้อนรับถวายพระเกียรติเป็นอย่างดี ทั้งจากพระเจ้าซาร์นิโคลาสที่ 2 จักรพรรดิแห่งรัสเซียและประมุขของประเทศต่าง ๆ ด้วยการวางพระองค์อย่างเหมาะสมทำให้สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรปกระชับดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงเริ่มแต่งตั้งอัครราชทูตไปประจำอารยประเทศต่าง ๆ ทั้งยังได้ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาในยุโรปหลายพระองค์หลายสาขา รวมทั้งทรงจ้างชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยงานราชการไทยด้วย

กล่าวได้ว่า สยามประเทศมีความทันสมัยขึ้นมา ก็เริ่มจากแผ่นดินของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงนี่เอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายภาพหมู่ ณ พระตำหนัก เอม เปรส มารี โพรโคลมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2440 ภาพถ่ายนิ่งจากชาย แกรนต์เซส ออสกา พระธิดาองค์ใหญ่ของซาร์นิโคลาสที่ 2 รัชกาลที่ 5 เอม เปรส อเล็กซานดรา เอ็มเปอโร ซาร์นิโคลาสที่ 2 และ รัชกาลที่ 6 เมื่อยังเป็นสยามมกุฎราชกุมาร

ภาพที่สำคัญมากทางประวัติศาสตร์ ภาพหนึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ราชแห่งกรุงสยามทรงฉายกับเอมเปรตอ ชาร์นิโคลาสที่ 2 แห่งรัสเซีย พระจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในเวลานั้น ระหว่างที่เสด็จเยือนยุโรปครั้งที่ 1 และได้ทรงพำนักอยู่ในรัสเซียเป็นฉลาหลายวัน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายพระบรมรูปนี้ระหว่างเสด็จประพาสสิงคโปร์ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2439

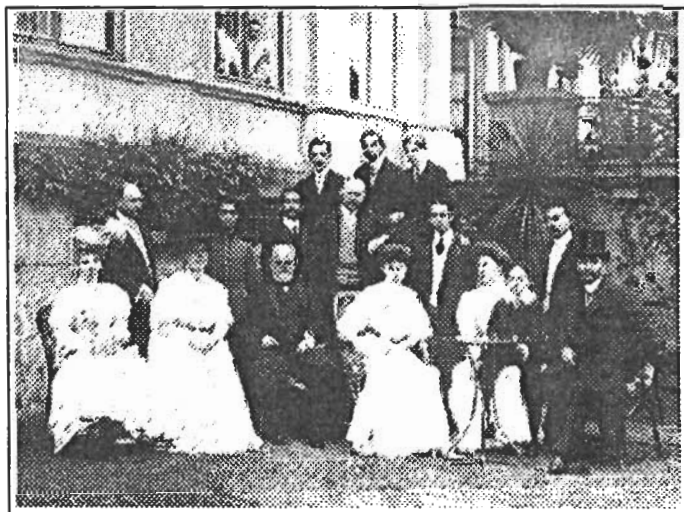

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างเสด็จประพาสสวนสาธารณะบัวร์ เดอ บูลอญกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ทรงฉายเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2440 ร่วมกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งพระสหายชาวต่างประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ฉายขณะเสด็จประพาสยุโรป
ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2450

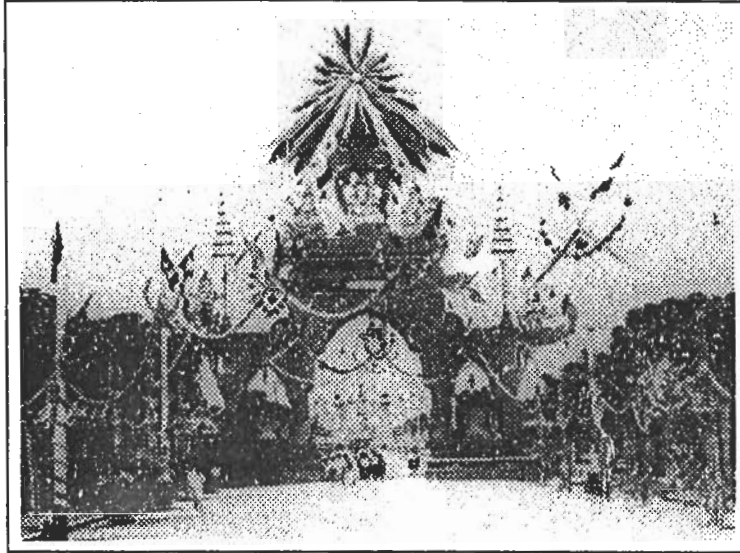
ฉายที่เมืองบาดเนาเดน ประเทศเยอรมันกับแกรนด์ดั๊ก และดัชเชสบาดเนาเดน ใน
คราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2
เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2450

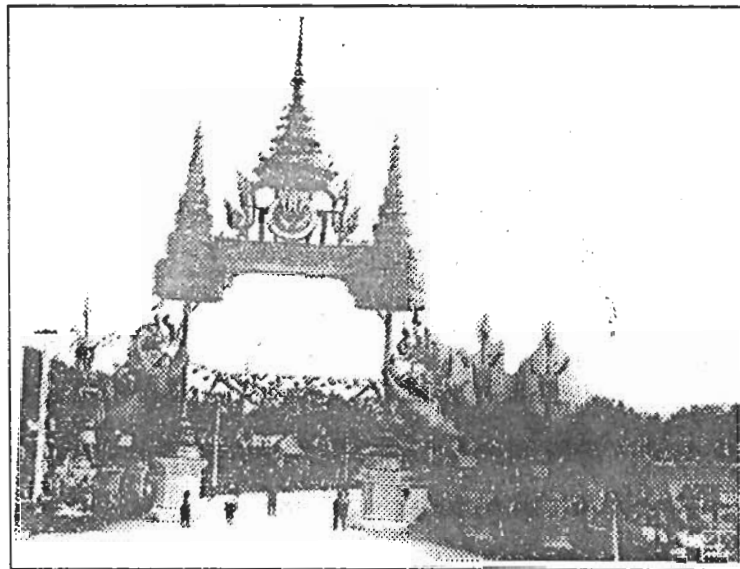
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ฉายในวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ วิลลาเฟอร์ สเตนรูที เมืองฮอมเบอร์ก
ประเทศเยอรมัน เมื่อวันที่ 21 กันยายน
พ.ศ. 2450

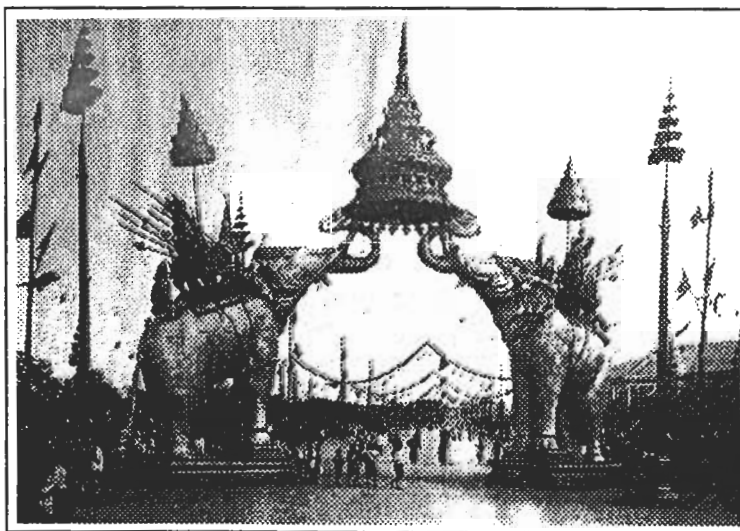
ซุ้มรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ กลับจากยุโรป พ.ศ. 2450 ซึ่งหน่วยราชการ และ พลศกนิกรสร้างขึ้นถวายด้วย ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ซุ้มกระทรวงยุติธรรม สร้างบริเวณ ถนนราชดำเนินกลาง ใกล้สี่แยกถนนดินสอ

ซุ้มกระทรวงกลาโหม สร้างขึ้นบริเวณ สะพานผ่านพิภพลีลา

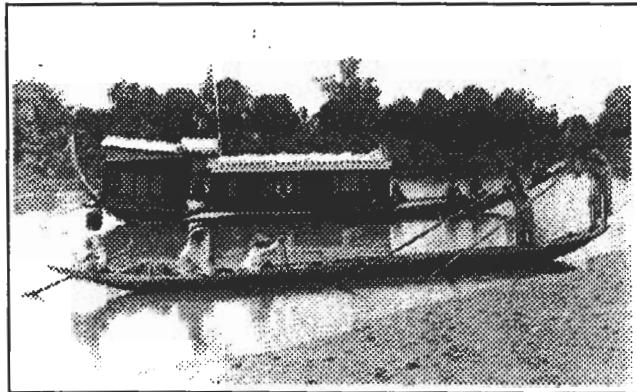
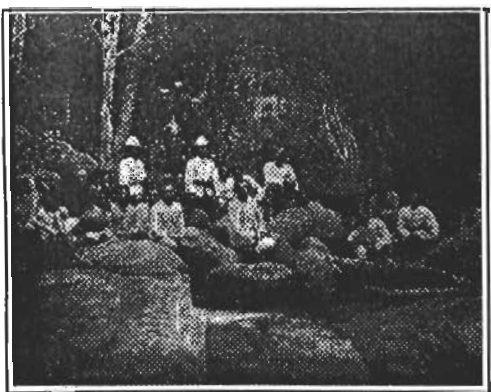
ซุ้มกรมยุทธนาธิการ(กระทรวงกลาโหม) สร้างขึ้นบริเวณถนนราชดำเนินใน

เสด็จประพาสต้น

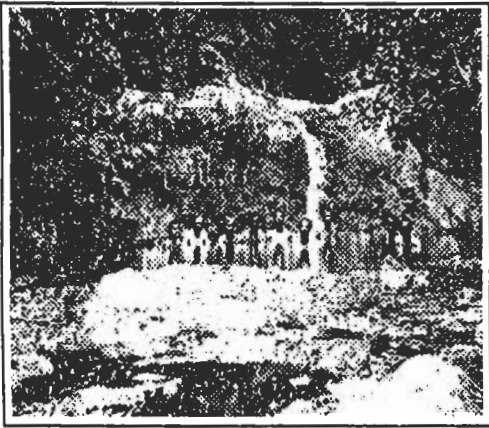

หลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารถนาที่จะทำนุบำรุงให้ราษฎรเป็นสุข พระองค์ทรงอุทิศพระองค์เองเพื่อประโยชน์แห่งประเทศชาติ ตามพระราชปณิธานที่พระราชทานแก่ประชาชนความว่า "เราตั้งใจอธิษฐานว่า เราจะกระทำการจนเต็มกำลังอย่างที่สุดที่จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่งซึ่งมีอิสรภาพและความเจริญ"

พระองค์ทรงเป็นที่รักยิ่งของพสกนิกร เนื่องจากทรงเอาพระทัยใส่ในความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างจริงจัง ด้วยการเสด็จประพาสต้นไปตามหัวเมืองใหญ่น้อยในพระราชอาณาจักร มีทั้งโดยเสด็จทางเรือและทางรถไฟ โดยเริ่มเสด็จครั้งแรก ในพ.ศ. 2447 ซึ่งการเสด็จประพาสหัวเมืองภายในนั้นจะทรงโปรดเสด็จอย่างสามัญชน โดยไม่ให้มีการจัดที่ประทับแรมหรือเตรียมการใด ๆ เพื่อมิให้ใครรู้จักพระองค์ คำว่าประพาสต้นนั้น มาจากชื่อธิดาแดง 4 แฉว ที่ใช้เป็นพระราชพาหนะ โดยมีเจ้าหมื่นเสมอใจราช ชื่อเล่นว่า อัน เป็นผู้คุมเครื่องต้นหรือเครื่องครวไปในเรื่องลำนั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสเรียกเรือลำนั้นว่า เรือตาอันหรือเรือเครื่องต้น เมื่อเรียกชินปากและเร็วขึ้นก็เพี้ยนเป็นเรือต้น จึงเรียกการเสด็จโดยเรืออย่างสามัญชนนั้นว่า ประพาสต้น ซึ่งมีผลทำให้พระองค์ทรงทราบทุกข์สุข และความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายระหว่างเสด็จประพาสตามหัวเมืองปักษ์ใต้
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประทับเรือชล่า ครั้งเสด็จประพาสต้น

ครั้งหนึ่งที่นครไชยศรี ทรงปลอมพระองค์เสวยอาหารที่บ้านยายผึ่ง เจ๊กฮวดลูกชายยายผึ่งมองเห็นพระพักตร์คล้ายคล้ายกับพระบรมรูปในหลวงที่แขวนบูชาอยู่ข้างฝา เมื่อมองจนแน่ใจก็นำพระบรมรูปมาเทียบแล้วร้องอะอะขึ้น จึงได้รู้ว่าเป็นพระเจ้าอยู่หัว จนความแตกและก้มลงกราบขอพระราชทานอภัยโทษ แต่พระองค์ทรงไม่ถือองค์ เมื่อกลับพระนครทรงโปรดให้สร้างหมู่เรือนไทยในพระราชวังดุสิต สำหรับต้อนรับ "เพื่อนต้น" ที่ทรงโปรดให้เชิญจากบ้านนอกไปเยี่ยมเยียน

บรรดา "เพื่อนต้น" เหล่านั้น ยังเข้าใจว่าเพื่อนที่ตนเคยพบและคบหาสมาคมนั้น เป็นบุคคลที่อยู่ในพระนคร ต่างหิวชะลอมปลาแห้ง ผลไม้ไปฝากตามที่จะมีแต่ละฤดูกาล จนไปถึงก็ตกใจเมื่อรู้ว่าเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงรักราษฎร โดยไม่ถือพระองค์เช่นนั้น นับเป็นบุญแก่ตัวที่ทรงพระเมตตา จึงนำไปเล่าสื่อสารเสริญกันไปทั่วแผ่นดิน ในระยะหลังพระองค์จึงไม่อาจเสด็จประพาสต้นได้อีก เพราะรู้กันทั่วไปแล้ว

ภายหลังจากที่เสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาสยุโรป พ.ศ. 2450 แล้ว ทรงซื้อไม้เก่าจากยุโรป ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สลักอักษรพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ที่ไม้เท้าพระราชทานแจกเพื่อนต้นทุกคน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระสำราญระหว่างเสด็จนักตถารเสด็จ เกาะพัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ฉายกับผู้ร่วมในกระบวนตามเสด็จ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายระหว่างเสด็จประพาสตามหัวเมืองปักษ์ใต้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ชุด
ราชปะแตน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เต็มยศ จอมพลทหารบก

สมเด็จพระปิยมหาราช

จากการที่ทรงโปรดเสด็จประพาสต้นออกเยี่ยมเยียนทอดพระเนตร และสัมผัสกับความเป็นอยู่ของพลสกนกรอย่างใกล้ชิดตลอดรัชสมัยนั้น ทำให้เหล่าพลสกนกรเทิดทูนบูชา และรักใคร่ในองค์พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 5 พระองค์นี้ยิ่งอย่างลึกซึ้งทั่วถ้วนทุกคน

ปวงชนจึงพร้อมใจกันถวายพระนาม "สมเด็จพระปิยมหาราช" อันความหมายว่า พระราชาอันเป็นที่รักอย่างใหญ่หลวงของปวงประชาราษฎร์

พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีของพระมหากษัตริย์โดยครบถ้วนและบริสุทธิทุกประการสมที่ทวยราษฎร์เคารพสักการะเสมอด้วยพระพุทเจ้าถึงกับถวายพระนามว่า "สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง"

พระองค์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจมากมายอย่างจริงจัง ทำให้พระพลานามัยทรุดโทรม

ประมาณปี พ.ศ. 2449 เมื่อมีพระชนม์มายุได้ 53 พรรษา สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงมีพระโรคเบียดเบียนเป็นที่ไม่ทรงพระสำราญ

พระโรคที่บังเกิดขึ้นนั้นเป็นประเภทที่เหมาะสมแก่การเยียวรักษาในยุโรป ซึ่งมีภูมิอากาศดีกว่าในเมืองไทย แพทย์ของกรมทหารเรือผู้มีนามว่า ดอกเตอร์เบอร์เมอร์ จึงกราบบังคมทูลแนะนำให้เสด็จประพาสยุโรป เพื่อบำรุงพระวรกายและพระพลานามัยให้หายคืนเป็นปกติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉายที่พระตำหนักทับโลว์คอร์ท เมืองเมเดนเฮ็ด
ประเทศอังกฤษ เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรป
ครั้งแรก พ.ศ. 2440

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งหลัง 2450

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงเสด็จออกจากพระมหานครในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2449 โดยมีแพทย์ทั้งเยอรมันและอังกฤษช่วยกันวินิจฉัยพระโรค และลงความเห็นตรงกันว่าพระองค์จะต้องทรงพักผ่อนอย่างมากกว่าเดิม คือ เสวยและบรรทมให้เพียงพอทั้งงดการทรงงานหนัก ๆ โดยสิ้นเชิง อีกทั้งมีความเห็นว่า ถ้าพระองค์จะประทับอยู่ในยุโรปให้นานพอแก่การรักษา ก็มีทางแก้ไขให้หายได้ แต่ไม่ทรงยอมที่จะประทับอยู่นาน เพราะทรงเป็นห่วงเมืองไทย

"ที่มาไกลยิ่งเห็นแปลก ยิ่งกลับคิดถึงบ้าน ไม่ยกเพลิน คนที่คิดถึงบ้านน่าจะเหมือนคนติดเหล้า ที่ร้อนฤหาวาก็ต้องกินเหล้าเป็นต้น ที่ร้อนก็คิดถึง บ้าน ที่หนาวก็คิดถึงบ้าน สนุกก็คิดถึงบ้าน" (จากพระราชนิพนธ์ในเรื่องไกลบ้าน)

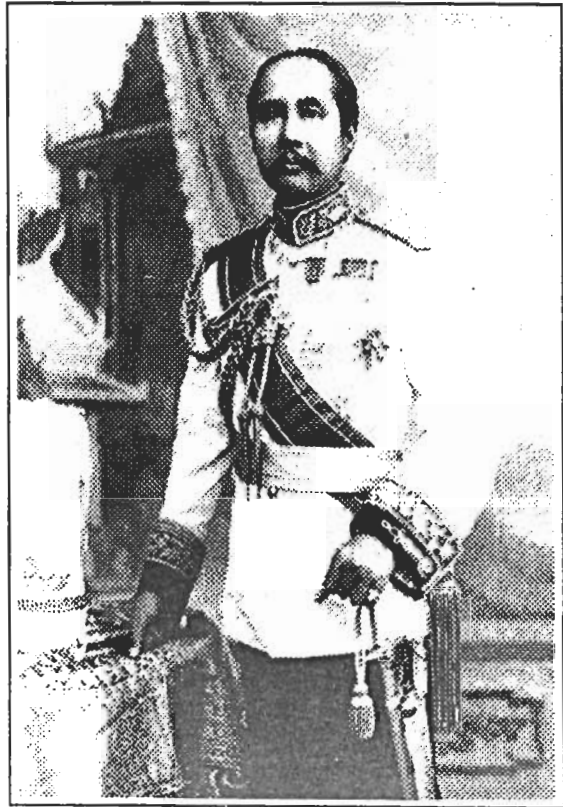
เป็นที่น่าสังเกตว่า หลังจากเสด็จกลับจากยุโรปครั้งที่ 2 พระกายของพระองค์ซูบผอมลง ดูไม่แข็งแรงเช่นแต่ก่อน

อย่างไรก็ดี พระเกียรติคุณและพระมหากรุณาธิคุณที่พระพุทธเจ้าหลวงทรงมีต่อชาติและพสกนิกรชาวไทยนั้น ยิ่งใหญ่ลึกซึ้งยากที่จะประมวลคำบรรยายได้หมด ชาวไทยทั้งปวงจึงพร้อมใจกันสละทรัพย์ถวายเพื่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ เป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และถวายความจงรักภักดีอย่างมีมิเสื่อมคลาย พระบรมราชานุสาวรีย์นี้อยู่ ณ พระลานพระราชวังดุสิต พระองค์ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินเปิดพระบรมรูป เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 อันเป็นโอกาสกษัตริย์ที่พระองค์ทรงดำรงอยู่ในสิริราชสมบัติครบ 40 ปี

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังงานสมโภชพระบรมรูปทรงม้า ช่วงระหว่างวันที่ 11-17 พฤศจิกายน 2451 แล้ว พระองค์ก็ทรงพระประชวร เนื่องจากทรงมีพระวัณโรคที่ไม่ปกติ ซึ่งเป็นพระอาการที่เรื้อรังมาหลายปีแล้ว

ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2453 พระโรคได้เริ่มแสดงฤทธิ์ขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้มีแต่พระอาการเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น เวลาเช้าตรู่วันที่ 22 ตุลาคม ทรงมีพระอาการหนักมาก พระบงคนเป็นพิษแผ่ซึมตามเส้นพระโลหิตทั่วพระองค์ จนบรรทมหลับอย่างเชื่องซึม

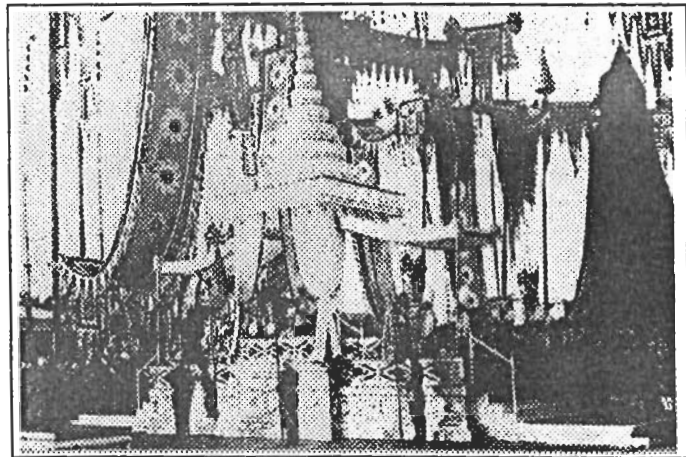

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์เครื่องเต็มยศ จอมพลทหารเรือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายในช่างพระราชพิธีบรมศพพระบรมชนกนาถ

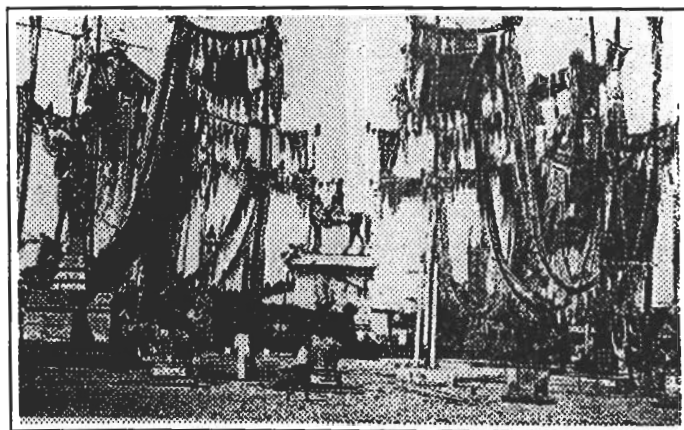
เวลาค่าพระอาการยังคงไม่ดีขึ้น ทรงหาย
พระทัยดังและยาวทางพระโอรส กาลเวลาล่วงไปอย่าง
ช้า ๆ ทรงหายพระทัยเบาลงทุกที ๆ พระอาการเวลา
นั้นเสมือนบรรทมหลับนิ่งอยู่ มิได้มีพระอาการทุรน
กระวนกระวายแต่อย่างใดเลย จนกระทั่งเมื่อเวลา 2
ยามกับอีก 45 นาที สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงเสด็จ
สวรรคตด้วยพระอาการสงบ

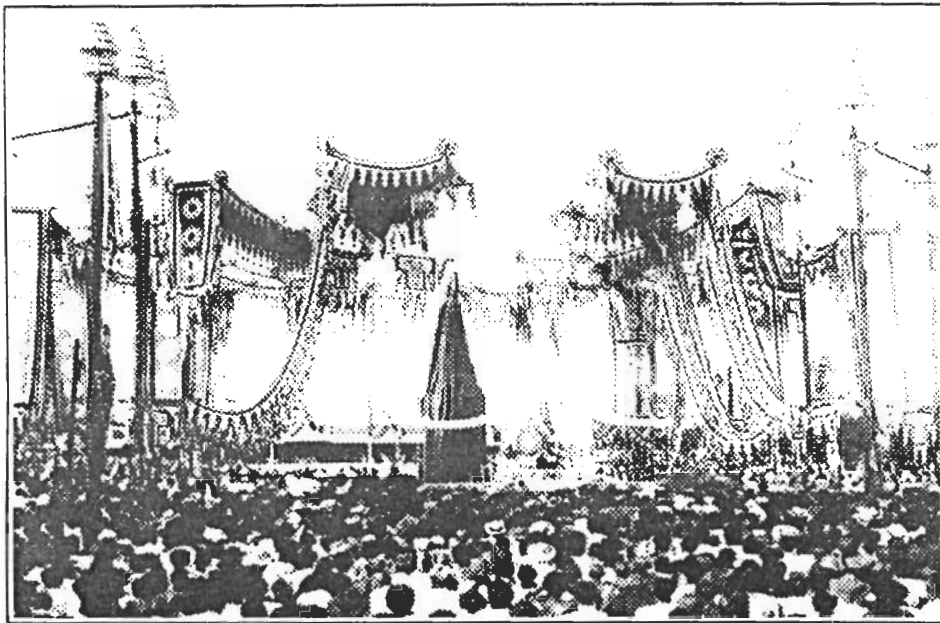
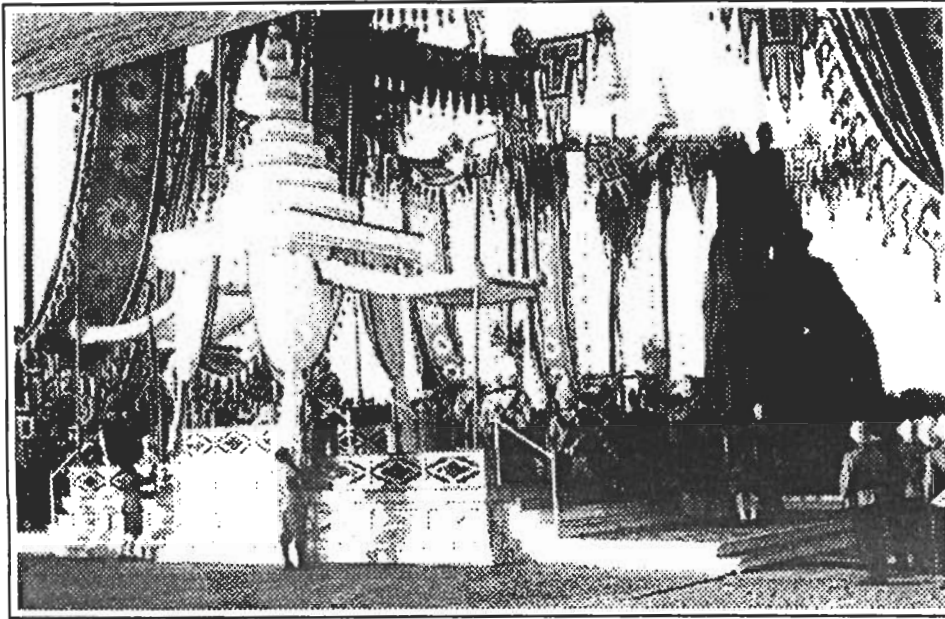

ภาพที่ระลึกร่วมสร้างพระบรมรูปทรงม้า
ในวาระมหามงคลพระราชพิธีรัชมังคลา
ภิเชก ร.ศ.127

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เสด็จออกพลับพลาหน้า
พระลาน ประกอบพระราชพิธีเปิด
พระบรมรูปทรงม้าที่ประชาชนทั้ง
ประเทศสร้างถวายในวาระมหามงคล
พระราชพิธีรัชมังคลาภิเชกเมื่อวันที่ 11
พฤศจิกายน พ.ศ. 2451

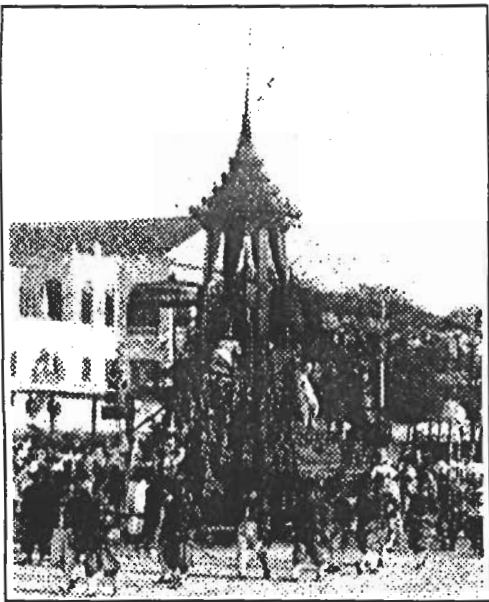
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมรูปทรงม้าที่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ขุนนาง ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ได้ พร้อมใจกันสร้างขึ้นสนองพระมหากรุณาธิคุณ ประกาศพระเกียรติยศ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451

ตั้งแผ่นดินแทบสิ้นตาม

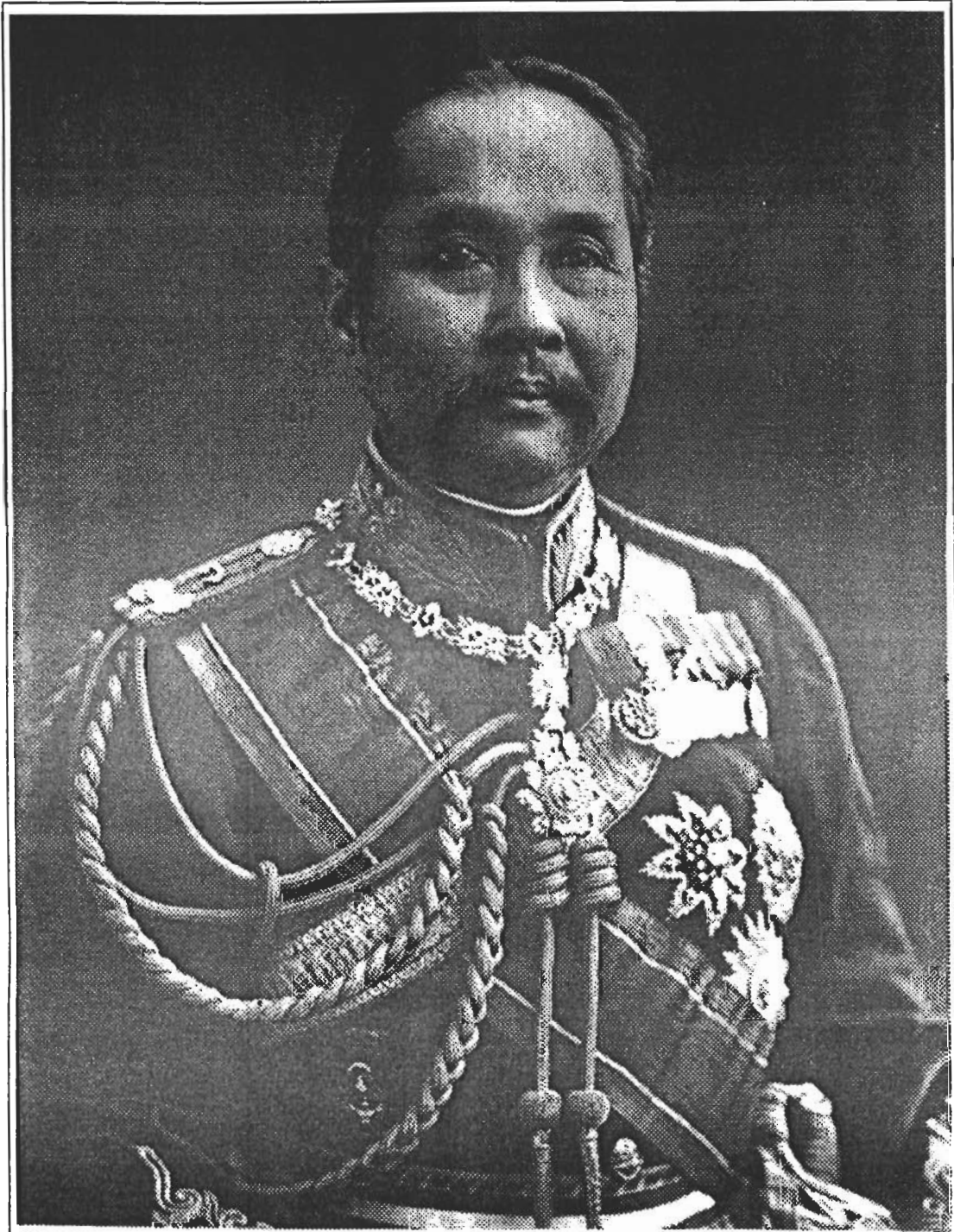
ในที่พระบรมมหาราชวัง ตามเสียง เต็มไปด้วยฝ่ายหน้า และฝ่ายใน ซึ่งร้องให้คร่ำครวญกันระงมไปโดยมิอาจใคร บ้างเป็นลมสิ้นสติอย่างทุกซ์ทวิชนัก

ในตอนนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงประทับที่พระเก้าอี้ทองคำใหญ่ พาดพระเศียรไปยังผนังแก้ว อัดทอดพระองค์ลงอย่างสิ้นไร้พลังกำลัง ดวงพระราช หฤทัยคงจะตระหนกเสียขวัญนัก ในที่สุดจึงทรงกรรแสง เสียงดัง เจ้านายหลายพระองค์ ต่างนั่งงันโหม่นสั่นกันเหลือ จะกลั้น

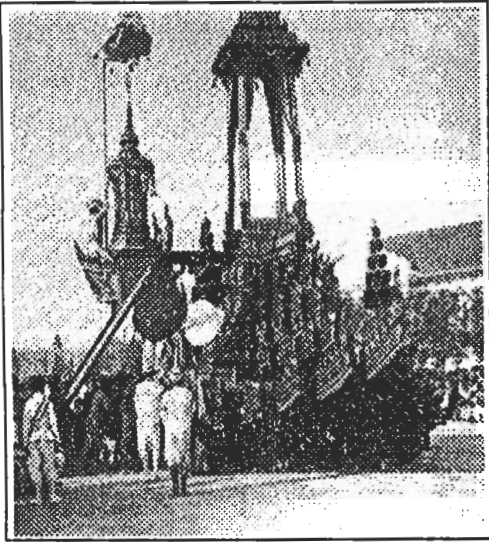
ไม่นานนักสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรม พระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ผู้ทรงมีฐานะเป็น "เสด็จจา" ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ก็เป็นพระองค์แรกที่คุกพระชงฆ์ลงกราบถวายบังคม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ อัญเชิญเสด็จขึ้นเถลิง ถวัลย์ราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ต่อไป

วันที่ 23 ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก 129 มีประกาศให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งปวงรับทราบข่าววิโยค นี้ ทิวทั้งแผ่นดินก็เนืองนองไปด้วยน้ำตา! เสียงร้องให้ตะ เบ็งแซ่ของพลสกนิกกรก็ดังไปทั่วพระนครและทั่วพระ ราชอาณาจักร คำนั้นอากาศมืดมัว ท่ามกลางสายฝนที่ตก พร่ำ ขบวนเกียรติยศแห่งพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวกลับเข้าสู่พระบรมมหาราชวังได้ผ่านถนน ราชดำเนินไปอย่างช้า ๆ โดยมีแถววง นำเพลง พญาโศก นำขบวน เมื่อพระโกศพระบรมศพผ่านมาถึงตอมไค เสียงร้องให้กระซิก กระซิกของราษฎรทั้งสองข้างถนน ที่มาเฝ้ารออยู่แน่นขนัด ก็พลันเปลี่ยนเป็นเสียงร้อง โโฮ.. โโฮ..สุดเสียง แม้แต่ทหารที่ยืนนิ่งระวังเหตุอยู่สองข้างทาง

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

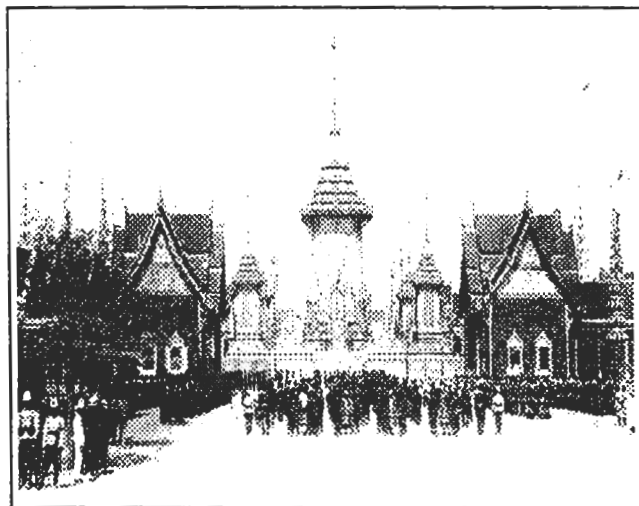

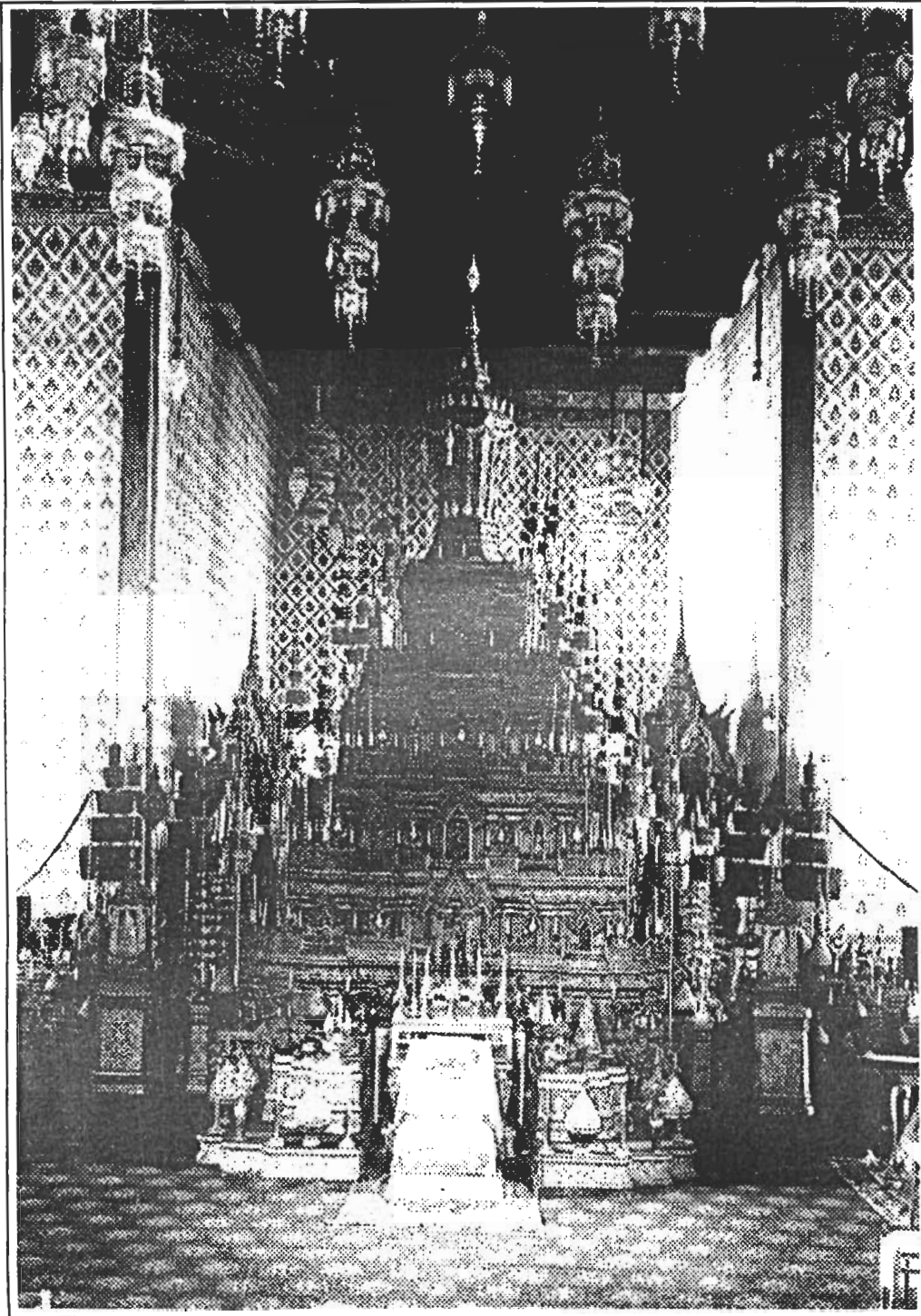
ก็มีน้ำตาหลังไหลอาบแก้ม ทั้ง ๆ ที่พยายามอดกลั้นมิให้เสียงสะอื้นออกจากปาก

เมื่อพระบรมศพขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง ก็เกิดพายุอิ้ออิ่งฝนตกอย่างหนัก สายฟ้าฟาดแปลบปลาน่ากลัว ราวกับว่าฟ้าเองยังโศกเศร้าที่กรุงสยามต้องสูญเสียสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช พระราชาผู้เป็นที่รักยิ่งของประชาชน

ชาวสยามแทบแต่ตื่นตื่นใจกับการสูญเสียพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เทิดทูนบูชา พระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ พระราชจริยาวัตรงดงามจับใจราษฎร และพระราชกรณียกิจนานาประการล้วนมีบุญคุณอนันต์ต่อแผ่นดิน ด้วยพระปรีชาสามารถอันเลิศล้ำและด้วย พระราชหฤทัยรักในพลสกนิกรของพระองค์

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จสู่สวรรคาลัยในปี พ.ศ.2453 ขณะทรงมีพระชนมายุ 58 พรรษา รวมเวลาที่ครองสิริราชสมบัติ 42 ปีเศษ ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดารวมทั้งสิ้น 77 พระองค์

พระบรมโกศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

พระปรีชาญาณในรัชกาลที่ 5

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานราชการขยายตัวออกไปมาก แต่ขาดบุคคลที่จะเข้ารับราชการ พระองค์จึงทรงจ้างฝรั่งเข้ามารับราชการและเป็นทีที่ปรึกษาจำนวนมาก แต่การจ้างฝรั่งเข้ามาใช้ว่าจะเป็ผลดีทั้งหมด ผลเสียก็มีอยู่มากเช่นกัน และด้วยเหตุที่มีความต้องการคนมีความรู้เข้ามาพัฒนาประเทศ พระองค์จึงทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ด้วยสายพระเนตรอันกว้างไกลนับแต่พระชนมายุเพียง 17 ชันษาเท่านั้น โดยทรงจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น ในปี พ.ศ.2414 สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระเยาว์ นอกจากนั้นได้ส่งพระบรมวงศานุวงศ์และผู้มีความสามารถไปเรียนวิชาการ ณ ต่างประเทศ เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้านเมือง

ต่อมาพระองค์ได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบขึ้น แม้ในเบื้องต้นโรงเรียนของพระองค์มีนักเรียนเพียง 10 คน แต่เพียงหนึ่งปีให้หลังมีผู้คนนิยมนำลูกหลานฝากเข้าเรียนจนเกินที่จะฝึกหัดเป็นนายทหารมหาดเล็กได้ พระองค์จึงทรงเปลี่ยนวัตถุประสงค์ทรงโปรดเกล้าฯ ใ้รับนักเรียนมากขึ้น เพื่อจะผลิตให้แก่กรมอื่น ๆ และแม้โรงเรียนสวนกุหลาบจะรับนักเรียนมากขึ้นก็ยังคงไม่ทันต่อความต้องการกับการขยายตัวของกรมนั้น ๆ ฉะนั้นกรมต่าง ๆ จึงตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตคนของตัวเองบ้าง เช่น โรงเรียนทำแผนที่ โรงเรียนฝึกหัดครูของกระทรวงธรรมการ โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการฝ่ายพลเรือนเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการโดยแท้

นอกเหนือจากการผลิตบุคคลเข้ารับราชการในกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ แล้ว พระบาทสมเด็จพระ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์เครื่องดอกเตอร์ออฟลอร์ ที่มหาวิทยาลัย
เคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ซึ่งทูลเกล้าฯ ถวายในวันอังคารที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2450

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป โดยทรงมีพระราชดำรัสที่จะให้เครื่องมือประกอบอาชีพแก่ลูกทาสที่เป็นไท เพื่อให้บุคคลเหล่านั้น สามารถเป็นไทได้จริง ๆ เครื่องมือดังกล่าวคือ "การศึกษา" นับเป็นมรดกล้ำค่าที่พระองค์ทรงประทานแก่คนไทยทั้งชาติโดยแท้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้จะทรงต้องบริหารราชการแผ่นดินและดำเนินรัฐประศาสนศาสตร์วางนโยบายของประเทศ ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ด้วยพระวิริยะอุตสาหะยิ่งแล้ว พระองค์ยังทรงสามารถแบ่งเวลาให้กับสิ่งที่พระองค์ทรงโปรด ซึ่งพระปรีชาสามารถอันเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ ประการหนึ่งที่ควรกล่าวไว้ในเบื้องต้น คือ ด้านวรรณกรรมทรงเป็นทั้งกวีและนักแต่งหนังสือที่มีความรู้พิสดารยิ่งนัก ผลงานของพระองค์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ไม่ว่าจะเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และบทละครนั้นมีไม่ต่ำกว่า 30 เรื่อง และบางเรื่องมีความหนาเกือบ 500 หน้า พระราชหัตถเลขาที่ทรงพระราชทานยังบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ อีกเหลือคณานับ โดยเฉพาะพระราชหัตถเลขาพระราชทานแก่พระมเหสี พระชายาและเจ้าจอมมารดาทั้ง 92 พระองค์นั้น ล้วนไม่เคยมีเนื้อความซ้ำกันเลย อีกทั้งประกอบด้วยสุนทรียรสลึกซึ้งกินใจถึงความตอนท้ายช่วงที่พระองค์พระราชทานพระอัมรงค์แก่เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สลัปลัดดาววัลย์ ความว่า

แม่นรักร่วมสวมติดไว้ชิดกาย

ครั้นสวาทวายวอด จึงถอดเออย

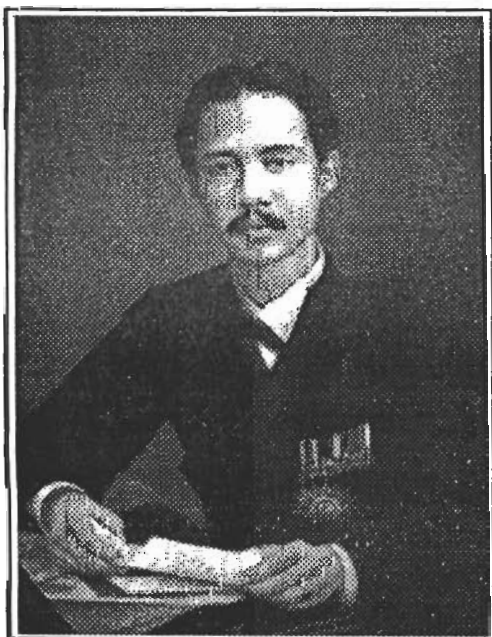
เป็นที่น่าพิศวงในพระอัจฉริยภาพ และน้ำพระทัยอันละเอียดอ่อนยิ่งนัก

สำคัญกว่านั้น คือ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวสยาม โดยเฉพาะการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ในสายพระเนตรของพระองค์ บ้านและเมืองมีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้อำนาจรัฐที่ศูนย์กลาง ทรงสถาปนาอำนาจสูงสุดของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นรัฐของชาติสยามแบบตะวันตก เรียกได้ว่า เป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่สยามเปิดตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก ได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรมของโลก และในกติกาสากล ด้วยวิถีทางการทูตสยามจึงเปลี่ยนโลกทัศน์สู่ศูนย์กลางใหม่แห่งความเจริญของโลก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงปรารถนาจะยกสถานะภาพของกษัตริย์และราชธานีอันสง่างามให้เป็นหนึ่งในโลก พระองค์จึงเป็นกษัตริย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้พระองค์แรกที่เสด็จประพาสยุโรปถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกที่เสด็จฯ อย่างเป็นทางการนั้น รวมเวลาประมาณ 9 เดือน ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2440 ถึงวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2440

การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชี้ให้เห็นโลกทัศน์ที่เปลี่ยนไปของปัญญาชนสยาม ขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ทรงสร้างสัมพันธกับราชสำนักกษัตริย์ยุโรปในเวลานั้น ทรงบริจาคเงินช่วยเหลือสังคมของประเทศอื่น ทรงร่วมพระเกียรติ

ยศในหมวกษัตริย์และข้าราชการสำนักในการพระราชทาน และ
รับเหรียญตราแสดงเกียรติคุณ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ประเภทต่าง ๆ

ทรงจัดระเบียบความสัมพันธ์กับต่างประเทศให้
สอดคล้อง และไม่ขัดกับวงจรรำนาจแบบใหม่

ความจริงแล้วการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ทางการ
ทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นมิได้เปลี่ยนแปลง
โดยฉับพลัน แต่ได้ปรับเปลี่ยนมาตั้งแต่สมัยต้นรัตน
โกสินทร์ ดังเช่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวที่ทรงยกเลิการไปจิ้มก้องเมืองจีน แต่ผู้ที่ทรง
เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงก็คือ พระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงพระองค์เสมือนหนึ่งเป็นทูต
สันถวไมตรีด้วยพระองค์เอง โดยการเสด็จประพาส
ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้ และเสด็จประพาสยุโรป
ถึง 2 ครั้ง

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกในปี พ.ศ.2440
เป็นเพราะการนำพระองค์และสยามประเทศให้ปรากฏ
แก่สายตาชาวโลก เรียนรู้ความเจริญก้าวหน้า ด้วย
นโยบาย ช่มตนยกท่าน ผูกมิตรใหม่ในยุโรป นำความรู้
ความเจริญมาปรับปรุงประเทศและผ่อนคลายปัญหาตึง
เครียดระหว่างสยามและฝรั่งเศส

ในทุก ๆ ที่แห่งการเสด็จฯไปเยือน ทรงได้รับการ
ถวายพระเกียรติอย่างสูง และด้วยพระจริยาวัตร ที่
นุมนวลและสง่างาม จึงทรงชนะจิตใจแก่ทุกคนที่ได้พบ
เห็น และทุกแผ่นดินที่ได้ไปเยือน เป็นชัยชนะที่ยั่งยืนและ
ยิ่งใหญ่กว่าชัยชนะทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพขยายจากภาพเขียนสีน้ำมัน พ.ศ. 2441

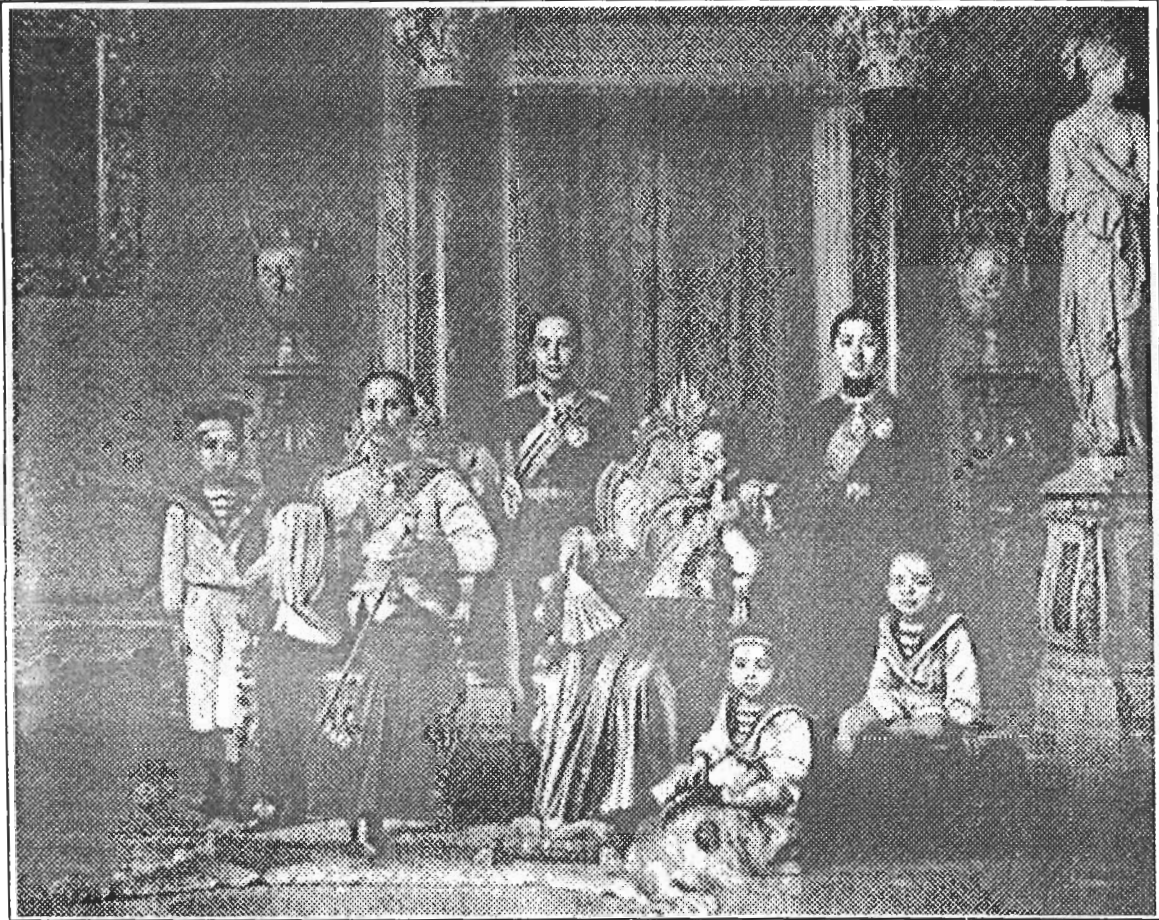
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายที่เมืองบาดเนาเดน ประเทศเยอรมันกับแกรนด์ดั๊กและดัชเชสบาดเนา ควรวเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่
2 เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2450

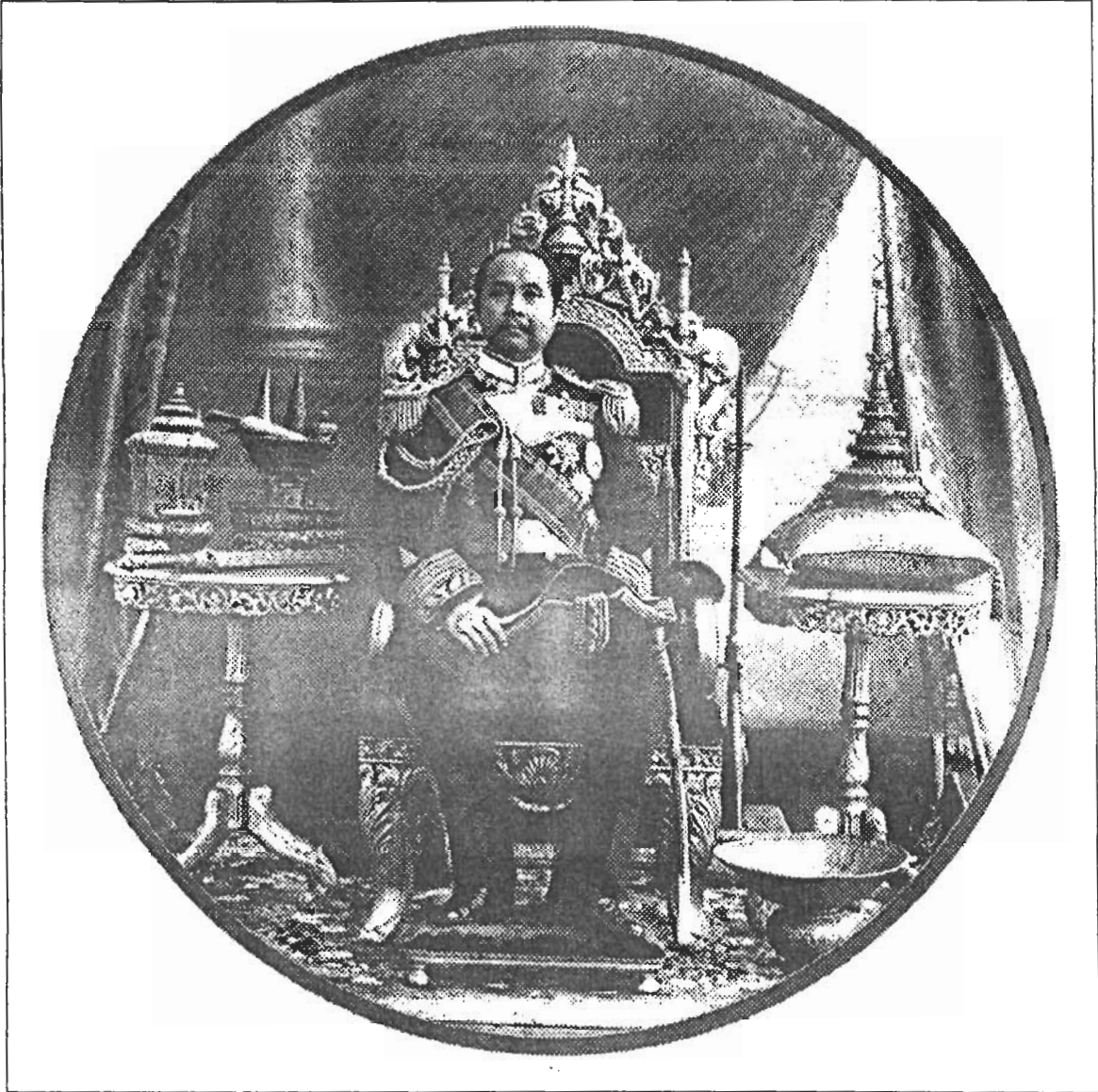
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายกับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
ราว พ.ศ. 2440

ภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถและพระราชโอรส ห้าพระองค์ อันได้แก่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ (ยืนซ้าย) กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (ยืนกลาง) สมเด็จพระเจ้าฟ้าสมมติวงศัโรทัย (ยืนขวา) สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปก (ต่อมาคือรัชกาลที่ 7 นั่งข้างล่างซ้าย) และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย (นั่งข้างล่างขวาสุด)

จิตรกรรมสีน้ำมัน ฝีมือจิตรกรอิตาลี ชื่อ เอ็ดวาร์โด เยลลี วาดจากภาพถ่ายครั้งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2440 โดยเปลี่ยนแปลงภาพพระโอรสสองพระองค์ คือ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เปลี่ยนเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (รัชกาลที่ 6 ขณะเป็นสยามมกุฎราชกุมาร กำลังศึกษาในอังกฤษ) กับสมเด็จพระเจ้าฟ้าสมมตวิวงศ์โรทัย ยืนขวาสุดเปลี่ยนเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ (กำลังศึกษาในรัสเซีย)

พระบรมฉายาลักษณ์ รัชกาลที่ 5 ในฉลองพระองค์เต็มยศจอมพลเรือ ทรงฉายราว พ.ศ. 2453
เชื่อว่าเป็นพระบรมฉายาลักษณ์ที่ฉายในระหว่างงานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ในภาพด้านซ้ายทอด
เครื่องราชูปโภค ส่วนด้านขวาประดิษฐานพระมหาพิชัยมงกุฏ

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระมหาธีรราชเจ้า

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 29 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

พระองค์ทรงพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น 2 ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช 1242 เวลา 8.55น. ตรงกับวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2423 เถลิงพระนามาภิไธยว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอัครมหานุรุษปรเมนราธิราช จุฬาลงกรณ์นาถราชโอรส มหาสมบัตย์ขัตติยพิสุทธิ์ บรมมงกุฎสุริยสันตติวงษ์ อติสัณยพงษ์วิโรภโตสุชาติ คุณสังกาศวิมลรัตน์ พดุมชนมสวัสดิขัตติยราชกุมารมุลิกนาม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 2 ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งสิ้น 14 พระองค์ แต่ทรงตกเสีย 5 พระองค์ ซึ่ง 9 พระองค์ที่ทรงประสูติมีพระนามตามลำดับดังนี้

1. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงพาหุรัตมณีมัย ประไพพรรณพิจิตร นริศราชกุมารี
2. พระบาทสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวาราวดี (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)
3. สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายตรีเพ็ชรุตม์ธำรงค์ นริศรวงศ์เทวราชวิโรภโตชาติพิสุทธิ์ รัตนบุรุษจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยวิโรธ อุดุลยศวิสุทธิกษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร
4. สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
5. สมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์

6. สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง สิ้นพระชนม์ก่อนจะได้รับพระราชทานพระนาม

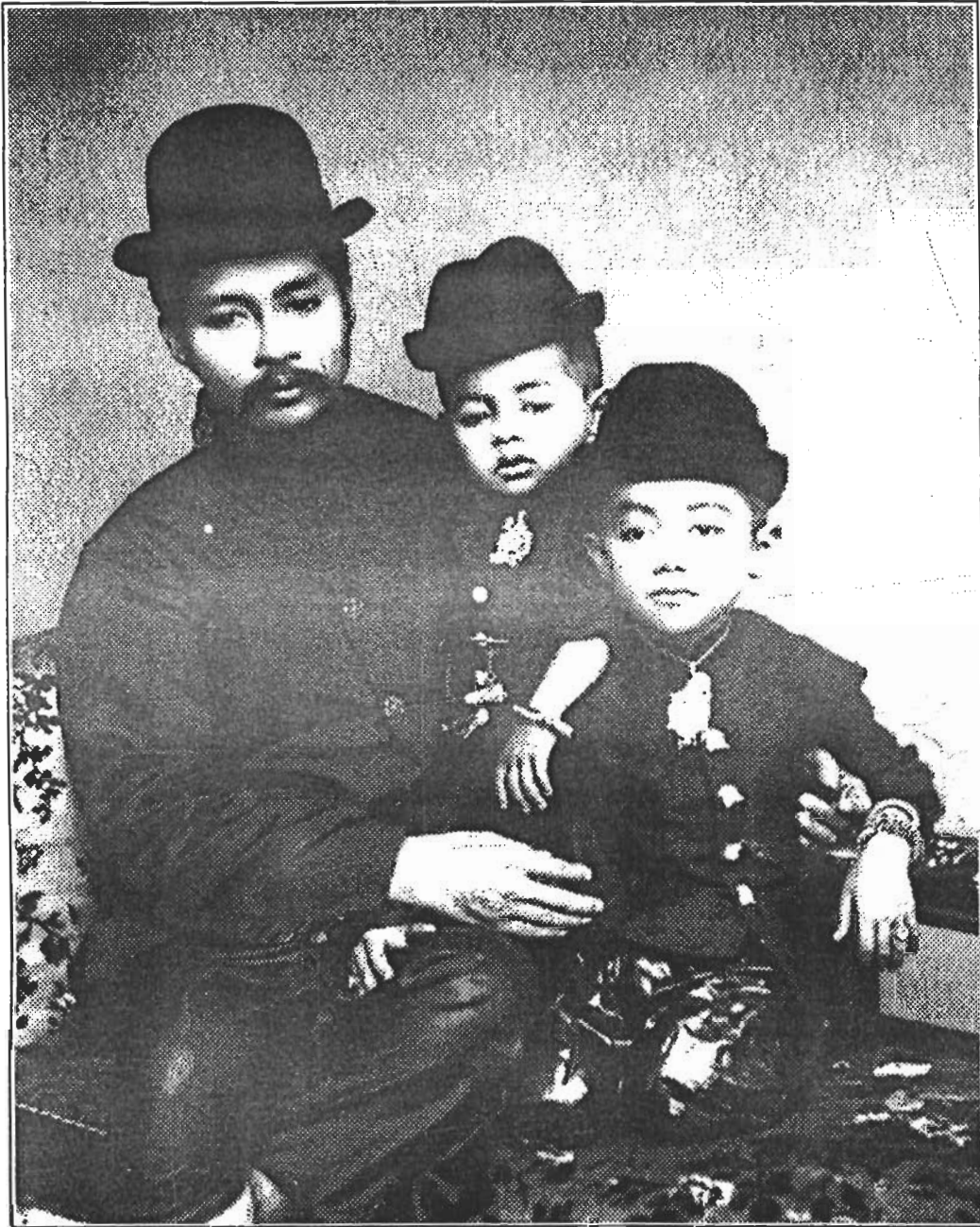
7. สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัญญาองค์เดชาวุธ

8. สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก (กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย)

9. สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชะ (รัชกาลที่ 7)

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
ภาพเขียนสีน้ำมัน ประมาณ พ.ศ. 2435

จากซ้ายไปขวา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (ภายหลังเป็นรัชกาลที่ 6) ทั้งสามพระองค์ทรงพระภูษาดำ ฉลองพระองค์ชุดราชปะแตน สวมพระมาลา

พระราชอัธยาศัย

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธนั้น เมื่อทรงพระเยาว์ ทรงมีพระอัธยาศัยสุภาพอ่อนโยน ซึ่งคงจะเป็นพระคุณสมบัติหนึ่งที่ฉายแววศิลปินที่มักมีความละเอียดลึกซึ้งเป็นพิเศษ เมื่อยังทรงพระเยาว์นั้นทรงมีพระรูปโฉมละม้ายพระบรมราชินีมีใช้น้อย ทั้งยังฉลาดปราดเปรื่องตั้งแต่ทรงพระเยาว์

สมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนี ทรงเรียกสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระองค์น้อยนี้ว่า "ลูกโต"

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ทรงรักใคร่และทรงห่วงใยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้อยู่เป็นนิจ เคยทรงเปรียบเทียบกับพระเนตรของพระองค์ในพระราชหัตถเลขา ถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ว่า

"ดวงตาของฉันทั้งคู่นี้ ฝากให้พระยาวิสุทธิรักษาไว้ ถ้าพระยาวิสุทธิมีใจเมตตาฉัน ฉันก็จะได้เห็นแสงสว่างต่อไป ถ้าว่างเสียแล้ว ก็คงจะมีหมด"

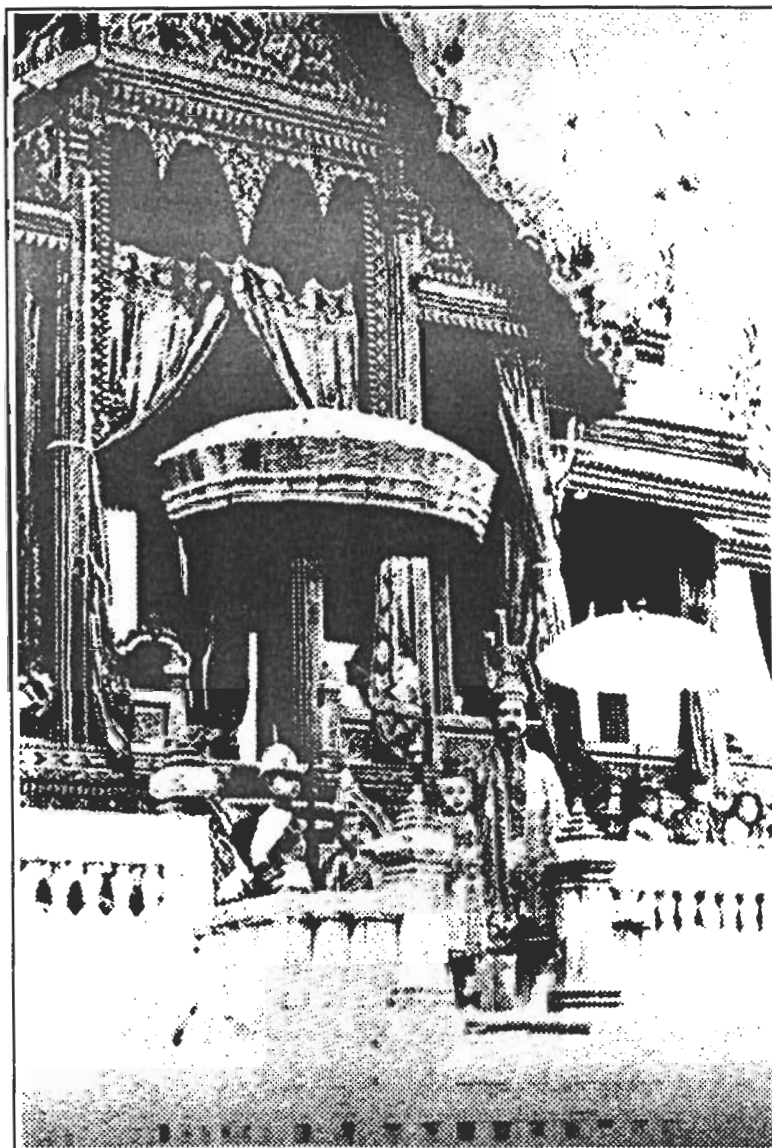

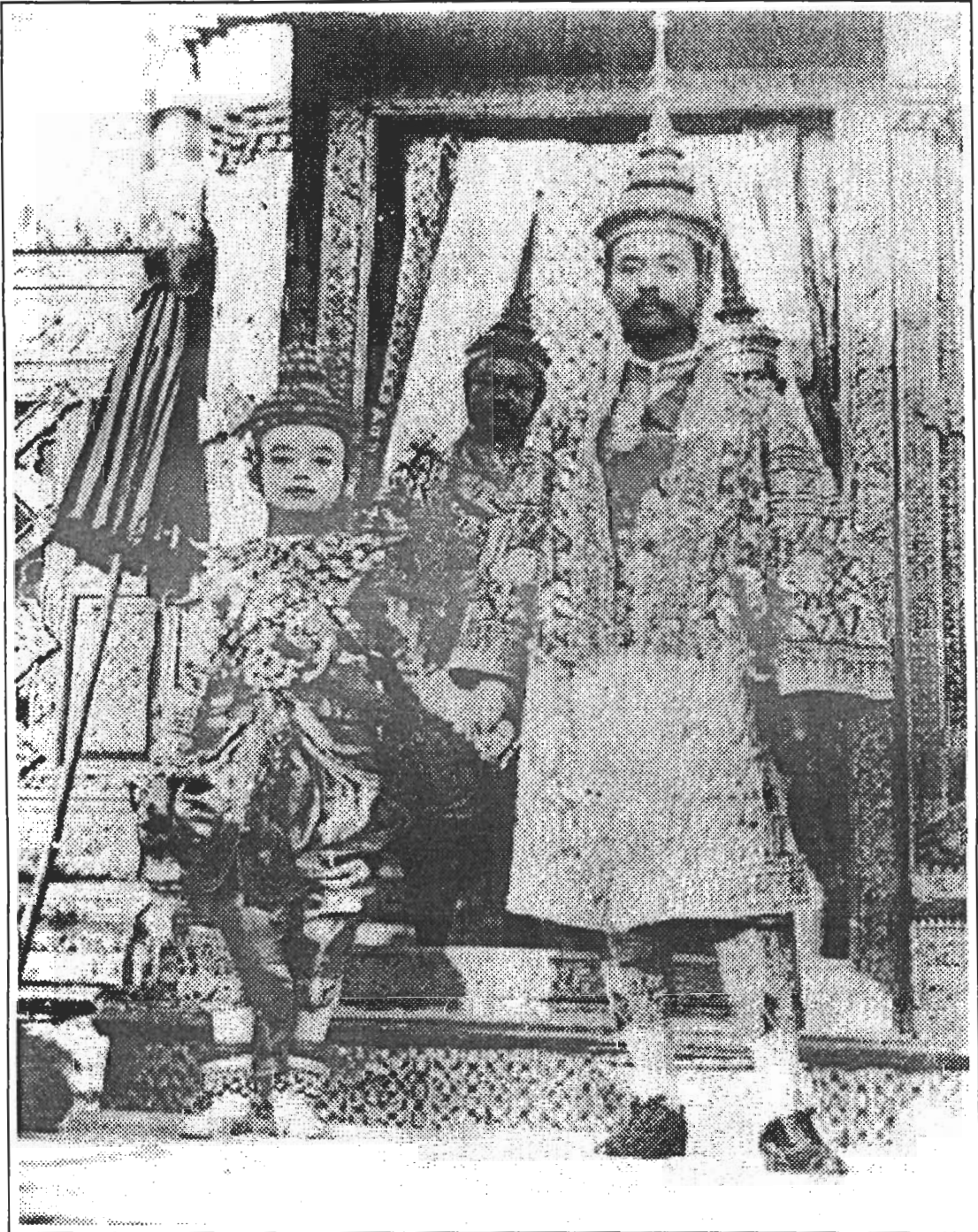
ส่วนสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ก็ทรงเคารพรักใคร่พระราชมารดา เยี่ยงลูกที่ดีของแม่มากตลอดเวลา แม้ประทับอยู่ ณ แดนไกล เมื่อทรงศึกษายังมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (EXFORD UNIVERSITY) ก็ได้ทรงลืมนเลย ได้ถวายพระพรในวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อพ.ศ.2443 เป็นคำประพันธ์ภาษาอังกฤษดังนี้

Royal lady! O Princess Thai!
Consort of Siam's Lord most high!
Thy like is seldom seen,
As wife, mother and Queen!

"ลูกโต" ของสมเด็จพระปิยมหาราช โตขึ้นมา
ในพระบรมมหาราชวัง ทรงมีพระ "ชาญวุฒิ" อันสูงยิ่ง
พระองค์ทรงมีพระธรรมจริยาอันน่ารัก มิได้ทรง
ชุกชนอย่างเด็กอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน ผู้ใหญ่ให้ทรงทำ
อะไรก็ทรงทำเกือบจะกล่าวได้ว่า "เป็นผ้าพับไว้"

เมื่อทรงเจริญพระชนม์มายุได้ 8 พรรษา สมเด็จพระ
บรมชนกนาถโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นเจ้านาย
ต่างกรม ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า
กรมขุนเทพทวาราวดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเทพทวารวดี ในพระราชพิธีโสกันต์ พ.ศ. 2435

พระบรมรูปหมู่ฉายที่เกาะสีชัง เมื่อ พ.ศ. 2436 จากซ้ายไปขวา สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลก
ประชานาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา เมื่อ
พระชันษาได้ 3 ปี และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การศึกษา

สมัยนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มจัดการศึกษาในรูปของโรงเรียน จึงได้ทรงเห็นชัดว่าผู้ใดเป็นครูที่สามารถบ้าง จะต้องทรงเลือกเฟ้นหาครูที่ดีมาถวายพระอักษรแต่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ส่วนครูภาษาอังกฤษก็ได้นายโรเบิร์ต มอแรนต์ จากประเทศอังกฤษ ท่านผู้นี้เป็นหลานของฟลอเรนซ์ ไนติงเกล ได้ตัวมาถวายพระอักษรตั้งแต่วันที่ 22 พฤศจิกายน 2431 ขณะที่พระชนมายุยังไม่เต็ม 8 พรรษา

เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอมีพระชนมายุ 10 พรรษาแล้วจึงได้เสด็จเข้าทรงศึกษาในโรงเรียนราชกุมารซึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

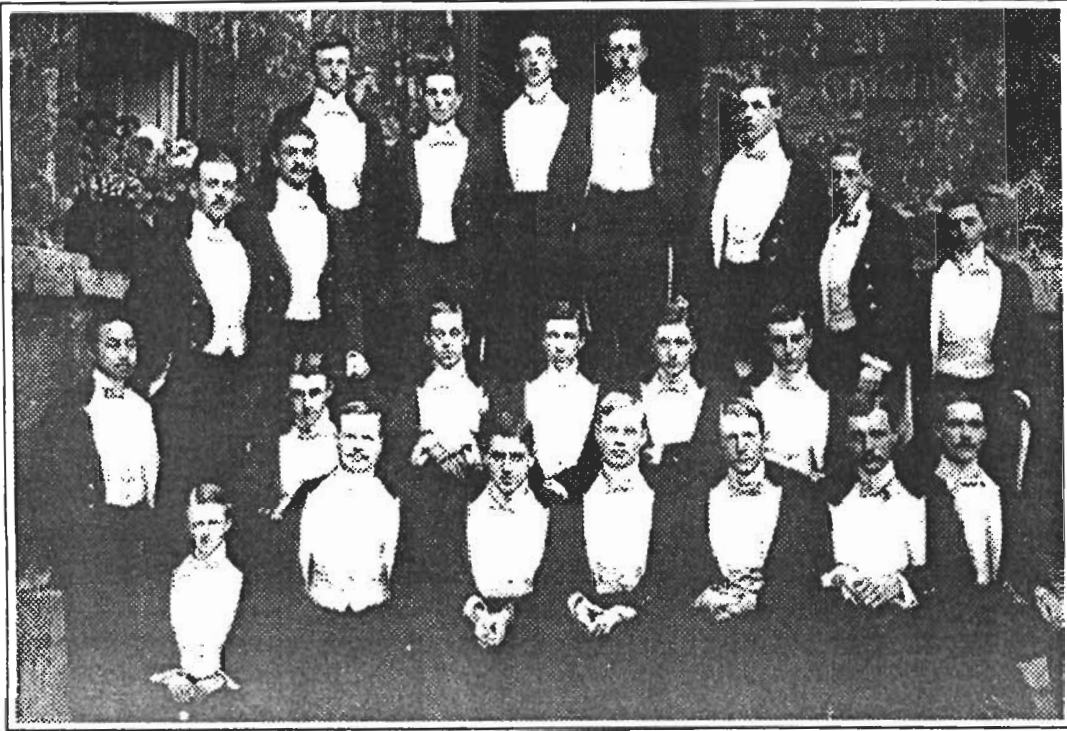
เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังเกาะสีชังปลายเดือนเมษายน พ.ศ.2434 นายโรเบิร์ต มอแรนต์ พระอาจารย์ภาษาอังกฤษก็ได้ตามเสด็จด้วย เพื่อจะได้ไม่ขาดการถวายพระอักษร นายมอแรนต์ได้เลือกคำประพันธ์ในมหาอุปรากรเรื่อง "มิกาดโ" ของว.ส.กิลเบอร์ต มาให้ทรงแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งออกจะยากมากทีเดียว เช่น

"On a tree by a river a little tom-tit
Sang "Willow,tit-willow,tit-willow !"
And I said to him "Dickey Bird, Why
do you sit"
Singing "willow,tit-willow,tit-willow ?"

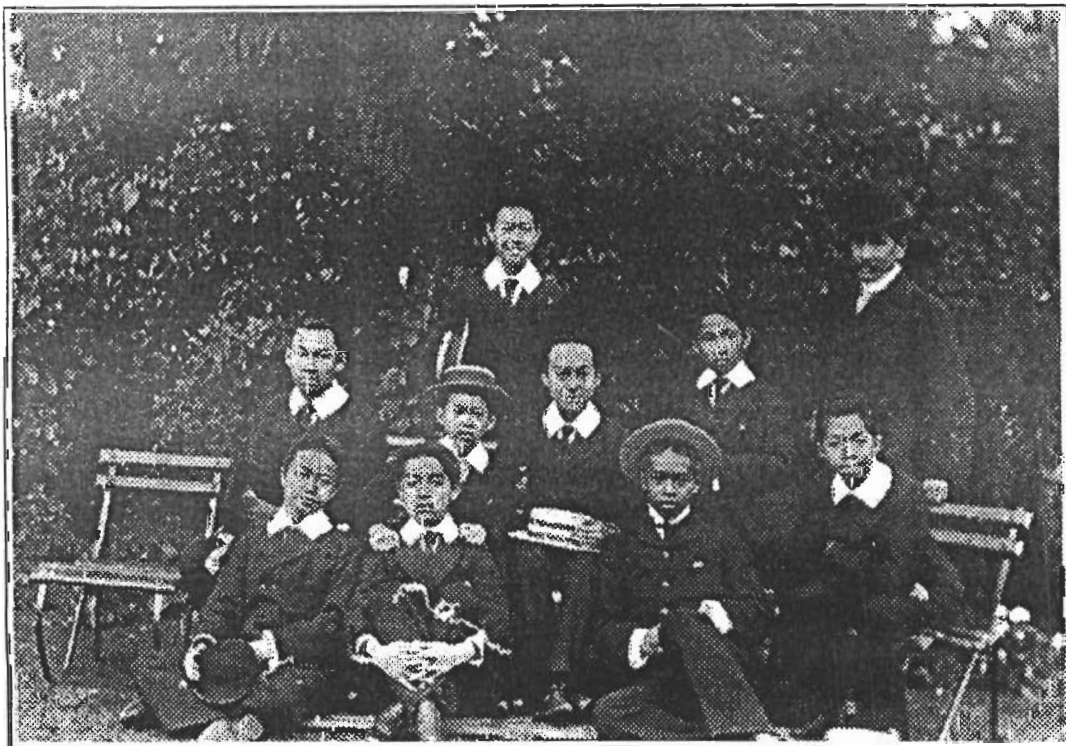
ภายหลังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอได้ทรงแปล "มิกาดโ" นี้ออกมาทั้งเรื่อง และทรงแปลบทนี้อย่างหลวม ๆ แบบดัดแปลงว่า

ยังมีนกตัวหนึ่งนั่งจับเจ้า แสนโศกเศร้าเฝ้าสะอึกสะอื้นไห้
แลเห็นสกุณชาติประหลาดใจ พึงร้องถามไปด้วยวาจา
ว่าดูก่อนเจ้าเอ๋ยเจ้านกน้อย จงตอบถ้อยเราถามด้วยกัษา
เหตุไฉนเจ้าไซ้จึงโศกา ทำไมมาตีปีกไม่ควรการ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงฉายกับนิสิตมหาวิทยาลัย
อ็อกซฟอร์ด

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงฉายพระรูปหมู่ พร้อมกับพระบรมวงศานุวงศ์
ขณะทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ

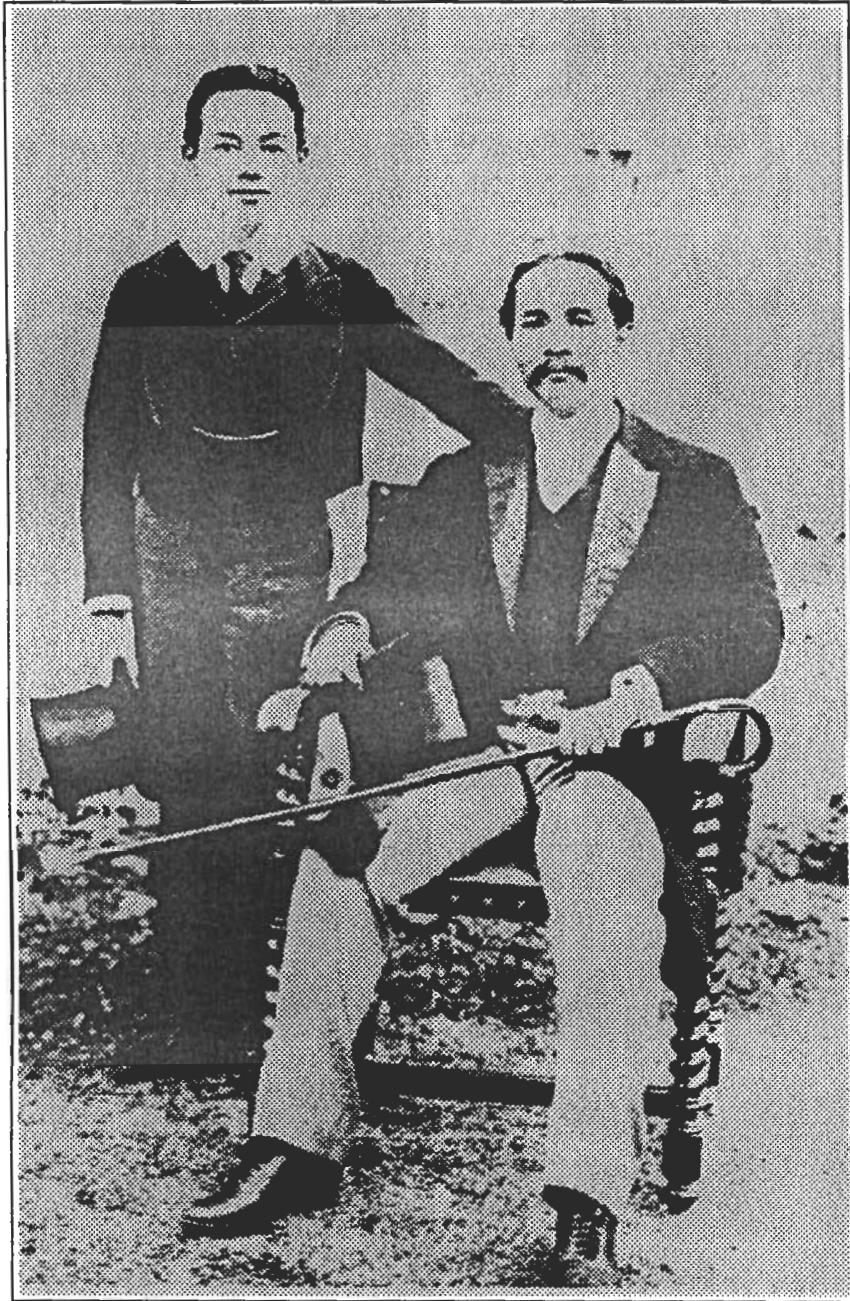
ในปี พ.ศ. 2436 ขณะที่มีพระชนมายุได้ 12 พรรษา สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ โดยทรงศึกษาวิชาการทหาร ณ โรงเรียนนายร้อย แซนด์เฮิร์ท ในช่วงแรก จากนั้นทรงศึกษาต่อวิชาพลเรือนในมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดทรงใช้เวลาในต่างประเทศประมาณ 9 ปี จึงเสด็จกลับ ทำให้ประเทศไทยในกาลต่อมาได้มีพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงรอบรู้เต็มที่ในทุกด้าน

พุทธศักราช 2447 ได้มีพระราชศรัทธาทรงผนวชตามราชประเพณี ในวันที่ 20 สิงหาคม ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเสด็จประทับจำพรรษา ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อทรงลาผนวชแล้ว สมเด็จพระบรมชนกนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จประพาสหัวเมืองพายัพ โดยมีพระราชประสงค์ให้ทรงคุ้นเคยกับข้าราชการหัวเมืองที่ห่างไกล

วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2450 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานอำนาจในราชกิจที่จะรักษาพระนครในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปครั้งที่ 2 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ผู้ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินได้เสด็จมาประทับเป็นประธานในการประชุมหน้าพระที่นั่งอภิเชษฐสถิตในพระราชวังดุสิตเป็นประจำทุกวัน ทำให้เกิดความสนทนสนมในหมู่ข้าราชการทั้งปวง ทรงประกอบพระราชกิจต่างๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี ทั้งการที่เป็นเรื่องใหญ่และเรื่องน้อยด้วยพระปรีชาสามารถที่น่าสรรเสริญยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพร้อมสมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อ ร.ศ.161

พระบรมโอรสาธิราช

ในวันที่ 4 มกราคม 2437 ขณะที่พระองค์ยังทรงประทับศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ มกุฎราชกุมารพระองค์แรกแห่งราชวงศ์จักรีเสด็จสวรรคต เมื่อพระชนมายุเพียง 16-17 พรรษาเท่านั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธเป็นมกุฎราชกุมารโดยประกอบพระราชพิธีในพระบรมมหาราชวัง และที่สถานทูตกรุงลอนดอนเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2437 เนื่องจากเป็นพระราชโอรสที่มีพระชันษารองลงมาและพระราชชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธก็ทรงเป็นพระชนินุชราชของพระราชชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศด้วย

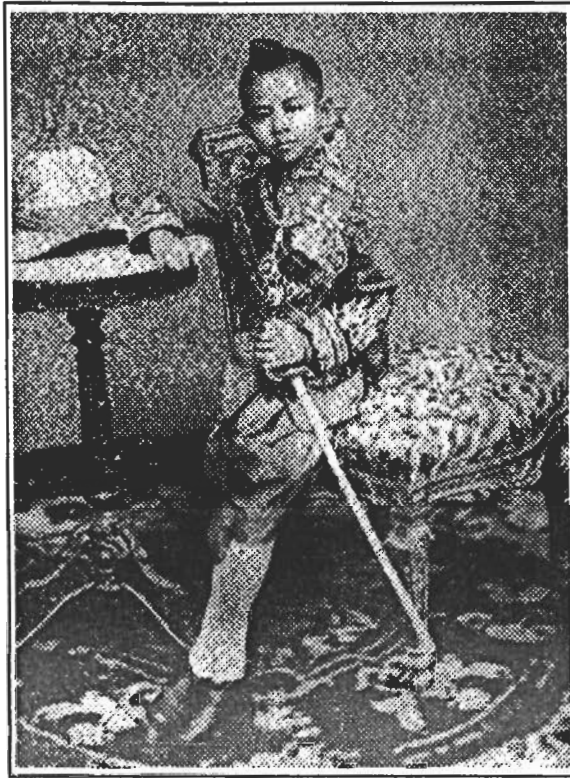

กล่าวโดยง่ายก็คือในเบื้องต้นนั้น สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น "สมเด็จพระนางเธอเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี" เท่ากับว่าเป็นตำแหน่งชั้นพระภรรยาเจ้า ชั้นลูกหลวง ซึ่งรองจากสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาซึ่งเป็น "พระบรมราชเทวี"

เมื่อพระราชโอรสได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็น "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร" แล้ว สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงจึงทรงสถาปนาสมเด็จพระนางเธอเสาวภาผ่องศรี ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระอัครราชเทวี

และในคราวที่เสด็จประพาสยุโรป ใน พ.ศ. 2439 สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงก็ได้ทรงสถาปนา สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พร้อมกับทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระบรมราชชนินภาถ จึงเท่ากับว่าทรงเจริญพระชนันดรศักดิ์เป็นพระอัครมเหสีราชินีคู่บัลลังก์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษแล้ว ก็ได้เสด็จนิวัต

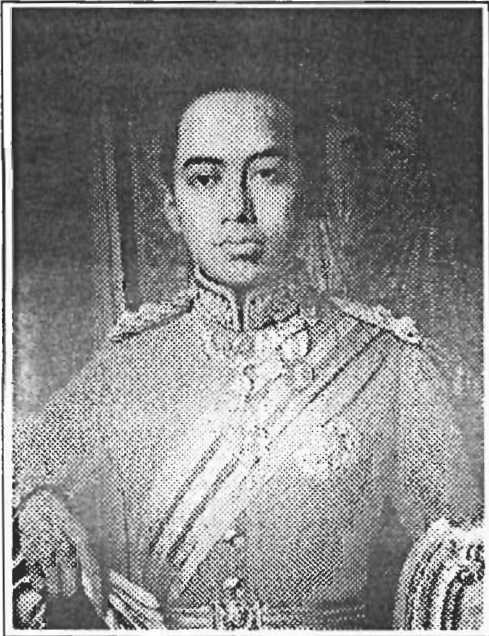

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในฉลองพระองค์นักธียนนายร้อย

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในฉลองพระองค์เต็มยศนายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ

คืนสู่พระนครเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2445 (รัตนโกสินทร์ศก 121) ครั้นถึงปีพุทธศักราช 2447 ก็เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุภาวะตามพระราชประเพณี เมื่อทรงลาผนวชยังทรงดำรง ตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกนาถ โปรดเกล้าฯ ให้เสด็จประพาสสมณทลพายัพ พระองค์ได้ ทรงทอดพระเนตร การเป็นอยู่ของราษฎร ด้วยพระเนตร พระกรรณของ พระองค์เอง เป็นการเตรียมพระองค์ สำหรับการปกครอง เพื่อสืบราชสันตติวงศ์ต่อไป

ครั้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 เวลา 24.45 น. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จสวรรคต สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร จึงทรงเถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบแทน ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 6 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ และได้ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีเป็น "สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี" ในเวลาต่อมา

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กระทำเป็น 2 คราว คราวแรกเป็นพระราชพิธีเฉพาะที่สำคัญ คือ พระราชพิธีราชาภิเษกเฉลิมพระราชมนเทียร เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 ด้วยเหตุว่า บ้านเมืองยังอยู่ในความทุกข์อันใหญ่หลวง ส่วนคราวที่สองนั้น เป็นพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช ซึ่งเป็นงานพระราชพิธีอันยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในรัชกาลของพระองค์ ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2454 งานพระราชพิธีคราวหลังนี้ได้มีบรรดาผู้แทนพระองค์ พระมหากษัตริย์ของประเทศที่มีสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศไทย ซึ่งล้วนแต่เป็นพระราชวงศ์พระองค์สำคัญ กับตัวแทนของประมุขประเทศต่าง ๆ เข้ามาร่วมในพระราชพิธีนี้อย่างคับคั่งเป็นประวัติการณ์

ทรงเครื่องบรมราชภูษิตตากรณี ฉายเมื่อคราวพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พ.ศ. ๒๔๕๔

พระปรีชาญาณ

ถึงแม้ว่าจะทรงมีเวลาเตรียมพระองค์ที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์กว่า 10 ปี ก็ทรงรู้สึกว่าการราชภาระนั้นหนักมาก แต่พระราชปณิธานนั้นแน่วแน่ ดังจะเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาตอบนายเฟรเดอริค เวอร์นีย์ พระสหายที่เป็นที่ปรึกษาของสถานอัครราชทูตไทยที่กรุงลอนดอน เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 ตอนหนึ่งมีความว่า

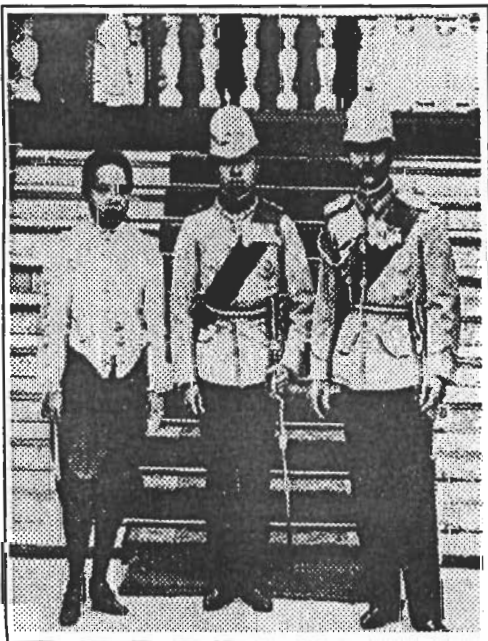
"พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ สวรรคตแล้ว แต่ฉันรู้สึกว่าการประชาชนผู้จงรักภักดีจะระลึกถึงพระมหากษัตริย์ของคุณต่อไป และคงจะให้ความรักและภักดีต่อฉัน ผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระองค์บ้าง การที่จะปฏิบัติตามรอยพระยุคลบาทนั้นคงจะยาก แต่ฉันก็จะพยายามอย่างมากที่สุดที่จะทำงานเพื่อประชาชน ซึ่งบัดนี้มาเป็นหน้าที่ของฉันแล้ว ตำแหน่งของฉันเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่เชื่อว่าในไม่ช้าประชาชนก็คงจะรู้สึกว่าฉันเป็นมิตรที่ซื่อสัตย์และเต็มใจรับใช้เขาทั้งหลาย เพื่อความสุขและความเจริญของเขา"

ด้วยพระปรีชาญาณอันปราดเปรื่องพระองค์ทรงจำเรี่ยรอยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นปทัฏฐาน ทรงมีพระปรีชาญาณสามารถปลุกน้ำใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินให้บังเกิดความรักใคร่ในพระองค์เช่นเดียวกับความจงรักภักดีที่ราษฎรมีต่อองค์พระมหากษัตริย์ราชพระองค์ก่อน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระอุตสาหะ มานะพยายามที่จะบำรุงความสุขให้แก่ประชาชน และความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศในด้านต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ทรงปรับปรุงการปกครอง

แผ่นดิน พัฒนาประเทศทั้งด้านสาธารณูปโภค การติดต่อสื่อสาร การไปรษณีย์และโทรเลขได้เจริญรุดหน้า จนสามารถติดต่อไปยังต่างประเทศได้ ทั้งทรงขยายการคมนาคมทางรถไฟ ทางเหนือ และทางใต้ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเพื่อเชื่อมการคมนาคมโดยยานพาหนะให้สะดวกขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาได้ทรงตราพระราชบัญญัติการประถมศึกษา มีการใช้กฎมณเฑียรบาล ทรงจัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างสากตามที่ได้ทรงเคยศึกษา และทอดพระเนตรแนวทางต่าง ๆ ในขณะทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้น เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2455 เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนชาวไทยมีความรู้สึกสำนึกในความเป็นชาติ และมีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตน เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้ใดสืบเชื้อสายของผู้ใด ทำให้บุคคลนั้น มีความระมัดระวังไม่กระทำให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่บรรพบุรุษและทายาทของตน พระองค์ได้ทรงคิดนามสกุลขึ้น พระราชทานแก่บรรดาข้าราชการและประชาชนเป็นจำนวนมากถึง 6,432 สกุล

สิ่งที่เป็นศรีสง่าแก่ประเทศชาติอีกประการหนึ่ง คือได้ทรงริเริ่ม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ธงไตรรงค์เป็นธงชาติแทนธงเดิม ซึ่งเป็นธงสีแดงมีรูปช้างเผือกตรงกลาง เรียกว่า ธงช้าง ธงไตรรงค์นี้ได้ประกาศใช้เมื่อเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร มีสามสี คือ แดง ขาว น้ำเงิน ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับธงชาติของบรรดาประเทศทั้งกลุ่มสัมพันธมิตรใช้ อยู่ โดยมีสีน้ำเงินเป็นเครื่องหมายเฉพาะพระองค์ และมีความหมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย

ในทางการทหาร พระองค์ก็ทรงทำนุบำรุงมากมายให้ได้มาตรฐานยุโรป ทรงปรับปรุงระเบียบวินัยของทหารและทรงจัดตั้งกองทัพเรือ กองทัพอากาศ เพื่อเป็นกำลังป้องกันประเทศ นอกเหนือจากกองทัพบกซึ่งมีอยู่เดิมและทรงจัดตั้งกองลูกเสือสยามขึ้นด้วย

ในการต่างประเทศก็ทรงผูกมิตร กับนานาประเทศ ทรงเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้ประเทศไทยเป็นที่ยอมรับของประเทศพันธมิตร จนสามารถมีสิทธิในการแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศ

นอกจากการบริหารราชการแผ่นดินอย่างหนักแล้วพระองค์ยังทรงห่วงใยและปรับปรุงด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชาติด้วย ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านการดนตรี และการละครโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการอักษรศาสตร์เป็นพิเศษ

ในพ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรก ทรงฉายเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปรับพระบรมชนกนาถ ที่กรุงเยนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ปราชญ์สยาม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระอุปนิสัยที่ควรแก่การสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง ทรงขยันมาก เราจึงได้พระราชนิพนธ์มาเป็นสมบัติของชาติที่ยอดเยี่ยมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เวลาทรงพระอักษร ไม่ทรงรังเกียจว่าจะได้โต๊ะทรงพระอักษรตัวเล็กอย่างไร ทรงใช้ได้เหมือนกันทั้งสิ้น ทรงเขียนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม เวลาทรงพระอักษร หรือทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใดไม่มีสิ่งใดจะมารบกวนพระองค์ได้ เพราะแน่วแน่อยู่ที่งานของพระองค์

ทรงหนังสือพิมพ์เสมอทุกวัน และได้พระราชทานกำเนิดแก่หนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น ทวีปัญญา ชวนหัว สมุทसार ดุสิตสมิต เป็นต้น ทรงพระราชนิพนธ์บทความส่งไปยังหนังสือพิมพ์มากมายและผู้ใดโต้แย้งทางหนังสือพิมพ์ก็ไม่ทรงพระพิโรธแต่ประการใด

เวลาที่พระราชทานบทความไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ มักจะทรงใช้พระบรมนามาภิไธยแฝงจำนวน "นามแฝง" ของพระองค์นั้นมากกว่า 100 อาจมากที่สุดในโลกก็ได้

ตัวอย่างพระนามแฝงที่ทรงใช้

1. อัศวพาหุ	สำหรับบทความเกี่ยวกับการบ้านการเมือง
2. รามจิตติ	สำหรับพระราชนิพนธ์แปลจากภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะเรื่องนักสืบ
3. พระขรรค์เพชร	สำหรับพระราชนิพนธ์บทละคร (ก่อนเสวยราชย์)
4. ศรีอยุธยา	สำหรับพระราชนิพนธ์บทละคร (เมื่อเสวยราชย์แล้ว)
5. พันแหลม	สำหรับเรื่องเกี่ยวกับทหารเรือ
6. นายแก้วนายขวัญ	สำหรับพระราชนิพนธ์ชุด "นิทานของอิน"
7. นายราม ณ กรุงเทพฯ	สำหรับทรงใช้ในฐานะทนายความแห่งดุสิตธานี
8. พระรามราชมุนี	สำหรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดธรรมมาธิปไตย ในดุสิตธานีที่ทรงครองอยู่

- 9.General Michael d,Ayuthaya สำหรับตำแหน่ง
ประธานาธิบดีสาธารณรัฐใหม่ที่
ทรงทดลองอยู่
- 10.Brother Carlton สำหรับลายพระราชหัตถเลขามหา
อักษรถึงพระสหายในสหรัฐ
อเมริกา

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของ
สหประชาชาติที่เรียกว่า "ยูเนสโก" ตกลงในหลักการที่จะ
ให้ประเทศสมาชิกได้ฉลองความเป็นปราชญ์ของบุคคล
ในทางการศึกษาวิทยาศาสตร์หรือวัฒนธรรม ทุกร้อยปี
ของวันเกิดบุคคลนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็ชาติใดภาษาใด หรือ
ศาสนาใด ประเทศสมาชิกต้องส่งชื่อบุคคลในชาติของตน
ที่สมควรได้รับการยกย่องขึ้นเป็นปราชญ์ไป อนุกรรมการ
ฝ่ายวัฒนธรรมเสนอชื่อขึ้นไป 5 ชื่อเรียงตามลำดับอายุคือ

- 1.พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- 2.สุนทรภู่
- 3.สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ
- 4.สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระ
ยานริศรานุวัดติวงศ์
- 5.พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัวจึงทรงเป็น "ปราชญ์คนที่ 5" ของสยามประเทศ
โดยมีผู้เขียนพระราชประวัติย่อ ๆ เป็นหนังสือภาษา
อังกฤษเพื่อเผยแพร่ต่อทั่วโลก ชื่อว่า "King
Vajiravudh,Thailand's Prolific Writer" แปลว่าพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววชิราวุธนักประพันธ์
ของไทยที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มากล้นเหลือที่จะ
พรรณนา

พระองค์ทรงเป็นศิลปินสมัครเล่น และได้ทรง
จัดให้มีการประกวดภาพในพระราชสำนัก 3 ครั้ง ภาพล้อ

ที่ทรงวาด มีคุณภาพสูงมาก นอกจากนี้ยังทรงเป็นสถาปนิกสมัครเล่นด้วยดังปรากฏในงานก่อสร้างซึ่งต้องทรงรับพระราชภาระสืบเนื่องมาจากรัชกาลก่อน คือ การสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม และพระราชวังบ้านปืนที่จังหวัดเพชรบุรี การก่อสร้างพระราชวังสนามจันทร์ก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ พระที่นั่งและพระราชวังดังที่ได้กล่าวมาก็ได้เสร็จเรียบร้อยในรัชกาลของพระองค์

ครั้นสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนี สวรรคตในพ.ศ. 2462 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่วังพญาไท ซึ่งได้ทรงก่อสร้างเพิ่มเติมโดยทรงวางผังอาคารด้วยพระองค์เองขึ้นก่อน แล้วจึงได้พระราชทานให้สถาปนิกเขียนแบบละเอียดและดำเนินการก่อสร้าง

อนึ่ง ในการสร้างดุสิตธานี เพื่อประชาธิปไตยได้ทรงวางผังเมืองด้วยพระองค์เอง และมีสิ่งก่อสร้างใหม่ที่กรุงสยามยังไม่มี เช่น สะพานลอยข้ามแม่น้ำ และข้ามท่อส่งน้ำของกิจการประปา เป็นต้น

ครูและนักพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดที่จะสอนอยู่เสมอ แต่มักจะสอนทางอ้อมเป็นส่วนใหญ่ เข้าตำรา "เพลเวย์" ของนักการศึกษาสมัยต่อมา ทรงพระราชนิพนธ์ "ความดีมีชัย,อะ เรียล เกสต์" อะเควีย เบอกลารี และเดอะ ทอเรนธ์ ออฟ อังเคิล ก็เคยย่นพระราชทานแก่โรงเรียน เพื่อฝึกหัดพูดภาษาอังกฤษเป็นส่วนใหญ่

ได้ทรงแสดงธรรมะ ณ ที่ต่าง ๆ รวมทั้งพระบรมราชานุสาวรีย์ที่หาดเจ้าสำราญ และ "เทศนาเสือป่า" ที่ทรงแสดงเป็นระยะเวลาถึงปีครึ่ง และยังทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวทางพุทธศาสนาเรื่อง "พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร" ด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสอนบุคคลหลายประเภท ทรงสอนด้วยพระราชนิพนธ์ ดังนี้:-

1. ทรงสอนทหาร ในเรื่องสงครามป้อมค่าย ประชิด
2. ทรงสอนข้าราชการ ในเรื่องหลักราชการ
3. ทรงสอนนักอักษรศาสตร์ ในเรื่องพระบรมราชาธิบายในการประพันธ์

รวมทั้งบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงคุณค่ายิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่เป็นประโยชน์ในแง่ของการเรียนรู้ และวรรณคดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดศิลปะและการแสดงเป็นอย่างมาก ทรงพัฒนาบทรละครและบทเพลงสำหรับการแสดงหลายเรื่องที่ได้ดัดแปลงมาจากบทรละครต่างประเทศที่มีชื่อเสียง เช่นเรื่อง ศกุนตลา ซึ่งเป็นเรื่องแรกที่ทรงพัฒนาให้ขึ้นเวที และมีฉากที่พระองค์ทรงเรียกว่า "ละครตึกดำบรรพ์"

ทรงพัฒนาการแสดงโขนด้วย โดยทรงเรียกว่า "ละครดีกตำบรพรเรื่องรามเกียรติ์ ตอน..." การพัฒนาโขนมีหลักของพระองค์ที่ควรทราบ คือ ทรงค้นพบว่า รามเกียรติ์รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ได้มาจากสำนวนที่แสดงกันอยู่ในภาคใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ตรงกับต้นฉบับของวาลมิกิมกานัก ฤทธิ์เดชของหนุมานันมีผู้ต่อเติมเข้าไปภายหลัง พระองค์จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์เสียใหม่กว่า 20 ตอน เพื่อให้ใกล้เคียงกับของเดิมที่เรียกว่าสำนวนอุตรนิกาย

สมเด็จพระเจ้าฟ้าหลวงฮิราอครั้งทรงพระเยาว์ ทรงละครเรื่องอาลิบาบา
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งพระองค์เป็นพระรามเดินดง

ปลายรัชกาล

รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการพัฒนาชาติให้ก้าวขึ้นไปสู่สถานะซึ่งทัดเทียมกับบรรดาอารยประเทศทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ ระยะเวลา 15 ปี แห่งรัชกาลของพระองค์ได้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางสังคมและแนวความคิดของประชาชนในประการต่าง ๆ เป็นอันมาก ความสำนึกในหน้าที่ของประชาชนที่มีต่อประเทศชาติ บ้านเมืองได้ถูกปลุกเร้าให้เกิดขึ้นทั่วไปในบรรดาพลสกนิกรของพระองค์

ส่วนพระราชอัธยาศัยโดยส่วนพระองค์นั้น ก็เป็นที่เลื่องลือมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระเมตตาคุณแก่บรรดาพลสกนิกร ทรงชุบชีวิตข้าราชการบริพารให้มีความสุขความเจริญโดยทั่วกัน ไม่มีเว้น แต่พระราชอัธยาศัยส่วนพระองค์เองนั้น โปรดชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและสมถะยิ่ง จนแทบจะไม่มีใครใดนึกไปถึงได้ สิ่งที่ต้องพระราชอัธยาศัยมากที่สุด คือ การทรงพระอักษร และไม่โปรดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยใด ๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อทรงมีพระชนมายุ 30 พรรษา กำลังทรงเป็น "หนุ่ม" เต็มที่ แต่ถึงแม้กระนั้นก็ตาม ยังมีได้ทรงมี "ความรัก" หรือทรงนึกถึงเรื่องคู่ครองเลย พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกราบบังคมทูลสมเด็จพระบรมชนกนาถว่า "ยังไม่นึกโปรดผู้ใด"

กาลล่วงมาจนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุ 40 พรรษา จึงทรงประสบกับความรักเป็นครั้งแรกกับหม่อมเจ้าหญิงวรรณวิมล วรวรรณ พระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเฉลิมพระนามใหม่ว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี

งานฉลองหมั้นได้จัดขึ้น ณ พระตำหนักจิตร ลดาโรฐาน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า หลังจากพระราชพิธีหมั้นได้เพียง 4 เดือน ก็ได้มีประกาศพระบรมราช โองการเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2463 มีความตอน หนึ่งว่า

"...มีความเสียดายพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ที่ ได้มาทรงทราบตระหนักแน่ชัดขึ้นว่า การจะไม่เป็น ไปได้โดยเรียบร้อยสมพระราชประสงค์อันดีที่กล่าวมาแล้ว เพราะเหตุที่พระราชอัยยาศัยและพระอัยยาศัยของพระ วรกัญญาปทาน พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี มิได้ต้องกัน... และโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกเลิกข้อความตามประกาศ พระราชพิธีหมั้น ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลง วันที่ 9 พฤศจิกายน พระพุทธศักราช 2463 นั้นเสีย และโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาค่านำพระนามแทนคำ "พระ วรกัญญาปทาน" นั้น เปลี่ยนเป็น "พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี"

ความรักครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดกับหม่อมเจ้าหญิงวรวรรณทิมล วร วรณ ซึ่งเป็นพระธิดาองค์ที่ 6 ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์เช่นกัน และพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระนามใหม่ว่า "หม่อม เจ้าหญิงลักษมีลาวัณ"

ในพ.ศ. 2464 เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (ปลื้ม สุจริตกุล) ได้นำคุณประไพ สุจริตกุล ธิดาคนที่ 2 เข้า เผ่าถวายตัวต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรด เกล้าฯ ให้แสดงโขนพระราชานิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ตอน "นางลอย" จากการครั้งนั้นเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัย ยังทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ประกอบพระราชพิธีอภิเษกสมรส เมื่อ วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2464 ต่อมาทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็น "พระวรวงศ์เธอ พระอินทรศักดิ์ศิริ พระบรมราชินี" เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2465

พระนางเอกลักษมีลาวัณ

สมเด็จพระนางเจ้าอินทิราภิรมย์ พระบรมราชินี

แต่เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีไม่ทรงสามารถจะมีพระราชกุมารถวายได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงประสบกับ "ความผิดหวัง" อีกวาระหนึ่ง

ความรักครั้งสุดท้ายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2467 โดยได้ทรงประกอบพระราชพิธีอภิเษกสมรสกับคุณเครือแก้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็น "พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี" แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งที่ความรักครั้งสุดท้ายของพระองค์ ทรงมีเวลาเพียง 1 ปีกับ 3 เดือนเท่านั้น

ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรพระอันตะ (ลำไส้) พับ พระกระยาหารผ่านไม่ได้ พระอาการกำเริบในวันต่อ ๆ มา จนเกิดเป็นพระโรคพระโลหิตเป็นพิษในพระอุทร ทรงมีพระอาการซึม

ในวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 เวลา 12.55 น. พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีก็มีพระประสูติการ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และรุ่งขึ้นเวลา 7 นาฬิกา พระอาการประชวรหนักมากจนคณะแพทย์พากันสิ้นหวัง แต่ด้วยต้องการที่จะให้พระโสมนัสบังเกิดแก่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งสุดท้าย คณะที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร จึงให้นายแพทย์ชาวต่างประเทศกราบบังคมทูลถามว่า พระองค์มีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรพระราชธิดาหรือไม่ ทรงอ่อนเพลียเกินไปที่จะมีพระราชดำรัสตอบ น้ำพระเนตรคลอพระเนตรทรงพยักพระพักตร์ หมอจึงรีบออกจากห้องพระบรรทมไปเชิญเสด็จพระราชธิดามาถวาย เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ พระสนมเอกในรัชกาลที่ 5 จึงได้เชิญเสด็จพระเจ้าลูกเธอที่มีพระชนมายุเพียง 1 วันมาถวาย

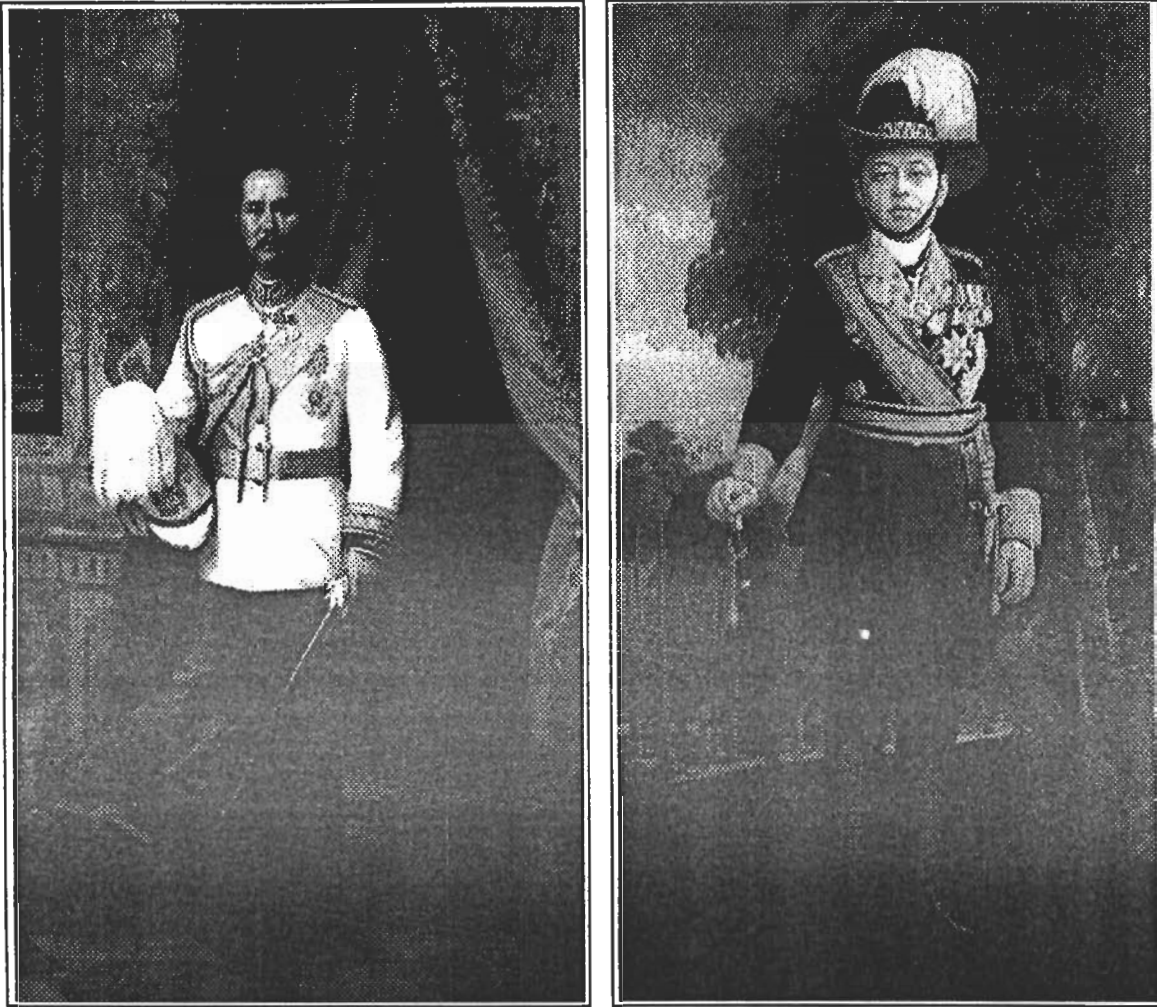
เสด็จพระราชดำเนินลงจากพระที่นั่งบรมพิมาน ทรงนำเจ้าจอมสุวัฒนาไปนมัสการพระรัตนตรัย ที่พระ
พุทธรัตนสถานในการอภิเษกสมรส

โดยให้เจ้าพระยารามราฆพเชิญเสด็จเจ้าฟ้าฯ ไปบรรทม
ข้าง ๆ พระที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผนพระ
พักตร์ไปทอดพระเนตร ทรงสะอื้น เมื่อจะอุ้มพระราชธิดา
กลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงก้มพระหัตถ์ถึยยก
ไว้ ผู้ที่เชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ จึงวางพระองค์ไว้ข้าง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นครั้งที่สอง ทรงพยายาม
จะรับสั่งอีกครั้ง แต่หม่อมไม่เข้าใจว่าจะมีพระราชกระแส
ว่าอย่างไร พระอาการไม่สู้ดี หม่อมจึงแนะนำให้ผู้ที่เฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาทอยู่ในที่นั้นกลับออกไป และในตอนดึก
ของคืนวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ก็ได้เสด็จสู่สวรรคาลัย
ท่ามกลางความอาลัยรักของพสกนิกรของพระองค์

ประติมากรรมล่ำรืด พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของ

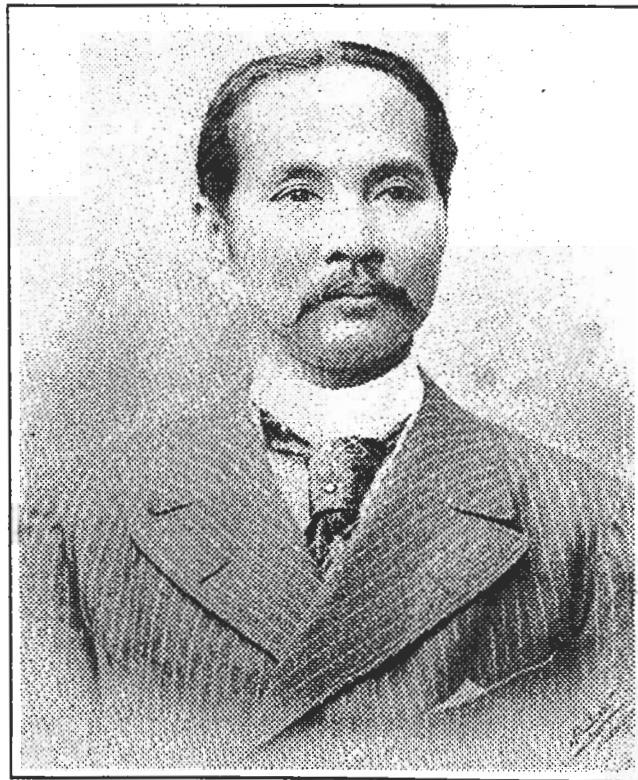
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

และ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระปรีชาญาณด้าน การศึกษา

จากการศึกษาภูมิหลังอันเพียบพร้อมทั้งด้านการศึกษา การเตรียมพระองค์เป็นกษัตริย์ ด้วยระยะเวลาที่นานเพียงพอ การเสด็จประพาสและทอดพระเนตรความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมในต่างประเทศ รวมถึงสภาพการณ์ของบ้านเมืองที่ถูกคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปรีชาญาณล้ำเลิศยิ่ง โดยเฉพาะสายพระเนตรที่กว้างไกลทางการศึกษา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสานต่อพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมชนกนาถ ที่ได้ทรงวางรากฐานไว้ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงนับได้ว่าการศึกษาเป็นมรดกอันล้ำค่ายิ่งที่พระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ทรงพระราชทานให้แก่คนไทยทั่วประเทศ เพื่อเปิดโลกทัศน์และภูมิปัญญาของประชากรของพระองค์ให้กว้างไกลในทุกศาสตร์สาขา เพราะการให้ความรู้ไม่ว่าด้านใดก็ตาม คือการพัฒนาบุคคลถือเป็นการสร้างรากฐานอันมั่นคงที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าสืบไป

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉายในคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ที่เมืองวิสบาเดิน เยอรมัน โดยช่างภาพชื่อวอน บ็อช

จากแนวพระราชดำรินี้ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงเหตุที่สำคัญของการพัฒนาทางการศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

1. แนวคิดอำนาจทหารนิยม เป็นแนวคิดของผู้บริหารและพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความคิดแบบเก่า ซึ่งปลูกฝังกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 โดยยึดถือนโยบายในการพัฒนาความเข้มแข็งของประเทศ เพื่อรักษาเอกราชจากการรุกรานของประเทศตะวันตก ซึ่งคนกลุ่มนี้มีอำนาจควบคุมทางด้านกองทัพและการคลัง จึงทำให้งบประมาณในการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่ถูกใช้ในกิจการของกองทัพเท่านั้น

2. แนวคิดอุดมการณ์ชาตินิยมเป็นกระแสความคิดในช่วงของพระองค์เองที่พระองค์เกิดความรู้สึกขาดเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากความไม่วางพระทัยในกลุ่มอำนาจของพระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูง และกลุ่มทหารในกองทัพ ซึ่งมีพระราชอนุชาเป็นผู้บัญชาการโดยมิใช่กองทัพเป็นของพระองค์เอง แนวคิดนี้จึงเป็นความต้องการสร้างความคิดเรื่องชาตินิยม และให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ในฐานะผู้นำรัฐ ทรงเผยแพร่แนวคิดนี้ผ่านองค์การการศึกษาของรัฐตามโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งพระราชกรณียกิจที่สำคัญคือการตั้งกองเสือป่าและลูกเสือ

3. แนวความคิดปรับปรุงเศรษฐกิจพื้นฐานเป็นแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยข้าราชการระดับสูงรุ่นใหม่ที่เคยใช้ชีวิตในประเทศตะวันตกเป็นเวลานาน เห็นว่าการอยู่รอดของประเทศมิได้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งทางการทหารอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจ โดยสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้เป็นแรงผลักดันให้มีการ

ปรับปรุงโครงสร้างการศึกษาเรียกว่า ร่างความเห็นจะจัดการศึกษา รศ.131 โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล)

ด้วยเหตุแห่งแนวคิดด้านต่าง ๆ นี้เอง จึงนำมาซึ่งการปฏิรูปการศึกษา โดยสามารถแบ่งการจัดการศึกษาเป็น 2 ระยะเวลาใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. การจัดการศึกษาก่อน พ.ศ. 2441

การจัดการศึกษาในระยะแรก ๆ ของไทยยังคงค่อนข้างสับสนและไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรงจนกระทั่งปี พ.ศ. 2430 จึงได้ตั้งกรมการศึกษาธิการขึ้นภายใต้การดูแลของพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าอิสวรกุมาร(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงตามหัวเมืองใหญ่ต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนวัด หรือโรงเรียนอื่น ๆ ในเมือง

2. การจัดการศึกษาหลัง พ.ศ. 2441

การเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2440 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อการศึกษาของไทย เริ่มมีการวางระบบและเอาใจใส่ควบคุมการจัดการศึกษามากขึ้น แนวคิดสำคัญส่วนใหญ่ได้มาจากพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี อัครราชทูตประจำประเทศอังกฤษ ก่อให้เกิดแผนการปฏิรูปการศึกษาและการจัดระบบการศึกษาในกรุงสยาม หรือที่เรียกว่า ร่างความเห็นจะจัดการศึกษารศ.131

จากซ้าย พระองค์เจ้าจรูญธรชโยกร พระองค์เจ้าจิระประวัติวรเดช สมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ สมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ สมเด็จเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ

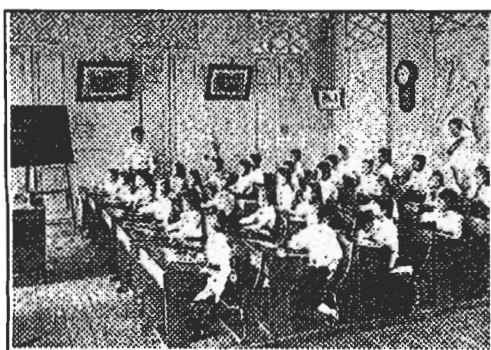
โครงสร้างการศึกษา แบบสมัยใหม่

แผนการปฏิรูปการศึกษา รศ.131 ก่อให้เกิดโครงสร้างการศึกษาสมัยใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับการศึกษาของไทย และขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมประชาชนมากขึ้น มีการจัดวางระบบแบบแผนในการควบคุมดูแลงานทางด้านการศึกษาใหม่ จัดแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นส่วน ๆ อย่างชัดเจนและมีผู้ดูแลรับผิดชอบโดยตรง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อให้ราษฎรสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้เป็นอย่างดีทั่วกันหมดทั่วทุกมณฑลจนถึงระดับตำบล
2. เพื่อให้ราษฎรที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในการอ่านเขียนภาษาไทยระดับสูงได้ศึกษาต่อในด้านวิชาชีพ เนื่องจากว่าผู้ที่มีโอกาสศึกษาในสายสามัญระดับสูงนั้นจะเป็นผู้ที่มีฐานะดีเท่านั้น
3. เพื่อให้มีมาตรการในการควบคุมการศึกษาทั้งหมด โดยเฉพาะโรงเรียนจีนและโรงเรียนแขกมุสลิมในหัวเมืองภาคใต้เพื่อความปลอดภัยในด้านความมั่นคงของชาติ

ร่างความเห็นจะจัดการศึกษา รศ.131 จึงแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การศึกษาสามัญเป็นการสอนให้รู้วิชาหนังสือ และความรู้รอบตัวมีการแบ่งชั้นเป็นระดับ ประถม มัธยม และอุดมศึกษา
2. การศึกษาพิเศษ วิสามัญศึกษา หรืออาชีพศึกษา เป็นการฝึกหัดความชำนาญเฉพาะอย่างเพื่อเป็นความรู้สำหรับการประกอบอาชีพมีการแบ่งระดับชั้นเป็นประถม มัธยม และมัธยมสูง

การศึกษาในชั้นประถมนั้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ 5 ปี คือเป็นประถมสายสามัญ 3 ปี หลังจากนั้น ผู้ที่มีฐานะดีก็จะได้เรียนต่อในสายสามัญระดับมัธยม และอุดมศึกษาต่อไป สำหรับนักเรียนส่วนที่ไม่สามารถเรียนสายสามัญต่อได้ ก็ต้องเรียนประถมวิสามัญต่ออีก 2 ปี เป็นการฝึกฝนด้านวิชาชีพเฉพาะด้านอย่างเช่น ทัศนกรรม เพาะปลูกและค้าขาย ตามความเหมาะสม

ส่วนการเลือกศึกษาต่อในระดับมัธยมสำหรับ
ผู้มีฐานะนั้นขึ้นอยู่กับสติปัญญา และความสามารถของ
แต่ละคนที่จะเลือกทำงานด้านใด ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณา
ความต้องการบุคลากรภายในบ้านเมืองขณะนั้นด้วย

นอกจากนี้ยังมีโครงการการศึกษาในระดับสูงเพื่อ
พัฒนาคนเฉพาะทางอย่างเช่น นักเทคนิควิทยาระดับสูง
(วิศวกรรมโยธา) เพื่อใช้ในการก่อสร้าง หรือนักอักษรศาสตร์
ผู้เชี่ยวชาญการใช้ภาษา เพื่อการติดต่อการค้าต่าง
ประเทศ รวมถึงนายช่างศิลปกรรมทั้งด้านพาณิชยศิลป์
และประณีตศิลป์ เพื่องานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมาร พ.ศ. 2440

การขยายตัวทางการศึกษา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จวบจนรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชดำริ เห็นชอบในหลักสูตรและวิธีการของร่างความเห็นจะจัดการศึกษารศ.131 และมีพระบรมราชวินิจฉัยให้กระทรวงธรรมการมีอำนาจวางระเบียบรับผิดชอบ และจัดวงเงินตามขั้นตอนของโครงการได้เอง โดยไม่ต้องผ่านกระทรวงการคลัง เพื่อขจัดปัญหาที่กระทรวงการคลังไม่เห็นด้วยกับโครงการนี้ เนื่องจากต้องการกัณบประมาณไว้ใช้ในด้านการมั่นคง

ในปี พ.ศ.2459 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการแทนเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ซึ่งถึงแก่อนิจกรรม ท่านจึงได้ทำการปรับปรุงโครงสร้างการศึกษา พ.ศ.2458 เป็นแผนการศึกษาสำหรับชาติ โดยเน้นความสำคัญด้านการพัฒนาวิชาชีพและประกาศใช้ได้สำเร็จในพ.ศ.2462 แม้จะมีเสียงคัดค้านด้านงบประมาณจากกระทรวงการคลังก็ตาม

โครงการศึกษาแบบใหม่นี้ ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. โรงเรียนรัฐบาล

เป็นโรงเรียนที่กระทรวงธรรมการรับผิดชอบ บริหารการศึกษาโดยตรง โดยใช้เงินงบประมาณของกระทรวง มีประสิทธิภาพการเรียนการสอนที่ดี และเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสำหรับโรงเรียนประชาบาล

2. โรงเรียนประชาบาล

เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ อยู่ในความควบคุมของกระทรวงธรรมการ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

2. โรงเรียนของกลุ่มหมอสอนคริสต์ศาสนา

ชาวตะวันตก และโรงเรียนจีน

โรงเรียนของกลุ่มหมอสอนคริสต์ศาสนาชาว ตะวันตก และโรงเรียนจีนนั้น เป็นโรงเรียนที่สอนตาม หลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงธรรมการ แต่มีการ เน้นความรู้ภาษาต่างประเทศ ทำให้นักเรียนที่สำเร็จการ ศึกษาจากโรงเรียนเหล่านี้เป็นที่ต้องการทั้งในระบบ ราชการและวงการธุรกิจ

ประติมากรรมสำริดพระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ ชุดเสือป่า ประดิษฐานในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์

พระบรมราชาไชยบายทาง การศึกษาของรัชกาลที่ 6

รัชกาลที่ 6 ได้โปรดฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น เพื่อตอบสนองพระบรมราชาไชยบายทางการศึกษาของพระองค์ โดยมีแนวความคิดที่ต้องการให้เกิดกระแสชาตินิยม เพื่อให้มีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ โดยเริ่มที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ถือว่าเป็น "เด็กในหลวง" เพราะนักเรียนที่จบจากที่นี่จะได้รับเลือกให้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กหลวงทุกปี พระองค์ทรงมีความใกล้ชิดกับนักเรียนเป็นอย่างมาก ทรงถือเหมือนเป็นลูกและปลูกฝังความรู้สึกรักนี้ให้กับนักเรียนทุกคน เพื่อให้เกิดความรู้สึกรักกลุ่มคณะและชาติบ้านเมือง ส่วนโรงเรียนราชวิทยาลัยนั้นทรงถือเป็น "ข้าในหลวง" เพราะนักเรียนโรงเรียนนี้จะได้เข้าเรียนต่อในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนกฎหมายซึ่งเป็นโรงเรียนที่สร้างบุคคลากรข้าราชการชั้นสูง และโรงเรียนพรานหลวง หรือแต่เดิมคือโรงเรียนทหารกระบี่หลวง เป็นโรงเรียนที่มีการซ้อมรบเสือป่า

อุดมการณ์ทางการศึกษาของพระองค์คือ การยึดมั่นในความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์กับราษฎรเป็นเหมือนบิดากับบุตร อำนาจของพระมหากษัตริย์นั้นเกิดจากการที่ราษฎรไม่มีเวลาพอ และไม่สามารถที่จะต่างคนต่างถืออำนาจเอาไว้ได้ รวมถึงการดำเนินการปกครองอย่างเป็นธรรม หมายถึง การปกครองที่รู้จักพิจารณาถึงสิ่งที่ควรใช้อำนาจ และสิ่งที่ต้องใช้การเพาะปลูกน้ำใจ เพื่อให้กิจการลุล่วง สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติ ซึ่งพระองค์เลือกที่จะฝึกสอนให้กับเด็ก เพราะเป็นการง่ายที่จะทำให้เกิดการยอมรับ พระองค์ได้ทรงสร้างกิจกรรมร่วมกับนักเรียนทุกโรงเรียน โดยให้ตัวพระองค์เองเป็นศูนย์กลางของทุกโรงเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความผูกพันกับพระองค์และชาติบ้านเมือง ต่อมาได้ทรงขยายกระแสอุดมการณ์ดังกล่าว รวมถึงกิจกรรม

ลูกเสือและการซ้อมรบเสือป่า จากโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ไปสู่โรงเรียนอื่น ๆ ของกระทรวงธรรมการด้วย

ดังนั้น นโยบายหลักในการจัดการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ใช้ต่อเนื่องมาจนถึงรัชกาลที่ 7 จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

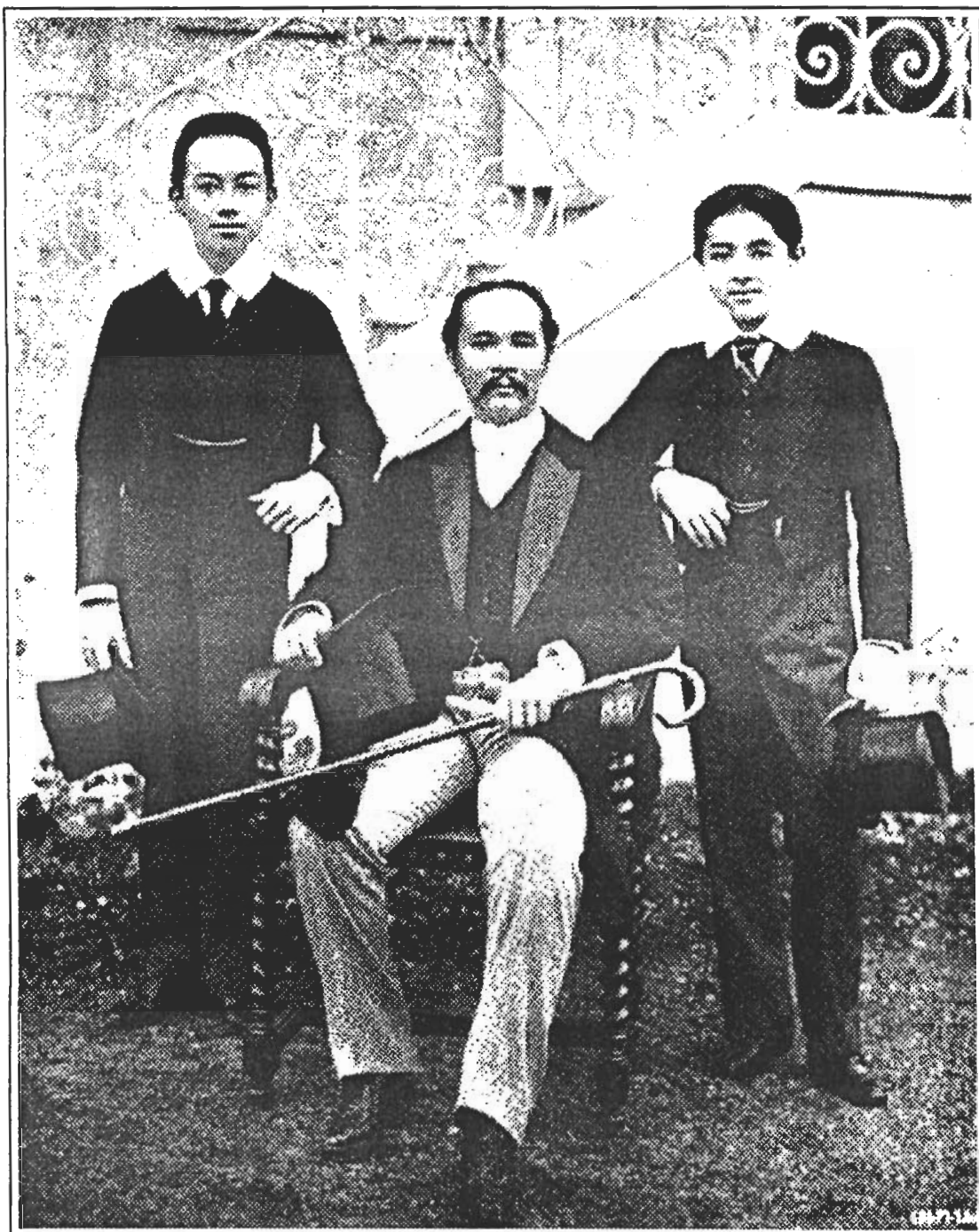
1. เน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาชีพ

การศึกษาที่จัดมาในรัชกาลที่ 5 มีจุดประสงค์หลักในการผลิตบุคคลเข้ารับราชการเท่านั้น ทำให้ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ต้องการเป็น "เสมียน" เสียมากคือต้องการประกอบอาชีพรับราชการเพียงอย่างเดียว ไม่นิยมกลับไปประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ จึงมีการพยายามที่จะปลูกฝังแนวความคิดที่ว่า "การเป็นชาวนา ชาวสวน หรือคนทำงานอื่น ๆ ก็มีเกียรติยศเท่ากันกับที่จะเป็นผู้ทำงานด้วยปากกาเหมือนกัน"

ความพยายามที่จะส่งเสริมการศึกษาวิชาชีพให้เด่นชัด เช่น การตั้งโรงเรียนเพาะช่าง ในปีพ.ศ.2475 และการขยายการศึกษาระดับวิชาชีพในระดับประถมศึกษา เป็นต้น

2. ต้องการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น

การศึกษาที่จัดกันมาตั้งแต่รัชกาลก่อนยังดำเนินการช้า และมีจำนวนไม่มากพอ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้กล่าวถึงสภาพการศึกษาของไทยในเวลานั้นว่า "ความบกพร่องแห่งการศึกษาของเราในเวลานี้บกพร่องมากที่สุด ทั้งปริมาณ และคุณภาพ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง จำเป็นต้องรีบจัดการศึกษาให้เทียบส่วนพอสมควรกับนานาประเทศที่เจริญ"

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ พ.ศ. 2440

ในที่สุดจึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสทางการศึกษาทัดเทียมกันหมดในทุกภูมิภาค

3. เพื่อประโยชน์ในการปกครอง

ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและนอกประเทศอยู่เสมอ ได้แก่การวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือที่เรียกว่า "กบฏ รศ.130" และเหตุการณ์ปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐในประเทศจีน

ระบบการจัดการศึกษาของไทยจึงพยายามปลูกฝังค่านิยมความรักชาติบ้านเมืองให้กับเยาวชน เพื่อความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของประเทศ ทั้งแก่เด็กไทยและเด็กต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทย มีการออกกฎให้โรงเรียนต่างชาติจะต้องสอนภาษาไทย และจริยธรรมเป็นต้น

4. เพื่อปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษ

เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่นำมาทดลองใช้กับนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (โรงเรียนวชิราวุธในปัจจุบัน) เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา และทางด้านจิตใจไปพร้อม ๆ กัน เตรียมที่จะรับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคตนับเป็นแนวทางของการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้หน้าที่สมบูรณ์

หลังจากที่ได้ทรงวางรากฐานการศึกษาแบบแผนใหม่ที่เป็นระบบขึ้นมาในบ้านเมืองแล้ว พระองค์ได้ทรงสานต่อและขยายการจัดการศึกษาให้กว้างขวางออกไปยิ่ง

ขึ้น พระราชกรณียกิจ พระบรมราชโองการและพระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษาได้แสดงถึงแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาของพระองค์ท่านหลายประการ ดังพระราชดำริตอนหนึ่งว่า...

"...ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นย่อมต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่าง ๆ ย่อมมีศิลปวิชาการของเขา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เจริญขึ้น สิ่งใดที่เป็นที่นิยมสมัยนี้ และจะเป็นคุณประโยชน์แก่เรา เราต้องรับเอาและปรุงแต่งของเราขึ้น ให้ได้ประโยชน์เต็มตามที่ควรจะได้ เราจำต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ ยิ่งก้าวไปได้ไกลเพียงใดก็ยิ่งดี เราต้องไม่ถอยหลังเลยเป็นอันขาด แม้แต่หยุดอยู่ที่ก็ไม่ได้ เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง..."

ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า การประสานสัมพันธ์ทางการศึกษาในโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ทุกคนในชาติ จึงควรร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาการศึกษาของชาติอันจะส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองด้วย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็น และตระหนักในคุณค่าความสำคัญข้อนี้ จึงทรงเผยแพร่กระดุนเตือนให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการศึกษาอยู่เสมอ ดังในพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า...

"...การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญอย่างยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของชาติบ้านเมือง ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นก็ชื่อว่าอุดหนุนชาติบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใด

ปราศจากการศึกษาประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน..."

เพราะทรงตระหนักถึงความสำคัญ และคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของการศึกษาที่มีต่อชีวิตและสังคม ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดและขยายการศึกษาให้กว้างขวางออกไป

ต่างมีแบบแผนเป็นระบบโดยจัดตั้งโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรงสอดแทรกแนวคิดพื้นฐานด้านการศึกษาของพระองค์เองลงไปในการจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้น ๆ

แนวคิดในการประสานสัมพันธ์ทางการศึกษาในโรงเรียนกับการพัฒนามนุษย์ของพระองค์ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ทรงพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นในรัชสมัยของพระองค์

การพัฒนาบุคคล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคคลทั้งทางด้านสมอง ร่างกาย และจิตใจควบคู่กันไปตามแนวทางอย่างอังกฤษที่ได้ทรงศึกษามา เพราะถ้าบุคคลไม่ดี ขาดความสามารถงานก็จะดีไปไม่ได้ ดังนั้นจึงได้ทรงเปลี่ยนโรงเรียนมหาดเล็ก ซึ่งมีหน้าที่ผลิตมหาดเล็กถวายงานให้แก่กระทรวงมหาดไทยให้เป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เพื่อปูทางสำหรับพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาพระฤกษ์ก่อสร้าง เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2458 และตราเป็นพระราชบัญญัติพระราชทานนามว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2459 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกนาถ

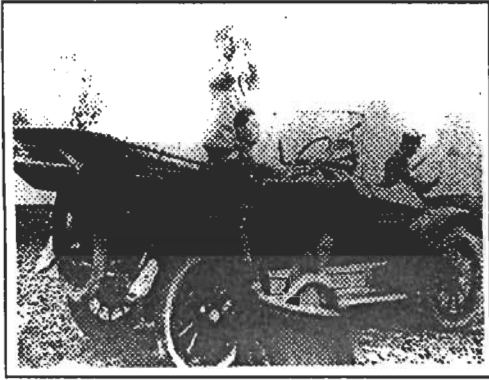
นอกจากนี้ ยังได้ทรงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อพ.ศ.2453 ซึ่งเป็นปีแรกที่เสด็จขึ้นเสวยราชย์ ทรงสร้างขึ้นแทนพระอารามหลวงประจำรัชกาลที่เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ในปีต่อมาได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินที่สวนกระจิง และก่อสร้างขึ้นเป็นโรงเรียนอย่างถาวร ซึ่งภายหลังได้พัฒนาเป็นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ในต้นรัชกาลที่ 7 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบรมเชษฐาธิราช โดยมีจุดมุ่งหมายจะให้เป็นโรงเรียนกึ่งนอนสอนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งทรงควบคุมการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ดังพระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษพระราชทานไปยังเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ทรงแสดงความมุ่งหมายของพระองค์อย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยมีข้อความบางส่วนดังนี้

"สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ข้าไม่ใช่วาง
การปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมด
ทุกคน ได้คะแนนกันคนละหลายพันคะแนนเท่าการสร้าง
เด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็ง และสะอาดทั้งทางร่างกายและ
จิตใจ เตรียมพร้อมที่รับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต
ข้าไม่ต้องการนักเรียนตัวอย่างที่สอบไล่ได้คะแนนชั้น
เกียรตินิยมทุก ๆ ครั้ง ข้าไม่ต้องการตำราเรียนที่เดินได้
ที่ข้าอยากได้นั้นคือเยาวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์สุจริต
มีอุปนิสัยใจคอดีและข้าจะไม่โศกเศร้าเลย ถ้าเจ้ามา
รายงาน ว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่อง คิดเลขเศษ
ซ้อนไม่เป็น และไม่รู้วิชาเรขาคณิตเลย ถ้าข้ารู้ว่าเด็กคน
นั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ว่าความเป็นลูกผู้ชายคืออะไร และ
ซื่อสัตย์คืออะไร ข้าไม่อยากจะยิน "คนฉลาด" บ่นอีกว่า
ปัญหาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด สิ่งที่ข้าต้องการในโรงเรียน
มหาดเล็กหลวง คือให้การศึกษาเป็นเครื่องทำให้เด็ก
เป็นเยาวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองที่ดี ไม่ใช่ทำลาย
บุคลิกภาพเสียหมด โดยบรรทุกหลักสูตรและระบบการ
ต่าง ๆ ลงไป ข้าต้องการให้การศึกษาเป็นสิ่งทั้งงาม
จนทำให้เด็กที่ออกไปแล้วหวนกลับมาคิดถึงในวันข้าง
หน้าด้วยความภาคภูมิใจ"

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงจัดตั้งกิจการลูกเสือ
และเสือป่าขึ้น เพื่อเน้นให้เห็นถึงแนวคิดของการสร้าง
จิตใจที่รักชาติ และความเป็นลูกผู้ชายอย่างเป็นรูปธรรม

กิจการลูกเสือและเสือป่า

กิจการลูกเสือเป็นการศึกษาภาคผนวกที่ทรง
ลอกแบบมาจากประเทศอังกฤษ และได้ทรงพระราช
บันทึกไว้ในเรื่อง "ลัทธิเอาอย่าง" ว่าการเอาอย่างต่าง
ประเทศโดยไม่คิดให้รอบคอบนั้นไม่สมควรอย่างยิ่ง
แต่เมื่อคิดรอบคอบแล้ว และเห็นว่าของชาติ การไม่กล้า
เอาอย่างก็ผิดพลาดเช่นเดียวกัน

ส่วนเสือป่านั้นทรงมีจุดหมายเกี่ยวกับการรักษา
ดินแดนของประเทศเป็นสิ่งสำคัญ มิได้ทรงลอกแบบผู้ใด
และเมื่อนายพลจัตวา อาร์.ซี.สติเวนสัน นายพลแห่งกอง
ทัพบกอังกฤษ ได้มาดูการซ้อมรบเสือป่า และหน่วยป้องกัน
ก็ได้นำวิธีการนี้ไปใช้ในวงการลูกเสือของอังกฤษด้วย

การจัดตั้งเสือป่าเป็นการพัฒนาบุคคลที่ชัดเจน
ที่สุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสอนเองในเรื่อง
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรงจัดให้มีการแสดง
ตำนานเสือป่าที่สนามเสือป่า เพื่อให้เสือป่าเข้าใจว่า
ชาติไทยเคยเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาล โดยเฉพาะ
ในทางจิตใจ บรรพบุรุษของเราได้เคยเสียสละแม้แต่ชีวิต
และเลือดเนื้อ เพื่อรักษาบ้านเมืองของเราไว้ ทรงสอน
ธรรมะให้แก่เสือป่าเป็นประจำ ทรงนำเสือป่า ลูกเสือ
ทหาร ตำรวจ เดินทางไกลไปในป่าคราวละประมาณครึ่ง
เดือนเพื่อฝึกฝนให้อดทนต่อสู้กับความลำบากนานาชนิด

จากแนวพระราชดำริในการจัดการเรียนการสอน
ในโรงเรียนและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทางการจัดการ
ศึกษา อาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาใน
ระบบโรงเรียนให้ประสานสัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ใน
ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสมอง ร่างกาย อารมณ์ สังคม
และอาชีพ โดยอาจจำแนกให้เห็นชัดเจน ดังนี้

ด้านสมอง ทรงมุ่งให้โรงเรียนเป็นที่ประสิทธิ์
ประกาศตรวิชาความรู้ให้กับผู้เรียนอย่างสมบูรณ์ ซึ่ง
ปรากฏผลดังในรายงานกราบบังคมทูลของพลตรีพระ
เจ้ารวงค์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ เกี่ยวกับ
โรงเรียนราชวิทยาลัยเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2507
ตอนหนึ่งว่า

"...ทางด้านวิชาการ ได้อำนวยการศึกษาให้วิชา
ความรู้ยิ่งถึงขนาดเป็นที่นิยมยกย่องในอารยประเทศ
เฉพาะมหาวิทยาลัยในยุโรปได้ยอมรับนับถือว่า ความ
รู้ของนักเรียนผู้จบหลักสูตรโรงเรียนราชวิทยาลัยอยู่ใน
ขั้นมาตรฐาน อนุญาตให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยของ
เขาได้โดยไม่ต้องสอบ ซึ่งไม่มีโรงเรียนใดในประเทศไทย
เคยได้รับเกียรติเช่นนี้..."

ด้านสังคม พระองค์ทรงตระหนักดีว่าการ
ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเฉพาะความรู้และสติปัญญาอันยัง
ไม่เป็นการเพียงพอ ทรงมีพระราชดำริว่า "คนถึงจะมีวิชา
เป็นบัณฑิตแล้วพิเศษปานใดก็ดี ถ้าไม่เป็นผู้ที่ประพฤติ
สัมมาจารีตอยู่แล้วจะหวังให้ได้รับความไว้วางใจแห่ง
อาณาประชาราษฎร์ได้ไม่..."

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เน้นการอบรมสั่งสอนความประพฤติเป็นพิเศษ เพราะ
การปลูกฝังคนให้มีความเข้าใจถึงประโยชน์แห่งกิจการ
ต่าง ๆ เพื่อให้ชาติมีความมั่นคงนั้นจะต้อง "ฝึกหัด คัด
สอนไปเสียแต่เด็ก ๆ เพราะเมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้วเป็นการ
ยากที่จะฝึกสอนกันได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนเราจะ
ดัดให้เป็นอย่างไรก็ได้..." นอกจากนั้นพระองค์ไม่ทรง
ต้องการให้เยาวชนของชาติมีลักษณะเป็น "ด้าราเรียน
ที่เดินได้" แต่ทรงต้องการที่จะให้เป็น "สุภาพบุรุษชื่อ
สัตย์สุจริตมีอุปนิสัยใจคอดี" ด้วย "ฉะนั้นจึงทรงวาง

หลักการของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงตั้ง
ขึ้นเป็นโรงเรียนตัวอย่าง คือ จะต้องสร้างเด็กหนุ่มที่
ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ เตรียม
พร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต"

ด้านศิลปวัฒนธรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยที่จะทำนุบำรุงส่งเสริมศิลป
วัฒนธรรมประจำชาติด้วย ทรงตระหนักว่าศิลปกรรม คือ
พื้นฐานของการสร้างอารมณฺ์ และจิตใจที่ละเอียดอ่อน
ดงาม อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประจำชาติที่
ทรงเกรงว่าจะสูญสิ้นไปเสีย ดังนั้นจึงทรงมีพระราชดำริ
ให้เยาวชนได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ เช่น ให้
นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงฝึกหัดเล่นโยน ดั้งกรม
มหรสพขึ้นเป็นกรมในพระราชูปถัมภ์ และตั้งสถานศึกษา
เพื่อให้ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี และศิลปะ
สำหรับเยาวชนเป็นการผลิตศิลปินด้านนี้

ด้านพลศึกษา พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญ
ของการส่งเสริมให้คนไทยมีพลานามัยสมบูรณ์ มีระเบียบ
วินัย อุตุน มีความสามัคคีในหมู่คณะ จึงโปรดให้ตั้ง
สโมสรกีฬาและให้มีการเล่นกีฬาตามแบบยุโรปอย่าง
แพร่หลาย และจริงจังในโรงเรียนต่าง ๆ โดยเฉพาะใน
โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการส่งเสริมกิจกรรม
ด้านกีฬา เช่น สร้างห้องพละสำหรับนักเรียน และในตอน
บ่ายนักเรียนทุกคนจะต้องเลือกเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง
มีกายบริหาร เทนนิส วายนั้ เป็นต้น ทั้งยังได้ทรงส่งเสริม
กิจการฟุตบอลอย่างจริงจัง โดยถือว่านอกจากสนุกแล้ว
ยังสอนให้มีความรู้ แพ้ รู้ชนะ รู้ภัยและฝึกให้มีความ
สามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน มีการแข่งขันกีฬาประจำ
ปีของโรงเรียน และระหว่างโรงเรียนตามแบบประเทศ

อังกฤษ ได้พระราชทานถ้วยทอง ถ้วยเงิน ถ้วยน้อยและ ถ้วยนักรบ เป็นรางวัลให้ผู้ชนะ จนกิจการฟุตบอลเจริญขึ้น เกิดชุด "ทีมชาติ" เพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ

ด้านอาชีวะ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงมุ่งแต่เพียงจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้วิชาชีพ เช่น การกลสิกรรม หัตถกรรมและพาณิชยกรรมด้วย เพราะประเทศชาติจำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำในสาขาต่าง ๆ ไม่ใช่มุ่งเข้ารับราชการอย่างเดียว จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยกรรมในปี พ.ศ.2455 และโรงเรียนเพาะช่าง ปีพ.ศ.2460 เพื่อจูงใจเยาวชนของชาติให้สนใจด้านวิชาชีพแทนความนิยมในอาชีพข้าราชการ

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของการพัฒนาคน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ อย่างปกติสุขนั้น จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหากได้เรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น พระราชกรณียกิจหลายประการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญในรัชสมัยของพระองค์ จึงได้แสดงให้เห็นถึงการให้การศึกษาและการให้ความเข้าใจแก่ราษฎรของพระองค์ โดยการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและฝึกปฏิบัติจริง ดังกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีขึ้น เพื่อเสริมประโยชน์ให้ประชาชนได้เรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น

1. การเรียนรู้เรื่องระเบียบวินัย ความสามัคคีและความรักชาติ พระองค์ได้ทรงจัดตั้งกองเสือป่าขึ้น เพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติจริงด้วยมูลเหตุที่ว่า

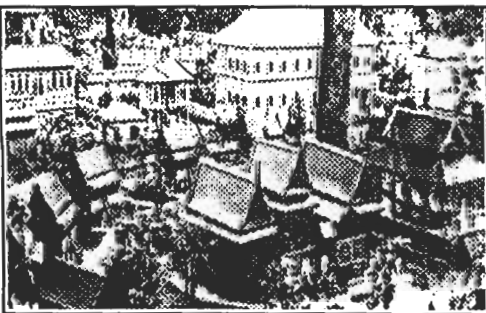

"...ด้วยมีพระราชปรกษในพระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมยุรกเกล้าเจ้าอยู่หัว มี
พลเมืองบางคนทั้งที่เป็นข้าราชการ และมีได้เป็น
ข้าราชการ มีความปรารถนาจะได้รับการฝึกหัดอย่าง
ทหาร แต่ยังมีโอกาสฝึกหัด เพราะติดหน้าที่ราชการ
เสียบ้าง หรือเพราะติดธุระอย่างอื่นเสียบ้าง การฝึกหัด
เป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง
อยู่หลายอย่าง ที่เป็นข้อใหญ่ข้อสำคัญก็คือการทำให้
บุคคลซึ่งได้รับการฝึกหัดเป็นเช่นราษฎรที่ดี..."

2. การเรียนรู้ประชาธิปไตย สถานการณ์จำลอง
อย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
สร้างขึ้น คือ "ดุสิตธานี" อันเป็นเมืองจำลองที่ทรงจัดขึ้น
เพื่อสอนการจัดบ้านเมืองและระบอบประชาธิปไตยแบบ
มีพรรคการเมือง มีธรรมนูญการปกครอง มีคณะโบว์ส
นำเงินเป็นฝ่ายจัดตั้งคณะนคราภิบาล และคณะโบว์สแดง
เป็นฝ่ายค้าน และมีการเลือกตั้งผู้แทนทวยนาครหลาย
ครั้ง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
พระราชดำเนินมาเปิดศาลากลางเมืองดุสิตธานีในวันที่ 9
กรกฎาคม พ.ศ. 2462 มีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า "วิธี
ดำเนินการในธานีเล็ก ๆ ของเราเป็นเช่นไร ก็ตั้งใจไว้ว่าจะ
ให้ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน"

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรง
สนับสนุนกิจการของหนังสือพิมพ์ ซึ่งได้วิวัฒนาการมา
ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เกิด
การเรียนรู้จากการให้ข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
และวิพากษ์วิจารณ์กล่าวไว้ว่ากิจการหนังสือพิมพ์ไทย
ได้เจริญก้าวหน้าสูงสุดกว่ายุคใด ๆ ที่ผ่านมา

ลักษณะทั่วไปของดุสิตธานี เมืองจำลองประชาธิปไตย

พระองค์ได้ทรงเล็งเห็นช่องทางที่จะให้การศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนโดยผ่านทางหนังสือพิมพ์ เนื่องจากรัชสมัยของพระองค์มีผู้ได้รับการศึกษามากขึ้น มีผู้รู้และสนใจข่าวสารมากขึ้น และต้องการเผยแพร่วิทยากร และความคิดใหม่ ๆ โดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง

พระราชดำริสำคัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีส่วนสัมพันธ์กับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการจัดระบบการศึกษาที่นับเป็นต้นแบบแนวคิดของการจัดระบบอักษรและการเขียนภาษาไทย ให้มีความเป็นสากลมากขึ้น ดังมีพระราชดำริเกี่ยวกับวิธีเขียนภาษาไทยให้สระและพยัญชนะเรียงอยู่บนบรรทัดเดียวกันตามอย่างตะวันตก ดังที่เคยเขียนมาแล้วในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ทรงประดิษฐ์อักษรอริยกะเป็นตัวใหม่ทั้งหมด ไม่คล้ายกับตัวอักษรไทยที่ชินตา เพื่อปรับปรุงให้ผู้ใช้ภาษาไทยมีความสะดวกขึ้น มีทั้งแบบตัวพิมพ์และแบบตัวเขียนหลายรูปแบบด้วยกัน จากนั้นได้ทรงมอบหมายให้กระทรวงธรรมการฟังเสียงจากประชาชน กระทรวงธรรมการได้นำเรื่องนี้ลงพิมพ์ในวิทยากรย์ ฉบับวันที่ 1 มิถุนายน 2460 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทุกคนออกความเห็นได้และเมื่อมีผู้ไม่เห็นด้วยมากมาย พระองค์ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ระงับเสียนับเป็นแนวทางแห่งประชาธิปไตยที่ทรงแสดงออกให้ปรากฏอย่างงดงาม

ที่มา	สระแบบเดิม	สระแบบใหม่	
		ตัวพิมพ์	ตัวเขียน
1.ปรับปรุงจากสระเดิม ได้แก่	า	๖	๖
	ะ	๑	๑
	แ	๕	๕
* ยกเลิก " ไ "	ไ	๙	๙
	ป	๕	๕
	๕๖	๖๓	๖๓
	กั	๖	๖
	เสียด	๐๖	๐๖
	เสื่อ	๐๖	๐๖
	เวอ	๕	๕
	ออ	๑	๑
2.นำมาจากสระของพ่อขุนรามคำแหง มหาราชได้แก่	๕๖๕	๑๖	๑๖
	อ	๑	๑
	๕	๑๖	๑๖
	๐	๐	๐
3.เปลี่ยนแปลงจากแบบของพ่อขุนรามคำแหง มหาราชได้แก่	๐	๐	๐
	๐	๐	๐
	๐	๐	๐
	๐	๐	๐
4.นำมาจากสระอริยกะ ได้แก่	ะ	๑	๑
	๑	๑	๑
5.นำมาจากสระขอม ได้แก่	๐	๑	๑
	๐	๑	๑

การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ และมรดกกล้าคำที่ทรง พระราชทานแก่ชาวไทย

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้เสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติ เมื่อมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษาในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 เพียง 2 ปี ต่อมาด้วยพระชนมายุเพียง 17 พรรษา ก็ทรงเล็งเห็นการไกลจัดตั้ง "โรงเรียนหลวง" ขึ้น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านการศึกษาแก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ต่อมาจึงทรงตั้งโรงเรียนอังกฤษ เพื่อขยายพื้นฐานความรู้ให้ทันสมัยขึ้น ในปี พ.ศ. 2425 จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเพื่อขยายการศึกษาระดับมัธยมขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ที่สุดก็ขยายโรงเรียนไปทั่วราชอาณาจักร ด้วยทรงเห็นว่าการศึกษาก็คือพื้นฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของคน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า "...บัดนี้เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นลงไป ตลอดถึงราษฎรต่ำสุด จะให้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าจะเจ้าว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอออกได้ว่า การเล่าเรียนในบ้านเมืองเราจะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดขึ้นให้เจริญจงได้" นับเป็นพระปรีชาญาณในการวางแผนตามรัฐประศาสนนโยบายอันชาญฉลาด

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการจัดการศึกษาไม่ควรตกเป็น หน้าที่ของกระทรวงใด หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เพียงอย่างเดียว พลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนอุดหนุนการศึกษา จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการเก็บเงินศึกษาพลีโดยกำหนดชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ 18-60 ปี ให้เสียเงินบำรุงการศึกษา ไม่ต่ำกว่า 1 บาท และไม่เกิน 3 บาท ซึ่งการเก็บเงิน การศึกษาพลีนี้ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน การศึกษาของลูกหลานเป็นหน้าที่ที่ประชาชนต้องทำนุบำรุง ควบคุม ซึ่งนับเป็นพระปรีชาญาณอันแยบยลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะปลุกฝังให้ประชาชนรักการศึกษา

การขยายการศึกษาที่ดำเนินการในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การ ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2459 ในมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาได้มีการร่างระเบียบการจัดการศึกษาสำหรับประเทศสยาม มีการร่างหลักสูตรและระเบียบการเรียนการสอนของแต่ละโรงเรียนให้เป็นไปโดยถูกต้องตามความประสงค์ของบ้านเมือง

การจัดวางระเบียบแบบแผนในครั้งนีถือเป็นรากฐานสำคัญในการจัดการศึกษาของไทยที่ได้ยกระดับการเรียนการสอน และจัดระบบการดำเนินงานให้มีความเป็นสากลมากขึ้น ทำให้สถาบันการศึกษาได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสองบรมมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงพระปรีชาญาณในทุก ๆ ด้าน ทรงเป็นทั้งผู้นำ นักบริหาร และผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ที่เปี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพอย่างยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน

มรดกอันล้ำค่าอย่างยิ่งที่ทั้งสองพระองค์ได้พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย คือ ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศที่เป็นผลมาจากการให้การศึกษาที่เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปกรรม ตลอดจนชีวิตและความเป็นอยู่ พระองค์ทรงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกและพัฒนาประชาชนชาวไทยให้มีหูตากว้างไกล ปลูกให้เกิดการตื่นตัวในความรักชาติและนิยมการอ่านยังประโยชน์ให้คนไทยได้เรียนรู้แบบแผนการดำรงชีวิตแบบสากล โดยมีขนบธรรมเนียม

ประเพณีของไทยเป็นหลัก ซึ่งทำให้ประเทศสยามกลายเป็นที่ยอมรับของนานาชาติในสมัยนั้น

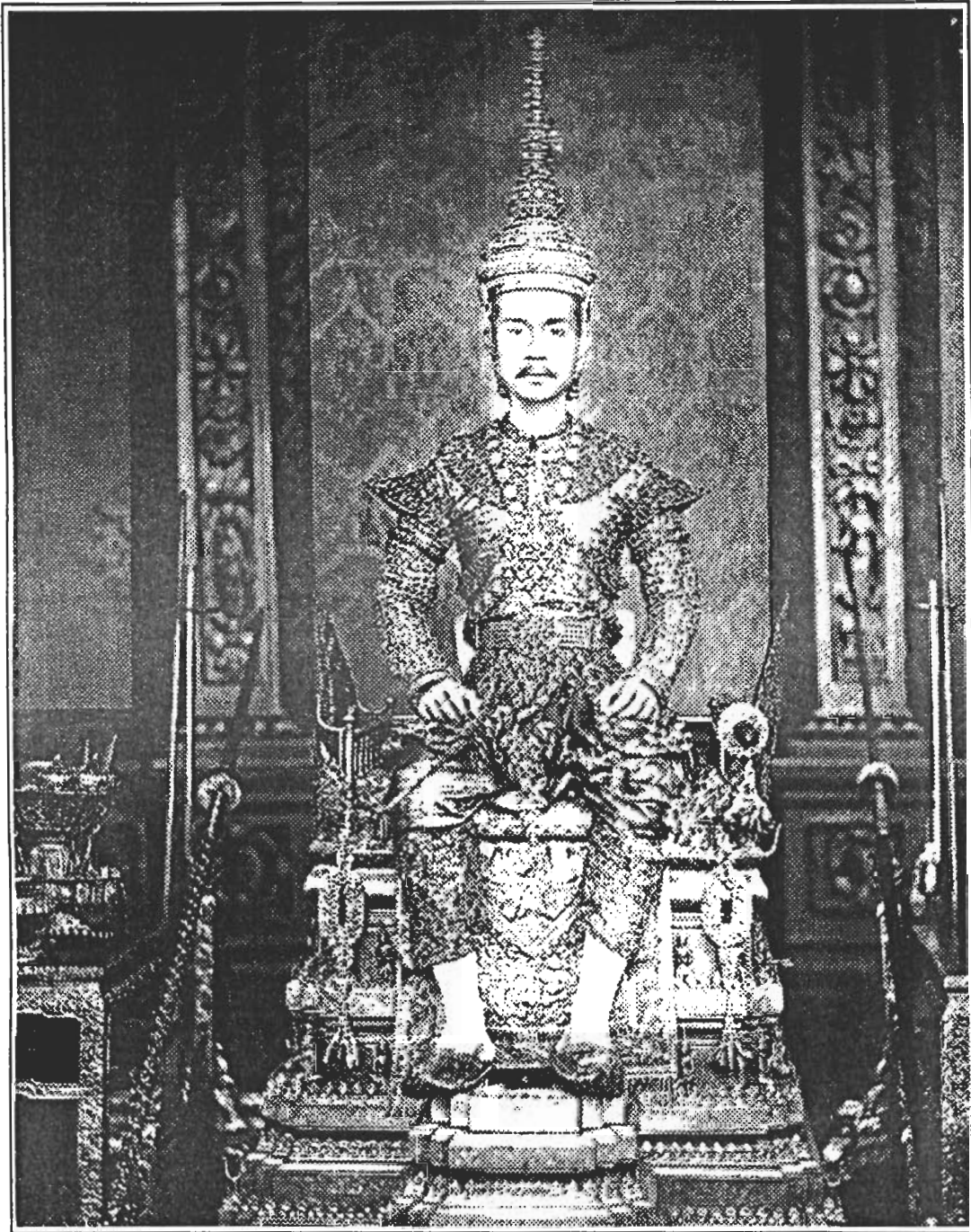
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา และการพัฒนาบุคคล ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักในการนำพาสยามประเทศไปสู่ความเจริญรุดหน้า จึงทรงวางรากฐานการศึกษาของไทยเสียใหม่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนินการให้เป็นรูปธรรมเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของพระบรมชนกนาถ ทั้งยังทรงพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอย่างทันสมัยเทียบเท่าสากลและไม่เพียงแต่จะให้ประชาชนชาวไทยได้พัฒนาความรู้ความสามารถเท่านั้น แต่ยังทรงเน้นที่จะให้รู้จักพัฒนาสติปัญญา ความคิดจิตใจและสังคมให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ และปลูกฝังให้คนไทยใฝ่หาความรู้ อยู่เสมอ เพื่อช่วยกันนำพาให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ

มรดกอันล้ำค่าจากอดีตกาลยังคงสะท้อนภาพความเจริญรุ่งเรืองทางการศึกษา และการพัฒนาบุคคล มาจนถึงปัจจุบัน แนวพระราชดำริที่ทรงพระราชทานไว้ในอดีต ยังคงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดีในปัจจุบัน และถือเป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตอย่างใฝ่หาความรู้หมั่นพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม นับเป็นพระปรีชาด้านการศึกษาที่สมเด็จพระมหากษัตริย์ไทยได้พระราชทานไว้ให้ ซึ่งชาวไทยทุกคนควรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณโดยมิรู้ลืม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องยศจอมพลทหารบก และคทาจอมพล

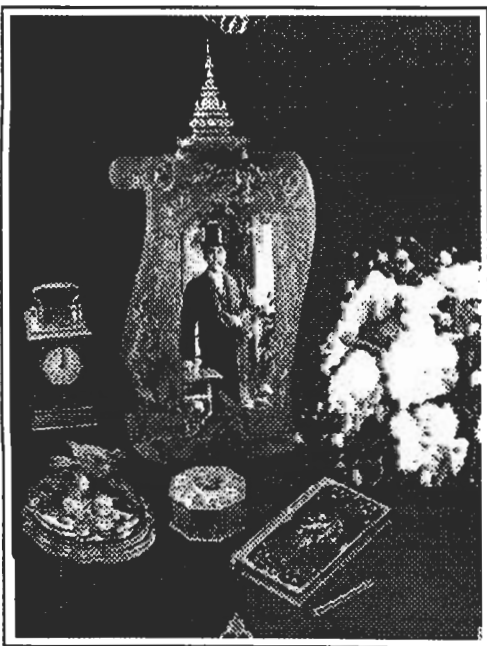
พระปรีชาญาณด้านวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูสิตาภรณ์ ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎ ครั้งแรก และพระแสงอัมรินทร์ สถิตเหนือพระที่นั่งพุตตานกาญจนสิงหาสน์ พร้อมด้วยเครื่องพระบรมราชูปโภค

ด้านวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่

การสร้างสรรคความเจริญทางการศึกษาดัง
ได้กล่าวถึงในภาคแรก ได้ส่งผลกระทบต่อสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นทางด้านชีวิต วัฒนธรรม สังคม ความเป็นอยู่
ตลอดจนศิลปกรรม ซึ่งรวมถึงการแต่งกายและสิ่งของ
เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วย สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึง
พัฒนาการที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า และการยอมรับ
ของนานาอารยประเทศ

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมของไทย
นับแต่อดีต ได้ส่งผลให้เกิดวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จน
เป็นรูปแบบเฉพาะของตนเองที่เหมาะสมแก่สภาพแวดล้อม
และกาลสมัย ด้วยเหตุนี้ขนบธรรมเนียมประเพณี
ตลอดจนการแสดงออกทางศิลปะ และวัฒนธรรมใน
ปัจจุบัน จึงมีเค้ามาจากอดีตซึ่งเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลง
ไปตามความเหมาะสมของสภาวะแวดล้อม และความ
จำเป็นเพื่อนำมาให้เกิดประโยชน์อันดีงาม และความ
เจริญก้าวหน้าของประชาชนในประเทศ ดังสภาพแวดล้อม
ของประเทศไทยที่มีภูมิอากาศร้อนชื้น และภูมิประเทศที่
เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้อง
อาศัยการยอมรับสภาพความเป็นไปของภูมิอากาศแต่ละ
ฤดูกาล อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และ
มีอยู่ไม่น้อยที่นับถือคริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม และ
ลัทธิอื่น ๆ อิทธิพลความหลากหลายในศาสนา และ
ลัทธิความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณี
ไทยมีลักษณะที่อุดหนุนเกื้อกูลในการประกอบอาชีพ และ
จิตสำนึกในการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก รวมทั้งยังมี
ลักษณะของการยอมรับ และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม
ชาติอื่นได้ง่าย ซึ่งส่งผลต่ออิทธิพลการเปลี่ยนแปลงทาง
วัฒนธรรมไทย เกิดรูปแบบของการผสมผสานทาง
วัฒนธรรมขึ้น ดังปรากฏชัดในเรื่องของการแต่งกาย ซึ่ง

มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมกับกาลสมัย และเพื่อให้เห็นชัดเจนถึงพัฒนาการของการแต่งกายที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จึงขอนำเสนอรูปแบบของการแต่งกายนับแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์โดยสังเขป เพื่อเป็นแนวทางให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ปรับเปลี่ยนไปสู่การยอมรับของอารยประเทศ

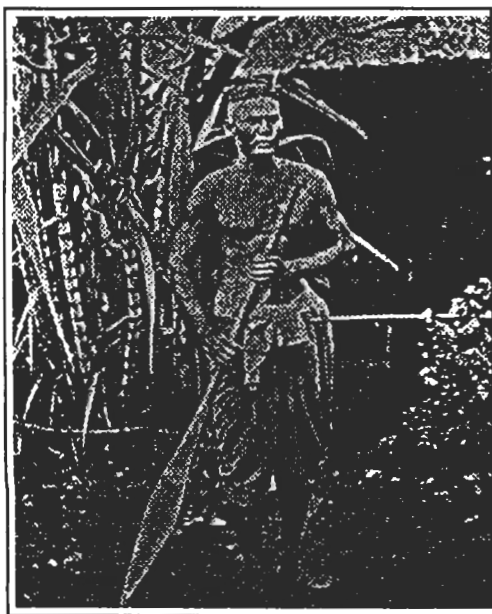

การแต่งกายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่1-รัชกาลที่3 (พ.ศ.2325-2394)

การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ระยะเริ่มแรก รับช่วงต่อจากสมัยอยุธยาตอนปลายเนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มาจากกรุงศรีอยุธยา ฉะนั้น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ จึงไม่ผิดแผกแตกต่างจากสมัยอยุธยา มากนัก อีกทั้งในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการสร้างเมืองใหม่จึงได้เลียนแบบสมัยเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเรื่องมาถือปฏิบัติ

โดยทั่วไปทั้งชายและหญิง ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ นุ่งผ้าโจงกระเบนกันเป็นหลัก มีการนุ่งกางเกงแบบขาสวมส่วนบ้าง เวลามีขบวนแห่งานพิธีหรือชั้นพิเศษ หน้อยก็นุ่งกางเกงอยู่ชั้นในนุ่งโจงกระเบนทับ กางเกงที่อยู่ข้างในผ้านุ่งนี้ เรียกว่า สนับเพลา

ผ้าที่คนไทยนุ่งหรือห่มในสมัยก่อน มีทั้งที่ทอในเมืองไทยเอง และที่ซื้อจากอินเดีย จีน เปอร์เซีย ผ้าจากจีนจะเป็นผ้าไหม ผ้าแพรต่าง ๆ ผ้าจากอินเดียจะเรียกว่า ผ้าลายอย่าง คือ ผ้าที่ช่างไทยเขียนลายส่งไปสั่งทำ หรือ ผ้าลายนอกอย่าง คือ แยกคิดลายเลียนแบบส่งเข้ามาขายเอง ผ้าลายอย่างและผ้าลายนอกอย่างเป็นผ้าพิมพ์ เพราะฉะนั้นจึงผลิตออกขายได้เร็วกว่าผ้าพื้นเมืองของไทยที่เป็นการทอการปักซึ่งทำได้ช้ากว่า ผ้าลายอย่างมีราคาสูงเพราะต้องออกแบบไป คนมีฐานะดีจึงจะซื้อมาใช้ และสำหรับคนชั้นสูงแล้วยังนำมาเขียนลายทองประดับเข้าไปอีกชั้นหนึ่งด้วย นอกจากนั้น ยังมีผ้าพิมพ์หรือทออื่น ๆ มีหลายชื่อหลายแบบ เรียกตามชื่อเมืองที่สั่งซื้อผ้ามา เช่น ผ้าสุหรัท ทำจากเมืองสุหรัท ประเทศอินเดีย หรือไม่กี่เรียกตามภาษาเจ้าของเดิม เช่น

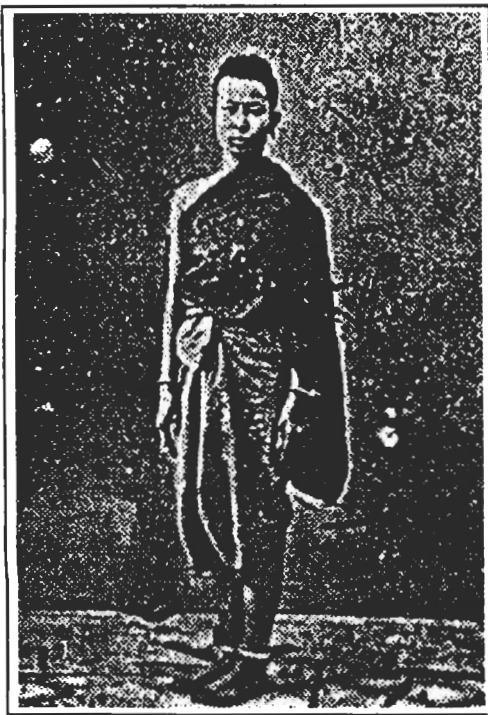

ผ้าเยียรบับ มาจากคำว่าซาราบับ ซารา แปลว่า ทอง บับ แปลว่า ทอ คือผ้าทอทองนั่นเอง

คนไทยทั่วไปนิยมเปลื้องกายท่อนบนให้เปลือย ปกปิดเล็กน้อยโดยการห่มผ้า ที่จะสวมเสื้ออย่างจริงจัง ก็คือพระมหากษัตริย์ ขุนนาง หรือพวกทหาร โดยเฉพาะ เมื่อมีกระบวนแห่ การออกรบ หรืออยู่ในพิธีสำคัญ

สำหรับผู้หญิงสมัยก่อนนั้น สวมเสื้อรัดรูป ผ่าอก แขนกระบอก ส่วนเสื้อผู้ชายตามทีพบเห็นจากรูป จิตรกรรมฝาผนัง ภาพขุนนางกำลังเข้าเฝ้า หรือกองทหาร มักเป็นเสื้อคอกลม ผ่ากลาง มีกระดุม และมีสาบเสื้อ หรือเป็นเสื้อคอปิดเหมือนเสื้อพระราชทานในปัจจุบัน โดยทั่วไปมักมีผ้าคาดด้วยไม่ว่าสวมคู่กับกางเกงหรือผ้าถุง

สตรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใ้ผมปัก คือ ใ้ผมยาวเฉพาะบนกลางศีรษะ ค้วนผมรอบศีรษะ เป็นรอยจันทน์ขอบชัดเจน (คล้ายผมทรง "มหาดไทย" ของผู้ชาย ต่างกันที่ผู้หญิงไม่โกนรอบกลางศีรษะอย่างผู้ชาย) เปลื้องจอนที่ข้างหูยาวลงมา แล้วยกขึ้นที่คิ้ว เรียกว่า "จอนหู" บางครั้งใช้จอนหูเกี่ยวดอกไม้ให้ห้อย อยู่ข้างหู เรียกว่า "ผมทัด" ส่วนชายไทยในสมัยนั้น ใ้ผมทรง "มหาดไทย" ชาวบ้านเรียกว่า "ทรงหลักแจว" คือ การโกนผมรอบศีรษะ ใ้ผมเฉพาะกลางศีรษะยาว ประมาณ 4 ซม. แล้วหวีแต่งผมตามแต่จะเห็นงาม ผม มหาดไทยมี 2 แบบคือ มหาดไทยโกนคือ ใช้โกนผม ข้าง ๆ ให้เกลี้ยง เหลือไว้แต่ตอนกลางเป็นรูปกลม แต่แบบเหมือนแปรง และมหาดไทยตัดคือ ตัดข้างให้ เตียนแทนที่จะโกน และกอบผมที่อยู่รอบ ๆ ตอนบนออก

ให้เห็นเป็นรอย เรียกว่าไรมม เด็กชายและเด็กหญิงไผ่
ดมจุกจนอายุ 11 หรือ 13 ปี จึงโกนจุกแล้วไผ่ดมตาม
แบบของผู้ใหญ่

การแต่งกายของคนในราชสำนัก สตรีนุ่งผ้ายก
หรือผ้าลายทอง ห่มสไบเฉียงด้วยผ้าปัก หรือผ้าแพรที่
พับเหมือนอัดกลีบ ชายนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบนสีต่าง ๆ
สวมเสื้อคอปิด ผ่าอก แขนยาว แต่โดยปกติไม่นิยมสวม
เสื้อ การแต่งกายของขุนนางในสมัยนั้นจะสวมเสื้อเข้า
เฝ้าในฤดูหนาวเท่านั้น

การแต่งกายของราษฎรทั่วไป สตรีนุ่งโจงกระเบน
สวมเสื้อรัดรูป ผ่าอก แขนกระบอก เมื่อโอกาสพิเศษ
หรือมีงานพิธี ตามปกติเมื่ออยู่บ้านนิยมห่มผ้าแถบ
ซึ่งมีวิธีห่ม 4 แบบคือ

1. ใช้คาดนมแล้วเหน็บริมผ้าข้างบนซุกลงไป
ให้ติดกับส่วนที่คาดนม ปล่อยชายทิ้งลงไปข้างหน้า
สตรีที่มีอายุห่มแบบนี้ ส่วนมากเป็นผ้าแถบธรรมดา
ไม่มีจีบ

2. ห่มคาดนม แล้วเอาชายข้างหนึ่งพาดบ่า ทิ้ง
ชายลงไปข้างหลัง เรียกว่า ห่มสไบเฉียง ห่มแบบนี้ส่วน
มากเป็นสไบจีบ หญิงสาวและหญิงกลางคนนิยมห่มแบบนี้
มักเป็นคนชั้นสูงหรือผู้มีฐานะ

3. ห่มตะแบงมานหรือตะเบงมาน เอาผ้าคาด
ตัว เอาชายทั้งสองที่เท่ากันมาคาดนมไขว้ขึ้นไปผูกกัน
ไว้ที่ต้นคอ การห่มแบบนี้ไม่นิยมกัน จะห่มเมื่อทำงาน
หนักหรืองานที่ต้องยกแขนขึ้นลง เช่น ตำข้าว

4. คล้องคอ ให้ชายผ้าห้อยลงมาข้างหน้าเท่ากัน ถ้าเป็นผู้ชายจะห่มสองไหล่ทั้งชายไว้ข้างหลัง การห่มแบบนี้ต้องสวมเสื้อด้วย ห่มกันทั้งหญิงสาวและกลางคนขึ้นไป และมักเป็นชาวสวน การห่มชนิดนี้มักจะห่มไปเที่ยวหรือไปงานรื่นเริงต่าง ๆ ชายแต่งแบบเดียวกับสมัยอยุธยา คือ นุ่งผ้าโจงกระเบนไม่สวมเสื้อ

การแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นช่วงที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องไปในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

การแต่งกายในสมัยรัชกาล ที่ 4 (พ.ศ.2394-2411)

ระยะนี้เป็นช่วงของการเปิดประเทศติดต่อกับชาวตะวันตก ซึ่งกำลังแสวงหาอาณานิคมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมองเห็นแนวความคิดของชาวตะวันตก จึงทรงดำเนินนโยบายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของต่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศต่าง ๆ ยกปัญหาเหล่านี้ขึ้นมาอ้างเพื่อแทรกแซงกิจการภายในของประเทศ

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะการแต่งกายนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้าเป็นครั้งแรก ด้วยทรงพระราชดำริว่า การไม่สวมเสื้อนั้นดูลำสมัย และชาวต่างประเทศจะมองว่าคนไทยเป็นพวกชาวป่า ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ว่า

"เวลาวันหนึ่งข้าราชการเข้าเฝ้าที่พลับพลาโรงแสงพร้อมกัน ครั้งนั้นยังไม่มีธรรมเนียมที่จะสวมเสื้อเข้าเฝ้า จึงดำรัสว่า ดูคนที่ไม่สวมเสื้อเหมือนเปลือยกาย ร่างกายจะเป็นเกลื่อนกลากก็ดี หรือเหิง้อออกมาก็ดี โสโครกนัก ประเทศอื่น ๆ ที่เป็นประเทศใหญ่เขาก็สวมเสื้อหมดทุกภาษา เว้นเสียแต่ว่าลาวชาวป่าที่ไม่ได้บริโภคน้ำร้อนเป็นมนุษย์อย่างต่ำก็ประเทศสยามนี่ก็เป็นประเทศใหญ่ ฐนบธรรมเนียมมากอยู่แล้ว ไม่ควรจะถือเอาอย่างโบราณที่เป็นชาวป่ามาแต่ก่อน ขอท่านทั้งหลายจงสวมเสื้อเข้ามาในที่เฝ้าจงทุกคน ตั้งแต่นั้นมา เจ้าและขุนนางก็สวมเสื้ออย่างน้อยเข้าเฝ้าทุกคน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงฉายกับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี (สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์) เมื่อประมาณ พ.ศ. 2399 นับเป็นภาพที่สำคัญยิ่งคือ เป็นภาพถ่ายที่เก่าที่สุดของประเทศไทยเท่าที่ค้นพบในขณะนี้ สมเด็จพระบรมราชินีทรงสะพักไว้พระเกศาแบบผมปีกโบราณ ไม่มีฉลองพระองค์ (หม่อมพระภูษาตาด ส่วนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสวมฉลองพระองค์แบบเสื้อครุยทึบ ไม้ไว้พระเกศาแบบมหาดไทย)

การไว้ผมของชายไทยในสมัยนี้ ยังคงไว้ทรงมหาดไทยอยู่ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ส่งทูตไปยุโรป ให้คณะทูตเล็กไว้ผมมหาดไทย เปลี่ยนเป็นไว้ผมทั้งศีรษะและตัดยาวอย่างฝรั่ง แต่เมื่อคณะทูตกลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็ตัดผมมหาดไทยตามเดิม อย่างไรก็ตาม เราต้องยอมรับว่า รัชกาลที่ 4 ทรงริเริ่มการไว้ผมสมัยใหม่แบบฝรั่ง ดังปรากฏหลักฐานจากพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์และพระราชโอรส ซึ่งเริ่มมีผู้ปฏิบัติตามกันต่อ ๆ มา

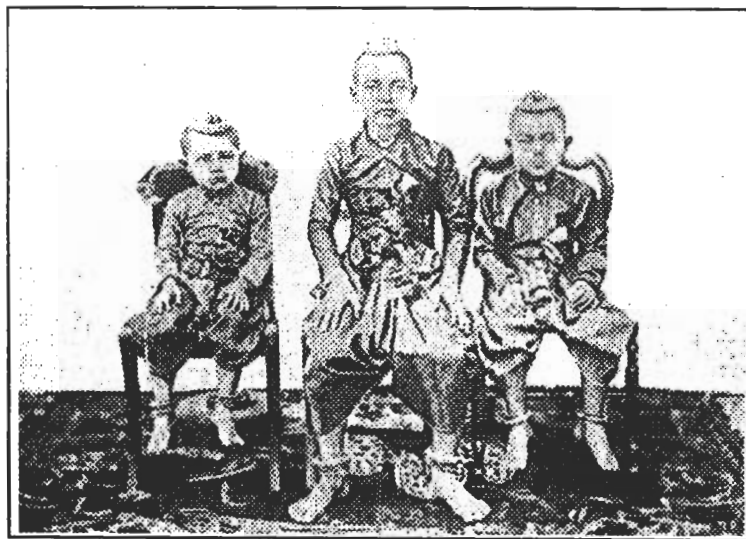
สตรีในราชสำนัก นุ่งผ้าจีบลายทอง ห่มสไบปัก ใช้เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น ทับทรวง (เครื่องประดับอก) พาหุรัด (เครื่องประดับแขนหรือทองตันแขน) สะอึ่ง (สายรัดเอว) สร้อยสังวาล (สร้อยยาวใช้คล้องสะพายแล่งที่เรียกว่าสร้อยตัว) ตุ่มหูเพชร แหวนเพชร ฯลฯ และยังคงไว้ผมปักเหมือนรัชกาลต้น ๆ

ราษฎรทั่วไป สตรีนิยมสวมเสื้อคอกลม ปิดคอแขนยาวทรงกระบอก รัดรูป นุ่งผ้าลายโจงกระเบน ทับเสื้อ คาดแพรหรือห่มสไบเฉียงทับตัวเสื้ออีกทีหนึ่ง สวมกำไลที่ข้อเท้า (การสวมกำไลข้อเท้านี้ เป็นประเพณีเก่าแก่ของไทยว่า ผู้สวมกำไลข้อเท้าเป็นหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน) ไม่สวมรองเท้า บางพวกนิยมห่มสไบจีบ ส่วนผมยังคงไว้ผมปัก ถอนไรผม ไว้เล็บ ผัดหน้าด้วยแป้งนวลหรือกระแจะจันทน์ และยังคงทาทันให้ผิวเหลืองเหมือนรัชกาลต้น ๆ ตามปกติเมื่ออยู่กับบ้านก็ห่มผ้าแถบ ถ้าทำงานกลางแจ้งกลางแดดจึงจะสวมเสื้อแขนกระบอก แขนสืบยาวถึงข้อมือ ผ่าอกติดกระดุม บางทีเมื่อทำงานที่ต้องยกแขนขึ้น-ลง ก็ห่มตะแบงมานเช่นเดียวกับสมัย

ก่อน ส่วนการท่อมผ้าแถบ (คาดอก) ยังคงมีเรื่อยมาจนกระทั่งคนรุ่นเก่าหมดไปและภายหลังเห็นว่าไม่สุภาพ การท่อมผ้าแถบจึงหมดไปในที่สุด

เด็กยังนิยมไว้ผมจุก ถ้าเป็นเด็กหญิงใส่เสื้อคอกลมระบายลูกไม้ที่คอ แขน ฯลฯ หากเป็นผู้มีฐานะ บรรดาพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ก็มีเครื่องประดับทองเงินแต่งตัวให้เด็ก เป็นเหตุให้เด็กถูกฆ่าตายอยู่เนือง ๆ เพราะคนร้ายต้องการชิงเครื่องประดับ กรณีดังกล่าวนี้มีมาแต่สมัยรัชกาลก่อน ๆ แม้จะลงโทษถึงขั้นประหารชีวิตก็ตาม คนร้ายก็ยังไม่เกรงพระราชอาญา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ออกหมายประกาศในปี พ.ศ.2409 ห้ามไม่ให้เอาเครื่องประดับทองเงินแต่งกายให้เด็กที่ยังไม่รู้จักหลีกเลี่ยงหลบโจรผู้ร้าย และประกาศห้ามไม่ให้แต่งตัวเด็กด้วยเครื่องทองเงินแล้วปล่อยไปเที่ยวโดยลำพัง หากเด็กได้รับอันตรายถึงตายด้วยเหตุนี้ นอกจากคนร้ายจะได้รับโทษแล้ว ผู้นำเครื่องประดับมาแต่งให้ก็จะมีความผิดด้วย

การแต่งกายในสมัย รัชกาลที่ 5

นับเป็นยุคที่ประเทศตะวันตกขยายขอบเขตอำนาจของตน ด้วยการล่าอาณานิคมในตะวันออก ประเทศไทยต้องเข้าสู่ภาวะล่อแหลมต่อการตกเป็นเมืองขึ้น ประมาณรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายหนึ่งที่จะทำให้รอดพ้นจากแรงบีบของสถานการณ์นั้นก็คือ เปิดประเทศทำการค้ากับมหาอำนาจตะวันตกอย่างเสรี และปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้ประเทศตะวันตกเห็นว่าประเทศไทยตั้งใจที่จะก้าวหน้าไป ในทิศทางที่ตะวันตกนิยมว่าเป็นที่เจริญแล้ว การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายก็เป็นส่วนหนึ่งของการปรับปรุงดังกล่าว ในระยะแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงส่วนที่คิดว่าไม่ให้ชาวตะวันตกนึกดูหมิ่นเท่านั้น เช่น โปรดให้ข้าราชการและเจ้านายสวมเสื้อเมื่อเข้าเฝ้าในสมัยรัชกาล ที่ 4 การเลิกไว้ผมทรงมหาดไทยของผู้ชายมาไว้ยาวแล้ว ตัดแบบชาวตะวันตกในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 ต่อมาการติดต่อกับต่างประเทศมีมากขึ้นทั้งทางด้านความสัมพันธ์ทางการทูต การขยายตัวทางการค้าของบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ที่ส่งสินค้าจากตะวันตกเข้ามาขาย เพื่อรับกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวตะวันตก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวตะวันตกเข้ามามีส่วนสัมพันธ์ กับวัฒนธรรมกายแต่งกายเดิม โดยมีได้มีมูลฐานมาจากการเมืองตั้งแต่ก่อน หากแต่เชื่อว่าเป็นเพราะความนิยมใน "ความเจริญ" ของตะวันตก จึงรับเอาความคิดทางด้านความสวยงามตามทัศนคติของชาว ตะวันตกเข้ามาด้วย ในระยะต้นเป็นการดัดแปลงแบบตะวันตกผสมกับแบบการแต่งกายเดิม คือ เสื้อดัดแปลงจากตะวันตกแต่ยังคงนุ่งโจงกระเบนทั้งชายและหญิง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นไปเฉพาะในหมู่เจ้านายในราชสำนักและคนชั้นสูงซึ่งมีกำลังทรัพย์ที่จะซื้อหาแพร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับฉลองพระองค์ที่ทรงประดิษฐ์ ดัดแปลงขึ้นด้วยพระองค์
เองให้เหมาะแก่กาลสมัย

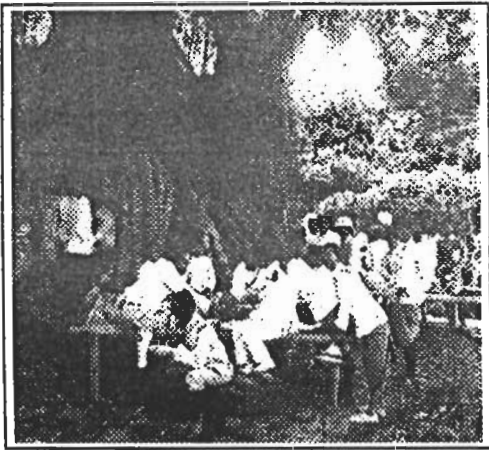
พรรณวัสดุเครื่องตกแต่งเครื่องแต่งกายได้ อีกประการหนึ่งอาจจะเนื่องจากความคิดที่จะไม่ "ทำเทียมเจ้าเทียมนาย" ของคนระดับกลางลงมา ชาวบ้านโดยทั่วไปเฉพานอกเขตเมืองหลวงไม่มีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย จึงนับได้ว่าราชสำนักเป็นแกนนำของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะราชสำนักฝ่ายในแต่การ "แต่งอย่างฝรั่ง" ก็เป็นที่ยอมรับเพียงเวลา "ออกการ ออกงาน" หรือเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เป็นพิเศษเท่านั้น ปกติยังคงแต่งกายตามประเพณีเดิม

ต่อมาบรรดานักเรียนไทยที่ได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ กลับมาเป็นกลุ่มคนที่สำคัญในสังคม บุคคลเหล่านี้ได้เป็นแกนนำในการเผยแพร่แบบอย่างการแต่งกายของชาวตะวันตก ตลอดจนวิถีทางดำเนินชีวิตบางประการ เช่น การสังสรรค์ที่คลับ สโมสร การจัดงานเลี้ยงที่เรียกว่า "ปาร์ตี้" (Party) ประกอบกับการสื่อสารกับประเทศตะวันตกและการสื่อสารภายในประเทศ ได้ขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า เป็นต้น มีภาพยนตร์จากต่างประเทศ เรียกว่า "ภาพยนตร์ฝรั่ง" เข้ามาฉาย การลงโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ถึงสินค้านานาชาติที่ห้างร้านสั่งเข้ามาขาย เป็นต้น การแต่งกายแบบ "สากลนิยม" จึงขยายตัวไปสู่กลุ่มชนชั้นกลางอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลาที่บทบาททางการบริหารบ้านเมือง และบทบาททางสังคมได้เปลี่ยนจากเจ้านายและขุนนางมาสู่คนชั้นกลาง การเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างจึงขึ้นอยู่กับคนกลุ่มนี้เป็นประการสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการแต่งกายตลอดจนความคิดความสวยงามตามคติของชาวตะวันตกก็ไม่ได้ขยายตัวไปสู่ที่กว้างกว่านี้ คนโดยทั่วไปยังคงแต่งกาย

ตามประเพณีเดิม ความแตกต่างของวัฒนธรรมทั้งสอง จึงเป็นที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้

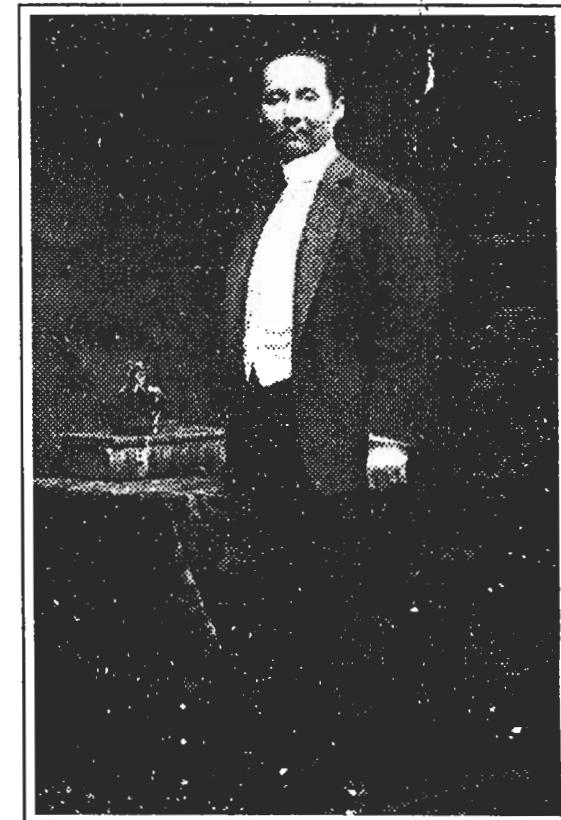
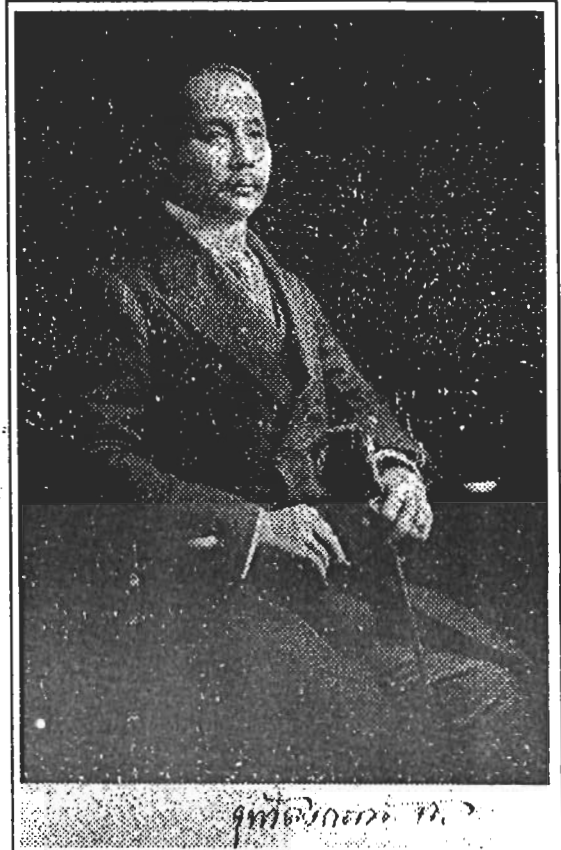
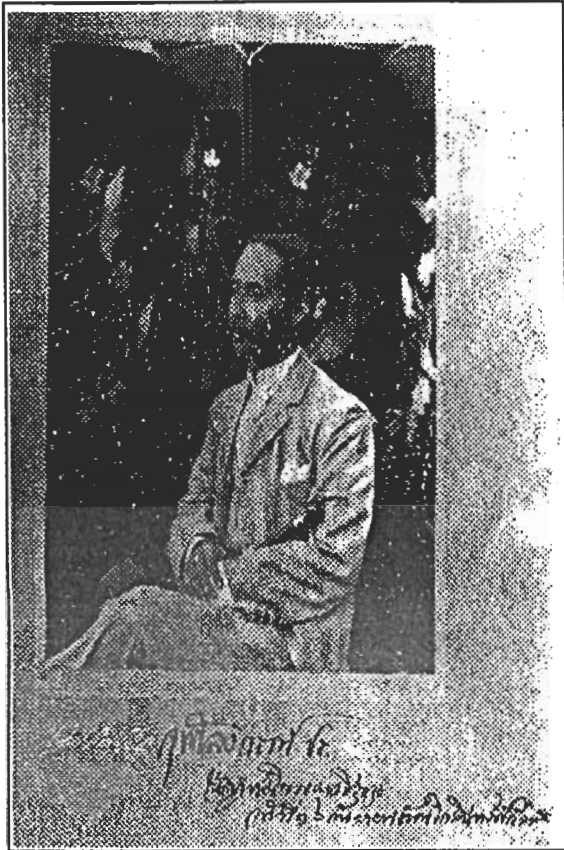
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแก้ไขวัฒนธรรมการแต่งกายอย่างเป็นทางการเป็น "การใหญ่" โดยเริ่มนำแบบการแต่งกายของชาวตะวันตกมาผสมผสานกับแบบการแต่งกายตามประเพณีเดิม ตอนต้นรัชกาลในปี พ.ศ.2413 โปรดให้เจ้านายและผู้ตามเสด็จประพาสสิงคโปร์ (อันเป็นการเสด็จประพาสต่างประเทศครั้งแรก) สวมเสื้อนอกคอเปิด มีเสื้อเชิ้ตข้างใน แล้วผูกผ้าผูกคอ สวมถุงน่องรองเท้าแบบฝรั่ง แต่ยังคงนุ่งโจงกระเบนผ้าม่วง สีกรมท่า (สีน้ำเงินแก่) ทั้งทหารและพลเรือน และโปรดให้เปลี่ยนการไว้ทรงผมจากทรงมหาดไทย มาไว้ผมยาวแล้วตัดแบบฝรั่งด้วย เพื่อให้เหมาะสำหรับ "การเข้าสมาคมแบบฝรั่ง" นับเป็นการปรับปรุงตามประเพณีนิยมของชาวตะวันตกเป็นครั้งแรก และเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เพราะหลังจากการเสด็จประพาสอินเดียและพม่าในปีต่อมา ได้โปรดให้แก้ไขแบบการแต่งกายตั้งแต่ครั้งเสด็จสิงคโปร์นั้น เพื่อมากำหนดเป็น "ยูนิฟอร์ม" (UNIFORM) สำหรับเจ้านายและขุนนางเมื่อเข้าเฝ้า โดยแก้ไขแบบเสื้อ ซึ่งไม่เหมาะสำหรับอากาศเมืองไทย มาเป็นสวมเสื้อนอกสีขาว คอปิด ติดกระดุมห้าเม็ดแทน เรียกว่า "ราชแปดเตน" (RAJ PATTERN ภายหลังเพี้ยนเป็นเรียกว่า "ราชปะเตนท์") และยังคงนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมถุงน่องรองเท้า เหตุที่คงถุงน่องไว้เชื่อว่าเป็นเพราะเห็นเป็นเครื่องแต่งกายที่สุภาพตามคติฝรั่ง จนปี พ.ศ.2439 โปรดให้แก้ไขแบบการแต่งกายของทหาร เป็นนุ่งกางเกงขายาวแบบฝรั่งแทนโจงกระเบน ผ้าม่วงสีกรมท่า และเมื่อเสด็จ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์แฟนซีชุดทหารสก๊อต

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ชุดราชปะแตน (RACHA PAT-
TERN) และโจงกระเบน

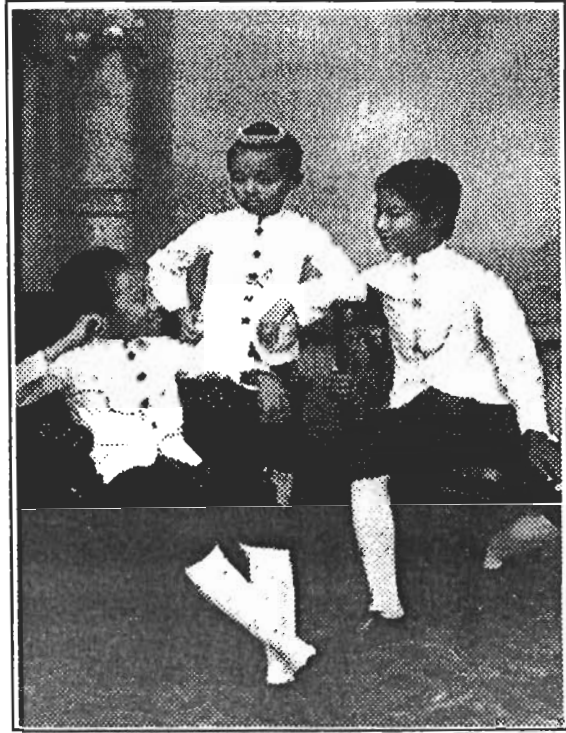
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ชุดสากลในพระอริยาบถต่าง ๆ

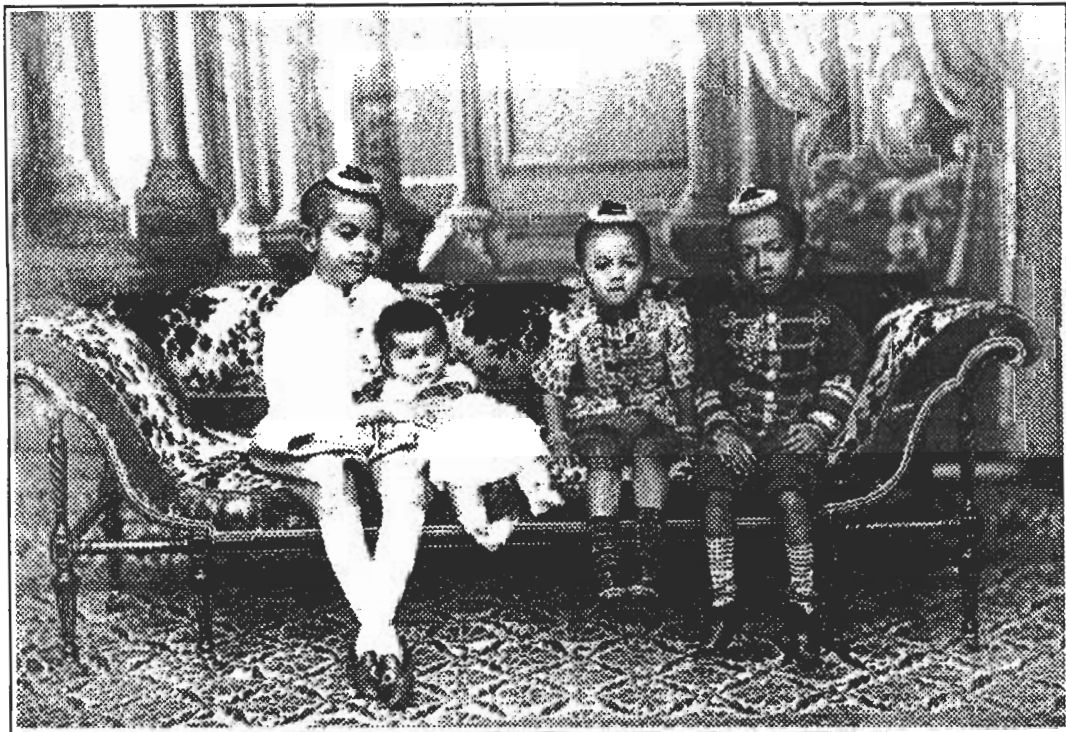
สมเด็จพระเจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ ทรงฉลองพระองค์ตามแบบสมัยนิยมในตอนปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ และพระเจ้าน้องนางเธอ หน้ามุขริมอ่างหยก พระที่นั่งวิมานเมฆ ทรงฉลองพระองค์เสื้อลูกไม้ ทรงสะพายแพรแถบ ทรงพระภูษาโจง สวมถุงพระบาท และฉลองพระบาทแบบยุโรป ส่วนพระเกศานั้นทรงทำเป็น "ผมตัด" หรือนิยมเรียกว่า "ผมทรงดอกกระพุ่ม"

จากซ้ายไปขวา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (ภายหลังเป็นรัชกาลที่ 6) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารทรงฉลองพระองค์ชุดราชปะแตนส์

การแต่งกายของเจ้านายเล็กๆ ในราชตระกูล จากซ้ายมาขวา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา สยามมกุฎราชกุมาร, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าศิริกมลโสภณ, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าฉัตรประไพฯ และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย ซึ่งทุกพระองค์เป็นพระราชโอรสธิดาซึ่งประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี

ประพาสยุโรปครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2440 ทรงฉลองพระองค์ แบบตะวันตกล้วนเช่นเดียวกับผู้ตามเสด็จทั้งหมดด้วย คือ นุ่งกางเกงขายาวและเสื้อนอกเปิดอก ผูกผ้าผูกคอ

ชายสามัญโดยทั่วไปนุ่งโจงกระเบนผ้าลาย ผ้าพื้น หรือนุ่งผ้าลอยชาย คือ เอาผ้าทั้งผืนมาโอบทางด้านหลัง กะให้ชายผ้าข้างหน้าเท่ากัน แล้วขมวดชายพกค่อนข้างใหญ่เหน็บแน่นติดตัวทั้งชายห้อยไปด้านหน้า คาดผ้าที่พุง ถ้าต้องการให้สุภาพก็ตัดชายมาเหน็บไว้ข้างหลังเป็นโจงกระเบน หรือนุ่งกางเกงไทย คือ กางเกงขากว้างยาว เสมอแข้งไม่มีนิยมิใส่เสื้อ ชายสูงอายุจะใช้ผ้าขาวม้าหรือผ้าชนิดอื่นพับตะไกวที่ป่า ส่วนคนหนุ่มจะใช้ผ้าคล้องไหล่ทั้งชายมาข้างหน้า หรือห้อยคล้องคอโดยทั้งชายไปข้างหลัง ซึ่งผ้านี้ใช้ทำประโยชน์ได้หลายประการ เช่น ทำผ้ากราบ ปิดยุง เป็นต้นและยังคงไม่สวมรองเท้า

คนชั้นสูงเมื่อแต่งกายแบบล้าลอง ก็นุ่งผ้าลอยชายหรือใส่รอง สวมเสื้อคอกลมผ้าขาวบางแขนเพียงศอก

สมัยนี้ชายส่วนใหญ่เลิกไว้ผมทรงมหาดไทย มาไว้ผมยาวแล้วตัดอย่างฝรั่ง มีทั้งหวีแสกและหวีเสยตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ในระยะแรกข้าราชการผู้ใหญ่บางท่าน เช่น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ยังไม่เลิกไว้ผมตามประเพณีเดิมเสียทีเดียว แต่ดัดแปลงโดยยังคงไว้ผมข้างบนยาวคล้ายทรงผมมหาดไทย และตัดเล็มผมรอบ ๆ ศีรษะ ถ้าดูด้านข้างก็ยิ่งเห็นเป็นปีกอยู่ตึยกว่า "ผมรองทรง" มีผู้นิยมตามบ้างไม่นานก็ไว้ผมแบบตะวันตกเหมือนกันหมด

นอกจากการแก้ไขทางด้านเครื่องนุ่งห่ม ทรงผมแล้ว ชายสมัยนี้ยังนิยมตกแต่งร่างกายตามความนิยมแบบฝรั่งด้วย เช่น ห้อยสายนาฬิกาพกที่อกเสื้อ สวมหมวกรูปทรงแบบยุโรป คล้องไม้เท้าไว้ที่แขน (เรียกว่าไม้ถือ) และขุนนางบางคนไว้หนวดหนาปรกริมฝีปาก เป็นต้น

การแต่งกายของสตรี โดยเฉพาะในราชสำนัก มีการดัดแปลงแก้ไขหลายครั้ง ดันรัชกาล การต่าง ๆ ภายในวังฝ่ายใน ขึ้นกับสมเด็จพระยาสุรรัตนราชประยูร (พระราชธิดาในรัชกาลที่ 3) ซึ่งโปรดให้เจ้านายฝ่ายใน เปลี่ยนจากนุ่งโจงมานุ่งจีบ ห่มแพรสไบเฉียงตัวเปล่า ถึง พ.ศ.2416 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้แก้ไขใหม่คือ ให้คงการนุ่งจีบไว้เฉพาะเมื่อจะแต่งกับห่มคาด หรือสไบปัก ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายเต็มยศใหญ่ของสตรีในวังเท่านั้น ปกติให้นุ่งโจง ใส่เสื้อแขนกระบอก แล้วห่มผ้าสไบเฉียงทับตัวเสื้อ และให้สวมรองเท้ายกสูงทำหุ้มตลอดน่อง สำหรับใส่เสื้อแขนกระบอก ในสมัยนี้ มีการดัดแปลงเป็นแบบต่าง ๆ แล้วแต่จะตกแต่งตามความพอใจของแต่ละบุคคล เชื่อว่าเมื่อนุ่งจีบ ห่มสไบตัวเปล่าเครื่องประดับแบบที่เหมาะสมกับการแต่งกายดังกล่าว เช่น สร้อยสังวาลย์ กำไลต้นแขน จี้ขนาดใหญ่ ก็มักจะไม่ได้นำออกมาใช้ จึงหันไปประดับเครื่องประดับอื่นแทน เช่น เข็มกลัดติดผ้าสไบ ทำรูปแบบอย่างเข็มกลัดติดเสื้อของสตรีตะวันตก ต่อมาได้มีการดัดแปลงการห่มสไบมาเป็นสะพายแพรแทน โดยการนำเอาแพรที่จีบตามขวางเอวมาจีบตามยาวอีกครั้ง จนเหลือเป็นผืนแคบตรงให้เหมาะ แล้วสะพายบนบ่าซ้าย รวมชายไว้ที่เอวด้านขวา เป็นที่นิยมกว่าการห่มสไบเฉียง อาจเป็นเพราะว่าแพรสะพายไม่ปิดบังความ

สตรีสมัยต้นรัชกาลที่ 5 นิยมไว้ "ผมทัด" คือไว้ผมกลางกบาลอย่าง "ผมปีก" แต่เดิม แต่รอบศีรษะ ต่อจากโรผมจะตัดเกรียน แล้วไว้ผมเป็นฟูที่ริมหูทั้งสองข้าง สำหรับเกี่ยวดอกไม้เป็นเครื่องประดับ (สตรีคนกลางแถวหน้า ไว้ผมปะบ่า)

เจ้านายฝ่ายในเมื่อโสกันต์แล้วจะทรงไว้พระเกศายาวอยู่พักหนึ่ง ก่อนที่จะทรงไว้พระเกศา "ทรงดอกกระพุ่ม" ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 สตรีชั้นสูง ในราชสำนักบางท่านถึมไว้ผมปล่อยยาวแบบตะวันตก โดยจะไว้ผมยาวประมาณนั้นเอน แล้วรวบผมข้างหน้าผูกรวมไว้ด้านหลังเรียกกันว่า "ผมปล่อยยาว" หรือ "ผมปล่อยเปลือย" ในภาพสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอุทุมทอง เขตขัตติยานารี ทรงไว้พระเกศายาว

งามของเสื้อ เช่น การห่มสไบ เพราะตัวเสื้อได้มีการ
ประดับประดาจนงดงามมากเช่นกัน

หลังการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.
2440 ได้มีการนำแบบอย่างการแต่งกายของสตรียุโรป
มาดัดแปลงแก้ไข สตรีชั้นสูงเริ่มใช้เสื้อตัดตามแบบอังกฤษ
สมัยควีนวิกตอเรีย เป็นเสื้อแขนพองตรงไหล่ แขนยาว
และบางครั้งก็นิยมแขนเพียงศอกเรียกว่า "เสื้อแขนหมู
แฮม" หรือ "ขาหมูแฮม" ตัวเสื้อประดับประดาอย่าง
งดงามด้วยลูกไม้ หรือติดโบว์ระยิบไปทั้งตัว ตัวเสื้อพอดี
ตัวคอเสื้อนิยมคอดังสูง แต่ยังคงนุ่งโจงกระเบนเป็นผ้า
ม่วง ผ้าลาย หรือผ้าพื้นเข้ากับสีเสื้อแล้วแต่โอกาส และ
สะพายแพรสวมถุงน่องรองเท้า

ตอนปลายรัชกาล แบบเสื้อได้เปลี่ยนไปอีก ช่วงนี้
นิยมใช้ผ้าแพร ผ้าไหม และผ้าลูกไม้ตัดแบบยุโรปที่นิยม
กันในสมัยนั้นคือ คอดังสูงแขนยาวพุงมีระบายลูกไม้
เป็นชั้น ๆ รอบแขนเสื้อเอวเสื้อจีบเข้ารูป หรือคาดเข็ม
ขัด และยังสะพายแพร สวมถุงเท้าที่มีลายโปร่ง หรือ
ปักด้วย ดิ้นงดงาม สวมรองเท้าส้นสูง สำหรับแพร
สะพายไม่ใช่แพร จีบแล้วตรึงอย่างแต่ก่อน แต่ใช้แพร
ฝรั่งระบายให้หย่อน พองามแทน โดยผู้ที่สั่งสำเร็จเข้ามา
สำหรับเป็นแพรสะพายโดยเฉพาะ เริ่มมีการใช้เครื่อง
สำอางที่ส่งมาจากตะวันตกบ้าง เช่น น้ำหอม เครื่อง
ประดับนิยมนำมาใช้มากขึ้นหลาย ๆ สาย ประดับ
เพชรนิลจินดามากกว่าแต่ก่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะออกแบบ
แล้วสั่งทำจากต่างประเทศ

ส่วนหญิงชาวบ้านทั่วไปนั้นยังคงนุ่งโจงกระเบน
ส่วนมากเป็นผ้าพื้นและห่มผ้าแถบอยู่กับบ้านเช่นเคย

สตรีในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 เลิกไว้ผมปีก แต่เปลี่ยนมาไว้ผมยาวประป่าแทนตามพระราชดำริอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เปลี่ยนเป็นไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม คือ ตัดผมทั้งศีรษะแล้วปล่อยให้ยาวชี้ขึ้นมาเล็กน้อย คล้ายดอกกระพุ่ม เมื่อผมยาวพอดีแล้วจะหวีเสยขึ้นไปตรง ๆ แล้วตัดพองาม เรียกกันว่า "ผมตัด" แต่อนุโลมเรียกว่า "ผมดอกกระพุ่ม" เช่นกัน ผมทรงดอกกระพุ่มนี้เป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป แม้แต่สตรีนอกราชสำนัก

การแต่งกายในสมัย รัชกาลที่ 6

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา การแต่งกายแบบลำลองของชาย เปลี่ยนจากการนุ่งผ้าลอยชายมาเป็นนุ่งกางเกงแพรหลายสีต่าง ๆ เรียกว่า "กางเกงจีน" ยังคงใส่เสื้อคอกลมผ้าขาวบาง ถ้าจะออกนอกบ้านก็จะสวมเสื้อทับอีกชั้นหนึ่งและสวมหมวกเพื่อเป็นการสุภาพ อื่นๆ กางเกงแพรหรือ "กางเกงจีน" นั้น ในสมัยรัชกาลต้น ๆ มาจนถึงรัชกาลที่ 6 นิยมนุ่งเฉพาะในหมู่คนจีนเท่านั้น

สำหรับการแต่งกายของสตรีสมัยต้นรัชกาลที่ 6 ยังคงนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อระบายลูกไม้ แต่คงจะลึกลงกว่าเก่า และนิยมแขนยาวเสมอศอก แขนไม่พองมาก และไม่รัดปลายแขนเป็นชั้น ๆ มีผ้าสไบพาดไหล่ โดยรวบตอนหัวไหล่ติดเข็มกลัด แล้วปล่อยให้หย่อนลงมา รวบชายสไบไว้ข้างลำตัว ทั้งชายยาว มีการใช้ผ้าแพรพิมพ์ดอกเป็นแพรสะพาย นอกเหนือจากผ้าแพรบางหรือผ้าลูกไม้อย่างสมัยก่อน ต่อมาเริ่มนุ่งขึ้นตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 6 นิยมผ้าขึ้นมีลายเชิงหลากหลายงดงามแบบเสื้อจึงเปลี่ยนไปเพื่อให้เหมาะสำหรับใส่เข้าชุดกับผ้าขึ้น เสื้อระบายลูกไม้เป็นชั้นเป็นเชิง ซึ่งนิยมกันมาแต่เดิมจึงเสื่อมความนิยมลง เปลี่ยนมาเป็นเสื้อผ้าแพร ผ้าโปร่งบาง หรือผ้าพิมพ์ดอก คอเสื้อกว้างขึ้นอีก และแขนเสื้อสั้นประมาณต้นแขน นอกจากนี้ยังตกแต่งตัวเสื้อตามความพอใจของผู้สวมใส่ เมื่อหันมานุ่งผ้าขึ้น แล้วก็ไม่นิยมสะพายแพรอีกต่อไป การสะพายแพรซึ่งพัฒนามาจาก การห่มสไบเฉียงตามลักษณะการแต่งกายแบบสตรีไทยแต่โบราณ จึงถูกยกเลิกไปโดยปริยาย อาจจะเป็นเพราะเห็นว่าตัวเสื้อ "เป็นแหม่ม" อย่างเต็มที่แล้ว การสะพาย แพร่ดูจะไม่เข้าชุดกับสตรีสมัยนี้ ยังคงสวมถุงน่องและรองเท้าส้นสูง แต่ถุงน่องไม่นิยมที่เป็นผ้าโปร่ง

นักดนตรีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการแต่งกายแบบสากล

มีลวดลายหรือปักดินอย่างแต่ก่อน หันไปนิยมถุงน่องเป็น
สีพื้นธรรมดาให้เข้ากับสีผ้าชั้นหรือสีเสื้อแทน

ทางด้านทรงผมในระยะแรก มีพระราชดำริให้
สตรีในราชสำนักปล่อยผมยาวแบบตะวันตกแทน การ
ไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม ต่อมาก็เกล้าผมยาวนั้นตกลงไว้
ที่ท้ายทอย เรียกว่า "ผมโป่ง" เพราะบางคนผมยาวไม่
พอเกล้า ก็จะใช้ก้อนผมรองภายในให้ผมเต็มโป่งออกมา
นอกจากการไว้ผมโป่งแล้ว บางคนนิยมไว้ "ผมบ๊อฐ" คือ
ตัดผมยาวเสมอดอก ผมข้าง ๆ ตัดให้ดูเป็นจอนหู ถ้า
จอนใหญ่มากเรียกว่า "บ๊อบหู" ในสมัยนี้นิยมใช้เครื่อง
ประดับคาดที่ศีรษะ ผู้ริเริ่มคือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
วัลลภาเทวี พระวรกัญญาพทาน เครื่องประดับคาด
ที่ศีรษะนี้มีตั้งแต่เป็นผ้าชั้นเล็กยาวปักดินผ้าพื้นธรรมดา
ทองคำขาวประดับเพชร ไข่มุกร้อยหลายสาย แล้วแต่จะ
เห็นว่าแบบใดเข้ากับตัวเสื้อ เครื่องประดับอื่น ๆ ก็เปลี่ยน
แปลงตามไปด้วย นิยมเครื่องประดับที่มาจากตะวันตก
เช่น นาฬิกาข้อมือ สร้อยคอเส้นเล็กห้อยล๊อคเก็ต
แทนการห้อยจ้อยันเป็นเครื่องประดับแบบไทยแต่เดิม และ
นิยมขัดฟันจนขาว ไม่กินหมากอย่างแต่ก่อน

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า การแต่งกายของทั้งชาย
และหญิง ได้เปลี่ยนเป็น แบบตะวันตกมากขึ้นในระยะ
ต่อมา แต่พัฒนาการการแต่งกายของชายไม่ค่อยมีชั้น
ตอนมากนัก ข้าราชการและคนในสังคมชั้นสูงทั่วไปยัง
คงนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน ใส่เสื้อราชปะแตนที่ สวมถุง
เท้าตามแบบตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นแบบการแต่ง
กายสำหรับออกงานสังคมต่าง ๆ ด้วย ในสมัยรัชกาลที่
7 เมื่อมีพระราชทานเลี้ยงโนวัง โปรดให้เจ้านายและ
ข้าราชการนุ่งโจงกระเบนสีกรมท่าแต่ใส่เสื้อราชปะแตนที่

สีดำแทนสีขาว และในสมัยนี้ ชายในสังคมชั้นสูงบางคนก็เริ่มแต่งราตรีสีโมสรอย่างฝรั่งออกงานราตรีสีโมสรบ้างแล้ว จนภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายบางอย่างตามนโยบายของรัฐบาลสมัยนั้น คือ ในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการตราพระราชบัญญัติการแต่งกายพลเรือนให้ข้าราชการชายนุ่งกางเกงขายาวแทนผ้าม่วงโจงกระเบน แต่แบบเสื้อยังไม่มีการกำหนดให้ใช้แบบเสื้ออย่างชาวตะวันตก อย่างไรก็ตามการนุ่งกางเกงก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายในเวลานั้น

ภาพถ่ายสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ 6 เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2467 ทรงเป็นพระนางเจ้าองค์หลังสุดในรัชกาลที่ 6 และทรงเป็นพระราชธิดา 1 องค์ คือ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา

ผลสืบเนื่องของการพัฒนา การแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6

หากจะพิจารณาถึงผลดีและประโยชน์ของการพัฒนารูปแบบการแต่งกายที่เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 มีความต่อเนื่อง และปรากฏชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 5 จวบจนรัชกาลที่ 6 ที่มีผลต่อพัฒนาการของประเทศไทยในปัจจุบันนั้น พอจะแยกพิจารณาเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ผลของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมการแต่งกายของไทย

การพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมมีความจำเป็นและสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ เพราะมีความสำคัญอย่างมากในการสมานชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในดินแดนที่รัฐมีอำนาจอธิปไตย เป็นการผลิตจิตสำนึกร่วมของคนทั้งประเทศ ซึ่งผลตอบแทนที่ได้เป็นผลทางการสร้างรากฐานของสังคมที่มีความแตกต่าง แต่ไม่แตกแยก เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาชาติที่ยั่งยืน

วัฒนธรรมของไทยนั้นมีหลายรูปแบบ

วัฒนธรรมกายแต่งกายมีที่มาตามลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศและความเป็นอยู่ เมื่อรัชกาลที่ 4 มีการเปิดรับการมาเยือนจากประเทศตะวันตก การแต่งกายแบบดั้งเดิมที่ชายไทยนิยมเปลือยท่อนบนนี้ไม่เป็นที่ยอมรับ เพราะดูเป็นชาวป่าขาดอารยธรรม ซึ่งอาจเป็นข้ออ้างในการยึดไทยเป็นเมืองอาณานิคมได้ รัชกาลที่ 4 จึงต้องเริ่มปรับรูปแบบการแต่งกายให้เข้ากับชาวตะวันตก เช่น การใส่เสื้อเข้าเฝ้า สวมกางเกง รวมถึงการไว้ทรงผม และในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่าการแต่งกายดังกล่าวย่อมเป็นที่ดูหมิ่นของชาวต่างประเทศ จึงมีพระราชดำริเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกาย เพื่อแสดงความเป็นอารยประเทศ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย

ภาพพระองค์หญิงทักษิณชา พระธิดาองค์ที่ 6 ในรัชกาลที่ 4 แสดงการแต่งกายของเจ้านายหรือชนชั้นสูงด้วยผ้าเนื้อดีทอสอดด้นเงิน หรือด้นทอง ยกดอกหรือ เขียนลายทองซึ่งมีราคาแพง บ่งบอกฐานันดรศักดิ์ที่แตกต่างของผู้สวมใส่

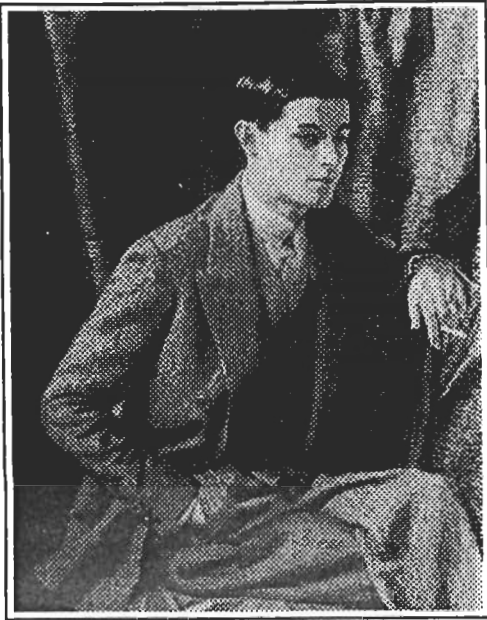
จึงค่อนข้างไปทางตะวันตกมากขึ้นด้วยเช่นกัน วิวัฒนาการ การแต่งกายที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปนี้ เป็นลักษณะการรับ วัฒนธรรมชาติอื่นโดยซ่อนเร้นเงื่อนไขอันลึกซึ้งภายใน เกิดรูปแบบของการผสมผสานทางวัฒนธรรมออกมาเป็น รูปแบบการแต่งกายที่แม้มี อิทธิพลของต่างประเทศ แต่ก็ยังคงมีเอกลักษณ์ของไทย ดังจะเห็นได้จากเสื้อที่ทำ เป็นลายลูกไม้ และเสื้อแขนขาหมูแฮม สวมถุงเท้า แต่ ยังคงมีการห่มสไบ และการนุ่งโจงกระเบน ในสมัยรัชกาล ที่ 5 การนุ่งซิ่น ไว้ผมบ๊อบ มีเครื่องประดับคาดผม ในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ล้วนเป็นรากฐานสำคัญของวิวัฒนาการการแต่งกายมาจน ทุกวันนี้

2. ผลของการพัฒนาวัฒนธรรมการแต่งกาย ต่อความมั่นคงของประเทศ

ความภาคภูมิใจของชาวไทยทุกคน คือ ความ เป็นไท ประเทศไทยไม่เคยต้องตกไปอยู่ในการปกครอง หรือ เป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ ทั้ง ที่ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ ที่รักสงบ สาเหตุ สำคัญคือ ปวงชนชาวไทยมีพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระปรีชา สามารถ นำพาประเทศให้อยู่รอด คงความเป็นเอกราช มาได้จนถึงปัจจุบันนี้

การรักษาเอกราชในแนวคิดของกษัตริย์นั้น ทรง มองการณ์ไกล การรบนั้นไม่สามารถต่อสู้กับประเทศใหญ่ ที่นิยมการล่าอาณานิคม ในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การเจรจาทางการ ทูต และการปรับปรุงการแต่งกายของราชทูตที่ส่งไปรวม ทั้งชาวไทยทั่วไป เมื่อมีการมาเยือนของทูตต่างประเทศ

เพื่อให้เกิดภาพพจน์ความเจริญของประเทศไทย ป้องกันมิให้ประเทศต่าง ๆ นำมาเป็นข้ออ้างในการแทรกแซงกิจการต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งเป็นหนทางในการยึดครองประเทศ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศมากขึ้น ทั้ง 2 พระองค์ก็ทรงมีแนวคิดสืบทอดต่อจากรัชกาลที่ 4 ในการปรับปรุงรูปแบบการแต่งกาย เพื่อไม่ให้เป็นที่ดูหมิ่นของชาวต่างประเทศ

นอกจากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อความเหมาะสมแก่การสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับของอารยประเทศแล้ว สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกันอย่างมากไม่ว่าจะเป็นถ้วยจาน ชาม ช้อน ส้อมและอื่น ๆ เป็นการปรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้เป็นสากลมากขึ้น ดั่งบันทึกที่เทาน์เซนด์ แฮริส กงสุลใหญ่อเมริกัน และคณะทูตที่เข้ามาเจรจาทำสนธิสัญญากับไทย เมื่อพุทธศักราช 2399 ได้เขียนบันทึกไว้เมื่อเข้าพักที่เรือนรับรองฝั่งคลองผดุงกรุงเกษม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า บ้านพักสะอาดโปร่ง แต่ไม่มีห้องส่วนตัวหรือรับแขก ห้องนอนก็มีแต่ประตูไม่มีบาน เขาจึงเอาธงชาติอเมริกันมาใช้เป็นม่านประตู โต๊ะอาหารก็จัดอย่างงดงามด้วยชามของฝรั่งเศส แต่มีดและช้อนส้อมทำจากอังกฤษไม่เข้าชุดกัน

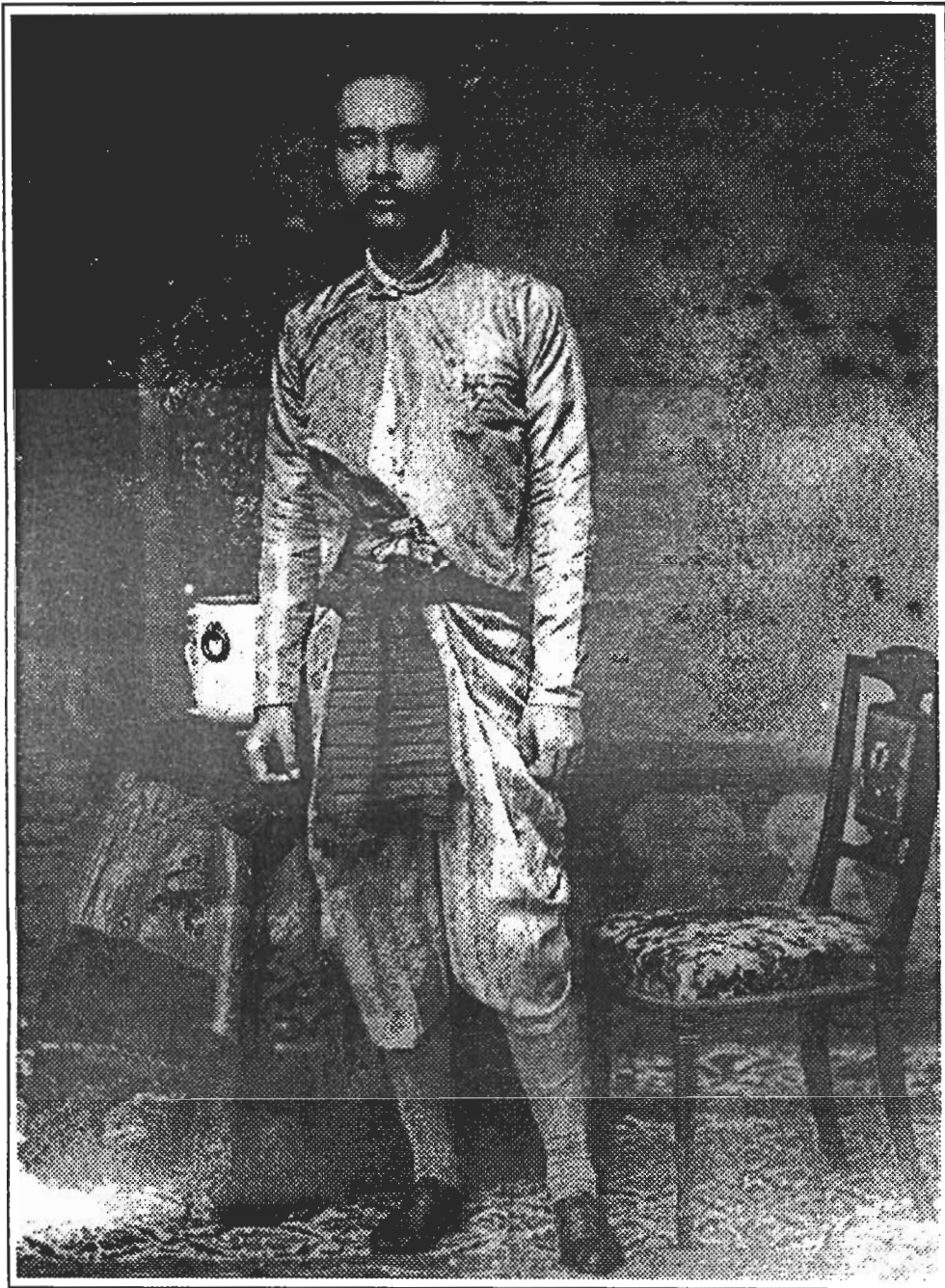
สำหรับมนุษย์การแต่งกายไม่เพียงแต่เป็นเรื่องจำเป็นในการให้ความอบอุ่นและปกป้องร่างกายเท่านั้น แต่หมายถึง สิ่งที่ยับยั้งวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ ที่มีสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ศาสนา ที่แตกต่างกันออกไป

การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทยทางด้านเครื่องแต่งกาย โดยนำทัศนคติของชาวตะวันตกเข้ามา นั่นถือเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์และเป็นการรวบรวมเอาสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการทูต, การปกครอง และการพาณิชย์มาใช้ให้เป็นประโยชน์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักออกแบบที่สามารถนำหลักการทางศิลปะมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมจะเห็นได้จากการกำหนดเครื่องแบบราชแปดแทน (RAJ PATTERN) และโปรดให้เจ้านาย ข้าราชการแต่งเครื่องแบบนี้ทั่วกัน เป็นการสื่อให้เห็นได้โดยตรงว่าผู้ที่แต่งกายเช่นนี้คือบุคคลกลุ่มใด ซึ่งในรัชสมัยก่อนมิได้มีการจัดระเบียบเช่นนี้ โดยที่หลักการออกแบบของพระองค์ท่านยังคงมีรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะอันสอดคล้องกับลักษณะของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ทั้งยังสามารถแสดงถึงความเป็นสากล แต่คงดำรงลักษณะและสภาพโดยรวมของวิถีชีวิตชาวไทยแต่เดิมไว้ โดยมีได้ปรับเปลี่ยนเพื่อเลียนแบบแต่เพียงอย่างเดียว

ความไม่คุ้นเคยในสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งวิถีชีวิตที่แตกต่าง ซึ่งส่งผลอย่างชัดเจนในเรื่องที่อยู่อาศัย จึงทำให้เกิดการปรับปรุงศิลปกรรมทุก ๆ ด้าน นับแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา เพื่อปรับประเทศสู่ความเป็นสากลนิยม

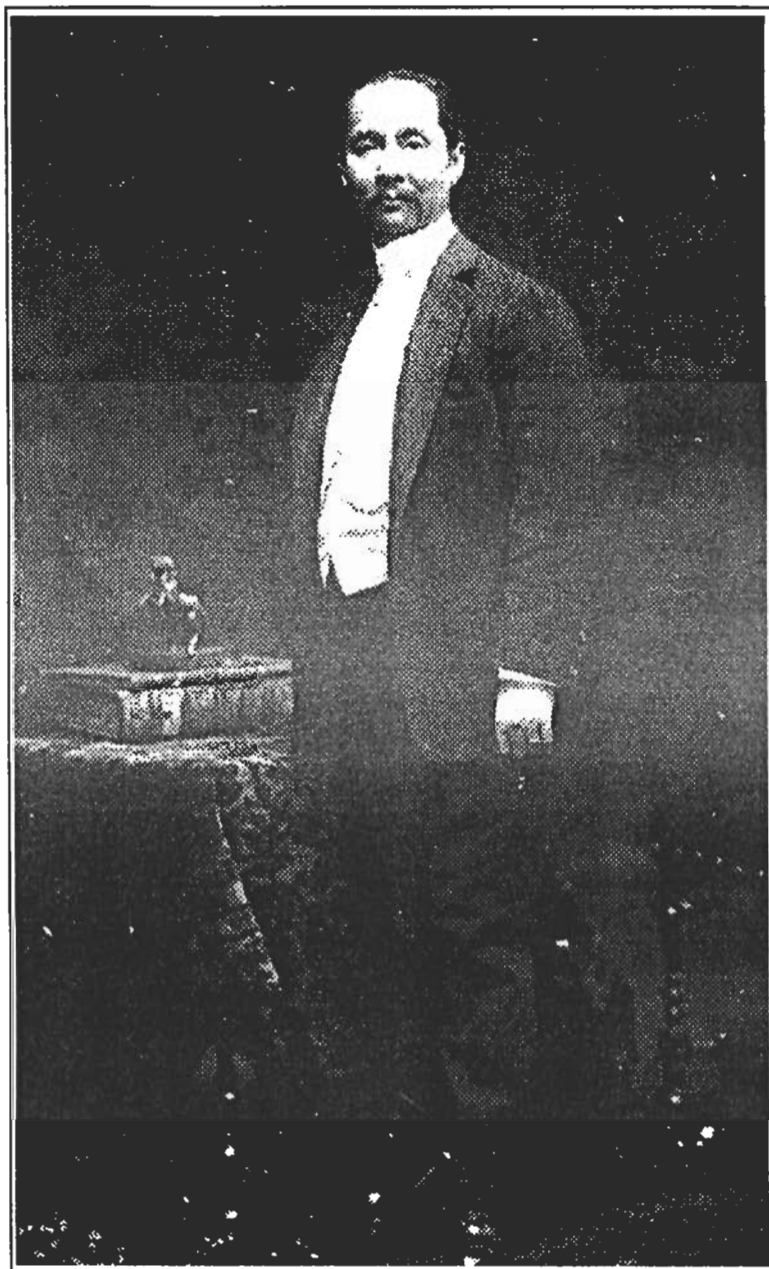
พระบาทพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับฉลองพระองค์ชุดพระราชนิมน์ในต้นรัชกาล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์ด้วยเสื้อราชปะแตน ผ้าม่วง
ถุงพระบาทยาว รองพระบาทหุ้มส้น และพระมาลา นับเป็นชุด "พระราชนิยม" ซึ่งทรงคิดและใช้ จน
เป็นที่แพร่หลายในรัชสมัยของพระองค์และในเวลาต่อมา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉลองพระองค์ชุดสากลนิยมที่ต่อเนื่องรูปแบบการแต่งกาย
สู่สมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

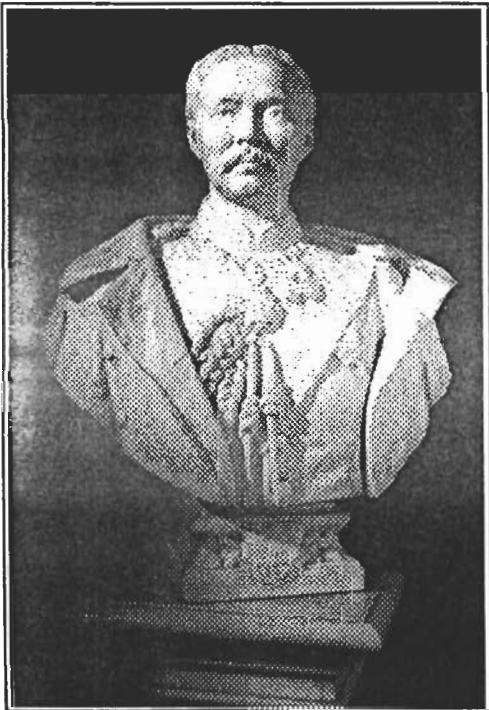

พระปรีชาญาณด้านศิลปกรรม

ของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

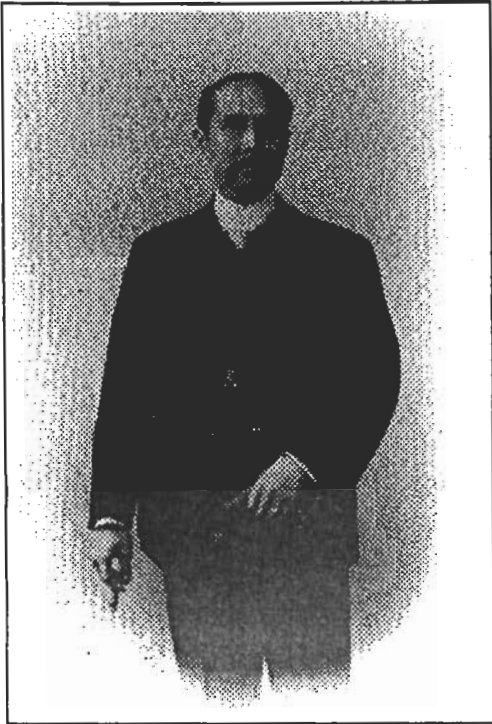
ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 5

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรัชสมัยที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด ทั้งด้าน สาธารณูปโภค การศึกษา สาธารณสุข การคมนาคม ตลอดจนการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยรับเอาแบบอย่างของศิลปะตะวันตก เข้ามาเป็นอันมาก ด้วยทรงหวังให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ ศิลปกรรมต่าง ๆ ในรัชสมัยนี้มีความแตกต่างไปจาก สมัยอื่น ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว และต่อเนื่อง มาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รูปแบบของศิลปะตะวันตกจึงเข้ามาสู่เมืองไทยพร้อม ๆ กับเทคโนโลยีที่เข้ามาพัฒนาประเทศ เกิดการผสมผสาน และให้แนวทางใหม่ที่แตกต่างจากรูปแบบประเพณีดั้งเดิม

งานศิลปกรรมด้านสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาล ที่ 5 เป็นแบบฝรั่ง และไทยผสมฝรั่งเกือบทั้งสิ้น ซึ่ง ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของตะวันตกอย่างต่อเนื่อง

"แบบเรือนตึกเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นใน รัชกาลที่ 5 เมื่อได้มิสเตอร์คูนิส ชาวอังกฤษเข้ามารับ ราชการ ก็ลงมือแก้พระที่นั่งใหม่ สร้างพระที่นั่งจักรีฯ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร แต่ยังไม่เปลี่ยนแปลง ไปถึงวังเจ้า บ้านขุนนางข้างนอก จนซินยอคริสต์ซี (Corrado Feroci...)ชาวอิตาลีเข้ามารับทำการ ก่อสร้าง แกรับทำเรือนตึกที่ เจ้าพระยาภาณุวงศ์สร้าง ให้บุตรของท่านหลัง 1 ให้พระยาราชานุประพันธ์ (ท่วย) หลังหนึ่ง ริมคลองบางกอกใหญ่ ตึก 2 หลังนั้นทั้งรูป ร้างลวดลาย "เข้าที" แปลกกับ เรือนตึกอื่น ๆ ราคา ก็ เรียกเพียงหลังละ 80 ชั่ง ซินยอ คริสต์ซี คุ้มได้ชื่อเสียง เลยเป็นเหตุให้ได้สร้างตึกใหญ่ ที่วังบูรพาภิรมย์เป็น ตึกหลังแรกที่ทำที่รถจอดข้างใต้मुख และบันไดขึ้นข้างใน

เรือน เพ็ญถนาคติรังเกียจได้ถุ่นแต่นั้นมา หรือว่าอีกอย่างหนึ่งถึงสมัยใช้ช่างฝรั่งคิดแบบเรือนแต่นั้นมา"

อย่างไรก็ตามการยอมรับอิทธิพลทางด้านศิลปกรรมจากโลกตะวันตกในสมัยนั้น บางครั้งบรรดาเจ้านายเชื้อพระวงศ์บางองค์ก็มีลักษณะแสดงอาการยอมรับ โดยมองเห็นแต่ข้อดีจนมองไม่เห็นข้อบกพร่องในแง่ของความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคมไทย รวมทั้งสภาพทางธรรมชาติแวดล้อมก็มีอยู่น้อย

"เรื่องคนหัวนอก เคยได้ฟังความเห็นของเขามากต่อมากแล้วมีพิศดารอะไรต่าง ๆ ที่กล่าวแต่เป็นรูปเขียนนั้นเบามาก ที่หนักกว่านั้นไปก็มีมาก เช่นว่าพระราชวังกรุงเก่ารักษาไว้ทำไมหรือทำสนามเทนนิสดีกว่าก็มีที่เห็นควรจะรื้อวัดพระแก้วลงทำลายเสียใหม่ให้เป็นอย่างพระที่นั่งอนันตสมาคม (องค์เดี๋ยวนี) ก็มี"

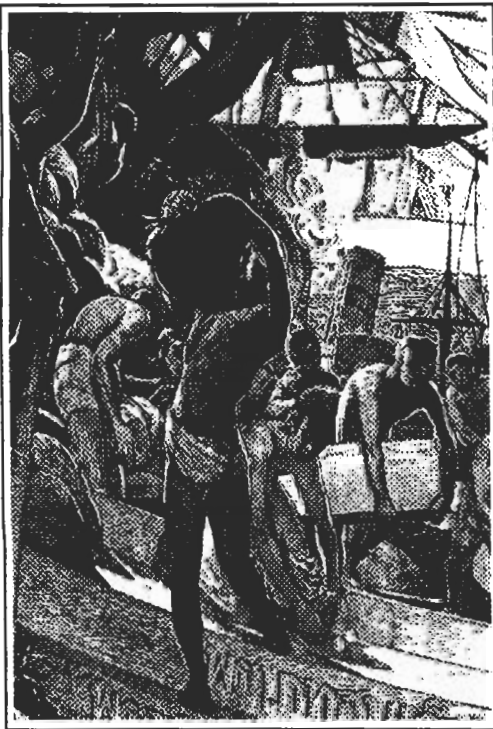
ถึงกระนั้น "สมัยรัชกาลที่ 5 บ้านเรือนของขุนนางและวังเจ้านายมักนิยมเอาแบบของยุโรปแท้ ๆ และให้ช่างยุโรปเป็นผู้ออกแบบ พร้อมกับควบคุมการก่อสร้างโดยตลอดแม้อาคาร ร้านค้า อาคารสถานที่ราชการต่าง ๆ เช่น กระทรวงกลาโหม กรมรักษาดินแดน พระที่นั่งบรมพิมาน พระที่นั่งอนันตสมาคม วิังเทเวศน์ กรมโยธาเทศบาล อาคารกรมประชาสัมพันธ์เก่า อาคารสองกรมนี่เดิมเป็นห้างฝรั่งมาก่อน กับอาคารเก่าบริเวณบ้านหม้อ เหล่านี้คืออิทธิพล และการยอมรับอันเป็นหลักฐานที่บางแห่งก็ยังทิ้งร่องรอยให้เห็นจวบจนกระทั่งปัจจุบัน

จิตรกรรม

ลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของงานจิตรกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ การเขียนด้วยวิธีสีปูนเปียก หรือ เฟรส์โก (Fresco) และภาพขนาดใหญ่ที่มีแสงเงาชัดเจน งานจิตรกรรมที่น่าสนใจเกิดขึ้นในรัชสมัยนี้ เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถวัดราชาธิวาสเป็นภาพเรื่อง พระเวสสันดรชาดก เขียนโดยจิตรกรชาวอิตาลีชื่อ นายซีริโกลี นอกจากนี้ก็ยังมีภาพจิตรกรรมบนโดมพระที่นั่งบรมพิมาน โดมพระที่นั่งอนันตสมาคม และภาพลวดลายประดับตึกกรมศิลปากร ซึ่งเขียนด้วยวิธีปูนเปียกเช่นกัน

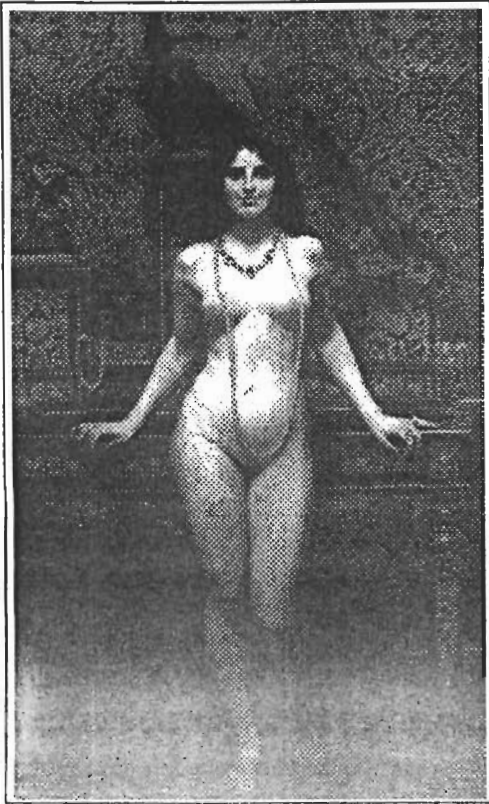
นอกจากกรรมวิธีสีปูนเปียกแล้ว ยังมีงานจิตรกรรมที่เขียนด้วยสีฝุ่น มีปรากฏให้เห็นที่พระที่นั่งทรงผนวชวัดเบญจมบพิตร เป็นภาพจิตรกรรมที่รัชกาลที่ 5 โปรดให้เขียนขึ้นเป็นเรื่องเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ของพระองค์เอง ตั้งแต่เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ได้รับพระราชพิธีโสกันต์ ไปจนถึงการสร้างพระที่นั่งทรงผนวชที่ย้ายจากพระบรมมหาราชวังมาสร้างใหม่ที่วัดเบญจมบพิตร การนำเรื่องพระราชพงศาวดารมาเขียนนี้เป็นแนวทางใหม่ของจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งแต่เดิมจะเขียนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา หรือเรื่องจากวรรณคดีเป็นส่วนใหญ่

การนำเรื่องที่นอกเหนือจากพุทธประวัติ หรือ วรรณคดีมาเขียน เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังในรัชสมัยนี้ มีปรากฏอยู่อีกแห่งคือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถวัดราชประดิษฐ์ ซึ่งเป็นเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน นอกจากการเขียนเรื่องที่แปลกไปดังกล่าวแล้ว ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนในรัชกาลนี้ ได้หันกลับมาเขียนภาพแบบไทย ๆ โดยเขียนเป็นปราสาทราชวังใหญ่

ภายในพระที่นั่งอัมพรสถาน ภาพสีปูนเปียก พ.ศ. 2447-49

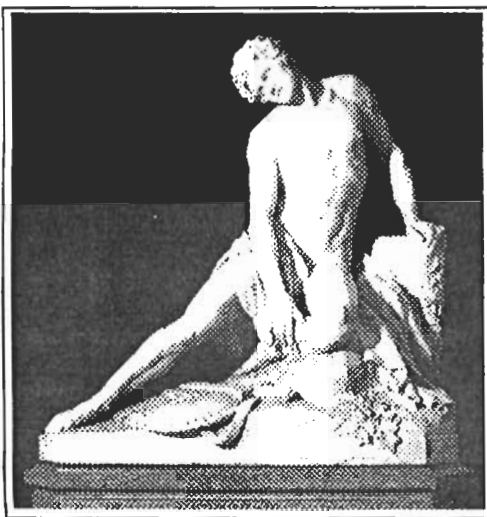
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลิกทาส ภาพสีปูนเปียก ตัดทอนบางส่วนจากภาพเขียนพระที่นั่งอนันตสมาคม พ.ศ. 2456

หลังโต แต่ผู้คนตัวเล็ก ๆ และเขียนอาคารแบบมีทัศนียภาพ (Perspective) รวมทั้งมีแสงเงาด้วย ซึ่งคงจะเป็นพระราชานิยมของรัชกาลที่ 5 เพราะเมื่อหมดสมัยของพระองค์แล้ว เรื่องราวในการเขียนภาพก็กลับมาเขียนเรื่องทางศาสนา และประเพณีนิยมอีกเช่นเดิม

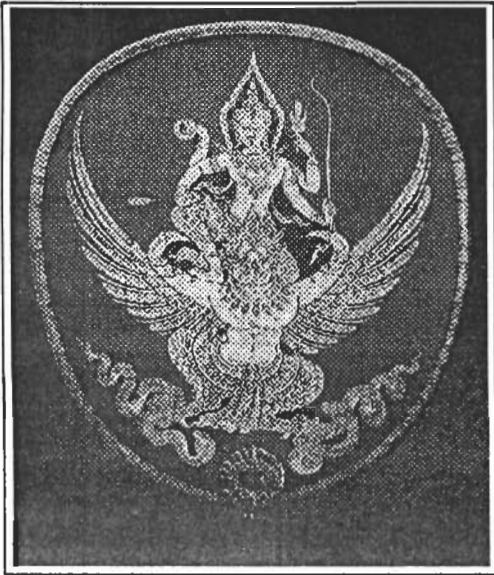
แม้ว่าภาพจิตรกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีอิทธิพลของศิลปะตะวันตกผสมอยู่มาก แต่โครงเรื่องก็ยังเป็นเรื่องราวของไทยอยู่ ซึ่งถือเป็นศิลปะแนวทางใหม่ที่ผสมผสานความเป็นไทยกับศิลปะวัฒนธรรมของอารยประเทศแถบตะวันตกได้อย่างลงตัว

งานศิลปะสาขาอื่น ๆ ในรัชสมัยนี้ที่เป็นประติมากรรม และประณีตศิลป์ที่น่าสนใจ มีปรากฏมากมาย โดยเฉพาะส่วนที่เป็นผลงานของชาวไทย เช่น บัณฑิตมุขด้านเหนือพระปฐมเจดีย์ ออกแบบโดยนายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งทรงสร้างงานที่สำคัญไว้มากมาย รวมทั้งภาพจิตรกรรมในพระอุโบสถวัดราชาธิวาส พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร ดุสิตวนาราม และวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์

นายช่างที่สำคัญอีกท่านหนึ่ง คือ หม่อมเจ้าประวิศ ชุมสาย ซึ่งทรงสร้างงานไว้มิใช่น้อยเช่น งานออกแบบอนุสรณ์สถานในวัดราชบพิตร งานออกแบบลายปูนปั้นในพระที่นั่งจักรีฯ งานออกแบบตราแผ่นดิน และผลงานสำคัญคือ งานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถวัดราชบพิตร ซึ่งมีลักษณะเป็นศิลปกรรมแบบโกธิค

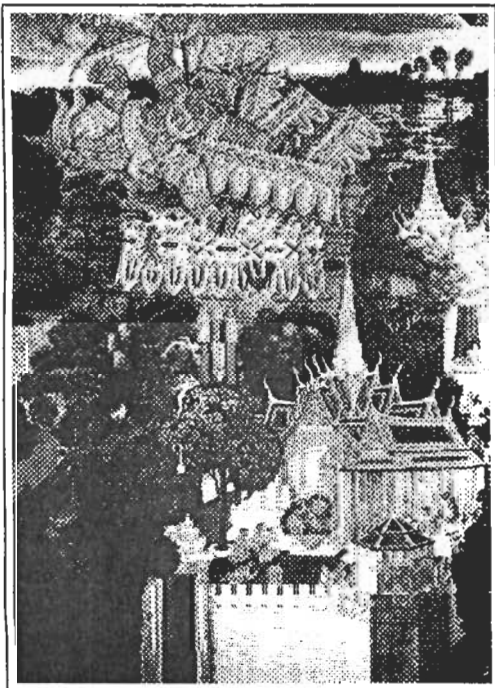
ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 6

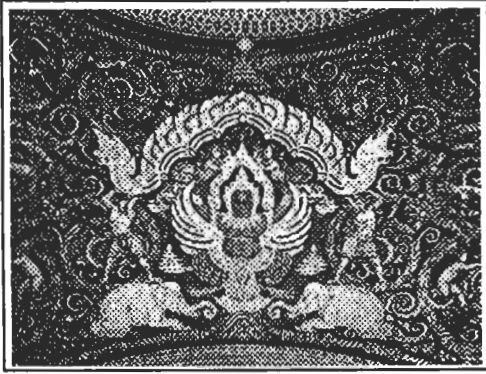
เป็นช่วงต่อเนื่องของการรับอิทธิพลศิลปะตะวันตกที่สืบทอดมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงพยายามส่งเสริมงานศิลปะในแนวประเพณีนิยม ด้วยทรงตระหนักว่าอิทธิพลของศิลปะตะวันตก ทำให้ประชาชนไม่เห็นคุณค่าของงานฝีมือแบบเดิม ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชนชั้นสูงที่ชอบชาย หรือแลกเปลี่ยนทรัพย์มรดกที่ประมาณค่ามิได้เช่น ชันถม หรือกล่องฝัง मुख กับของที่ทันสมัยกว่าเช่น กระติกน้ำร้อน หรือกล่องบุหรือราคาถูก และชอบตกแต่งบ้านตามแบบตะวันตก เพื่อแสดงความมีอารยธรรม พระองค์ทรงปลุกเร้าความสนใจด้วยการเขียนบทความ และโคลงกลอนสรรเสริญ เยินเยอ งานฝีมือของไทยดั้งตัวอย่างบทกลอนบางตอนต่อไปนี้

แต่กรุงไทยศรีวิไลเห็นเพื่อนบ้าน
จึงมีช่างชำนาญวิเสชา
ทั้งช่างปั้นช่างเขียนเพียรวิชา
อีกช่างสถาปนาถุกทำนอง
ทั้งช่างรูปะพรรณสุวรรณกิจ
ช่างประดิษฐ์รัชดาสง่าฝ่อง
อีกช่างถมลายลักษณะจำลอง
อีกช่างของเชิงรัตนะประกร

.....
คนไทยเราช่วยบำรุงวิชาช่าง
เครื่องสำอางแบบไทยสโมสร
ช่วยบำรุงช่างไทยให้ถาวร
อย่าให้หย่อนกว่าเขาเราจะอาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบพิศดารพระนครพม่า พ.ศ. 2450-51
รามเกียรติ์ ตอนสุคนธ์พิทอาสา ไปทักฉัตรทศกัณฐ์ที่ลี้ลับเพื่อป้องกันมิให้กองทัพพระรามได้รับแสงแดดระอาทิตย์ ภาพสีฝุ่น พ.ศ. 2473

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเสริมงานศิลปะอย่างจริงจัง โดยในปีพ.ศ.2455 ทรงตั้งกรมศิลปากรขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อทำนุบำรุง และพัฒนางานศิลปะและงานฝีมือของประเทศภายใต้บังคับเดียวกัน กรมนี้สังกัดกระทรวงวัง ซึ่งหมายความว่าอยู่ภายใต้การอำนวยการของพระองค์โดยตรง และเพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีการผลิตงานฝีมือ พระองค์จึงทรงมีพระบรมราชานุญาตให้จัดงานแสดงหัตถกรรมขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยจัดขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนสวนกุหลาบเมื่อ พ.ศ. 2456 ภายในงานมีการแสดงภาพเขียนจิตรกรรม ประติมากรรมและหัตถกรรม ซึ่งผลงานที่แสดงส่วนใหญ่จะขายได้ ตั้งแต่วันแรกของงานนับเป็นการเปิดแนวทางใหม่ให้แก่วงการศิลปกรรม ในขณะเดียวกันช่วยนำพาศิลปะเข้าสู่จิตใจประชาชน เป็นการกลมเกลียวและยกระดับจิตใจของคนสู่สุนทรีย์

การตกแต่งเพดานด้วยรูปครุฑ ภาพสีปูนเปียก พ.ศ. 2455-56 แสดงการออกแบบลวดลายที่ผสมผสานอย่างกลมกลืน ระหว่างรูปแบบศิลปะไทยกับตะวันตก

การทะเลาะครั้งแรก ภาพเขียนสีน้ำมัน แสดงแนวทางศิลปกรรมของตะวันตกที่เน้นแสงเงาและความเหมือนจริง รวมทั้งเรื่องราวที่แสดงภาพชีวิตตามปกติ

จิตรกรรมและภาพล้อ

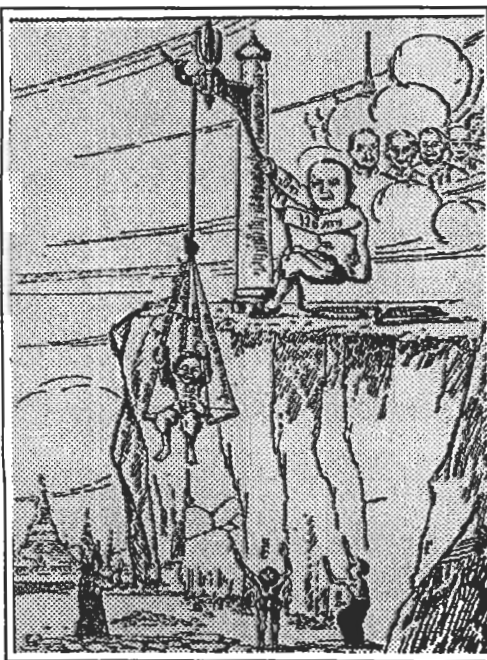
ในด้านจิตรกรรมพระองค์ทรงส่งเสริมการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นอย่างยิ่ง เช่น ทรงให้ทอดลงเขียนภาพเทพชุมนุมในท้องพระเจ้า ณ พระที่นั่งพิมานปฐมในพระราชวังสนามจันทร์ ก่อนที่จะนำไปวาดที่ผนังพระวิหารทิศวัดพระปฐมเจดีย์ ทั้งยังทรงพระกรุณาให้หาผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศด้านจิตรกรรม และประติมากรรม คือ Prof. C. Feroci หรือในชื่อไทยว่า "ศ.ศิลป์ พีระศรี" เข้ามาเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาและผู้สนใจศิลปะของไทยได้ศึกษารูปแบบและแนวคิดของศิลปะสากลอันส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะของไทยให้กว้างขวางขึ้น นอกจากนี้ก็ยังมิชังชาวยุโรปที่ทำงานในราชสำนักที่สำคัญอีกหลายท่าน อาทิเช่น สถาปนิกชาวเยอรมันชื่อ คาร์ล ดีอริง (Karl Doehring) และช่างเขียนชาวอิตาลีชื่อ ซี ริโกลี (C. Rigoli) ซึ่งช่างฝีมือเหล่านี้ ถูกจ้างเพื่อทำงานศิลปะแนวใหม่ที่ไม่เคยปรากฏ ในแวดวงศิลปกรรมตามแนวประเพณีนิยมของไทยมาก่อน เช่น รูปปั้นอนุสาวรีย์เทรียตุตรา และรูปเหมือน ด้วยเหตุผลที่ว่า ผลงานเหล่านี้ จะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความทันสมัยของประเทศ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือของนานาชาติต่างประเทศ

ในปี พ.ศ.2460 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปยังพระราชวังบางปะอิน พระองค์ทรงใช้ฉลากลายในยามว่างจากพระราชภารกิจ ด้วยการทรงเขียนภาพประกอบเรื่องและต่อมาได้ทรงจัดให้มีการประกวดภาพเขียนขึ้นที่พระราชวังบางปะอิน 2 ครั้ง และที่กรุงเทพฯอีก 1 ครั้ง ในการจัดประกวดภาพเขียนครั้งที่สองมีจำนวนภาพฝีพระหัตถ์ถึง 43 ภาพ ที่ทรงส่งเข้าร่วมแสดง ซึ่งรายได้จากการจำหน่ายและประมูลภาพเหล่านี้ ได้นำไป

สมทบทุน ชื่อปืนให้คณะเสือป่า มณฑลอยุธยา

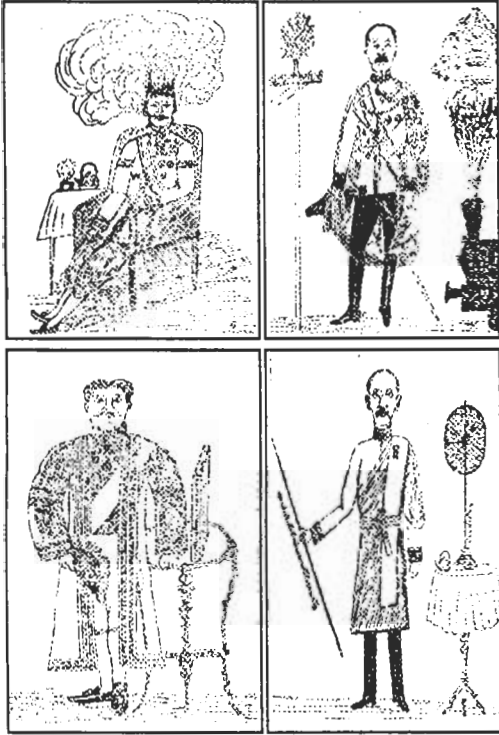
หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับงานประกวดภาพเขียนนี้มีความตอนหนึ่งว่า

...ภาพที่ได้มีผู้ส่งเข้าประกวดคราวที่แล้วมานี้ นับว่ามีที่น่าชมอยู่หลายภาพขอให้เข้าใจว่าที่นี่เรากล่าวถึงภาพ ซึ่งไม่ใช่ช่างเป็นผู้เขียน เพราะฉะนั้นจะหวังว่าหาภาพอันแสดงฝีมือล้ำเลิศอะไร ย่อมจะไม่ได้โดยเอง แต่เรานึกชมความคิดของผู้เขียนนั้นแหละ เป็นอันมาก มีอยู่หลายภาพที่เราทราบได้ว่า ผู้ที่มีความตั้งใจจะแสดงความรู้สึกอันมีอยู่ในใจของตน แต่เพราะเหตุที่ปราศจากความรู้ หรือความชำนาญในการวาดเขียน จึงไม่สามารถที่จะเขียนแสดงความคิดออกมาในภาพให้แจ่มแจ้งพอใจของตนได้ คนไ้มีความคิดดี แต่พูดแสดงความคิดของตนออกมาไม่ได้ จะรู้สึกอึดอัดฉันทัดใจ เราเชื่อว่าผู้ที่มีความคิด แต่เขียนภาพแสดงความคิดของตนออกมาไม่ได้ ก็คงอึดอัดใจฉันทัดใจนั้น...

นอกจากการทรงส่งภาพฝีพระหัตถ์ เข้าร่วมการประกวดภาพแล้ว พระองค์ยังทรงวาดภาพล้อเลียนพระราชทานแก่หนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ที่พระองค์ทรงให้กำเนิดขึ้นมา เพื่อเป็นหนังสือประจำเมืองดุสิตธานี หรือเมืองประชาธิปไตยของไทยในสมัยนั้น เช่นภาพล้อฝีพระหัตถ์ เกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าของประเทศสยาม เป็นภาพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระกรขวามีตัวอักษรว่า "ปรีชา" และพระกรซ้ายมีตัวอักษรว่า "วิริยภาพ" กำลังทรงชักธงไตรรงค์สัญลักษณ์ของประเทศสยาม ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษรว่า "ทหารและเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์" "ความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ" "การศึกษา" และ "กสิกรรมและ

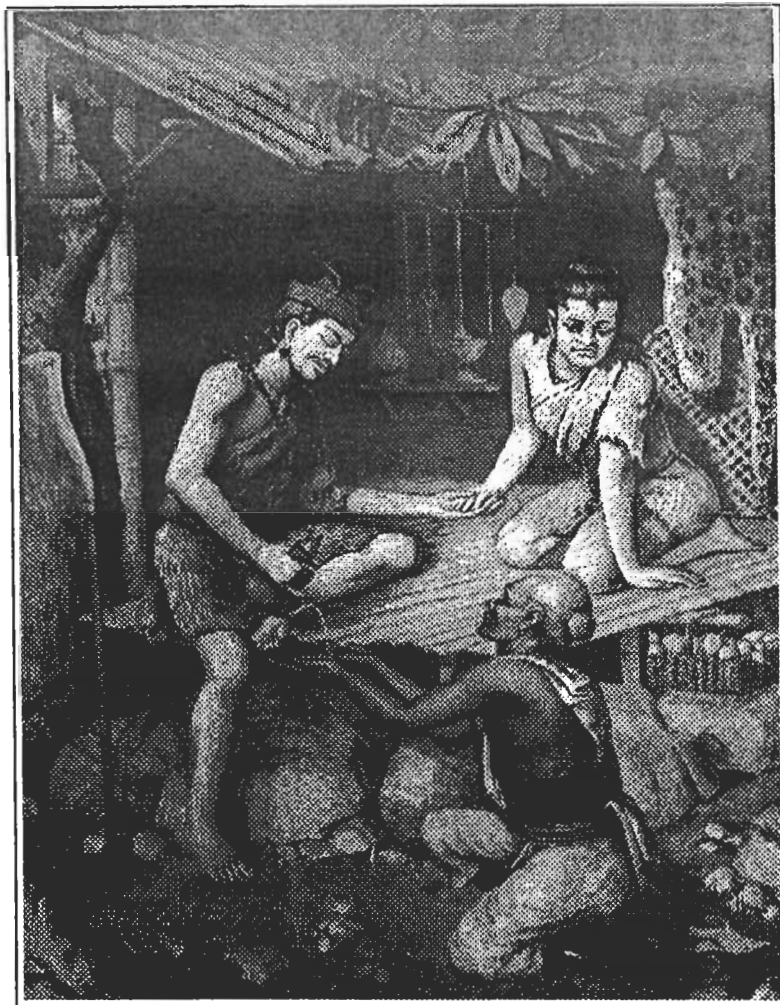
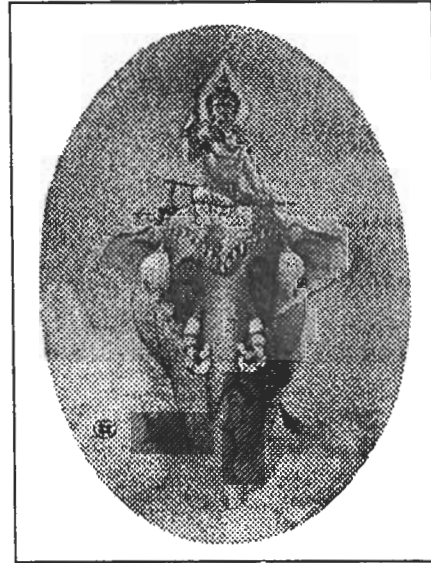
หัตถกรรม" ให้อยู่เหนือบระเทศเพื่อนบ้าน คือ พม่า
เขมรและญวน ส่วนบนท้องฟ้าที่พระบรมรูปของพระมหา
กษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรีลอยอยู่ในก้อนเมฆด้วย

ภาพลัทธิพระหัตถ์อื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นภาพ
ข้าราชการและเสนาบดี ซึ่งแต่ละชั้นมีรายละเอียดเกี่ยว
กับบุคคลเหล่านั้นประกอบอยู่ ภาพเหล่านี้มีคำอธิบาย
ประกอบไว้ในหนังสือดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตย ในปี
พ.ศ.2463 พระองค์ทรงเขียนภาพชุดครอบครัว ซึ่ง
สามารถแสดงเรื่องราวได้อย่างมีชีวิตชีวา ภาพเหล่านี้เป็น
ลายเส้นขาด โดยการตัดทอนเส้นที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อ
ให้ผู้ดูสามารถจินตนาการ และสนุกสนานไปกับการชม
ภาพต่าง ๆ ซึ่งต่างไปจากภาพวาดประเภทเหมือนจริง
หรือภาพลัทธิที่บอกเรื่องราวของภาพอย่างตรงไปตรงมา
พระองค์ทรงวาดภาพลัทธิหลายชุด ภาพลัทธิเหล่านี้
ถ้าเป็นภาพลัทธิผู้ใด ผู้นั้นก็จะยอมซื้อในราคาสูง ซึ่งเงิน
ค่าภาพลัทธิจะพระราชทานไปใช้ในกิจการกุศลทั้งสิ้น

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
หัว จะทรงให้ความสนพระทัยในงานศิลปะแบบประเพณี
นิยมของไทยแล้วพระองค์ยังทรงตระหนักถึงการผสม
ผสานความประณีตอ่อนช้อยของศิลปะไทยให้กลมกลืน
เข้ากับความงามและความแข็งแกร่งของศิลปะตะวันตก
ด้วย ตัวอย่างเรื่องนี้ได้แก่ การที่ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างศิลปินชาวไทย
กับศิลปินชาวอิตาลี โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงร่างแบบ เพื่อให้
ศิลปินชาวอิตาลี เออร์โดเล มันเฟรดี (Ercole Man
fredi) และคาร์โล ริโกลี (Carlo Rigoli) เป็นผู้ขยาย
แบบและลงสี ซึ่งปรากฏให้เห็นในงานจิตรกรรมภายใน

โตม และบนเพดานห้องพระอักษรในพระที่นั่งบรมพิมาน
รวมทั้งงานจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดราชา
ธิวาสราชวรวิหารด้วย

พระอินทรทรงช้างเอราวัณ จิตรกรรมสีน้ำ พ.ศ. 2466

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ผู้ออกแบบ) ดาร์โล ริโกลี (ผู้ลงสี)

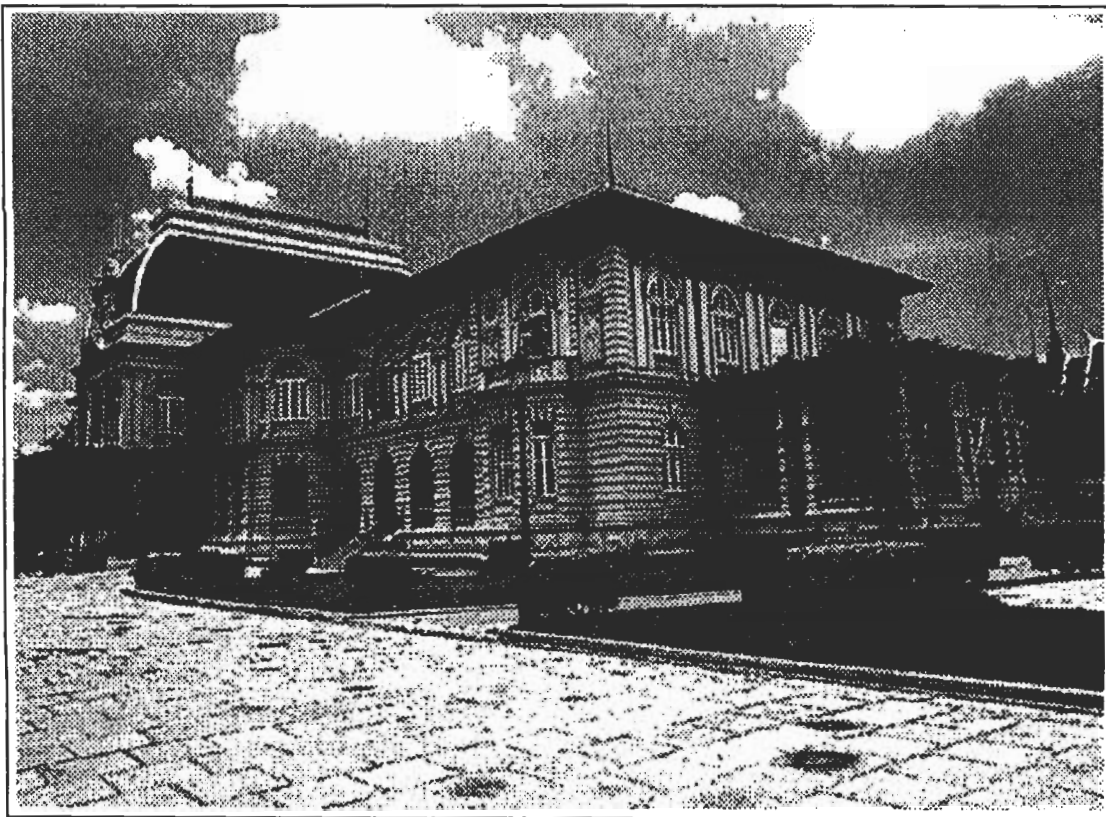
สถาปัตยกรรม

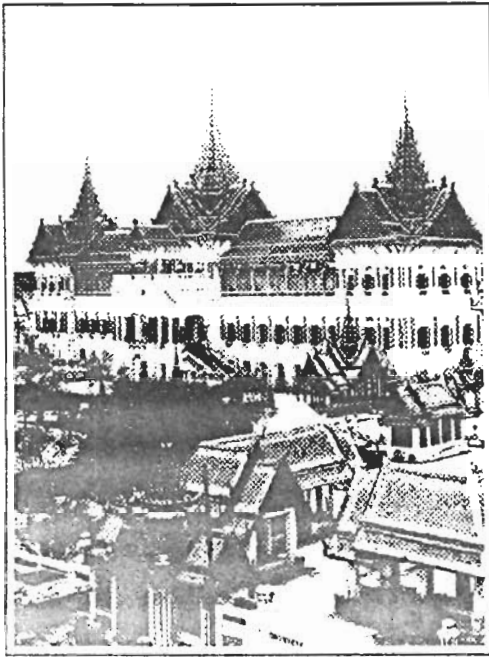
ในบรรดาศิลปกรรมหลายสาขา สถาปัตยกรรมนับเป็นศาสตร์ที่รวบรวมความรู้ทางเทคโนโลยี การก่อสร้างให้ผสมผสานกับความงดงามทางศิลปะได้เด่นชัดอย่างยิ่ง นับเป็นสื่อทางศิลปกรรมที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ ศิลปะและสุนทรีย์ศาสตร์ ในจิตใจให้แสดงออกพร้อมกันอย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ดำรงคงอยู่และสามารถแสดงความเจริญรุ่งเรือง หรือความเสื่อมทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ดังนั้นพระอัจฉริยภาพทางศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงปรากฏเด่นชัดในงานสถาปัตยกรรม ก่อปรกับพระราชอัธยาศัยของรัชกาลที่ 6 ที่โปรดจะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับยังที่ต่าง ๆ แม้นในที่ที่มีได้มีที่ประทับอันเหมาะสมก็มีได้ทรงรังเกียจ แต่ถ้าโปรดที่จะเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่ใดเป็นประจำแล้ว ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างอาคารที่ประทับที่เหมาะสมกับภูมิภาคนั้น ๆ ขึ้นไว้ โดยเน้นรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบแปลก ๆ ทั้งแบบไทยที่ประยุกต์ขึ้นใหม่และแบบตะวันตก

ด้วยเหตุนี้ สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณทางความคิดที่แสดงออกเป็นรูปธรรม โดยใช้ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมเป็นสื่อในการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ถึงวิชาการของโลกที่กว้างไกล เป็นการปรับความคิดและเปิดมุมมองของคนในชาติให้กว้าง ขึ้น โดยใช้ความงดงามนุ่มนวลของศิลปกรรมเป็นจุดเชื่อมโยง ทั้งยังเป็นพระ

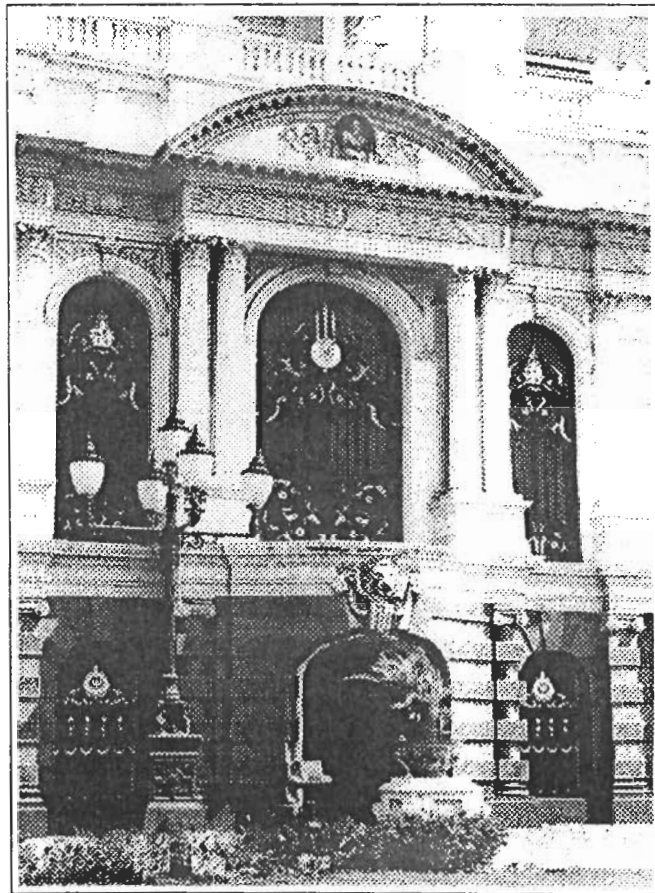
ราชกุศลโลบาย และพระบารมีของล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ในการที่ได้นำพาสยามประเทศ รอดพ้นจากการถูกยึดครองมาได้ เหตุเพราะฝรั่งในเวลานั้นหลงใหลว่าจาริตต่าง ๆ อันมีอยู่ในบ้านเมืองของตนเป็นแบบอย่างของชาติที่เจริญสูงสุด ดังนั้นแบบแผนทางสถาปัตยกรรมเฉพาะตัวของไทยอันจัดว่ามีเอกลักษณ์และมีคุณค่ามากนั้น จึงไม่เป็นที่รู้จักและเข้าใจของพวกเขา ด้วยเหตุนี้วังต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีขนาดใหญ่โตและสร้างอย่างหรูหราตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ทั้งนี้มิได้แสดงถึงความเห่อเหิมหรือหลงใหลศิลปะของนอก แต่เพื่อแสดงให้ชาวตะวันตกได้เห็นว่าคุณภาพสยาม มิใช่เป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน หากเป็นประเทศที่มีอารยธรรม มีความเจริญอันเปรียบเทียบกับชาติยุโรปทั้งหลายแล้ว

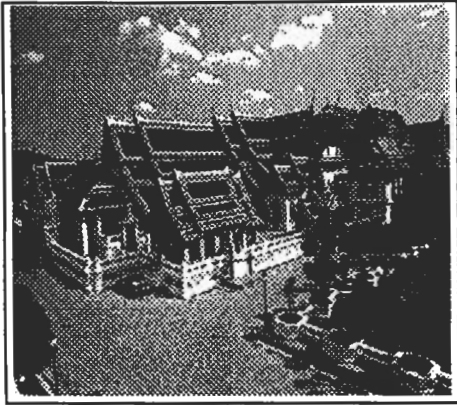
พระราชวัง

ในบรรดาอาคารสถานทั้งหมด พระราชวังนับเป็นแหล่งรวบรวมทางความคิด สติปัญญาและสามารถแสดงออกถึงพระปรีชาญาณของสองบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ได้เด่นชัดที่สุด ที่สามารถช่วยให้เกิดการยอมรับจากอารยประเทศ นอกเหนือจากวิเทศโคศบายด้านอื่น ๆ ของพระองค์ท่านดังนั้นก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดของพระราชวัง และพระราชนิเวศน์ในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ควรทำความเข้าใจกับความสำคัญ และความเป็มาของการสร้างวัง นับแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์เสียก่อน เพื่อให้เห็นภาพรวมของพระราชวังในแต่ละสมัย ก่อนถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสถาปัตยกรรม ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานทางศิลปกรรมทั้งดงามจนทุกวันนี้

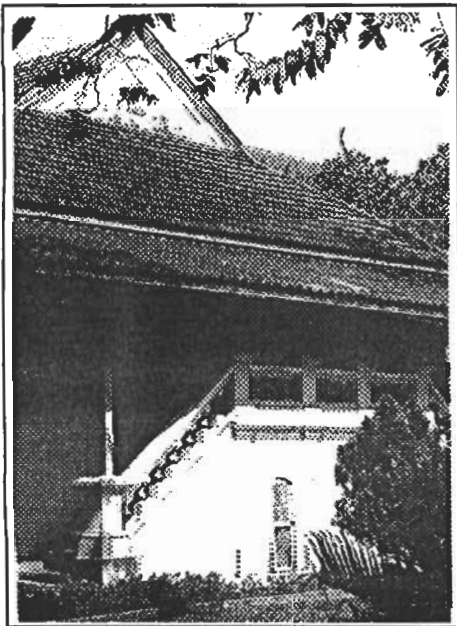
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในปี พ.ศ. 2418 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ควรที่จะสร้างพระที่นั่งขึ้นองค์หนึ่งเพื่อใช้เป็นท้องพระโรง จึงโปรดเกล้าฯ ให้จ้างสถาปนิกชื่อ มิลเดอรัคอน ดุงนิช จากสิงคโปร์ เป็นนายช่างหลวง ทำการออกแบบพระที่นั่งองค์นี้ เป็นพระที่นั่งสร้างตามแบบตะวันตก แต่มีหลังคาเป็นยอดปราสาท
 แหล่งข้อมูล: สดสย วิจิตร แกมตะ รัตนกวีเวชนนีย์ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระราชภัฏมหาราชวัง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่สำหรับกรุงสยาม เมื่อปีขาล พุทธศักราช 2325 นั้น พระองค์ได้สถาปนาพระราชวังขึ้นตามแบบอย่างที่ปรากฏมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คือ พระบรมมหาราชวัง, พระราชวังบวรสถานมงคล หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า วังหน้า และพระราชวังบวรสถานพิมุขซึ่งเรียกกันเป็นสามัญว่า วังหลัง

การที่เรียกว่าวังหน้าและวังหลัง เนื่องมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยานั้น วังจันทร์เกษมซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหาอุปราช ตั้งอยู่ทางด้านหน้าของพระราชวังหลวง จึงเรียกว่า วังหน้า และวังสวนหลวงอยู่ด้านหลังพระราชวังหลวง จึงเรียกว่า วังหลัง ครั้นสถาปนากรมพระราชวังหลังในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาแล้ว จึงขนานนามกรมว่า "กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข" ส่วนเจ้านายที่เสด็จประทับอยู่วังหน้าทรงเป็นพระมหาอุปราช เป็น "กรมพระราชวัง บวรสถานมงคล"

ในสมัยกรุงธนบุรีไม่มีวังหน้า เพราะไม่มีพระมหาอุปราช จึงสร้างแต่พระราชวังหลวงคือ พระราชวังเดิม ในเวลานี้ จนรัชกาลที่ 1 ทรงสถาปนาสมเด็จพระอนุชาธิราชเป็นพระมหาอุปราช จึงมีการสร้างพระราชวังบวรสถานมงคลขึ้น (ปัจจุบันคือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และส่วนหนึ่งของสนามหลวง) พระราชวังทั้งสองต่างก็มีกองทัพไว้รักษาพระนครปันเขตกันตามท้องที่ที่พระราชวังทั้งสองตั้งอยู่ จนมาเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ 5

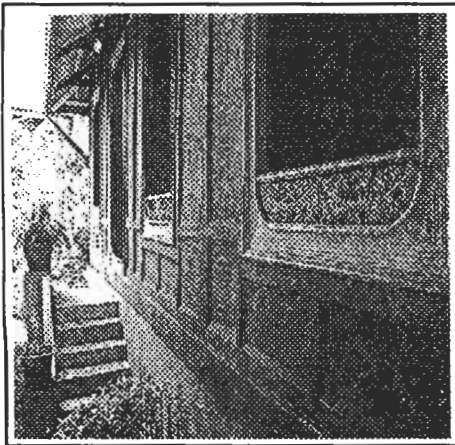
ส่วนพระราชวังบวรสถานพิมุขหรือวังหลังนั้น ไม่ได้ตั้งอยู่หลังพระบรมมหาราชวังตามอย่างกรุงเก่า แต่ไปตั้งอยู่คนละฝั่งกับพระนคร คือ ที่ตั้งโรงพยาบาลศิริราชเวลานี้ พระราชวังบวรสถานพิมุขคงอยู่ต่อเนื่องมาจนรัชกาลที่ 3 ก็สิ้นสภาพลงเมื่อเจ้าข้างในต่างสิ้นพระชนม์ไปหมด เวลาที่ไม่ปรากฏว่าเหลือร่องรอยใด ๆ ไว้เลย

รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2324-2394)

การสร้างวังในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะสร้างตรงที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ หรือจุดที่ใช้ในการรักษาพระนครเป็นสำคัญ

วังที่สร้างนั้นก็ต่างกันเป็น 2 อย่าง คือ วังของสมเด็จพระเจ้าฟ้า และวังของพระองค์เจ้า วังเจ้าฟ้าจะมีจุดสังเกตตรงกำแพงวังมีใบเสมา เป็นเครื่องหมายชัดเจนชัดว่า เป็นชั้นเจ้านายครองเมืองตามโบราณราชประเพณี แม้ว่าประเพณีให้เจ้านายไปครองเมืองนี้จะเลิกเสียเมื่อเวลาต่อมา แต่วังเจ้าฟ้าก็ยังคงมีกำแพงใบเสมาอยู่

แบบแผนของวังในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 โดยทั่วไปเป็นวังสร้างด้วยเครื่องไม้แบบไทย มีเรือนห้าห้อง สองหลัง เป็นตำหนักใหญ่ที่เสด็จประทับหลังหนึ่ง และยังมีเรือนห้าห้องอีกหลังหนึ่งเป็นตำหนักน้อย เป็นที่อยู่ของพระชายาและพระโอรสธิดา รวมเป็นสามหลังและมีท้องพระโรงหันด้านยาวออกหน้าวัง ท้องพระโรงนี้จะมีจุดสังเกตได้อีกว่า ถ้าเป็นท้องพระโรงวังเจ้าฟ้าทำหลังคามีมุขลดเป็น 2 ชั้น ถ้าเป็นท้องพระโรงวังพระองค์เจ้าหลังคามีสันเดียว ตำหนักที่ประทับเป็นอาคารเครื่องไม้แก่น หลังคามุงกระเบื้อง ในปัจจุบันไม่มีตำหนักที่ประทับของเดิมเหลือให้เห็น แต่ท้องพระโรงยังพอหาดูได้ที่วังท่าพระ และวังบ้านหม้อ

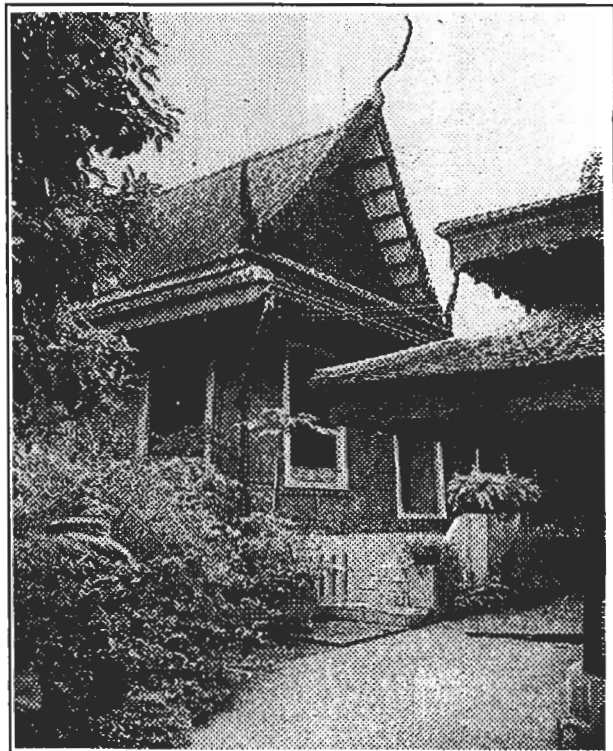

วังนั้นจะสร้างพระราชทานพระราชโอรสตามความเหมาะสม เช่น พระราชโอรสทรงมีพระปรีชาในด้านการสงคราม ก็ให้ไปประทับในวังที่กำกับดูแลยุทธศาสตร์ หรือพระราชโอรสทรงถนัดในงานด้านใดก็จะให้ไปประทับที่วังที่กำกับแหล่งงานนั้น วังจึงเป็นที่ราชการไปด้วย และเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 3 บางวังก็ได้เปลี่ยนแปลงเป็นสถานที่ราชการต่อไปโดยมิได้เป็นวังก็มี ส่วนพระราชธิดานั้น จะเสด็จออกวัง เมื่อทรงเสกสมรสมากกว่าจะได้ประทับที่วังของพระองค์เองต่างหาก และโดยมากก็จะเสด็จอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

เงินที่ใช้เป็นงบประมาณก่อสร้างพระราชวังและวังส่วนใหญ่เป็นเงินพระคลังมหาสมบัติซึ่งถือเป็นพระราชทรัพย์ของพระเจ้าแผ่นดินมาแต่โบราณ เมื่อถึงรัชกาลที่ 2 และ 3 ได้ใช้เงินพระคลังข้างที่ ซึ่งเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์

ในรัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 นั้น ที่ที่จะสร้างวังนั้นเรียกเอาจากราษฎร จนเกิดศัพท์ว่า "โล่ที่ทำวัง" ครั้นพอถึงรัชกาลที่ 4 จึงทรงใช้เงินพระคลังข้างที่ซื้อที่ดินจากราษฎรมาสร้างวัง ศัพท์ดังกล่าวก็เริ่มจะเลือนไป เหตุที่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์สร้างวังเจ้านายโดยยึดเอาที่จากราษฎรก็เพราะถือว่าวังนั้นเป็นที่ราชการด้วย

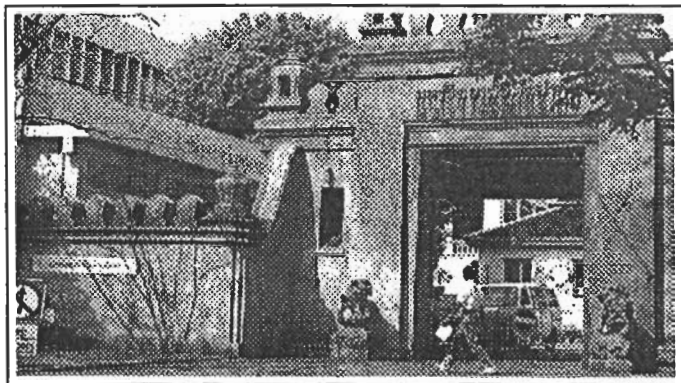
เมื่อเจ้าของวังสิ้นพระชนม์ ถ้าวังค้ำานที่สืบแต่เจ้านายพระองค์นั้น พอจะครองวังต่อไปได้ ก็อยู่ต่อมาเว้นแต่วังที่สำคัญบางแห่ง หรือวังค้ำานไม่สามารถครอบครองได้ก็จะโปรดฯ ให้เจ้านายพระองค์อื่นเสด็จไปประทับแล้ว พระราชทานที่อยู่ใหม่ให้วังค้ำานเหล่านั้นตามความเหมาะสมต่อไป

รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
(พ.ศ.2325-2352)

ทรงสร้างวังพระราชทานเจ้านาย เมื่อแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์คราวหนึ่ง อยู่ฝั่งพระนคร 4 วัง และฝั่งธนบุรี 4 วัง เวลาที่เหลือร่องรอยเพียงสองวังเท่านั้น คือ พระราชวังเดิม และวังริมป้อมพระสุเมรุ อีกคราวหนึ่งทรงสร้างวังเพิ่มเติมในตอนปลายรัชกาล อีก 16 วัง อยู่บริเวณใกล้เคียงพระบรมมหาราชวัง เวลาที่เหลือเพียงสองวัง คือ วังถนนหน้าพระลาน วังท่าพระและวังกลาง

รัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
(พ.ศ.2325-2367)

วังในรัชกาลนี้สืบจำนวนไม่ได้แน่ชัด แต่พระเจ้า
ลูกยาเธอที่เจริญชันษาทันได้ออกวังในรัชกาลนี้ มี 14 พระ
องค์ บางพระองค์ได้พระราชทานที่วังเก่าในรัชกาลที่ 1 จึง
สร้างวังใหม่เพียง 9 วัง ปัจจุบันเหลือเพียงวังเดียว คือ วัง
บ้านหม้อ ซึ่งได้สร้างในรัชกาลที่ 3

รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. 2367-2394)

พระองค์ได้พระราชทานวังใหม่แก่พระราชโอรส
ที่ทรงเจริญพระชันษา เสด็จออกวังได้ (คือ พระชันษา 20
ปีขึ้นไป) ทุกพระองค์ ราว 20 วัง แต่วังทั้งหมดนี้สิ้นสภาพ
ไปแล้วไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่

รัชกาลที่ 4 พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว
(พ.ศ.2394-2411)

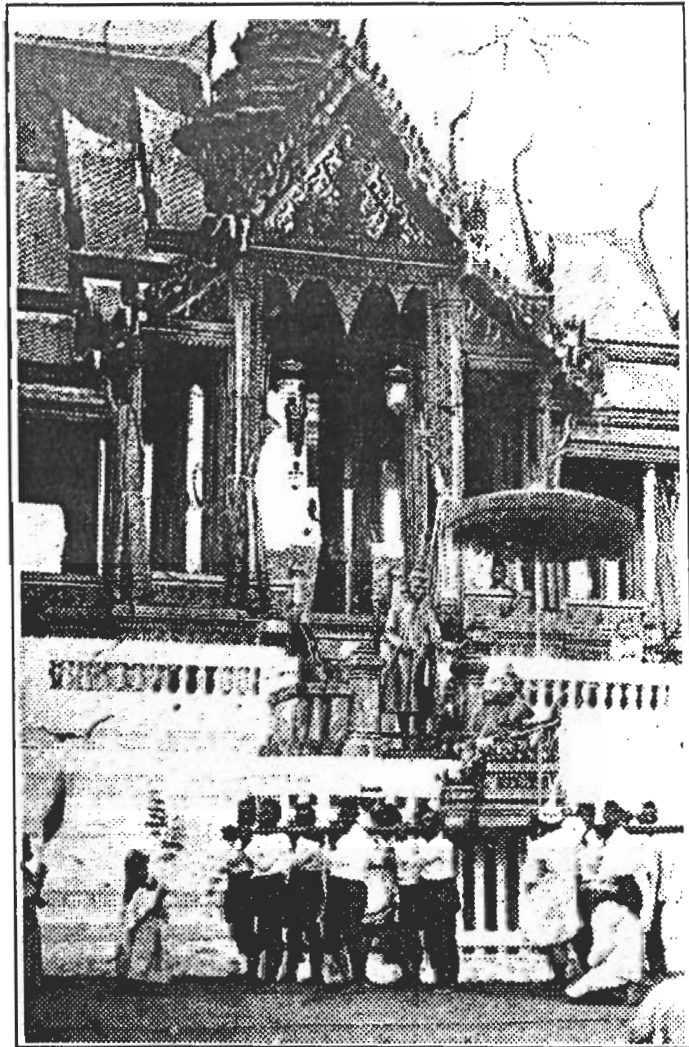

พระองค์ได้ทรงสร้างพระราชวังเพิ่มขึ้น อีกหลายแห่ง
ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองสำหรับเสด็จ ประพาส
เหตุเพราะมีประเพณีที่จะเสด็จแปรพระราช ฐานไปประ
ทับแรม ณ ที่ที่เสด็จประพาสนั้น

ความจริงประเพณีนี้มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่ใน
สามแผ่นดินแรกของกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ยังอยู่ในระหว่าง
การสร้างเมืองหลวง การเสด็จประพาสที่ไกล ๆ ทำได้ไม่
สะดวก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรง
ผนวช ได้ทรงออกธุดงค์ไปตามหัวเมืองต่าง ๆ รวมทั้ง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งยังทรงกรม ก็
เคยเสด็จประพาสไปหลายมณฑล ต่างก็ทรงประจักษ์แจ้งแก่
พระปรีชาญาณว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับบริหารราชการ
บ้านเมือง จึงได้ทรงสร้างพระราชวังขึ้นในที่ต่าง ๆ เว้นแต่

พระราชวังสราญรมย์ที่โปรดให้สร้างในกรุงเทพฯ สำหรับเสด็จประทับเพื่อทรงช่วยให้คำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์ พระองค์ต่อไป

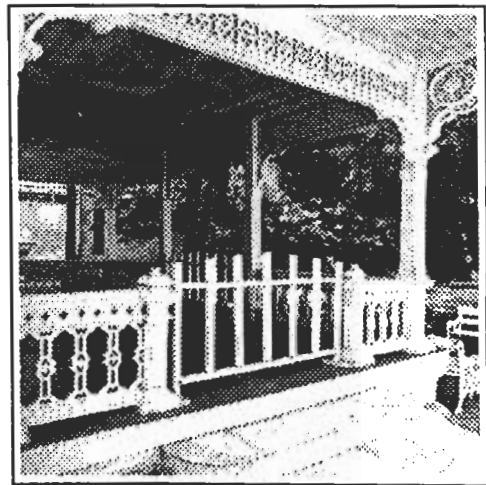
รูปแบบของวัง ในรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาจะแสดงถึงอิทธิพลทางศิลปะยุโรป อย่างไรก็ตามในสมัยรัชกาลที่ 4 นั้นยังมีอิทธิพลศิลปะจีนผสมอยู่ด้วย ตำนานต่าง ๆ สร้างเป็นตึกก่ออิฐถือปูนรูปทรงแบบยุโรป แต่หลังคามุงกระเบื้องเป็นลอนคล้ายของจีน อาคารมีลักษณะเรียบง่ายไม่สู้จะมีการตกแต่งอย่างสวยงามวิจิตรนัก รูปแบบของอาคารที่เป็นตำหนักในวังแบบของรัชกาลที่ 4 ซึ่ง ยังมีสภาพสมบูรณ์ดีอาจจะพอดูได้ที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ลพบุรี เป็นต้น

รัชกาลที่ 5 พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. 2411-2453)

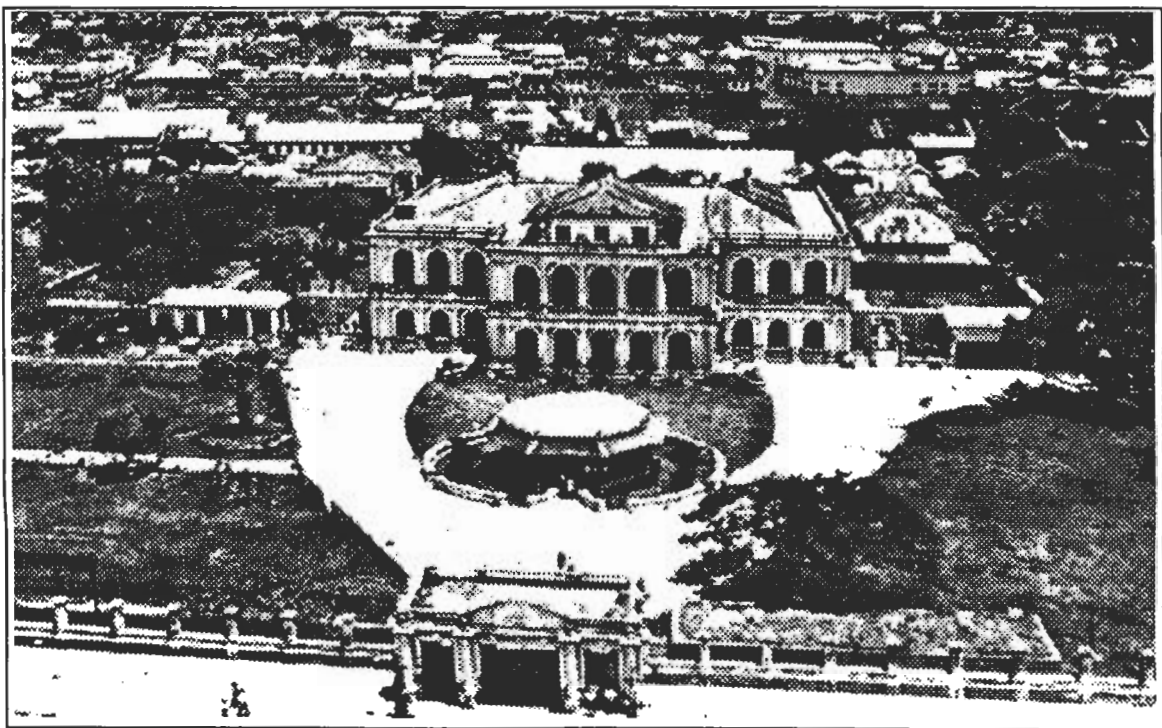
รัชกาลที่ 5 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของตำหนัก
ในวังต่าง ๆ โดยเฉพาะตำหนักที่ประทับจะเป็นแบบยุโรปแท้
มีการว่าจ้างผู้ออกแบบเป็นชาวต่างประเทศด้วย แบบของ
วังจะเป็นไปตามที่เจ้านายผู้เป็นเจ้าของจะเลือก โดยมี
กระทรวงโยธาธิการช่วยพิจารณาในรูปแบบ และดำเนินการ
การสร้าง

เงินงบประมาณสำหรับการก่อสร้างพระราชวัง และ
วังใช้เงินจากพระคลังข้างที่ เป็นเงินส่วนพระองค์ พระราช
วังและวังที่สร้างขึ้นจึงเป็นส่วนพระองค์

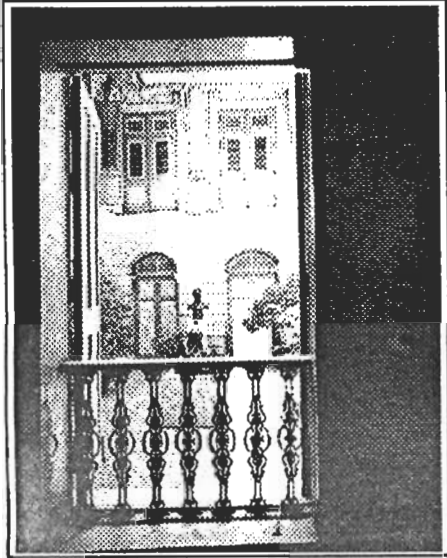
ในการสร้างตำหนักที่ประทับเป็นแบบยุโรปดังกล่าว
ท้องพระโรงก็สร้างไว้ในตำหนักนั้นเลย เว้นแต่บางวังจะ
ได้แยกไปสร้างต่างหาก เนื่องจากท้องพระโรงนั้นไม่ได้
ใช้เป็นที่ราชการเหมือนแต่ก่อน วังเจ้านายก็เป็นที่ประทับ
มากกว่าจะเป็นที่ราชการ แต่บางวังยังต้องใช้เป็นที่ต้อนรับ
แขกบ้านแขกเมือง ดังเช่น วังบูรพาภิรมย์, วังบางขุนพรหม
และวังปารุสกวัน เป็นต้น

ในรัชกาลที่ 5 นี้ วังหนึ่งซึ่งสมควรแก่การกล่าวถึง
มากที่สุด คือ วังบูรพาภิรมย์ ซึ่งสร้างพระราชทานพระเจ้า
น้องยาเธอ คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
สว่างวงศ์ ตัวตำหนักที่ประทับสร้างอย่างใหญ่โต สถาปัตย-
กรรมเป็นแบบนีโอคลาสสิก วังที่สวยงามและอัศจรรย์อย่าง
ยิ่งนี้ภายหลังเมื่อเจ้าของวังทิวงคตไปแล้ว ตำหนักต่าง ๆ ก็ถูก
รื้อลงหมด เหลือแต่ชื่อเป็นย่านการค้าวังบูรพาจนปัจจุบันนี้

ภาพถ่ายทางอากาศของวังบูรพาภิรมย์ ที่โอ้อ่างงามในอดีต

การสร้างวัง สำหรับเจ้านาย ในรัชกาลที่ 5

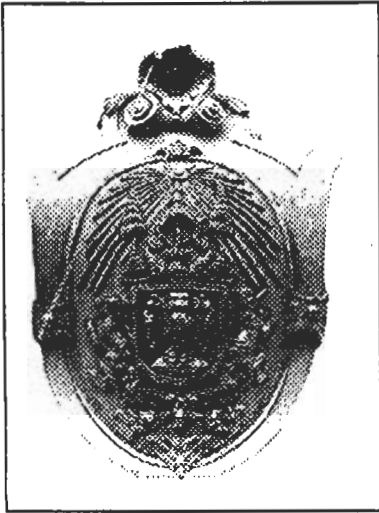
รัชกาลที่ 5 โปรดให้สร้างวังพระราชทานแก่พระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ 4 ซึ่งทรงเจริญพระชันษาออกวังได้ในรัชกาลของพระองค์ทั้งสิ้น 21 วัง เวลานี้เหลือเพียง 5 วัง คือ วังกรมพระนเรศวรฤทธิ์ อยุร์มแม่น้ำเจ้าพระยา วังกรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ อยุร์มแม่น้ำท่าบลสามเสน วังกรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ อยุร์มถนนตะนาว วังกรมพระสมมตอมรพันธุ์ อยุร์มถนนบำรุงเมือง และวังกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ อยุร์มถนนตะนาว ส่วนวังพระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสร้างในรัชกาลที่ 5 มีทั้งสิ้น 6 วัง ปัจจุบันสิ้นสภาพไปหมด ไม่มีเหลือเป็นโบราณสถาน หรือร่องรอยใด ๆ

วังพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างวังพระราชทานแก่พระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลนี้ 17 วัง ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 13 วัง จะขอกล่าวถึงเพียงวังที่สำคัญ 5 วัง คือ วังบางขุนพรหม, วังปารุสกวัน, วังดาวัลย์, วังสะพานขาว และวังบ้านดอกไม้ พร้อมทั้งพระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอัมพรสถาน และพระที่นั่งอนันตสมาคมด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ยังเป็นพระราชฐานที่มีความงดงามสมบูรณ์ ในรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่คงสภาพจนปัจจุบัน

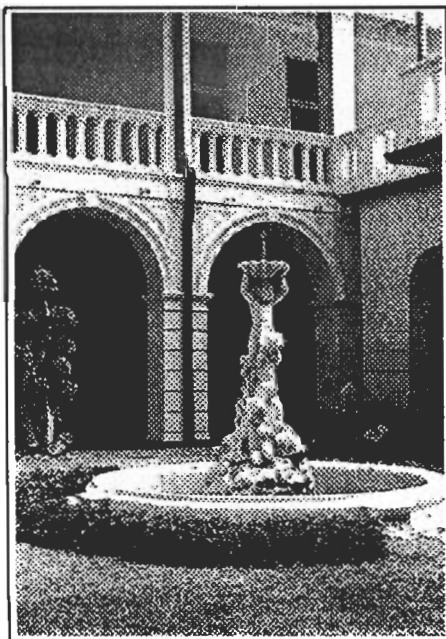
รั้วระเบียงเหล็กหล่อ ลายวิจิตรงดงามและการเจาะร่องผนังคล้ายการก่ออิฐ ตามแบบอย่างของสถาปัตยกรรมตะวันตกเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของศิลปกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5

พระราชวังสราญรมย์

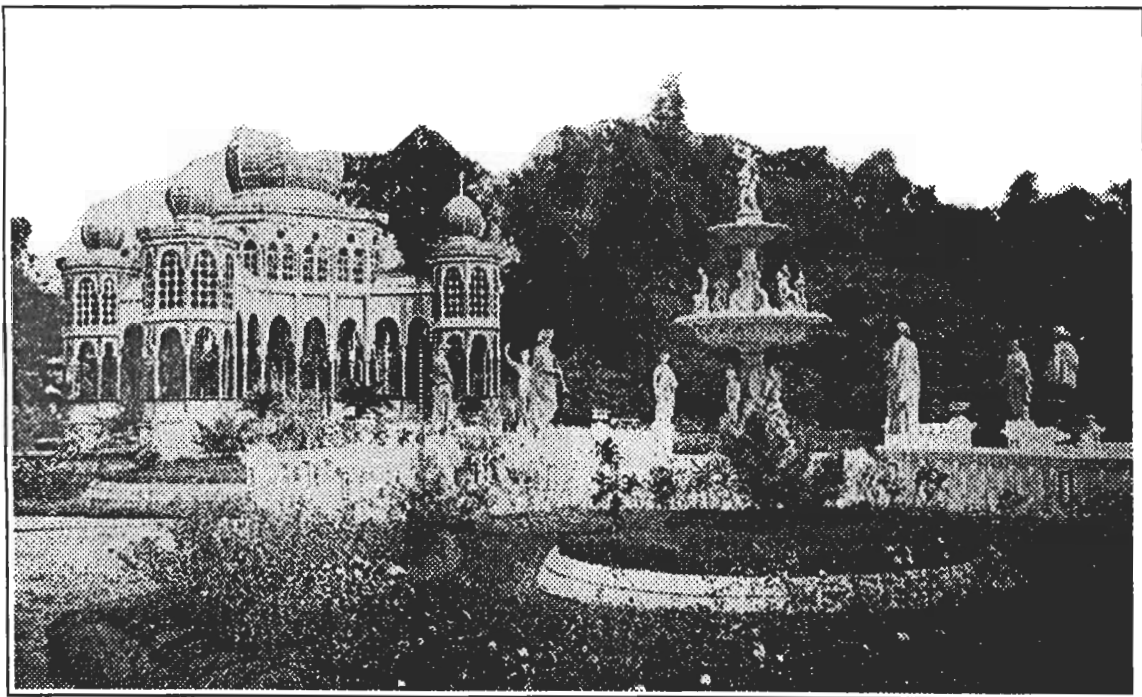
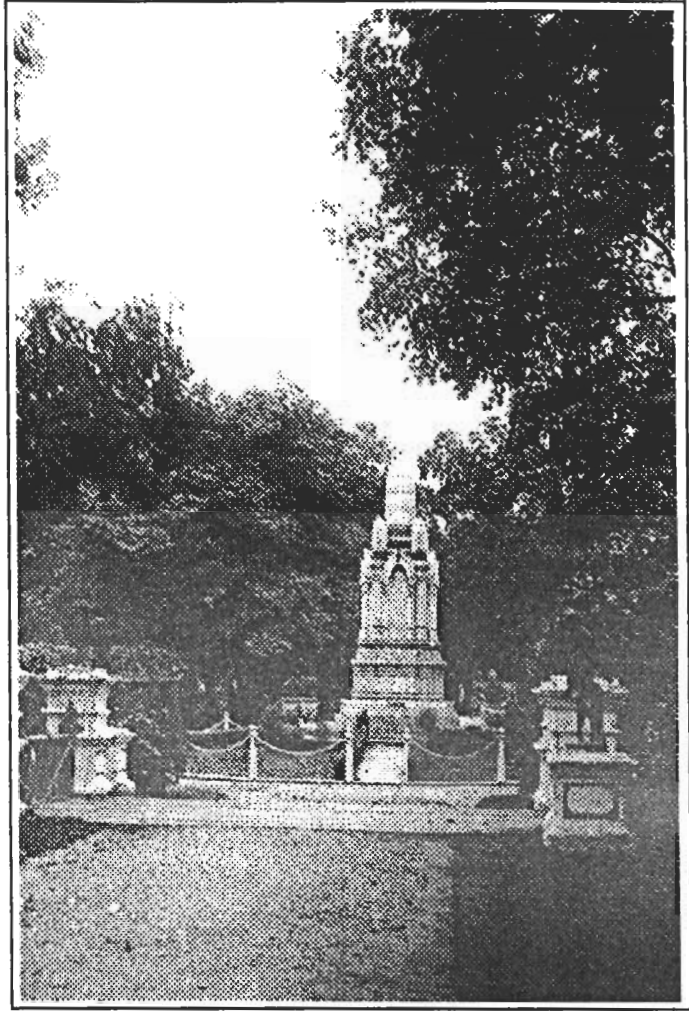
ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของพระราชวังที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 5 คงต้องกล่าวถึงพระราชวังสราญรมย์ ซึ่งเป็นพระราชวังสำคัญที่สร้างขึ้นโดยพระราชดำริของรัชกาลที่ 4 และมีความสำคัญต่อเนื่องเรื่อยมาถึงรัชกาลที่ 6 จวบจนปัจจุบัน

ในตอนปลายแผ่นดินรัชกาล ที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เจริญพระชันษาและทรงผนวชแล้ว จะทรงมอบเวนพระราชสมบัติพระราชทานส่วนพระองค์จะเสด็จไปประทับอีกพระราชวังหนึ่งแยกจาก พระบรมมหาราชวัง เป็นตำแหน่งพระเจ้าหลวง เพื่อทรงช่วยแนะนำราชการแผ่นดินไปจนตลอดพระชนมายุ จึงได้โปรดฯ ให้สร้างพระราชวังที่จะทรงใช้เป็นที่ประทับนั้นขึ้นที่ ดึกดินเก่า ใกล้พระบรมมหาราชวังด้านทิศตะวันออก แล้วพระราชทานนามว่า พระราชวังสราญรมย์ แต่ยังไม่ทันเสร็จก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน

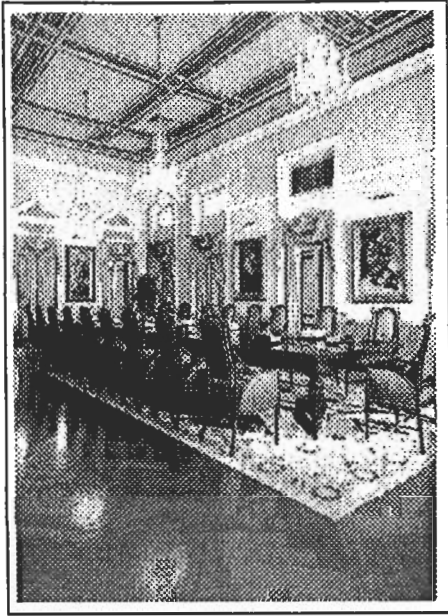

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว โปรดฯ ให้สร้างต่อจนเสร็จ แล้วจึงพระราชทานให้เป็นที่ประทับของเจ้านาย เมื่อรัชกาลที่ 5 ทรงตั้งสมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จึงใช้วังนี้เป็นศาลว่าการกระทรวงการต่างประเทศอยู่ระยะหนึ่ง และต่อมาได้ใช้เป็นที่รับเสด็จเจ้านายต่างประเทศบางพระองค์

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ ถึงประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2445 ได้พระราชทานพระราชวังสราญรมย์นี้เป็นที่ประทับ และโปรดฯ ให้สร้างพระตำหนักจิตรลดารัตนบุรีที่วังปารุสกวันพระราชทานสำหรับเป็นที่ประทับใกล้สวนดุสิต

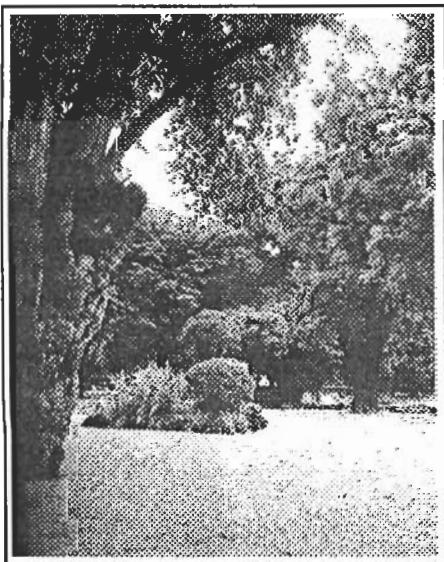
พระอนุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี อยู๋ภายในพระราชอุทยานสราญรมย์ ซึ่งก่อสร้างและตกแต่งอย่างวิจิตร
งดงามด้วยไม้ดอกไม้ประดับและศาลาโถงซึ่งหาดูได้ยากยิ่ง ปัจจุบันศาลานี้เหลือเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ในรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวังสราญรมย์เป็นศาลาว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นสถานที่รับรองเจ้านายต่างประเทศอีกแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังทรงตั้งกรมโฆษณาหลวงขึ้นขึ้นขึ้นเพื่อฟื้นฟูโฆษณาละคร มีการสร้างโรงละครขึ้นในสวนสราญรมย์แต่ไม่ปรากฏแล้วในเวลานี้

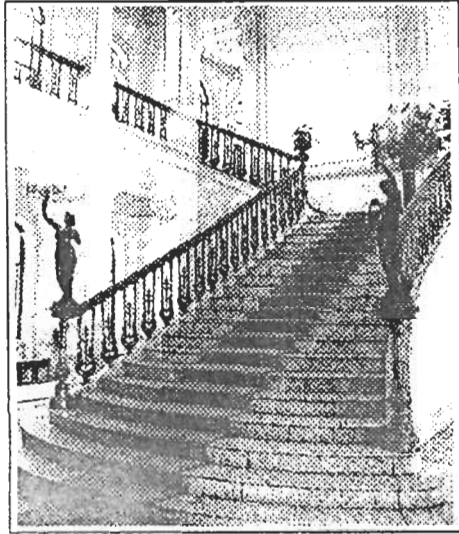
ปัจจุบัน สิ่งก่อสร้างของเดิมในพระราชวังสราญรมย์เหลือเพียงหลังเดียว คือ ตำหนักที่ประทับ ซึ่งบางส่วนถูกรื้อไปเมื่อพ.ศ.2515 สำหรับขยายงานของกระทรวงการต่างประเทศ ทางเข้าในอดีตคงอยู่ทางด้านสวนสราญรมย์ คือ เน้นทางเข้าอาคารให้หันหน้าไปทางสวน ตามแบบอย่างการจัดวางอาคารของพระราชวังในยุโรป

อาคารที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ก่ออิฐถือปูนสูง 2 ชั้น มี 3 มุม หน้าจั่วมุขกลางมีตราช่างสามเศียรอยู่ใต้มุงกุฎ มีฉัตรสองข้างเปล่งรัศมี ช่างนั้นมียูปราสาทสี่เหลี่ยมและคชสีห์หน้าบันหรือจั่วมุขกลางทำเป็นรูปโค้ง อีกสองมุมที่ขนานอยู่เป็นจั่วรูปสามเหลี่ยม มีตราพระเกี้ยวอยู่ตรงกลางมุขทั้งสามนี้ มีเสาแบบโรมัน 4 ต้นรับหน้าบัน ช่องคูหาทางเข้าอาคารเป็นช่องโค้ง

ปัจจุบันพระราชวังสราญรมย์เป็นที่ทำการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อครั้งยังเป็นวังพระราชวังนี้ได้เป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิดกับองค์พระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น ส่วนสวนสราญรมย์ ซึ่งเป็นสวนของพระราชวังนี้ในอดีต ปัจจุบันยังคงมีโบราณวัตถุสถานอยู่ ซึ่งเป็นของมีมาแต่เดิม คือ ศาลาในสวนทำด้วยไม้เป็นศาลาเปิดโล่งหลังหนึ่ง, ศาลาในสวนทำด้วยโลหะแบบเปิดโล่งอีกหลังหนึ่ง, สะพานข้ามคูเล็ก ๆ, อนุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และตึกชั้นเดียวประดับกระจกโดยรอบ กับยังมีพาน้ำพุพาน้ำโลหะที่ทำอย่างงดงามและยังคงใช้การได้อยู่ แต่รูปแบบของสวนเดิมนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไขเสียแล้ว

วังบางขุนพรหม

วังบางขุนพรหมเป็นวังซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สร้างพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 33 ในพระนางเจ้าสุกุมลมารศรี พระราชเทวี

การก่อสร้างตำหนักในเบื้องต้นแรก มีข้อขัดข้องเรื่องเงินบางประการจึงยังมิได้สร้าง จนสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์เสด็จกลับประเทศไทยเมื่อ พ.ศ.2446 จึงทรงขอพระราชทานเงินจำนวน 1,000 ชั่ง มาทรงดำเนินการเอง ได้ทรงสร้างตำหนักไม้ 3 ชั้นเป็นที่ประทับชั่วคราวเรียกกันต่อมาว่า "ตำหนักหอ" ระหว่างที่ทรงรอสร้างตำหนักใหญ่เป็นที่ประทับถาวร ที่ตำหนักหอนี้ได้เป็นที่ทรงอภิเษกสมรสด้วยตำหนักใหญ่สร้างเสร็จทันทำพิธีขึ้นตำหนักได้ เมื่อพ.ศ.2449

เมื่อสิ้นรัชกาลที่ 5 พระนางเจ้าสุกุมลมารศรี พระราชเทวี ได้ประชวรด้วยไข้มาลาเรียจึงเสด็จมาประทับรักษาพระองค์ที่วังนี้ จึงมีการสร้างตำหนักขึ้นเป็นที่ประทับอีกหลังหนึ่งและมีสะพานเชื่อมกันได้ชั้นบน เรียกกันต่อมาว่า "ตำหนักสมเด็จพระ"

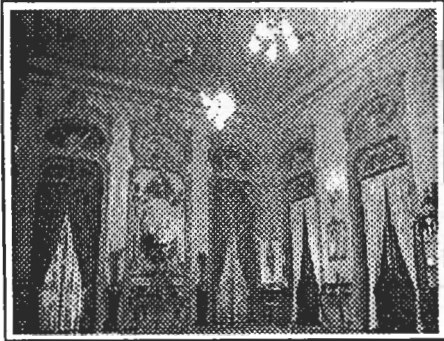
สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ ทรงรับราชการในรัชกาลที่ 5 ครั้งแรกในตำแหน่ง นายพลตรีราชองครักษ์แล้วเลื่อนเป็นผู้บัญชาการทหารเรือ ถึงรัชกาลที่ 6 ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ พระยศทางทหารเลื่อนถึงชั้นจอมพลเสนาธิการทหารบก พระนามกรมเปลี่ยนเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต จนต่อมาเป็นกรมพระฯ และทรงเป็นอภิรัฐมนตรีในสมัยรัชกาลที่ 7 ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถูกคณะราษฎรควบคุมและบังคับให้ทรงออกนอกประเทศทุกพระองค์ จึงมีปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า "วังแตก" วังบางขุนพรหมตกเป็นของคณะราษฎรซึ่งได้ใช้เป็นกรมยุทธการทหารบก กรม

หอคอยของตำหนักใหญ่ วังบางขุนพรหม วังที่มีรูปแบบการก่อสร้าง และการตกแต่งลวดลายประกอบสถาปัตยกรรมด้วยปูนปั้นอันวิจิตรงดงาม เป็นลักษณะเด่นของงานศิลปกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5

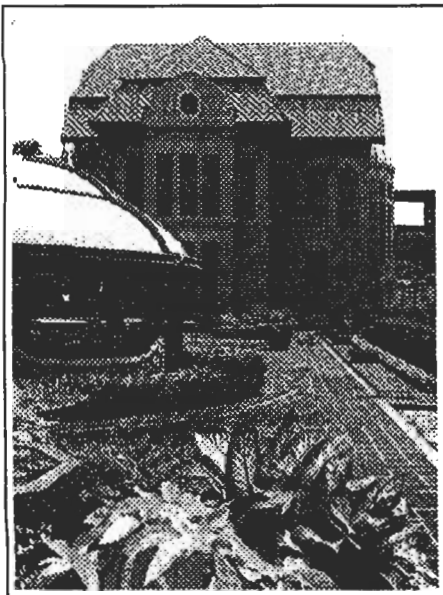
ยุคนทหารบกจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เป็น
สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

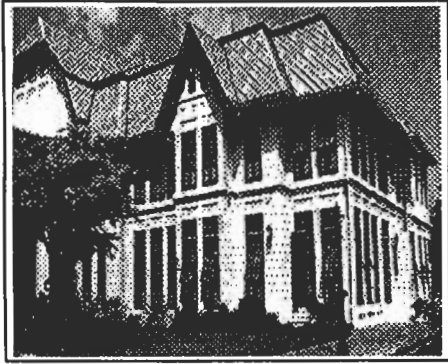
สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ สิ้นพระชนม์ที่
เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย พระชนมายุได้ 63 ปี
สิ่งก่อสร้างในวังบางขุนพรหมที่เหลืออยู่ในเวลานี้
มีเพียงตำหนักที่ประทับ จึงขอกล่าวถึงเฉพาะตำหนักทั้ง 2
แห่งดังนี้

1. ตำหนักใหญ่ ที่ประทับสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ
นครสวรรค์รพินิต ออกแบบโดยสถาปนิกชาวเยอรมัน
ดร. คาร์ล ซิกฟรีด เดอริง (DR.KARL SEIGFRIED
DOHRING) ซึ่งเป็นผู้ออกแบบพระราชวังบ้านปืนที่
จังหวัดเพชรบุรี กับตำหนักใหญ่ที่วังวรดิศ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบประสมกัน
ระหว่างเรอเนสซองส์และบาโรค (RENAISSANCE &
BAROQUE) แต่หนักไปทางบาโรคลดรายละเอียดบาง
ส่วนเป็นแบบโรโคโค (ROCOCO) ตำหนักนี้ก่ออิฐถือปูน
สูง 2 ชั้น ตอนมุมด้านหนึ่งยกเป็นหอคอยมี 3 ชั้นเพื่อ
ประดิษฐานพระบรมอัฐิ มีทางเข้าจัดเป็นมุขที่เทียบรถที่
ประทับ หลังคาของตำหนักเป็นทรงสูง มุมของหลังคาทำ
เป็นสองระดับ ประกอบด้วยหน้าต่างหลังคา (DORMER
WINDOW) เรียงรายกันไป ตัวตำหนักภายนอกมีการ
ตกแต่งลดรายละเอียดที่กรอบหน้าต่าง และผนังตอนที่ขีด
หลังคาเป็นลายปูนปั้นที่งามวิจิตร ภายในมีอัฒจันทร์ทางขึ้น
ชั้นบนที่งดงามน่าชมมาก และการออกแบบทุกส่วนประณีตไม่
มีที่ติ มีการประดับประดาด้วยลายปูนปั้นอย่างงดงามจำนวน
มากทุกส่วน ภายในตำหนักนี้ชั้นบนมีห้องที่สำคัญมากที่สุด
คือ ห้องสีชมพู ตกแต่งงามพิเศษกว่าห้องอื่น ๆ

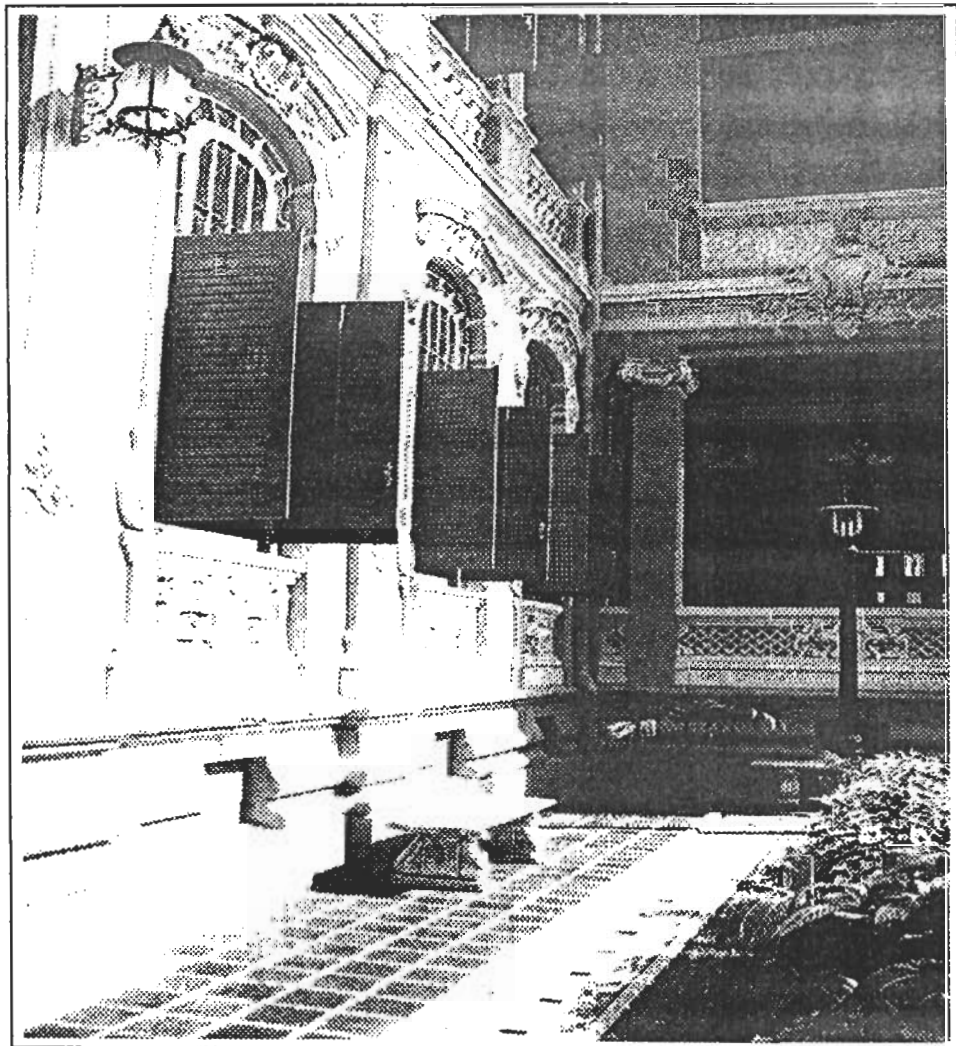

ปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยได้บูรณะตำหนักนี้
จนสมบูรณ์ตามแบบอย่างของเดิม หรือให้ใกล้เคียงของเดิม
มากที่สุด

2. ตำนัสมเด็จ เป็นอาคารสูงสองชั้น มีทางเดิน
ชั้นบนเชื่อมกับตำนัใหญ่ มีหลังคาทรงสูง ลวดลายปูน
ปั้นประดับอย่างวิจิตรที่ภายนอกเหมือนกันแต่เป็นคนละแบบ
โดยเน้นความอ่อนหวานสมเป็นตำหนักเจ้านายฝ่ายใน รวมทั้ง
ลายประดับต่าง ๆ ภายในด้วย ภายในตำหนักนี้อาจกล่าว
ได้ว่าตกแต่งได้งามวิจิตรกว่าตำหนักใหญ่ เพราะใช้เครื่องไม้
ตกแต่งส่วนต่าง ๆ ช่างได้แสดงฝีมือจำหลักไว้อย่างประณีต
จนเหลือที่จะพรรณนาได้ทั้งหมด

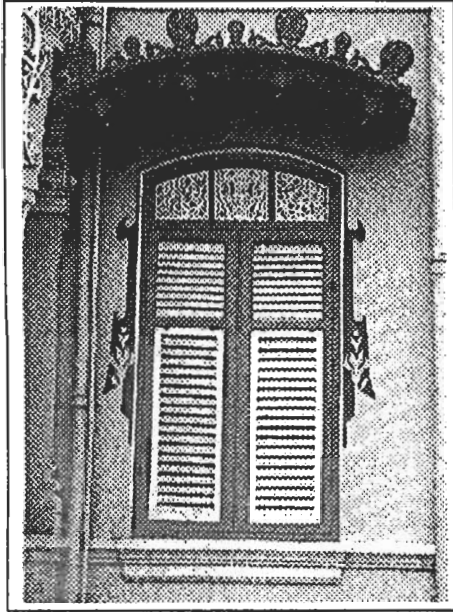
วังบางขุนพรหมในปัจจุบันเป็นของธนาคารแห่ง
ประเทศไทย ซึ่งได้ซื้อจากรัฐบาล ในอดีตวังแห่งนี้ยัง
เคยเป็นที่ตั้งของสถานีโทรทัศนช่อง 4 บางขุนพรหม หรือ
สถานีโทรทัศนช่อง 9 ในปัจจุบัน

ตำหนักสมเด็จ วังบางขุนพรหม
ด้านข้างของตำหนักใหญ่ ที่เชื่อมกับตำหนักสมเด็จ

วังปารุสกวัน

วังนี้จัดเป็นวังที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมากวังหนึ่ง โดยตั้งอยู่ใกล้ลานพระราชวังดุสิตหรือลานพระบรมรูปทรงม้า

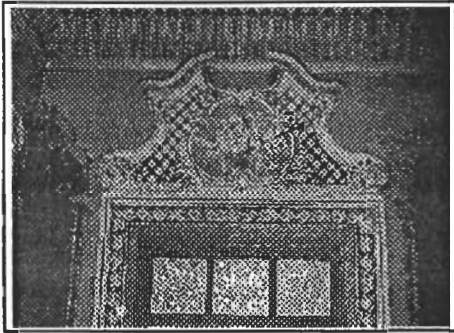
วังปารุสกวัน เป็นวังที่รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้สร้าง พระราชทานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พระราชโอรสองค์ที่ 40 วังนี้มีตำหนักใหญ่สองหลัง หลังหนึ่งเรียกว่า "พระตำหนักปารุสกวัน" เป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้ อีกตำหนักหนึ่งเรียกว่า "พระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี" เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

ในรัชสมัยนี้ยังได้โปรดฯ ให้สร้าง วังจันทร์เกษม ขึ้นอีกแห่งหนึ่งสำหรับเป็นที่ประทับให้สมเด็จพระเกียรติแก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หากแต่สร้างไปได้เพียงกำแพง วังที่มีใบเสมากับพระตำหนักใหญ่เพียงบางส่วนก็สิ้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วมิได้เสด็จไปประทับ จึงโปรดฯ ให้สร้างต่อจนเสร็จแต่มิได้ตกแต่งอะไร พระราชทานเป็นที่ตั้งสถานพยาบาลข้าราชการ จนต่อมาเป็นโรงเรียนการเรือน

สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ได้เสด็จไปทรงศึกษาวิชาการในทวีปยุโรป เมื่อทรงสำเร็จวิชาการทหารจากประเทศอังกฤษและรัสเซีย ได้เสด็จกลับประเทศไทย ทรงรับราชการเป็นนายพลตรีราชองครักษ์ ในรัชกาลที่ 6 เลื่อนเป็นสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวง และในที่สุดได้เลื่อนพระยศทางราชการถึงชั้นจอมพลทหารบก ราชองครักษ์ และเสนาธิการทหารบก ได้เสด็จทิวังคตที่ประเทศสิงคโปร์โดยพระชันษาเพียง 38 พรรษา

ในระหว่างที่สมเด็จฯ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงศึกษาวิชาการในต่างประเทศอยู่นั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงเตรียมที่สำหรับสร้างวังพระราชทานพระราชโอรสทั้งสองที่ริม

แม่น้ำเจ้าพระยา หน้าวัดราชบูรณะ แต่เวลาต่อมาพระองค์ท่านได้ทรงสร้างพระราชวังดุสิต และโปรดฯ ที่จะเสด็จประทับพระราชวังนี้มากกว่าในพระบรมมหาราชวัง จึงโปรดฯ ให้สร้างวังสำหรับพระราชโอรสทั้งสอง สำหรับประทับใกล้พระราชวังดุสิต โดยสร้างพระตำหนักหลังเหนือ คือพระตำหนักจิตรลดารดา และพระตำหนักหลังใต้ คือพระตำหนักปารุสกวัน ในบริเวณสวนปารุสกวัน เป็นตำหนักแบบยุโรปทั้งสองหลัง

พระตำหนักจิตรลดารดา เป็นตึกสองชั้น ฉาบปูน มีลวดลายปูนปั้น ฝีมือประณีต ออกแบบอย่างวิจิตรประดับอยู่ทั่วไป กันสาดหน้าต่างซึ่งเป็นรูปโค้งมีลักษณะอย่างเดียวกับพระที่นั่งอัมพรสถาน ซึ่งเป็นอาคารร่วมสมัยกัน ภายในตำหนักชั้นล่าง มีห้องพระโรง ลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่มีลายเพดานประดับไฟงดงามอย่างยิ่ง ในชั้นบนมีห้องชุดทางทิศใต้ซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ประกอบด้วยห้องบรรทม ห้องทรงพระอักษรหรือห้องรับแขกส่วนพระองค์ ห้องแต่งพระองค์และห้องทรง ห้องกลุ่มนี้มีการตกแต่งตามฝาผนัง ฝ้าเพดานและประติมากรรมเป็นลวดลายและลงสีอย่างงดงามหาชมยาก

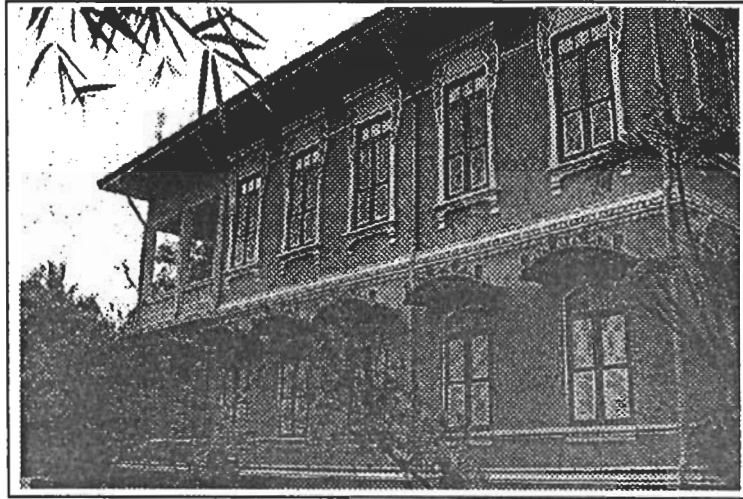

ปัจจุบันพระตำหนักนี้อยู่ในความดูแลของสองหน่วยงาน คือ แผนกพิพิธภัณฑ์ตำรวจ และกองพลอาชีวกรรมตำรวจ ตัวอาคารได้รับการอนุรักษ์ในชั้นดินเหนียวสมบูรณ์

พระตำหนักวังปารุสกวัน เดิมคงเป็นตึกสองชั้นมาก่อน ที่เห็นในปัจจุบันนี้มีสามชั้นเพราะได้รับการต่อเติมภายหลัง

ที่วังปารุสกวันนี้ เดิมระหว่างพระตำหนักทั้งสองมีกำแพงกันเขตกันอยู่ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดฯ ให้รื้อกำแพงออก แล้วรวมพระตำหนักทั้งสองเข้าเป็นบริเวณเดียวกัน พระราชทานเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรม

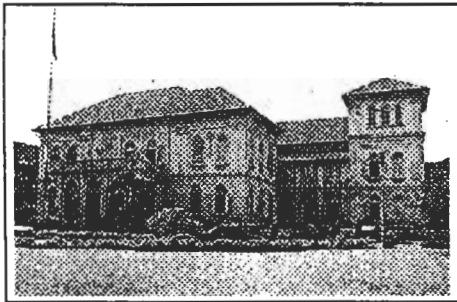
หลวงพิชญ์โลกประชานาถต่อไป สวนของวังนี้ยังคงเหลือเพียง
บางส่วน เดิมมีหลักฐานกล่าวว่ามิถุนเขาจำลองสามลูก และมี
มีถ้ำขนาดใหญ่สร้างไว้ แต่ชำรุดไปหมด เมื่อวังแห่งนี้ตกเป็น
ของหลวง พระทายาทก็ได้ไปประทับที่วังส่วนพระองค์ซึ่งอยู่
บริเวณท่าเตียนปัจจุบันนี้ เรียกว่า "บ้านจักรพงษ์"

ด้านหลังของพระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี
ภาพเต็มองค์ด้านหน้าพระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี วังปารุสกวัน

วังลดาวัลย์

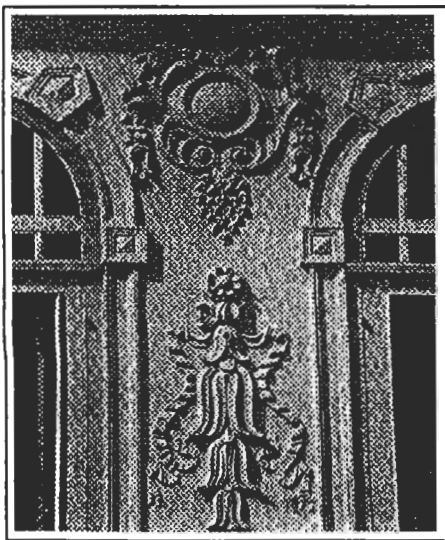
วังนี้ตั้งอยู่ริมถนนราชสีมาฝั่งใต้ ด้านหนึ่งอยู่ตรงข้าม
คุรุสภา ซึ่งเป็นเขตวังจันทร์เกษมเดิม มีกำแพงก่อด้วยอิฐทาสี
แดงขนาดใหญ่เป็นที่สังเกต ชาวบ้านจึงเรียกว่า "วังแดง"

ในอดีตเป็นวังที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดฯ
ให้สร้างพระราชทาน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายุคล
ทิฆัมพร กรมหมื่นลพบุรีราเมศวร์ พระราชโอรสองค์ที่ 41
ซึ่งต่อมาภายหลังเฉลิมพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทำให้มีผู้เรียกชื่อ
วังนี้ว่า "วังลพบุรี" ด้วย

สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้ ได้เสด็จไปทรงศึกษา
วิชาการที่อังกฤษ ในวิชาทางศิลปศาสตร์ ถึงระดับปริญญาโท
เกียรตินิยม เสด็จกลับประเทศไทยได้เฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ทรงรับราชการจนถึงรัชกาลที่
7 ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และทรงเป็นอภิ
รัฐมนตรี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2475
ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นานนัก

การก่อสร้างวังที่ประทับได้เริ่มขึ้นเมื่อเสด็จกลับพระ
นครแล้ว ได้ทรงเลือกแบบด้วยพระองค์เอง จากที่นาย จี.
ปลูโน สถาปนิกชาวอิตาลีเสนอออกแบบถวาย

โบราณสถานในวังลดาวัลย์เวลานี้ที่มีให้เห็นอย่าง
ชัดเจนคือ กำแพงวังทาสีแดงซึ่งเป็นของเดิม ประตูวังมีซุ้ม
ประตูสองข้างซึ่งออกแบบสร้างอย่างสวยงามเป็นพิเศษ
บานประตูเหล็กตัดทำเป็นลวดลายอ่อนช้อยดูประณีตสวย
งามจนเหลือที่จะกล่าว

ตำหนักที่ประทับเป็นอาคารสองชั้น ก่ออิฐถือปูนมี
ประตูหน้าต่างเป็นรูปโค้ง และมีการตกแต่งขอบหน้าต่างด้วย
ลายปูนปั้น ชั้นบนมุขนั้นเป็นดาดฟ้ามีระเบียง การตกแต่ง
ภายนอก อาคารนี้บางแห่งทำเป็นรูปเสาดัดผนัง ผิวอาคาร
ชั้นล่างใช้วิธีเซาะร่องเลียนแบบการก่อหิน (RUSTICA-

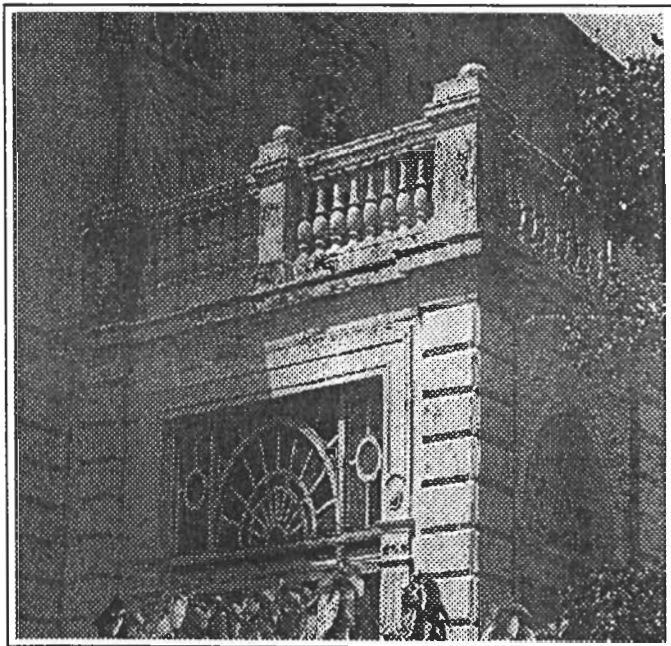
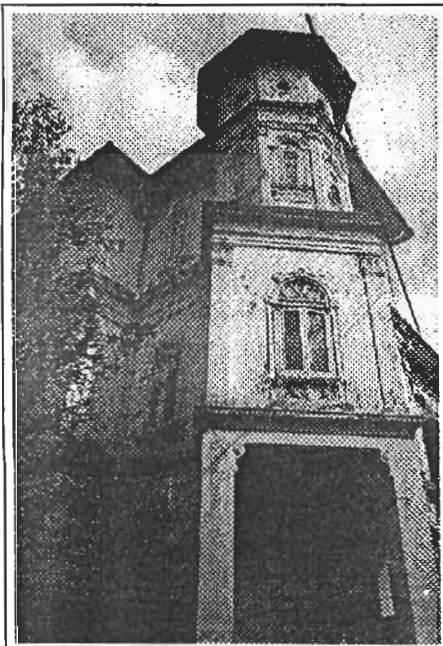
TION) ส่วนชั้นบนเป็นผนังเรียบ

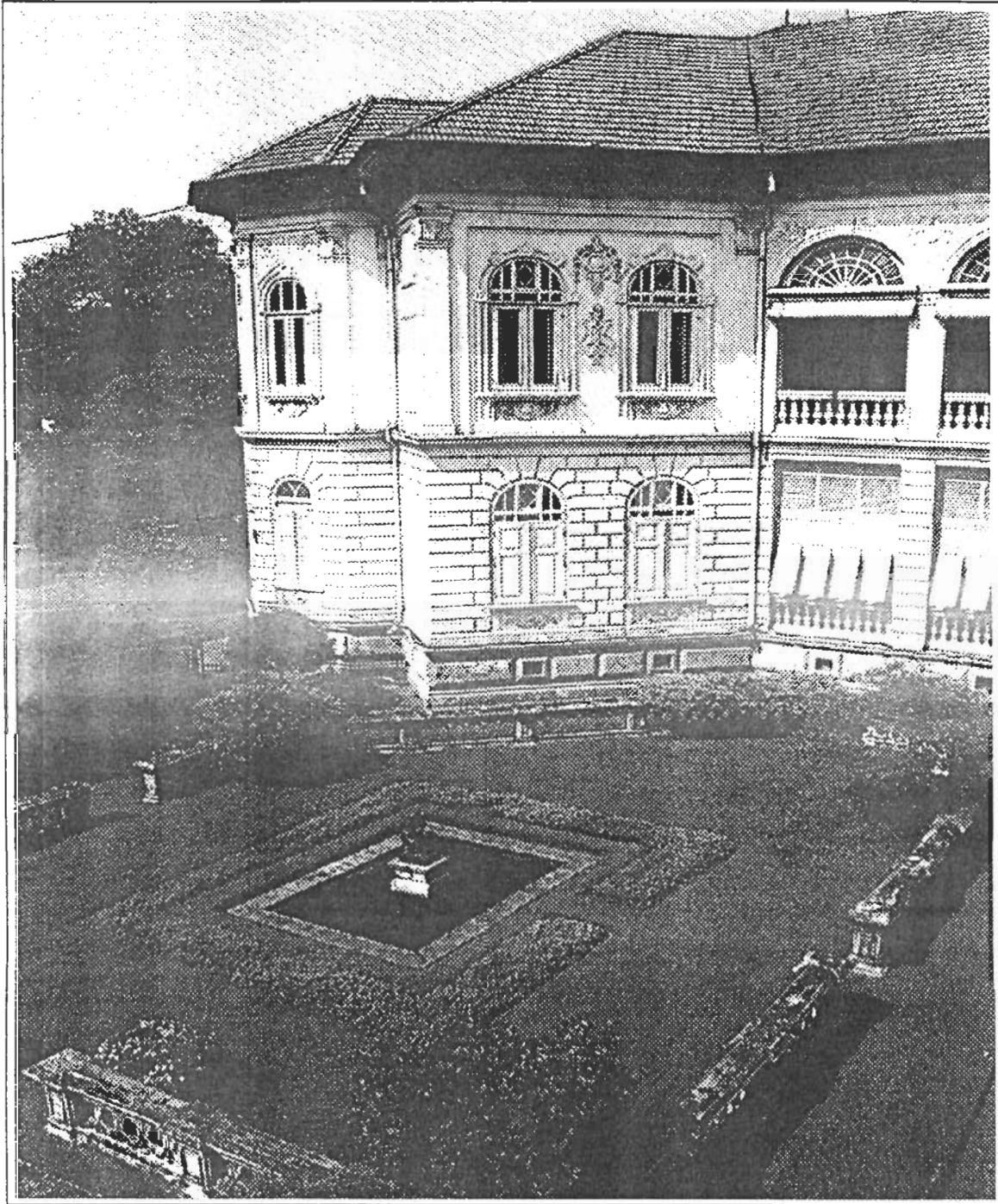
บานหน้าต่างโดยมากเป็นบานที่บลูกฟักไม้กระดาน
เหนือหน้าต่างมีช่องแสงตีตารางไม้ หรือทำเป็นลวดลาย
ต่าง ๆ ลายปูนปั้นที่ประดับระหว่างช่องหน้าต่าง ช่องแสง
และเหนือก็ได้ช่องหน้าต่าง จะเป็นลายพันธุ์พฤกษาที่ทำ
อย่างงดงามมาก

ด้านหน้าตำหนักที่ประทับ เป็นสนามหญ้า มีสวน
ซึ่งประกอบด้วยต้นไม้ใหญ่ของเดิมอยู่บ้าง ส่วนด้านหลังจัด
เป็นคอร์ต มีสวนแบบเรขาคณิตอยู่ภายในคอร์ตนั้น เครื่อง
ตกแต่งสวนดังกล่าว ทั้งกำแพงเตี้ย ๆ และประติมากรรม
รูปสตรีเปลือยกำลังอาบน้ำ ทำด้วยสำริด ยังคงได้รับการ
รักษาไว้

วังแห่งนี้เป็นอภิวังหนึ่งที่ยังคงเหลือโบราณสถาน
และรูปแบบวังที่ค่อนข้างสมบูรณ์แห่งหนึ่งในจำนวนวังที่สร้าง
ในรัชกาลที่ 5 ด้วยกัน แม้ว่าปัจจุบันตัวอาคารตำหนักที่
ประทับนั้นจะได้ทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังแข็งแรง
อยู่ รอคารบูรณะให้สวยงามดุจเดิมเท่านั้น

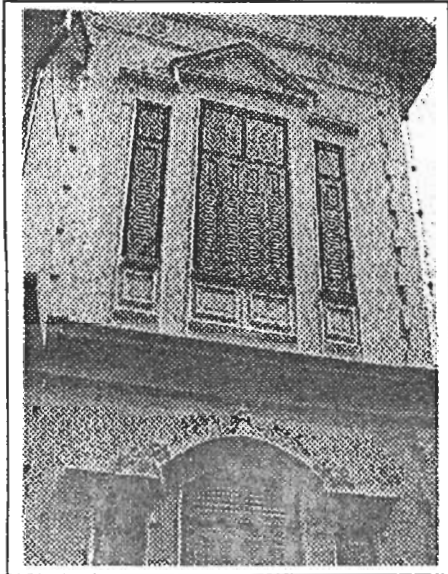

ประติมากรรมดี ชนิดรูปสลักที่ประกอบเข้าทุกยุคใน ๒๖ รัชกาล
หอคอยของตำหนัก ซึ่งยังคงแสดงความงดงามของสถาปัตยกรรมในอดีตได้ปรากฏ
ระเบียงชั้นบนมุขหน้าของตำหนัก แต่มีเสารองรับเปลี่ยนแบบมาจากรุ่น

มุมด้านหลังปีกขวาของอาคารอยู่ติดกับคอร์ท ซึ่งเป็นสวนที่มีการตกแต่งตามรูปแบบของการจัดสวนในยุโรป โดยการตัดต้นไม้ให้เป็นพุ่มเล็ก ๆ และมีแบบแผนของการจัดวางกลุ่มต้นไม้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

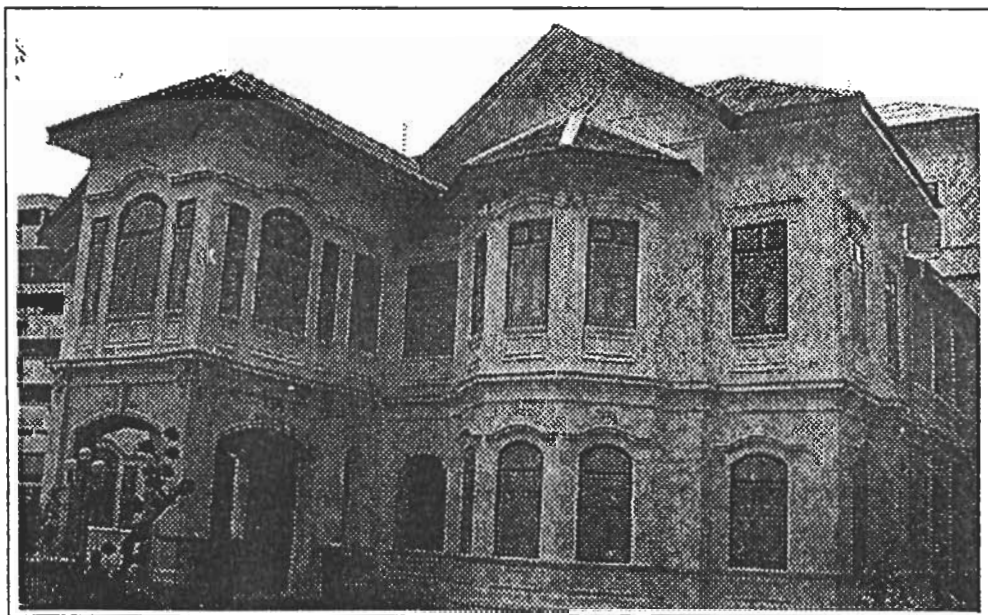
วังสะพานขาว

วังนี้ตั้งอยู่ระหว่างถนนหลานหลวงและถนนกรุงเกษม เสด็จในกรมเจ้าของวังดังกล่าวคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ ได้ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกรในรัชกาลที่ 6 และได้เฉลิมพระยศเป็น กรมหลวงในรัชกาลที่ 7 สิ้นพระชนม์เมื่อพ.ศ.2490 พระชนมายุ 64 พรรษา

ตำหนักที่ประทับสร้างเสร็จในรัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2450 เป็นอาคารแบบตะวันตกมีสามชั้น มีระเบียงยื่นออกมา ส่วนด้านหลังทำเป็นช่องระเบียงและทางเดิน มีส่วนหอคอยด้านหลังตำหนัก โดยมีบันไดเวียนขึ้นถึงชั้นบนสุด ช่องแสงเหนือหน้าต่างเป็นวงโค้งใช้ลดแสงด้วยการตีตารางไม้เหมือนทำบานเกล็ด หรือสำหรับช่องแสงรูปสี่เหลี่ยมใช้วิธีฉลุไม้เช่นเดียวกับอาคารอื่น ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ 6

พ.ศ.2493 กระทรวงมหาดไทยได้จัดซื้อที่ดินส่วนหนึ่ง พร้อมทั้งตำหนักที่ประทับจากพระทายาท แล้วย้ายกรมพระราชวังสุโขทัยจากพระราชวังสุโขทัยมายังตำหนักนี้ได้รื้ออาคารต่าง ๆ ออก เพื่อปลูกสร้างอาคารและจัดทำบริเวณใหม่ คงเหลือไว้เพียงตำหนักที่ประทับเท่านั้นที่ยังคงสภาพสถาปัตยกรรมแบบเดิม

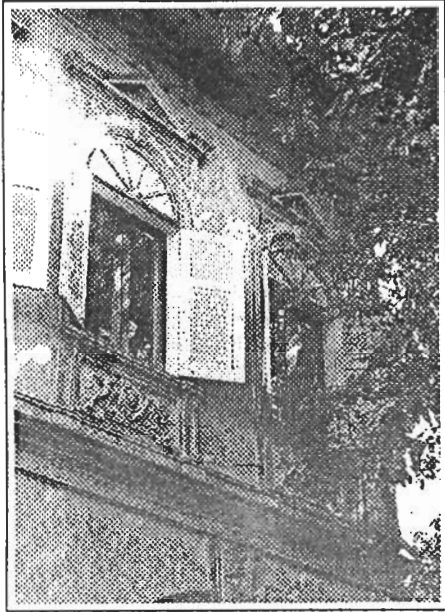

نمایภายนอกของตำหนักตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นไม่มากนัก แต่มีลักษณะแปลกกว่าที่อื่น โดยเฉพาะตรงส่วนที่เป็นมุขอาคารทางหัวเหนื่อหน้าตั้งชั้นบนซึ่งมีความแตกต่างกัน ส่วนลวดลายที่หน้าบันเป็นลวดลายแบบที่นิยมใช้มาในรัชกาลที่ 5 การออกแบบส่วนมุขหน้าทำมุมกับส่วนอาคารที่ยื่นออกมาและหลบกันแต่ละด้านทำได้อย่างกลมกลืน ช่วยให้อาคารขนาดใหญ่ไม่ดูมีกันาดใหญ่เกินไป

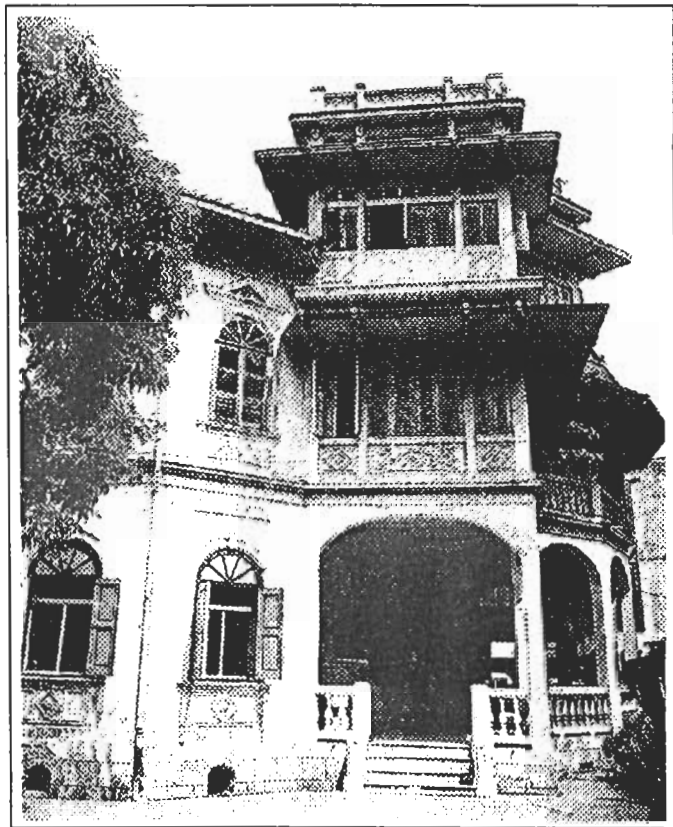
ด้านหน้าของตําหนักกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่เรียบง่าย แต่งดงาม ด้วยส่วนประกอบของลายปูนปั้นเสริมให้เกิดทั้งความอ่อนหวาน และความสง่างามในเวลาเดียวกัน

วังบ้านดอกไม้

เป็นตำหนักที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อพระราชทานเป็นวังที่ประทับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน พระราชโอรสองค์ที่ 35 ตั้งแต่พระองค์ท่านเสด็จกลับจากประเทศอังกฤษ จนพ.ศ.2475 เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลได้เช่าที่วังไปเป็นที่ทำการกรมป่าไม้ ต่อมาจึงขายเป็นที่ราชพัสดุ

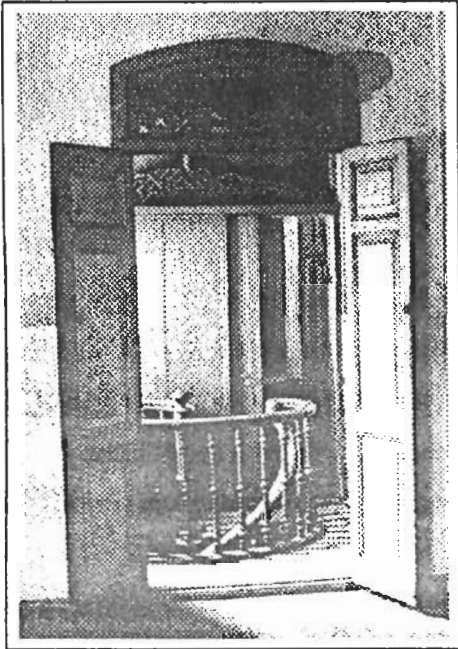
ตำหนักนั้น เมื่อแรกสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้น หลังคามุงกระเบื้อง แบบอย่างทางสถาปัตยกรรมของตำหนักนี้เป็นแบบยุโรป มีการตกแต่งลายปูนปั้นตามผนังและตอนบนของหน้าต่างภายนอกโดยรอบ รวมทั้งภายในมีลายปูนปั้นตามเพดานและผนังบ้างบางแห่ง สำหรับหอคอยที่สร้างขึ้นในชั้นหลังแบบอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปคล้ายแบบจีน และไม่มีการตกแต่งที่เป็นพิเศษแต่อย่างใด ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรมอย่างหนัก แม้ห้องภายในตำหนักยังมีสภาพดีอยู่แต่ก็ได้ถูกดัดแปลงเป็นที่ทำงานไปหมดแล้ว

ชั้นบนด้านข้างปีกขวาของตำหนัก มีช่องหน้าต่างโค้งขนาดใหญ่ประกอบด้วยหน้าต่างบานเกล็ดไม้ ซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 5 ๓เหนือช่องหน้าต่างกระฉก ระหว่างช่องกระฉกมีลายปูนปั้นที่ละเอียดล่องตงงามมาก
ตำหนักของวังบ้านดอกไม้ มีหอคอยด้านปีกซ้ายซึ่งเป็นของสร้างที่หลังตัวตำหนัก

วังกรมพระสมมตอมรพันธุ์

เสด็จในกรมเจ้าของวังนี้ได้รับพระราชทานที่วังมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 แต่ได้ทรงสร้างวังเมื่อรัชกาลที่ 5 เช่นเดียวกับพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 4 พระองค์อื่น ๆ เสด็จในกรมพระสมมตอมรพันธุ์ พระนามเดิมคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าสวัสดิประวัตได้รับสถาปนาเป็นกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ในรัชกาลที่ 5 จนเป็นกรมพระฯ ในรัชกาลที่ 6 พระชนมายุได้ 57 ปี ตามประวัติกล่าวว่าเสด็จอยู่วังแห่งนี้ตลอดพระชนมายุ

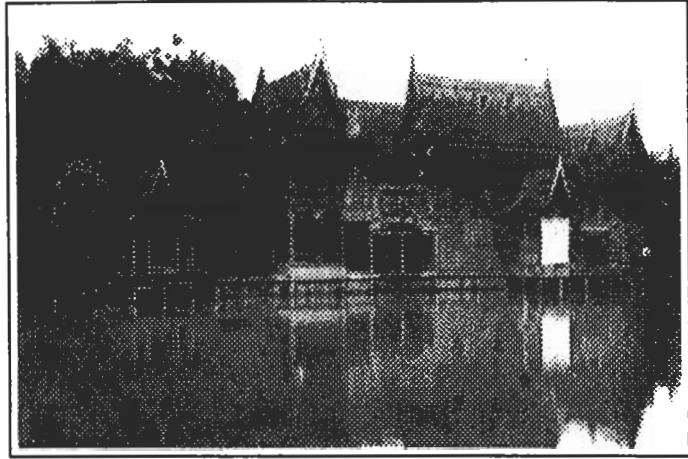

ตำหนักแห่งนี้อยู่ในเขตพื้นที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 5 โดยแท้ คือ เป็นตึกก่ออิฐถือปูนมีสองชั้น ลักษณะที่บ่งหลังคาเป็นทรงปั้นหยา มีหน้าต่างเป็นแถวเรียงกันทั้งสองชั้น บานหน้าต่างส่วนใหญ่ เป็นบานเกล็ดไม้ เหนือหน้าต่างมีคิ้วไม้มีกันสาด มีช่องแสงกระจายไว้ได้คิ้วเหนือหน้าต่าง การตกแต่งอาคารนี้ค่อนข้างเรียบไม่มีอะไรสะดุดตา ปัจจุบันอาคารนี้ทรุดโทรมมาก แต่โครงสร้างยังแข็งแรงอยู่

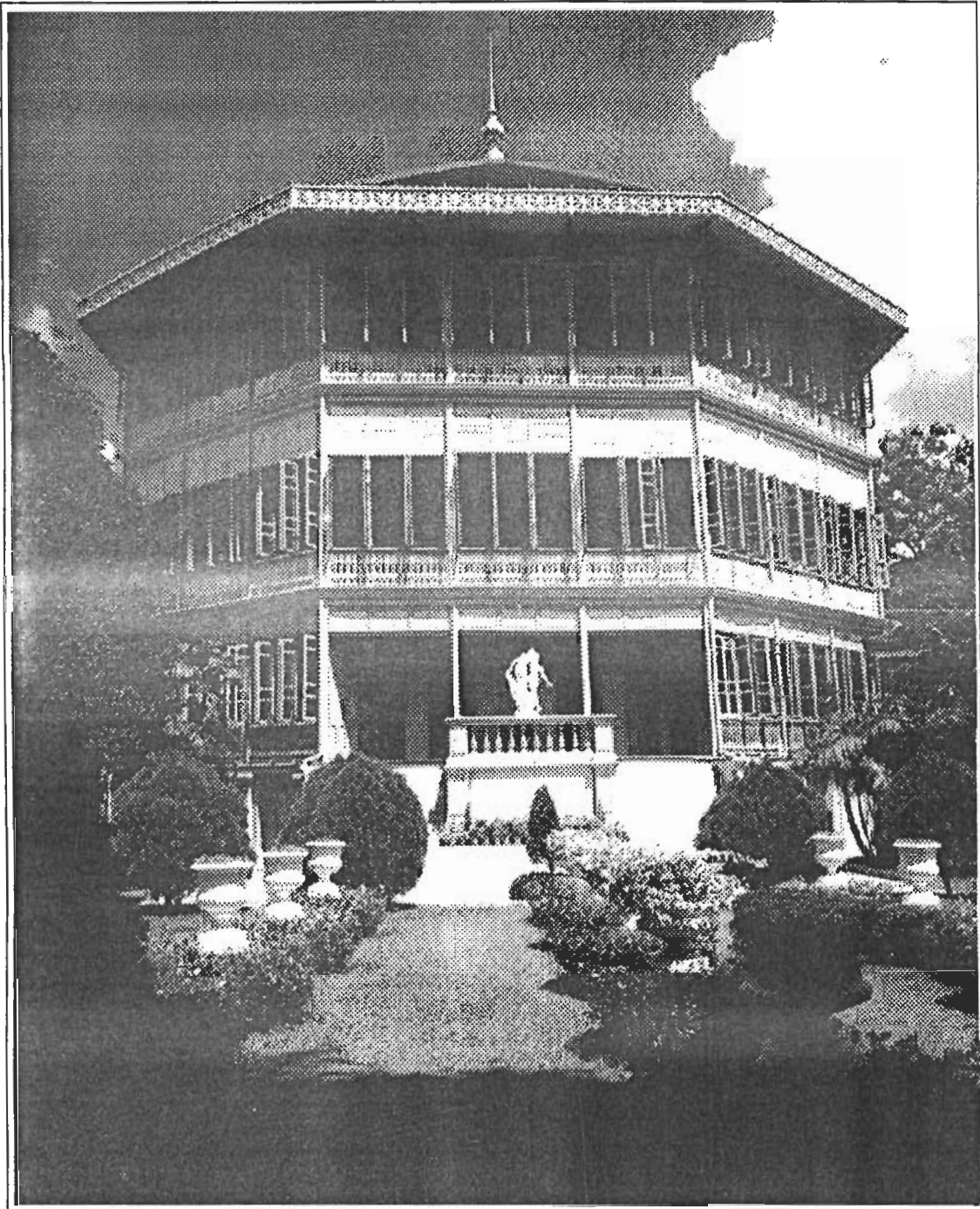
บรรยากาศเก่า ๆ ภายในชั้นบนของตำหนัก
ตำหนักหม่อมเจ้ามงคลประวัต โบราณสถานเพียงแห่งเดียวที่หลงเหลือมาจกวังเดิม

พระที่นั่งวิมานเมฆ

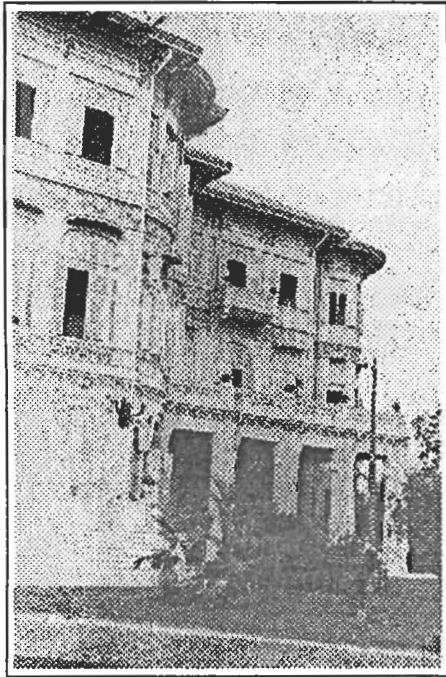
แต่เดิมพระที่นั่งองค์นี้อยู่ที่เกาะสีชัง มีชื่อว่าพระที่นั่งมณเฑียรรัตนโรจน์ ต่อมาภายหลังรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้รื้อพระที่นั่งองค์นี้จากเกาะสีชัง มาสร้างขึ้นใหม่ที่พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระที่นั่งองค์ใหม่นี้ เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2444 โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกำกับการออกแบบสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลังเป็นรูปตัวแอล ในภาษาอังกฤษใช้เวลาก่อสร้าง 8 เดือน จึงแล้วเสร็จ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเฉลิมพระที่นั่งวิมานเมฆระหว่างวันที่ 26-30 มีนาคม 2444 ในระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ที่พระที่นั่งวิมานเมฆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักเรือนต้น ในปี พ.ศ. 2447 มีลักษณะเป็นเรือนไม้ของไทยโบราณริมฝั่ง ด้านหนึ่งของอ่างหยก (มุขศิลาทำน้ำพระที่นั่งวิมานเมฆ) สำหรับเป็นที่ทรงพระสำราญ พระอิริยาบถหรือประทับล่ามอง และรับรองเพื่อนต้นที่เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สำหรับพระราชพิธีขึ้นพระตำหนักเรือนต้นนั้น เป็นงานซึ่งมีความประทับใจมาก เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหลนปลาร้าและแกงเทโพด้วยพระองค์เอง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพื่อนต้นมาร่วมรับพระราชทานเลี้ยงด้วย

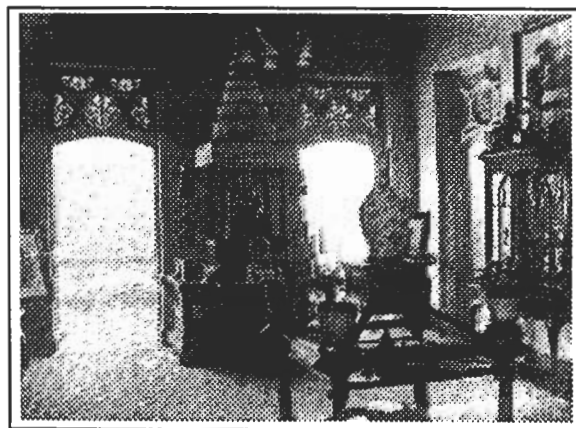
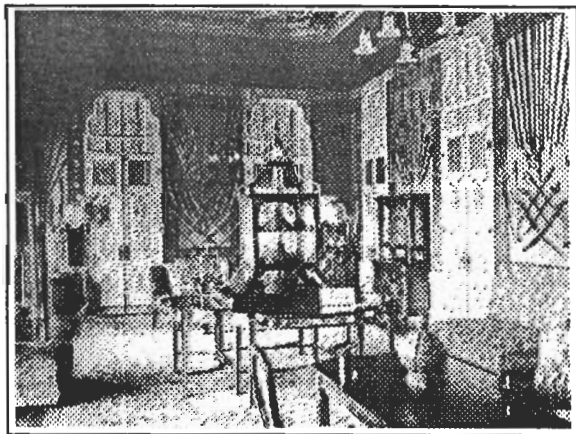
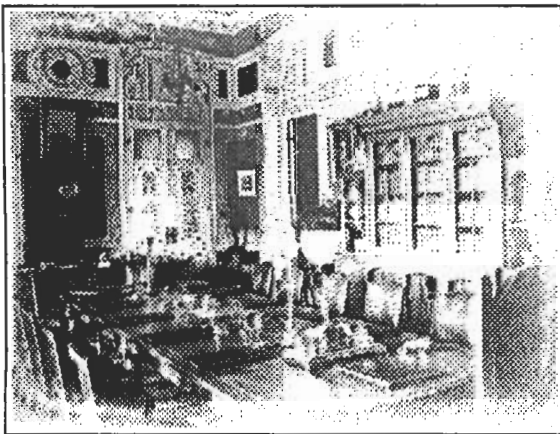

พระที่นั่งวิมานเมฆ ในเขตพระราชวังดุสิต เป็นพระที่นั่งดงามด้วยไม้สักทองทั้งหลัง รูปแบบที่ผสมผสานศิลปะตะวันตกและตะวันออก เพื่อความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ เป็นหลักฐานแสดงพระปรีชาญาณด้านศิลปกรรมในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง

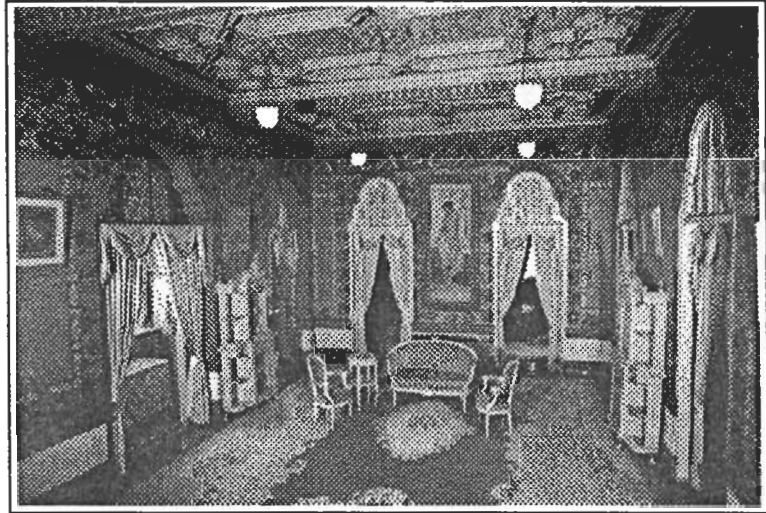
พระที่นั่งอัมพรสถาน

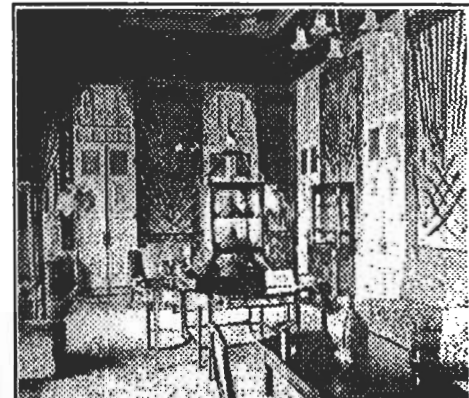
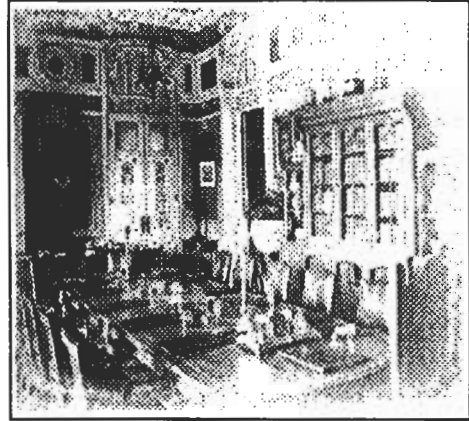
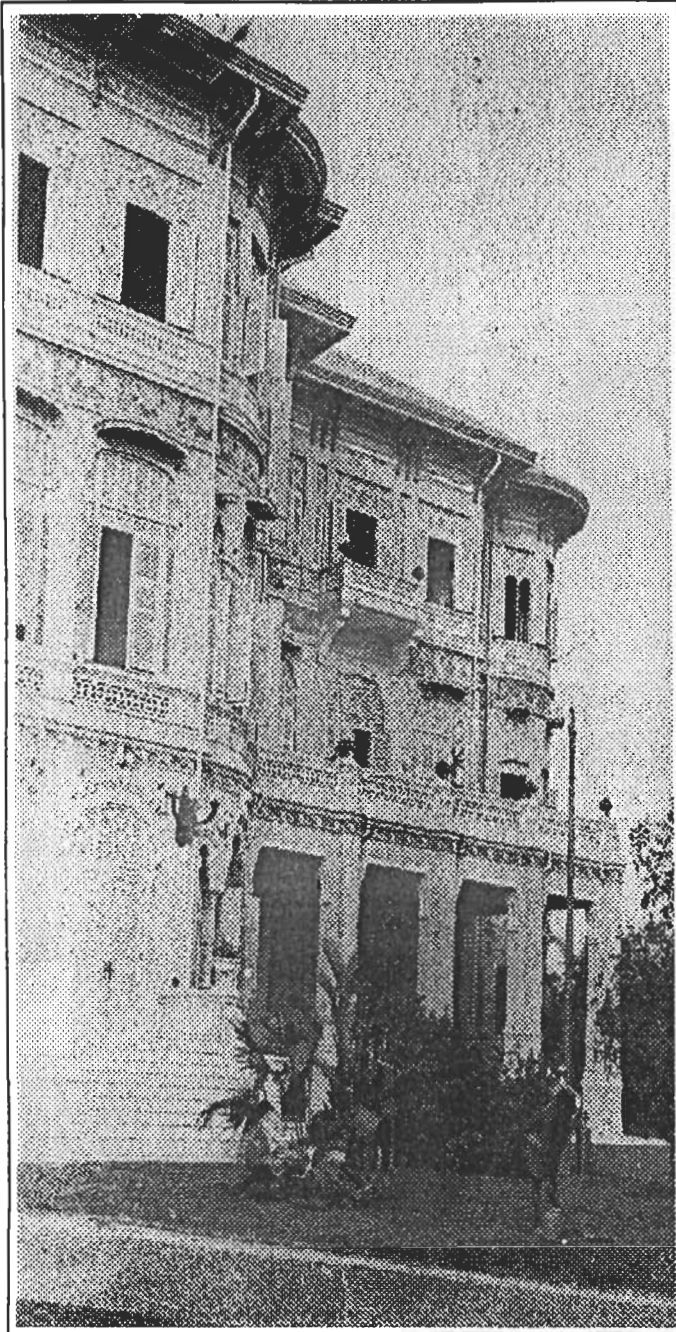

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งขึ้นองค์หนึ่งในพระราชวังดุสิต โดยมีโครงสร้างตามแบบสถาปัตยกรรม CLASSIC REVIVAL และตกแต่งด้วยรูปแบบของศิลปกรรมแนว ART NOUVEAU ซึ่งกำลังแพร่หลายทั่วยุโรปในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งมีลักษณะพิเศษสังเกตได้จากการออกแบบซึ่งนิยมเล่นที่มีความอ่อนหวานสละสลวย โดยได้รับแรงบันดาลใจจากพันธพิทยศึกษาในธรรมชาติ พระที่นั่งองค์นี้ เริ่มสร้างในปี พ.ศ. 2444 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2449 ทรงพระราชทานนาม พระที่นั่งอัมพรสถาน โดยมีพระสถิตยนิมานคร และเจ้าพระยายมราชเป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง ทำงานร่วมกับคาร์โล อาเลกรี (CARLO ALLEGRI) สถาปนิกจากเมืองตูรินเป็นผู้ออกแบบ นับเป็นพระที่นั่งทั้งงดงามยิ่งองค์

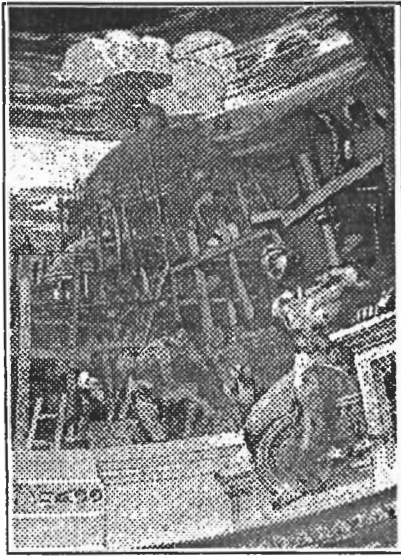
หนึ่ง ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งตกแต่งด้วยลายปูนปั้น และ
ภาพเขียนสีแบบปูนเปียกและปูนแห้ง รวมทั้งเครื่องประกอบ
ตกแต่งภายในที่วิจิตรประณีตตามแบบยุโรป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่ง
อัมพรสถานแห่งนี้

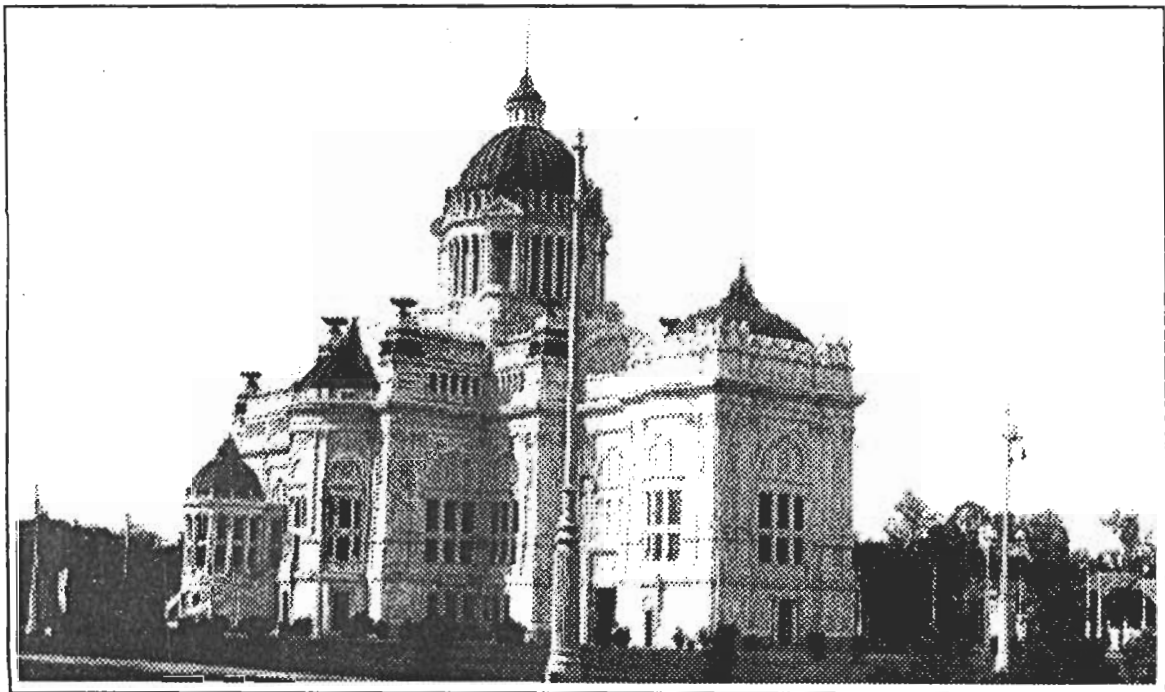

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งขึ้นองค์หนึ่งในพระราชวังดุสิต โดยสร้างตามแบบสถาปัตยกรรม Classic Revival เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2444 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2449 ทรงพระราชทานนามพระที่นั่งองค์นี้ว่า พระที่นั่งอัมพรสถาน โดยมีพระสตีตันนิมานกรและเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่งอัมพรสถานแห่งนี้

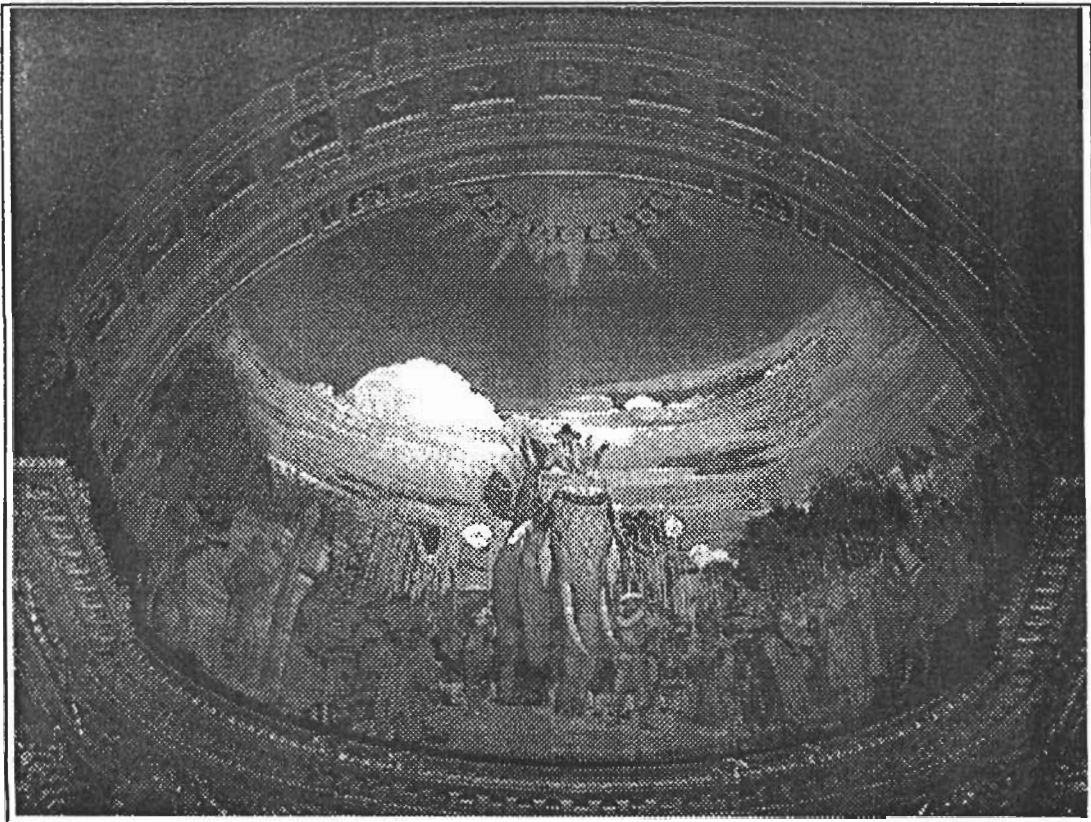
พระที่นั่งอนันตสมาคม

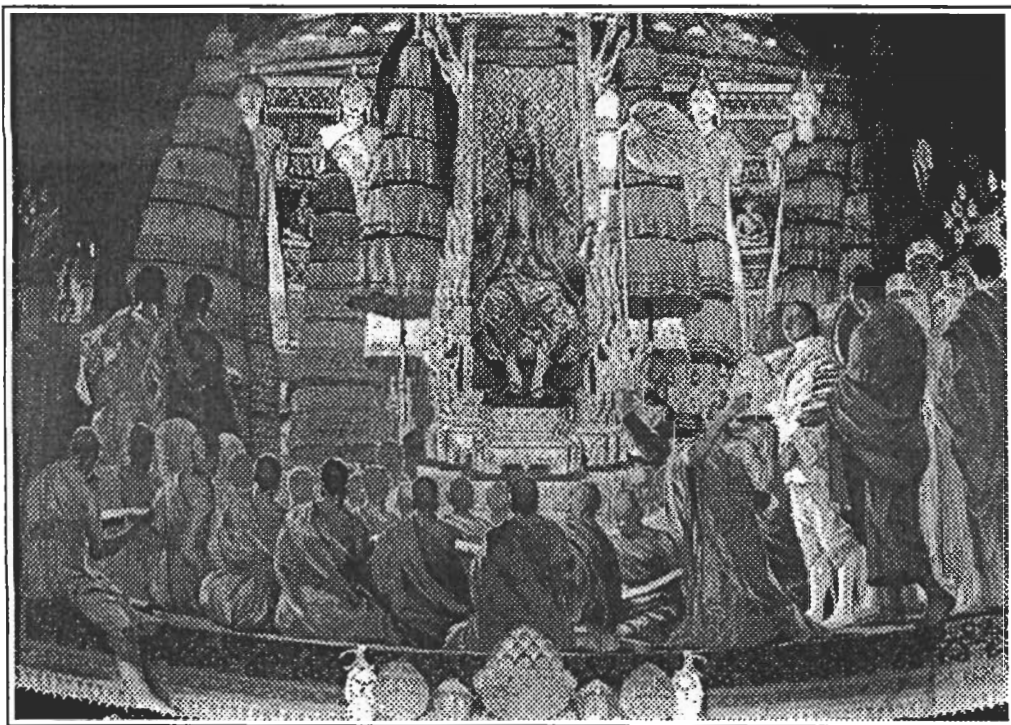
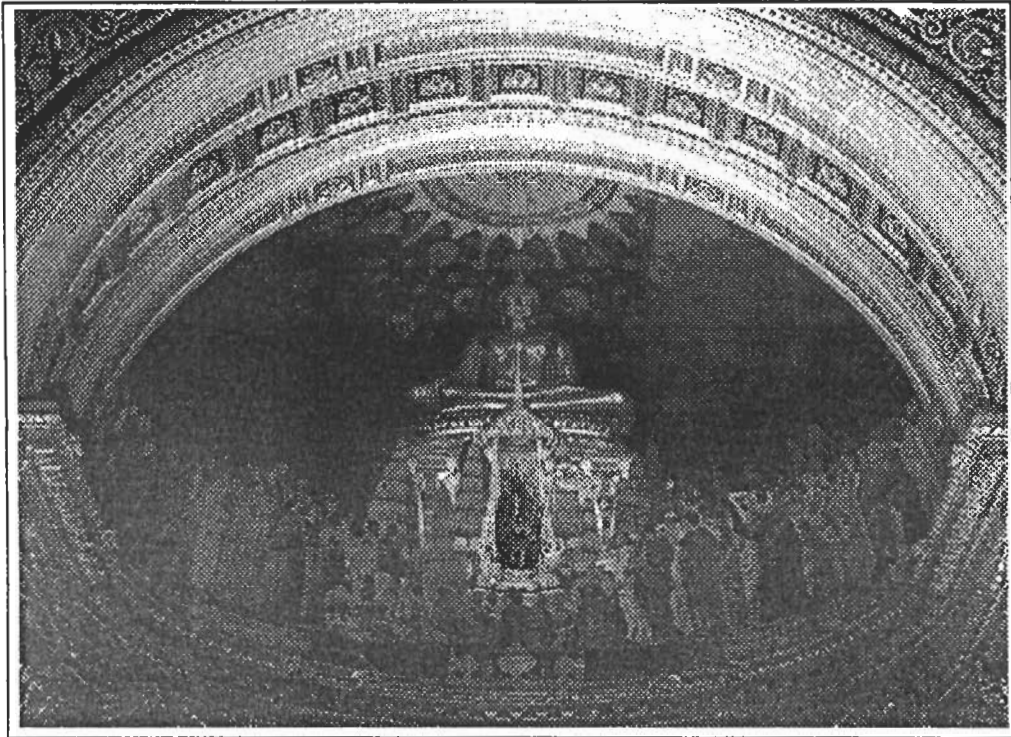
เดิมเป็นชื่อพระที่นั่งองค์หนึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อทรงใช้เป็นท้องพระโรงสำหรับว่าราชการ และเสด็จออกรับราชทูต ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 พระที่นั่งองค์นี้ได้ชำรุดลงจนไม่สามารถซ่อมแซมให้ดีขึ้นได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการรื้อลงเสีย และเพื่อมิให้ชื่อพระที่นั่งองค์นี้ต้องสูญไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมขึ้นใหม่ เมื่อพ.ศ. 2451 ณ บริเวณพระราชวังดุสิต ก่อสร้างด้วยหินอ่อนตามแบบสถาปัตยกรรมยุคเรอเนสซอง โดยมิสถาปนิกชาวอิตาลีเป็นผู้ออกแบบ ฝ่ายไทยมีเจ้าพระยายมราชเป็นแม่กอง พระที่นั่งองค์นี้ใช้เวลาก่อสร้างเป็นเวลา 8 ปี แล้วเสร็จในปี พ.ศ.2459 สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 15 ล้านบาท

พระที่นั่งอนันตสมาคมเป็นสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบของศิลปะหลายสมัยรวมกัน เช่น การก่อสร้างและการตกแต่งเป็นแบบสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการผสมผสานกับสมัยบาโรก และสมัยนีโอคลาสสิก มีการใช้โดมตามแบบศิลปคลาสสิกด้วยตัวอาคารทำด้วยหินอ่อนสีขาวมีรั้วลายสีน้ำตาลแก่ซึ่งสั่งซื้อมาจากเมืองคารารา (CARRARA) ในประเทศอิตาลี ส่วนลายปูนปั้นและหัวเสาเป็นแบบโครินเธียน (CORINTHIAN) เคลือบด้วยสีทองเพื่อเน้นความโอ่อ่า นอกจากนี้ ยังปรากฏศิลปกรรมที่เน้นการผสมผสานระหว่างตะวันตกกับตะวันออกด้วย เช่น จิตรกรรมบนผนังโดมรูปกุมารไทยผสมจุก ล้อมรอบพระปรมาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระ

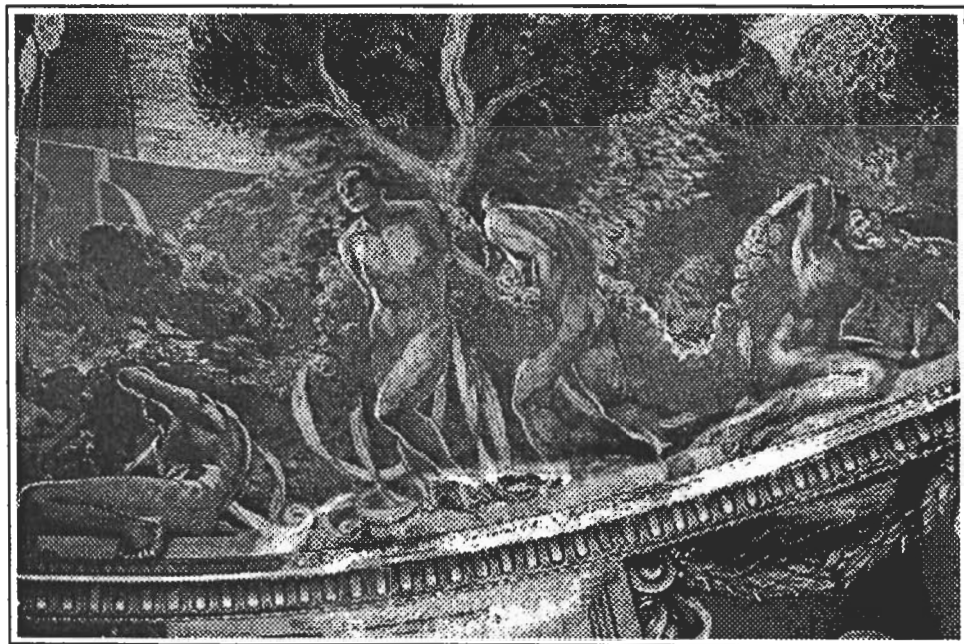

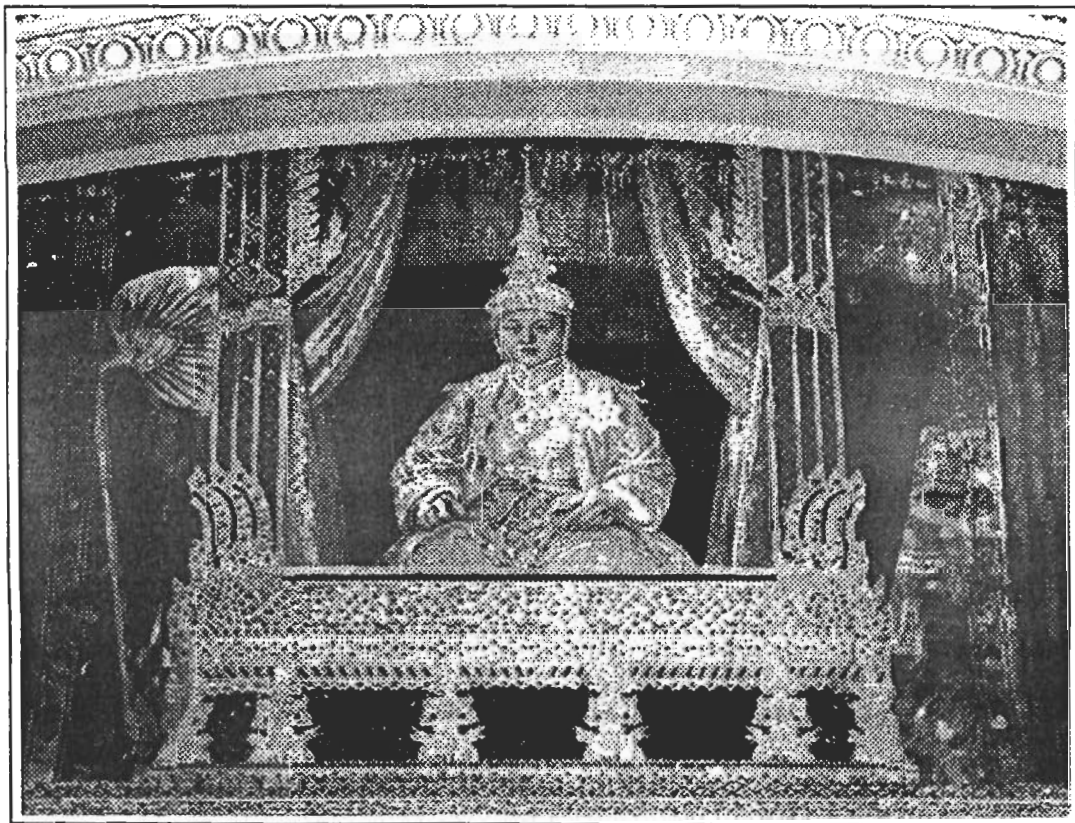
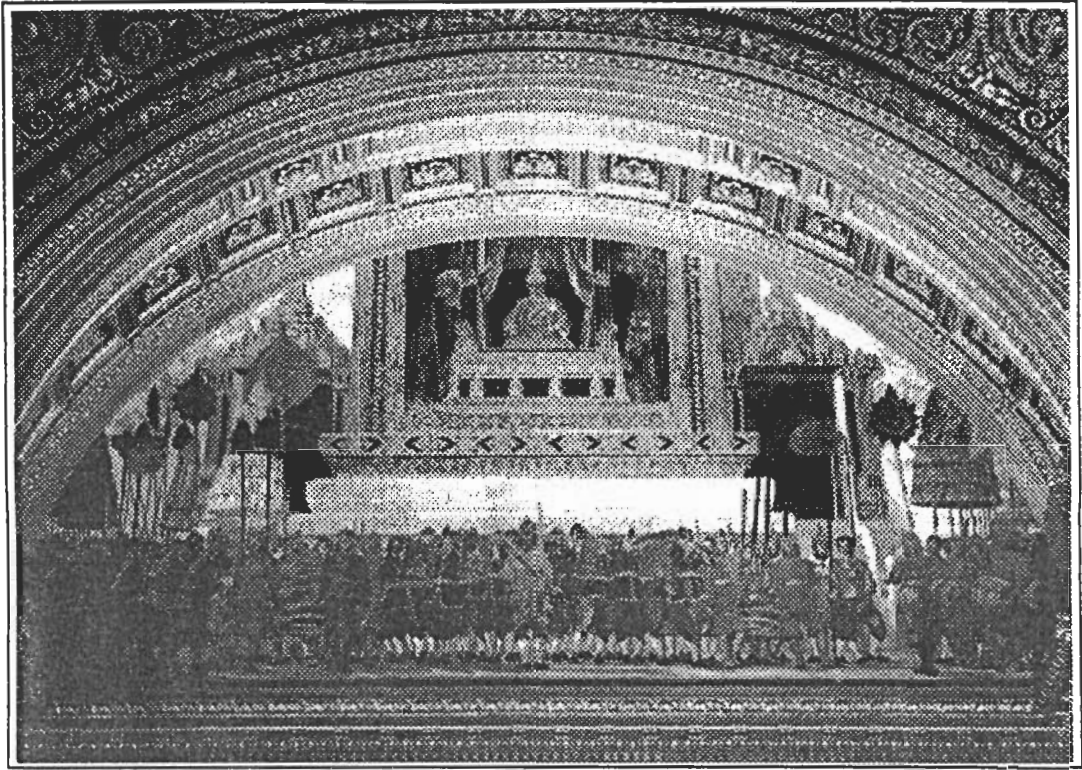
ภาพเขียนสีปูนแห้ง (SECCO) แสดงการตกแต่งฝ้าผนังด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในสมัยพระนเรศวรมหาราช โดมพระที่นั่งอนันตสมาคม

ภาพเขียนสีปูนแห้ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอุปถัมภ์พระศาสนา

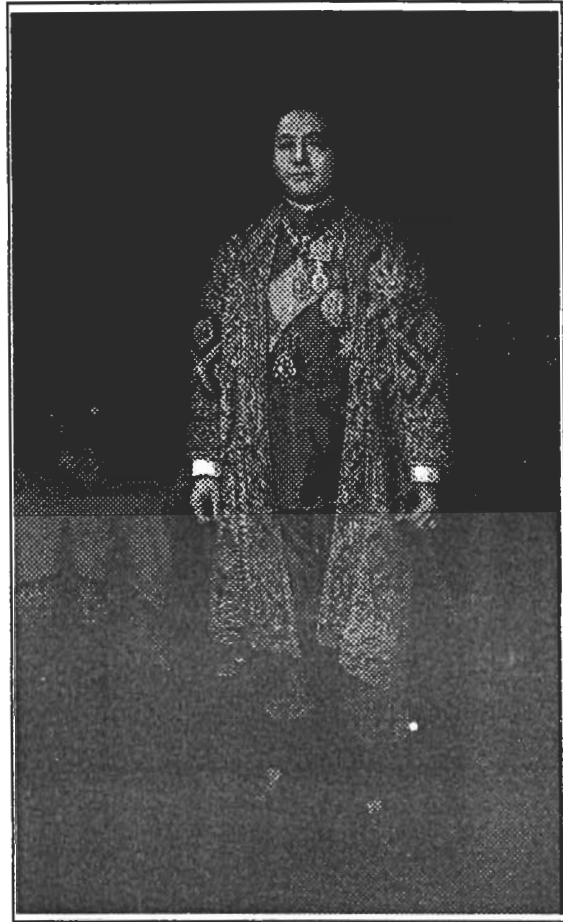
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีงานจิตรกรรมที่สำคัญ ซึ่งปรากฏอยู่บนเพดานโดมของพระที่นั่งอนันตสมาคมนี้ เป็นภาพพระราชกรณียกิจ และเหตุการณ์สำคัญในราชวงศ์จักรี ตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

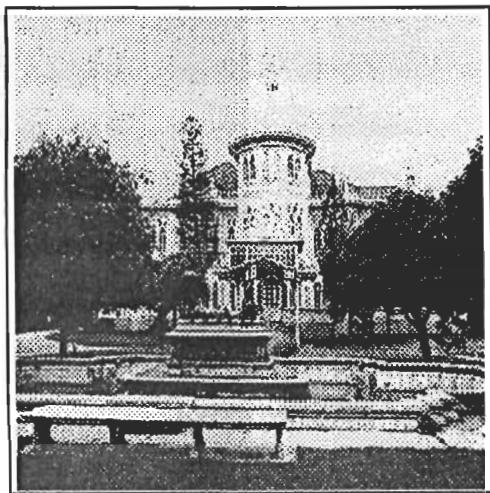
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกประทับพระที่นั่งบุษบกมาลา ณ มุขเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก โดยจิตรกรชาวอิตาลีเขียน ภาพเขียนสีปูนเปียก พ.ศ. 2455-56

รัชกาลที่ 6 พระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว
(พ.ศ. 2453-2568)

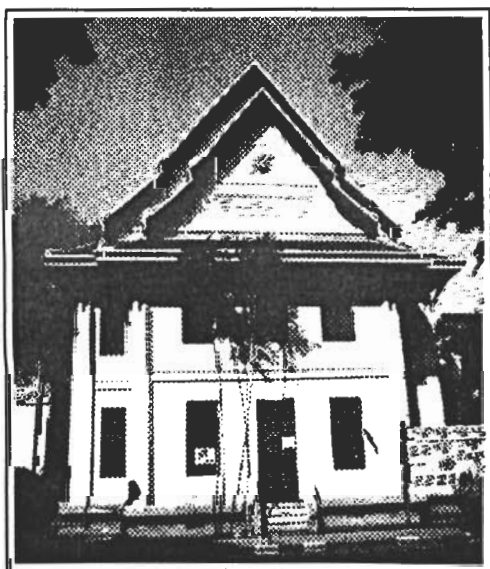
รัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่มีการส่งเสริมงานช่างฝีมือตามแนวประเพณีนิยม เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธาอันแรงกล้าที่จะปลุกปล้ำความสนใจของชาวไทยให้ซาบซึ้งกับสมบัติอันล้ำค่าของชาติ โดยเฉพาะศิลปะไทยแขนงต่าง ๆ ซึ่งในขณะนั้นได้เสื่อมโทรมลงไปมาก เนื่องจากอิทธิพลแห่งความเจริญก้าวหน้าของตะวันตก และความกระตือรือร้นของ "สยามไทย" ในการรับรสนิยมตะวันตกเข้ามา

ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมศิลปะไทยแขนงต่าง ๆ อย่างจริงจัง ในปี พ.ศ.2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้น เพื่อทำนุบำรุงและพัฒนางานศิลปะและงานช่างฝีมือของไทย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงสนับสนุนการฝึกอบรมและการพัฒนาฝีมือนักเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง

ประจักษ์พยานประการหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงต่อต้านคัดค้านการเผยแพร่ศิลปะตะวันตกเสมอไป คือ พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราชนุเคราะห์ในการก่อสร้างคฤหาสน์แบบโกธิค สกอลช่างเวนิสประยุกต์ (NEO- VENETIAN GOTHIC) จำนวนสองหลังอันได้แก่ บ้านนรสิงห์ (ตึกไทยคู่ฟ้า) และบ้านบรมมหาราชวัง (บ้านพิษณุโลก) โดยมีสถาปนิกชาวอิตาลีชื่ออันนิบาลเล ริกอตติ (ANNIBALE RIGOTTI) และมาริโอ ตามาโย (MARIO TAMAYO) เป็นผู้ออกแบบก่อสร้าง

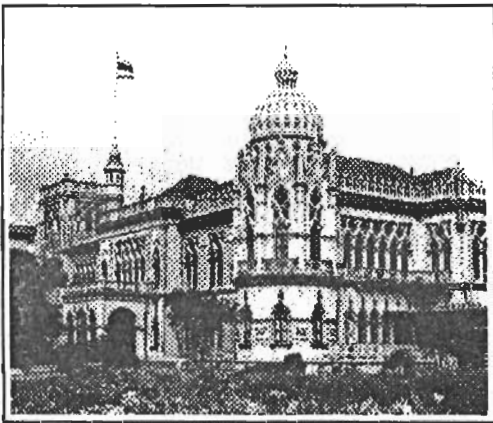
บ้านนรสิงห์นั้น เดิมสร้างขึ้นเพื่อพระราชทานแก่พลเอกเจ้าพระยาราม ราชพ ผู้เป็นที่โปรดปรานใกล้ชิด ส่วนบ้านบรมมหาราชวัง สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานแก่พระยาอนิรุทธเทวา โดยมีประติมากรรมรูปพระนารายณ์บรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นตราประจำตระกูลของพระยาอนิรุทธเทวา ตั้งโดดเด่นเป็นสัญลักษณ์อยู่กลางสนามหญ้าหน้าบ้านอย่างสวยงาม เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ย้ายสำนักนายกรัฐมนตรีมาอยู่ที่บ้านนรสิงห์ ส่วนบ้านบรมมหาราชวังนั้น ได้ใช้เป็นที่พำนักโดยตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี และใช้เป็นที่รับรองแขกบ้านแขกเมืองด้วย

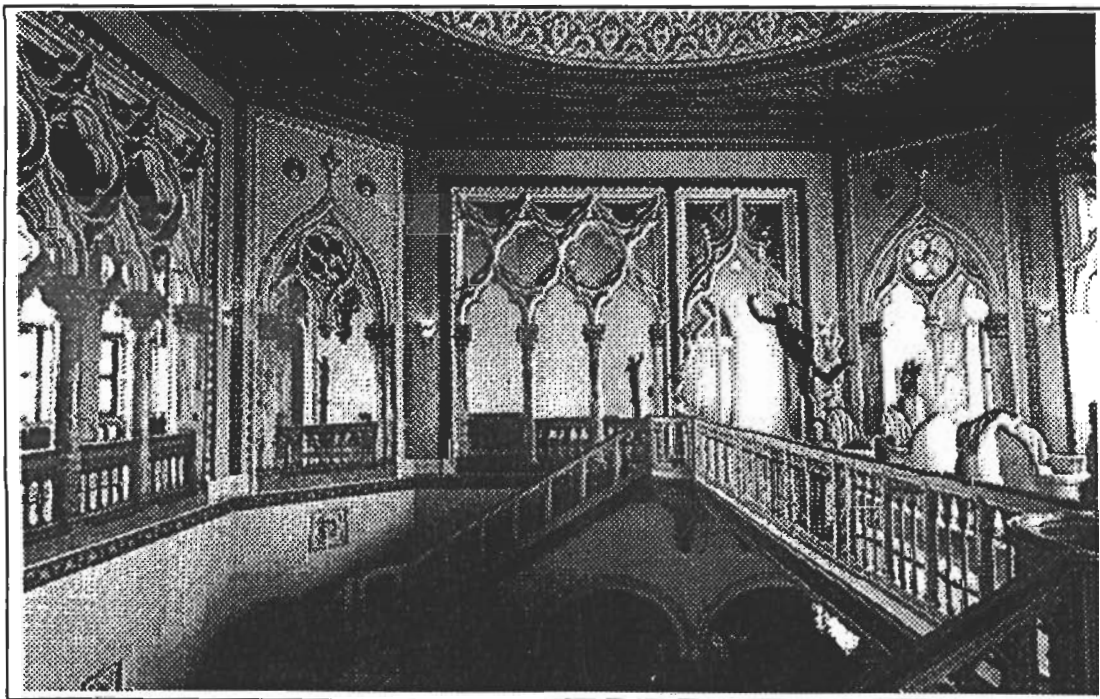
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเสริมให้นำศิลปะแบบไทยมาใช้อย่างเด่นชัด ในการก่อสร้าง อาคารสถานต่าง ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น เช่น พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ในพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พระราชินีเวศน์มฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรีและอาคารสำคัญต่าง ๆ เช่น หอประชุมวชิราวุธ

บ้านบรมมหาราชวัง
ตึกจักรพงษ์

ออกแบบโดยพระยา จินดารังสรรค์ หรือตึก จักรพงษ์และ
อาคารคณะวิทยาศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ซึ่งออกแบบโดยหลวงวิศาลศิลปกรรม ตึกของทั้ง 2
สถาบันนี้ เป็นแบบ "กรมศิลป์" คือ เป็นแบบมาตรฐาน
แห่งชาติที่มีต้นแบบจากอาคารราชบัณฑิตยสถาน นอก
จากนี้ โบสถ์วัดเบญจมบพิตรของสมเด็จพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ ก็เป็นศิลปกรรมชั้นเลิศที่แสดงถึงพระ
อัจฉริยภาพของพระองค์ในการผสมผสานรูปแบบของ
สถาปัตยกรรมกับวัสดุก่อสร้างทางตะวันตก

อาคารในรัชสมัยนี้ จึงมีความเป็นไทยที่ภายนอก
แต่การก่อสร้างจะใช้วัสดุสมัยใหม่ และใช้เทคโนโลยี
ตะวันตกในการก่อสร้าง เพื่อให้สามารถคงความเป็นไทย
เอาไว้ พร้อม ๆ กับการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ขณะ
เดียวกันก็มีการก่อสร้างอาคารแบบยุโรป โดยสถาปนิก
ชาวยุโรป เช่น บ้านนรสิงห์ และบ้านบรมมหารัชมิ่ง
ดังกล่าวข้างต้น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความรู้ใน
เรื่องรูปแบบ วัสดุและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีใน
การก่อสร้างที่แตกต่างจากของไทยโดยสิ้นเชิง

บ้านนรสิงห์ (ตึกไทยคู่ฟ้า) พ.ศ. 2466-68
การตกแต่งภายในบ้านนรสิงห์ ประมาณปี พ.ศ. 2476-78

พระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ซื้อที่ดินจำนวน 888 ไร่ 3 งาน 24 วา แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างเป็นพระราชวัง เมื่อประมาณปี พ.ศ.2450

พระราชวังสนามจันทร์ ใช้เป็นที่ซ้อมรบเสือป่า ประชุมเสือป่าและพักพลเสือป่าเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับป้องกันประเทศชาติจากภัยในการล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยมตะวันตก และประเทศไทยถูกคุกคามเป็นบางครั้ง นอกจากนั้นยังเป็นการเตรียมพร้อมที่จะทรงใช้นครปฐมเป็นที่มั่นด้านทานศึก หากกรุงเทพฯ ประสบภัยพิบัติ เพราะหนทางจากกรุงเทพฯ ไปนครปฐมสมัยนั้นมีลักษณะเป็นคูคลองร่องสวนซึ่งข้าศึกจะติดตามไปได้โดยยาก ฝ่ายไทยจะได้เปรียบเมื่อใช้ยุทธวิธีรบแบบการซุ่มโจมตี

สิ่งก่อสร้างในพระราชวังสนามจันทร์ที่จะกล่าวถึงมีดังนี้

พระที่นั่งพิมานปฐม

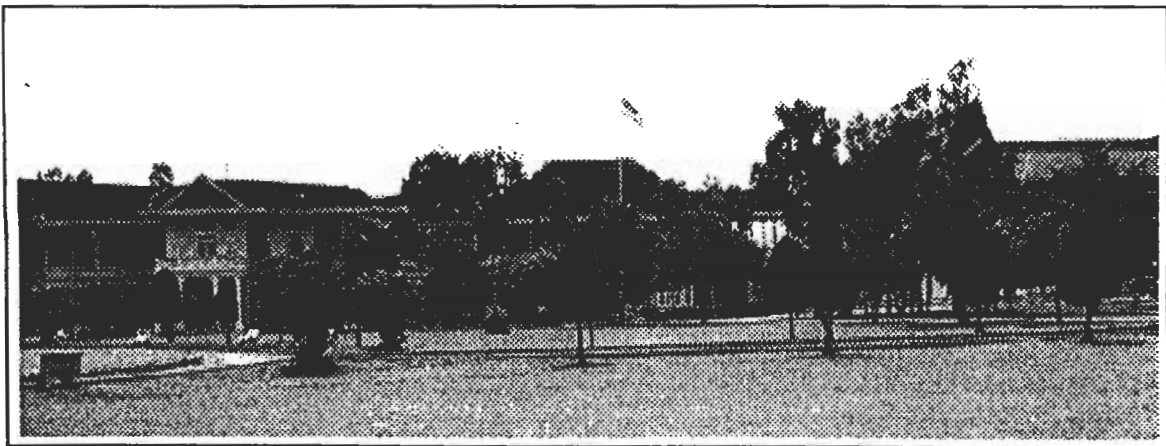
พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์

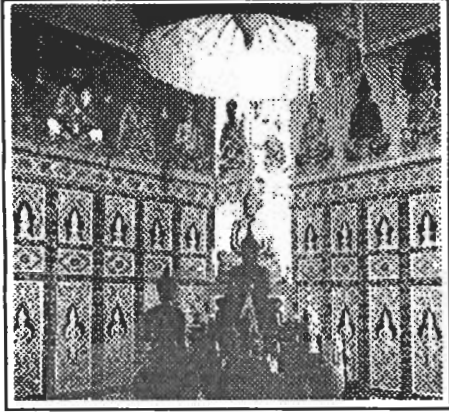
พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักทับแก้ว

พระตำหนักทับขวัญ

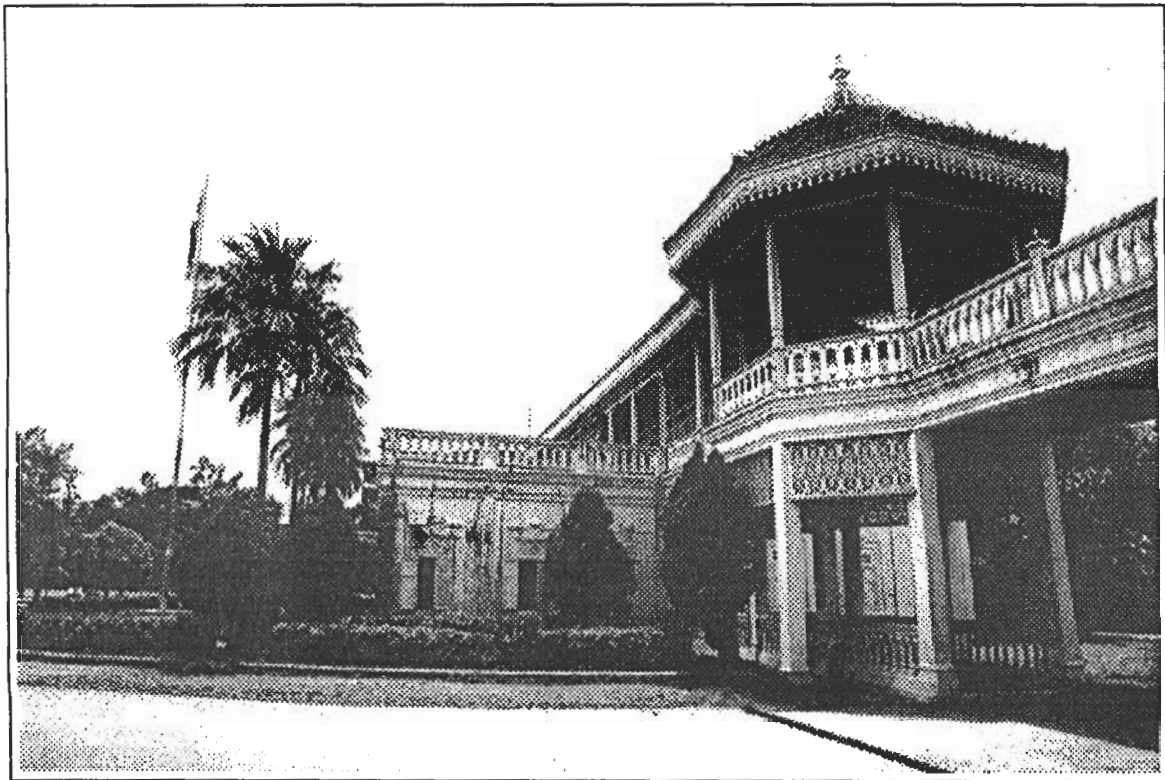

พระที่นั่งพิมานปฐม

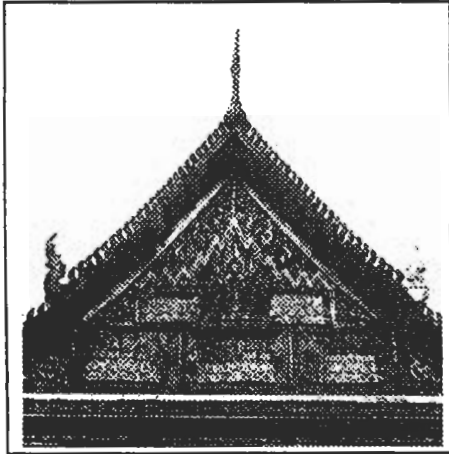
พระที่นั่งพิมานปฐม เป็นพระที่นั่งองค์แรกที่สร้างขึ้นในพระราชวังสนามจันทร์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นแบบตะวันตก แต่ช่องระบายนลมและระเบียงลูกกรงโดยรอบฉลุสลักเป็นลวดลายแบบไทยอย่างประณีตงดงาม พระที่นั่งชั้นบนประกอบด้วยห้องต่าง ๆ ซึ่งยังมีป้ายชื่อปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ คือ ห้องบรรทม ห้องทรง ห้องบรรณาคม ห้องภาษา ห้องเสวย และห้องพระเจ้า

พระที่นั่งพิมานปฐม ใช้เป็นที่ประทับที่ทรงพระอักษรที่เสด็จออกขุนนาง ที่รับแขกเมือง และออกให้ราษฎรเฝ้า มีงานขึ้นพระดำเนินนี้ เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2453 (ปัจจุบันพระที่นั่งพิมานปฐมใช้เป็นส่วนหนึ่งของศาลากลางจังหวัดนครปฐม)

ภายในห้องพระเจ้า พระที่นั่งปฐมพิมาน
ซาลาระหว่างพระที่นั่งพิมานปฐม และพระที่นั่งจักรีมหา

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

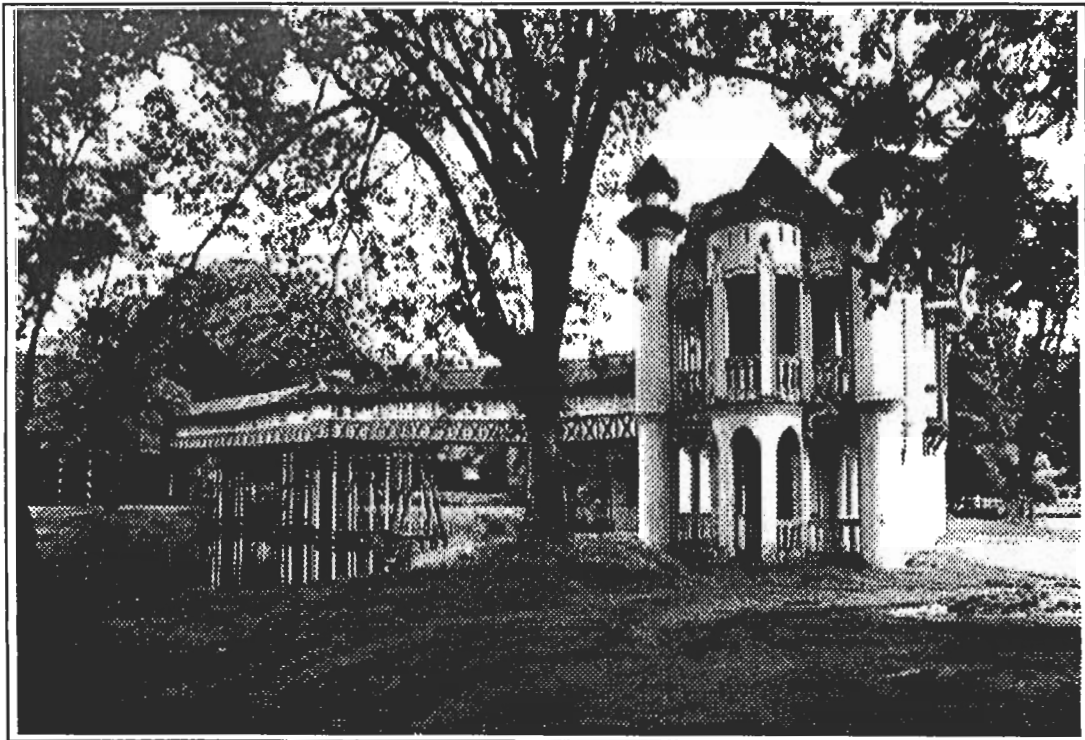
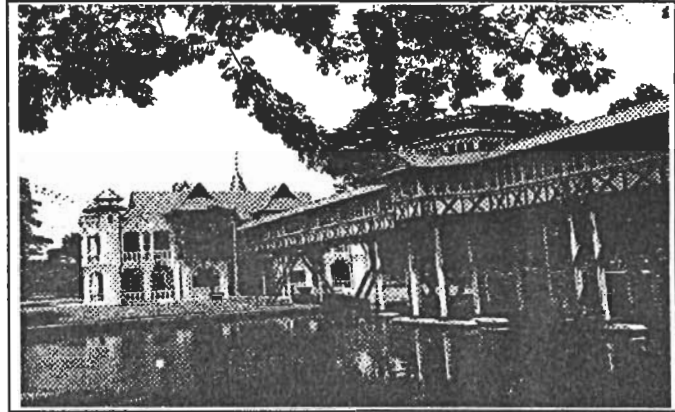

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ แต่เดิมเป็นโรงละคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกช่อฟ้าแก้ไขเป็นพระที่นั่ง พระที่นั่งนี้เป็นพระที่นั่งโถงใหญ่มีลักษณะเป็นท้องพระโรง มีเครื่องตกแต่งหลังคา และหน้าบันเป็นรูปจำหลักท้าว วัชรินทร์ประทานพร ภายในพระที่นั่งมีเสานางจรัสแบ่งเขต ท้องพระโรงกับเฉลียงทั้งสองข้าง เพดานทาสีแดงเข้ม ประดับด้วยดาวเพดานประจำยามใช้เป็นที่ประชุมเสื่อป่า ประกอบพิธีกรรม ซ้อมและเล่นโขน เล่นละคร ก็ใช้ใน โอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น พระราชทานเลี้ยงเนื่องในวันเกิด พระอินทราณี (ภายหลังโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีพระวรราชชายา)

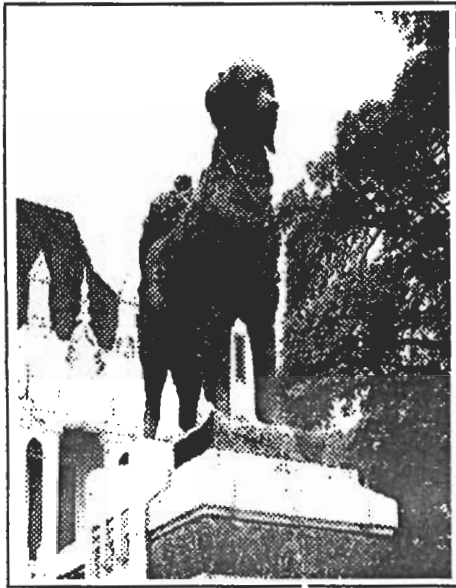

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ เดิมเรียกพระตำหนัก
ย่าเหลตามชื่อพระเอกในเรื่อง "มิตรแท้" (My Friend
Jarlet) มีอนุสาวรีย์ย่าเหลสุนัขแสนรู้ตัวโปรดของพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อยู่ข้างหน้าพระตำหนักนี้
เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น สร้างแบบปราสาทในยุโรปทั้งชั้น
บนและชั้นล่างมีระเบียงรอบสามด้าน

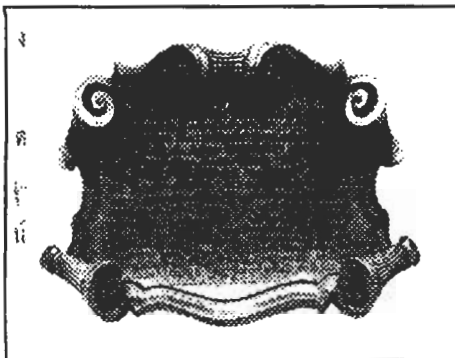
ย่าเหล เป็นสุนัขแสนรู้ตัวโปรดของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 คำ "ย่าเหล" มาจากคำ "Jarlet" ผู้เสียสละชีวิตเพื่อลูกและเพื่อนในบทละครเรื่อง My Friend Jarlet ของ Arnold Golsworthy และ E. B. Nornan ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ใหม่เป็นภาษาไทย ทรงใช้ชื่อเรื่องว่า "มิตรแท้"

ย่าเหลจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นที่สุด เมื่อย่าเหลต้องเสียชีวิตลงอย่างกะทันหัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ พร้อมทั้งให้จารึกกลอนพระราชนิพนธ์ไว้อาลัยให้แก่ย่าเหล ไว้ที่หน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์อันเป็นที่ซึ่งย่าเหล เคยถวายความจงรักภักดีอยู่ แทบเบื้องพระยุคลบาท

บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมีความดังนี้

อนุสาวรีย์นี้เตือนจิต ไอ้อาลัยใจจู่อยู่ไม่วาย	ให้กูคิดรำพึงถึงสหาย กูเจ็บคล้ายครกดีปักอุรา
ยากที่ใครเขาจะเห็นหัวอกกู เขาดูแต่เปลือกนอกแห่งกายา	เพราะเขาดูเพื่อนเห็นแต่แปนหมา ไม่เห็นฤกตรักตราถึงดวงใจ
เพื่อนแปนมิตรชิดติดอยู่เนื่องนิตย์ ทุกทีวารสารดีไม่มีไกล	จะหามิตรเหมือนเจ้าที่ไหนได้ กูไปไหนเจ้าเคยแปนเพื่อนทาง
ช่างจงรักภักดีไม่มีหย่อน ถึงยามกินเคยกินกับกูพกลาง	จะนั่งนอนยืนเดินไม่เห็นห่าง ถึงยามนอนง ๆ ข้างไม่ห่างไกล
อันตัวเพื่อนเหมือนมนุษย์สุจริต แต่เมื่อกูใคร่รู้ความในใจ	จะผิตอยู่แต่เพียงพูดไม่ได้ ก็มองดูรู้ได้ในดวงตา
ไอ้ออกกูดูเพื่อนอยู่หรััดๆ กูเปลอๆ ก็เซง้อเมื่อเพื่อนมา	เพื่อนมาพรดพรากไปไม่เห็นหน้า เสียงกุกกักก็ผวาดังตามอง
อันความตายแปนธรรมดาโลก นี่เพื่อนตายเพราะผู้ร้ายมันมุ่งปอง	กูก็ตัดความโศกกระมลหมอง เอาปืนจ้องสังหารผลาญชีวิต
เพื่อนมอดม้วยด้วยมือทรชน แปนคนจริงฤจะปราศซึ่งปรานี	เอารูปคนสวมใส่คลุมใจมี นี่ราษสลับปรีภัยปราศเมตตา

มันยิ่งเพื่อนเหมือนกุหลอยถูกด้วย
จะหาเพื่อนเหมือนเจ้าที่โหนดมา

แทบจะม้วยชีวิ้งสิ้นสังขาร
ข้าอุราอาไลยไม่วายวัน

เมื่อยามมีชีวิตร์สนธิใจ
ด้วยอำนาจรักภักตินั้น

ยามบรรลัยลบล้างดวงใจสิ้น
ขอให้เพื่อนขึ้นสวรรค์สำราญรมย์

ถึงจะมีหมาอื่นมาแทนที่
ที่โหนดแล้วจะสนิทและชิดชม

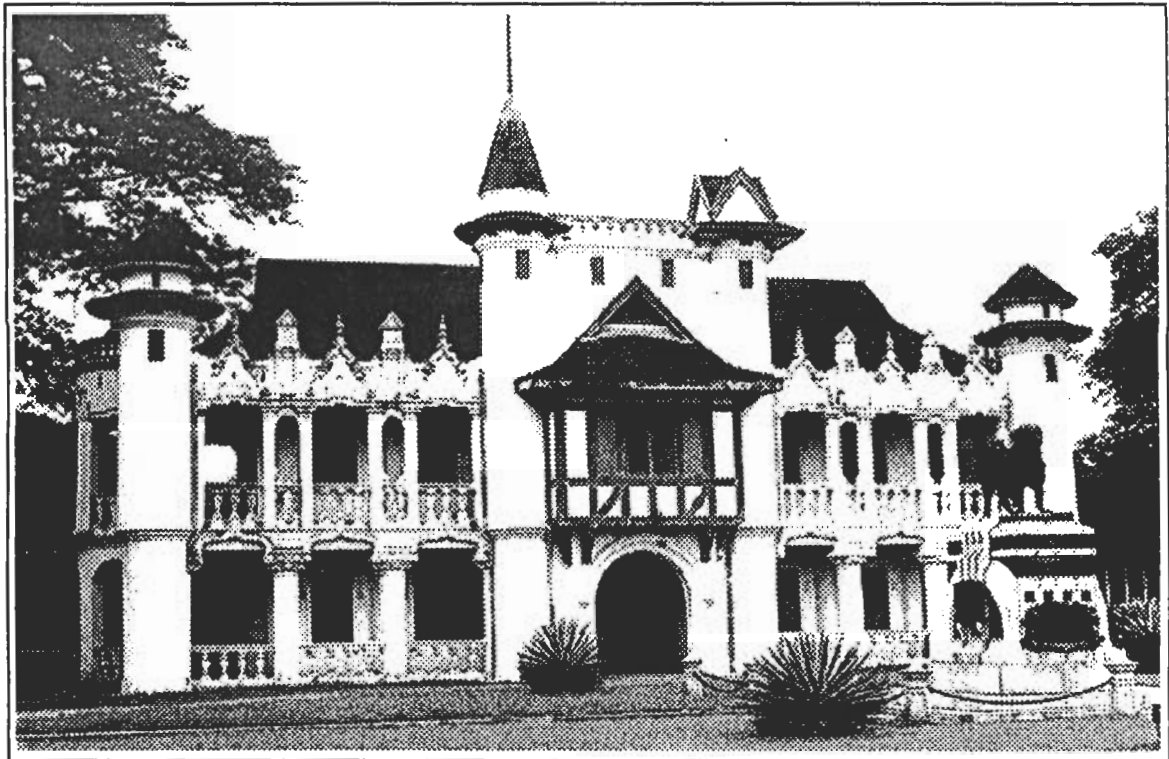
กูก็รักเพื่อนนี้เป็นปรุม
ที่โหนดแล้วจะนิยมเท่าเพื่อนรัก

ถึงแม้จะไม่มีรูปนี้ไว้
แต่รูปนี้ไว้เป็นพานรัก

รูปเพื่อนฝังดวงใจกูตระหนัก
ให้ประจักษ์แก่คนผู้ไมตรี

เพื่อนเปนเฮียงอย่างมิตรสนธิยัง
แม้คนใดเปนไต่อย่างเพื่อนนี้

ภักดีจริงต่อกูอยู่เต็มที
ก็ควรนับว่าดีที่สุดเอ๋ย

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ เป็นพระตำหนักไม้สองชั้นแบบตะวันตกทาสีแดง สร้างคู่กับพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ มีสะพานจากชั้นบนทางด้านหลังของพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ ข้ามคูไปเชื่อมกับชั้นบนด้านหน้าของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

คำว่า "มารี" มาจาก "มารี เลอรูซ์" (Marie Leroux) ซึ่งเป็นลูกสาวของยาร์เลต์ ในบทละครเรื่อง "My Friend Jarlet" คำ "มารี" ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็นชื่อสุนัขตัวเมียที่ทรงเลี้ยงตัวหนึ่งด้วย

พระตำหนักทับแก้ว

พระตำหนักทับแก้ว เป็นตึกสองชั้นขนาดเล็ก
กระทัดรัด อยู่ที่เชิงสะพานสุนทรภาย ในทับมีเตาผิงและ
หลังคามีปล่องไฟตามแบบบ้านชาวตะวันตก

ทับแก้ว ใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการกรมเสือป่า กอง
เสนาน้อยราบเบารักษาพระองค์ในระหว่างเวลาซ้อมรบเสือป่า

ปัจจุบันเป็นบ้านพักพลัดจังหวัดนครปฐม

พระตำหนักทับขวัญ

ทับขวัญ เป็นเรือนไทยที่สมบูรณ์แบบอยู่คนละฟากถนนกับทับแก้วซึ่งเป็นตึกฝรั่ง ประกอบด้วยกลุ่มเรือน 8 หลัง หลังใหญ่ 4 หลัง หลังเล็ก 4 หลัง มีนอกชานเชื่อมต่อระหว่างเรือดังก้าว กลุ่มเรือนทับขวัญงามได้ส่วนสัด ไม่สามารถจะหากลุ่มเรือนไทยในลักษณะที่งดงามเช่นนี้ดูได้ที่ไหนอีก

ทับขวัญเป็นเรือนไม้สักล้วน ฝาปะกนกรอบลูกฟัก หลังคามุงจาก หลบลหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา เขิงชายและไม้ค้ำยันสลักเสลาสวยงาม รอบ ๆ บริเวณปลูกไม้ไทยนานาชนิด

ในระหว่างซ่อมรบเสื่อป่า ทับขวัญเป็นที่ตั้งกองบัญชาการกรมเสื่อป่าราบหนักรักษาพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีเฉลิมพระตำหนักนี้ เมื่อวันที่พฤหัสบดี ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 3 ตรงกับวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2454

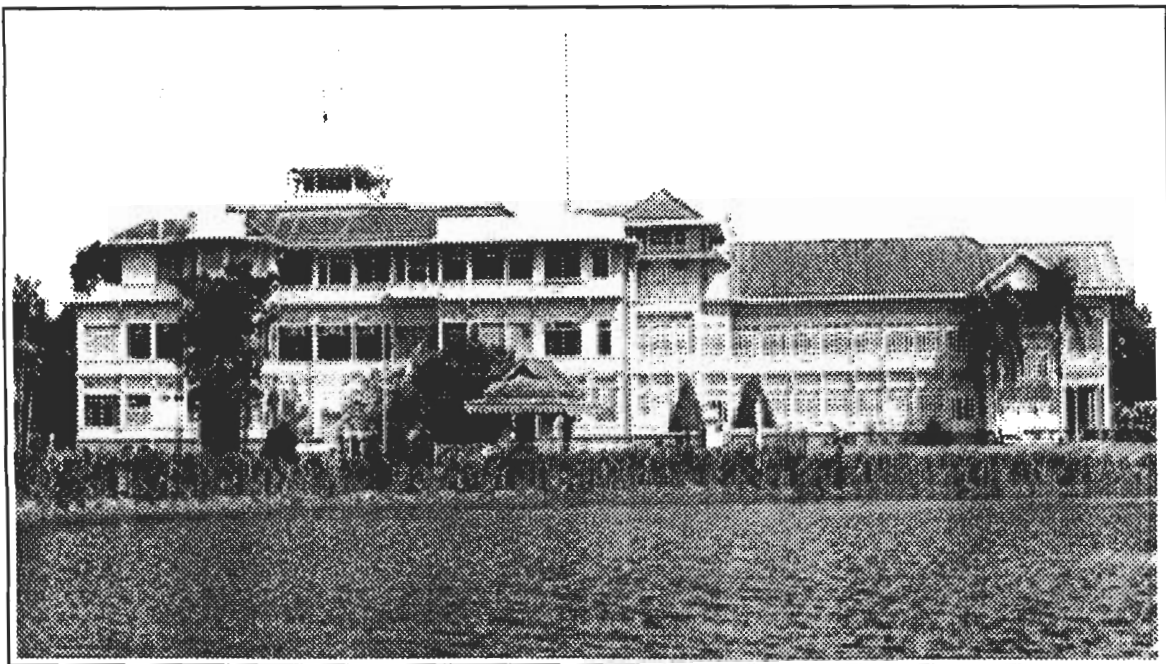

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

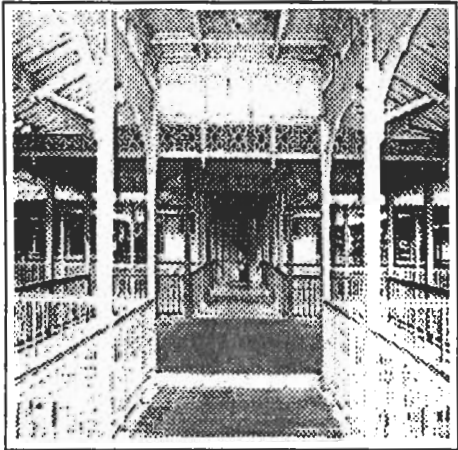
พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ พระตำหนักนี้เป็นคนละแห่งกับพระตำหนักสวนจิตรลดาเดิม เป็นบริเวณส่วนหนึ่งของพระราชวังดุสิต จึงขนานนามกันว่า พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

บริเวณที่ตั้งสวนจิตรลดาซึ่งเป็นที่สร้างพระตำหนักนั้นเดิมเป็นทุ่งนา มีเนื้อที่ 157,920 ตารางวา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เงินพระคลังข้างที่ซื้อที่นา และก่อสร้างพระตำหนักที่ประทับด้วย

อนึ่งในการก่อสร้างพระตำหนักจิตรลดานี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยายมราชเป็นแม่กองก่อสร้าง โดยเริ่มสร้างในปี พ.ศ.2455 และสร้างเสร็จในปี พ.ศ.2456 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีราชฤกษ์มงคลระหว่างวันที่ 15-17 สิงหาคม พ.ศ.2456

พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน

พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ตั้งอยู่ ณ ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เดิมนี้มีที่ประทับอยู่ที่หาดเจ้าสำราญ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ.2461 แต่เนื่องจากที่หาดเจ้าสำราญนั้นมีแมลงวันชุมมาก จึงโปรดให้ย้ายจากหาดเจ้าสำราญมาอยู่ในที่ใหม่ ซึ่งมีลำห้วยธรรมชาติ และมีแอ่งน้ำซับใต้ดิน สามารถขุดบ่อน้ำจัดได้ทั่วไป และด้วยเหตุที่บริเวณนี้มีสัตว์ป่าต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะมีเนื้อทราย (กวางชนิดหนึ่ง) มากกว่าสัตว์ประเภทอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงระลึกถึงชื่อป่าอติปตนมฤคทายวัน ในสมัยพุทธกาล มีพระราชประสงค์จะรักษาชื่อเดิมไว้ จึงทรงนำชื่อ มฤคทายวันมาทรงตั้งนามพระราชนิเวศน์แห่งนี้ ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศห้ามการฆ่าสัตว์ป่าบริเวณรอบพระราชฐานในรัศมี 100 เส้น เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2467

อนึ่ง การก่อสร้างพระราชนิเวศน์นี้เริ่มประมาณ พ.ศ.2466 และสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2467

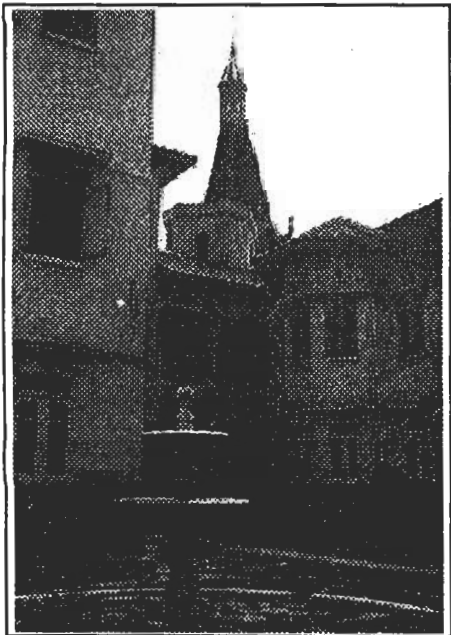

วังพญาไท

วังพญาไทเดิมเป็นพระตำหนักสำหรับเสด็จประพาส ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2452 แต่ในปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีโบราณสถาน ที่สร้างเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5หลงเหลืออยู่เลย

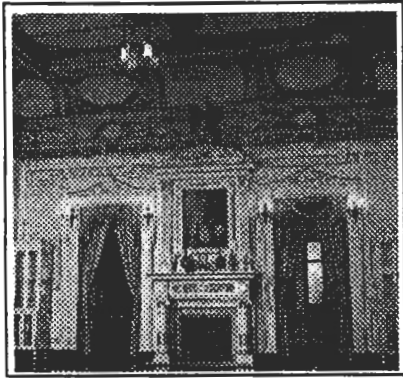
ที่พระตำหนักพญาไทนี้ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงโปรดฯ ให้เป็นที่ใช้ทดลองปลูกธัญพืชต่าง ๆ มีการประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นที่วังนี้ด้วย เมื่อถึงฤดูทำนา สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงนำเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จลงดำเนินด้วยพระองค์เอง เพื่อเป็นการประเดิมชัยในการกสิกรรมของประเทศต่อไป แต่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประทับที่พระตำหนักนี้ได้เพียงปีพ.ศ.2453 ก็เสด็จสวรรคต

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงเสวยพระราชฤทัยในการเสด็จสวรรคตครั้งนั้นจนทรงประชวรเรื้อรังเรื่อยมา และเสด็จประทับที่วังนี้จนพ.ศ.2463 จึงสิ้นพระชนม์ ภายหลังจากการเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างพระราชมณเฑียรสถานขึ้นแทนที่อาคารของเดิม เป็นพระที่นั่ง 4 หลัง มีพระราชอุทยานประกอบ เรียกว่า "สวนโรมัน" นอกจากนี้ยังมีการสร้างตำหนักเล็กตำหนักน้อยเพิ่มเติมขึ้นอีก ปัจจุบันพระที่นั่งต่าง ๆ ในพระราชมณเฑียรสถานยังคงอยู่ครบ ส่วนตำหนักเล็กเหลือเพียงแห่งเดียว

โบราณสถานในเขตวังพญาไท

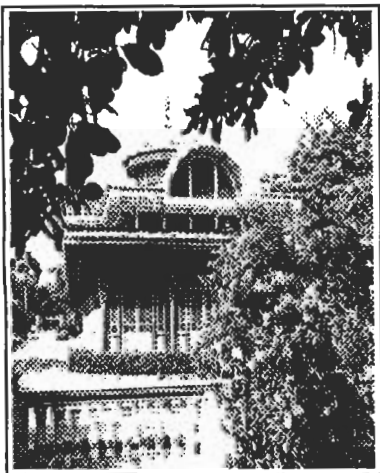
1. พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน เมื่อแรกสร้างมีสองชั้น ต่อมาจึงได้ต่อเติมเป็นสามชั้นเพื่อใช้เป็นห้องพระบรรทม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นตึกก่ออิฐถือปูนมีหลังคาอย่างเรือนมะนิลา แบบแผนทั่วไปเป็นแบบตะวันตก และได้ใช้หน้าต่างกระจก ซึ่งจัดเป็นของใหม่มากพระที่นั่งนี้ตั้งอยู่ติดทางเข้าสวนโรมัน และยังคงสภาพดีทั้งภายนอกภายใน

2. พระที่นั่งพิมานจักรี เป็นพระที่นั่งประธานของหมู่พระราชมณเฑียรสถาน ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีสองชั้น ที่น่าสนใจมาก คือมีหอคอยแหลมหรือโดมอย่างปราสาทสมัยโกธิคของยุโรป ภายในพระที่นั่งมีห้องที่สำคัญคือห้องพระโรง หรือห้องโถงกลางสำหรับเข้าเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ มีลักษณะพิเศษ คือ มีเตาผิงก่อเป็นประธานของห้อง เหนือเตาผิงมีพระบรมฉายาลักษณ์ประดิษฐานภายใต้ชIRMงกุฏ ไปทางทิศตะวันออกเป็นห้องบรรทม ปัจจุบันใช้เป็นห้องประชุม ห้องนี้มีเพดานตกแต่งอย่างงดงามด้วยภาพเขียนสีปูนเปียก (FRESCO) ส่วนในหอคอยยอดแหลมนั้นมีห้องทรงพระอักษร ซึ่งคงสภาพดีพอควร

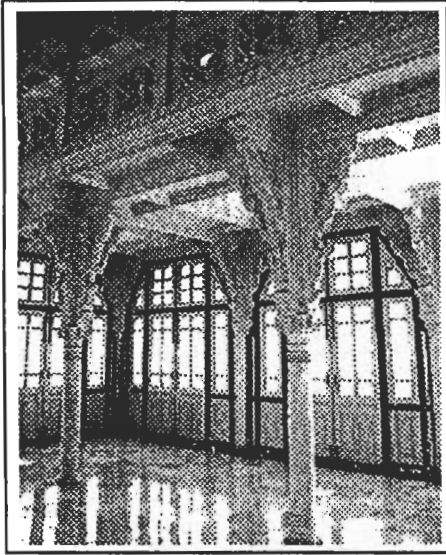

3. พระที่นั่งศรีสุทธินิवास ชื่อเดิมว่า พระที่นั่งลักษมีพิลาส ตั้งตามพระนามของ พระนางลักษมีลาวัน พระชายพระองค์หนึ่ง เป็นพระที่นั่งก่ออิฐถือปูนสูง 2 ชั้น ประกอบด้วยหอคอยที่มียอดแหลม การตกแต่งภายนอกและภายในทำอย่างเรียบ ๆ ตกแต่งเพดานด้วยภาพเขียนสีเป็นลายดอกไม้ มีภาพเขียนเป็นภาพชายหญิง ซึ่งไม่พบที่อื่น ปัจจุบันพระที่นั่งนี้ใช้เป็นวิทยาลัยพยาบาล จากพระที่นั่งองค์นี้จะมีทางเชื่อมไปยังพระที่นั่งพิมานจักรีได้

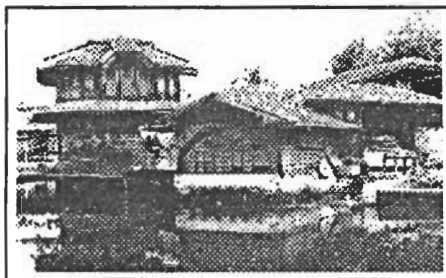
4. พระที่นั่งเทวราชสภารมย์ เป็นโบราณสถานเพียงแห่งเดียวที่สร้างตั้งแต่เมื่อครั้งที่วังพญาไทเป็นที่ประทับของสมเด็จพระพันปีหลวง มีฐานะเป็นท้องพระโรง ต่อมาเมื่อสร้างพระราชมณเฑียรสถานขึ้น ทำให้วังพญาไทมีฐานะเป็นพระราชวังอีกแห่งหนึ่งแล้ว พระที่นั่งนี้ก็ได้ใช้ในกิจกรรมหลายอย่าง ปัจจุบันยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำหรับเป็นที่สักการะบูชาภายในเขตโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบตะวันตก ตกแต่งอย่างวิจิตรด้วยลายฉลุเป็นจำนวนมาก โดยมีแผนผังเป็นรูปไม้กางเขนแบบละติน (LATIN CROSS) ซึ่งเป็นแบบแผนอย่างเดียวกับพระที่นั่งอนันตสมาคม โดยเฉพาะ

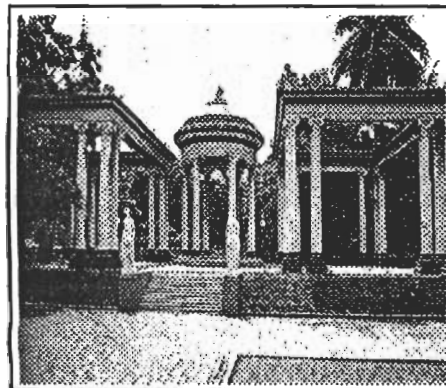
มีโดมตรงกลางเหมือนกันแต่ไม่สูงนัก ภายในพระที่นั่งมีลักษณะเป็นห้องใหญ่เปิดโล่งถึงชั้นสองมีระเบียงเดินได้รอบหรือที่เรียกว่าแกลเลอรี (GALLERY) เสาและระเบียงภายในตกแต่งด้วยลายฉลุที่ละเอียดซับซ้อนอย่างยิ่ง พระที่นั่งเทวราชสภารมย์อาจจะจัดได้ว่าเป็นโบราณสถานที่มีความสวยงามที่สุดในวังพญาไท

5. พระที่นั่งอุตมวารภรณ์ เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น สร้างอย่างเรียบ ๆ เว้นแต่ลายฉลุใต้หลังคาซึ่งมีแบบแผนที่อ่อนหวาน ปัจจุบันเป็นตึกรังษีของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

6. ตำหนักเมขลาจุฬี เป็นเรือนไม้สักสองชั้น หลังคามุงกระเบื้อง มีขนาดเล็กภายในมีสระสระ แต่สภาพชำรุดหมดสภาพการใช้สอยแล้ว โดยหน่วยราชการเจ้าของพื้นที่ได้ล้อมรั้วไว้เพื่อเก็บรักษาเป็นโบราณสถาน

7. สวนโรมัน เป็นพระราชอุทยานของเดิมที่แผนผังเป็นแบบเรขาคณิต ประกอบด้วยศาลาในสวนเป็นศาลาเปิดโล่ง มียอดโดมตกแต่งตามแบบสถาปัตยกรรมโรมัน เสาของอาคารเหล่านี้เป็นแบบเซาะร่อง หัวเสาเป็นแบบผสมระหว่างลายม้วนรูปกันหอยในศิลปะไอโอนิกของกรีกและลายใบผักกาดในศิลปะโครินเธียนของกรีกเช่นกันแล้วสลักรูปคนไว้ตรงกลาง หัวเสาแบบผสมนี้เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะโรมัน เรียกว่า COMPOSITE ORDER เดิมในสวนแห่งนี้มี "ดุสิตธานี" หรือเมืองจำลองที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้นเพื่อทดลองรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมืองจำลองนี้สร้างอย่างงดงามด้วยอาคารจำลองในสภาพพื้นที่ย่อบนจากของจริง แต่ภายหลังดุสิตธานีก็ถูกรื้อไป เหลือแต่ภาพถ่ายไว้เป็นหลักฐานเท่านั้น

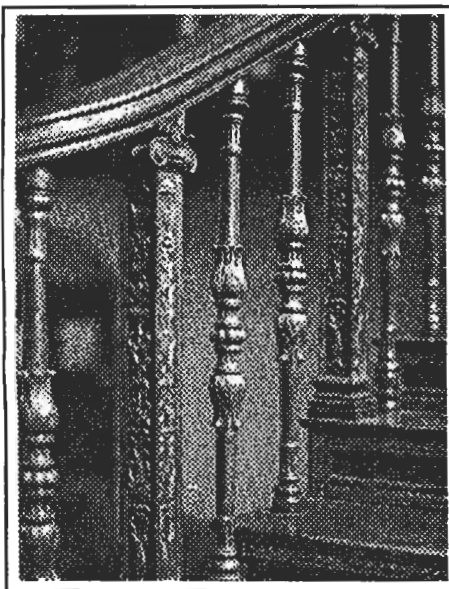
มุมมองด้านหน้าพระตำหนักพญาไทประดิษฐานอนุสาวรีย์พระมหาธีรราชเจ้า ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ

วังกรมพระนเรศวรฤทธิ

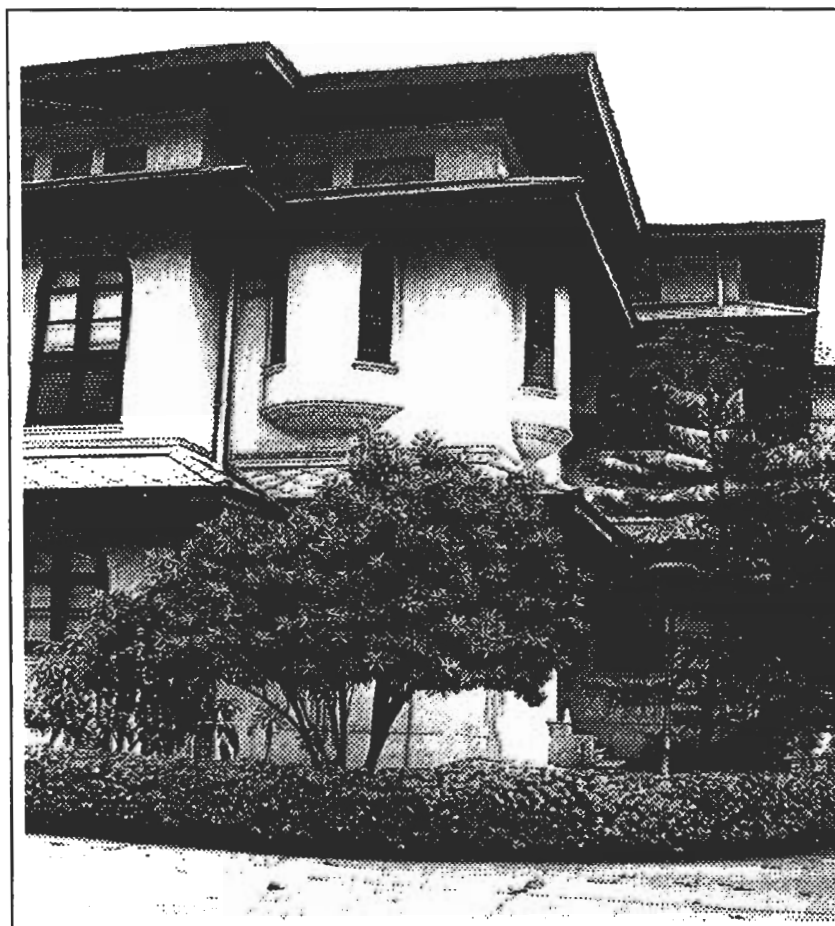
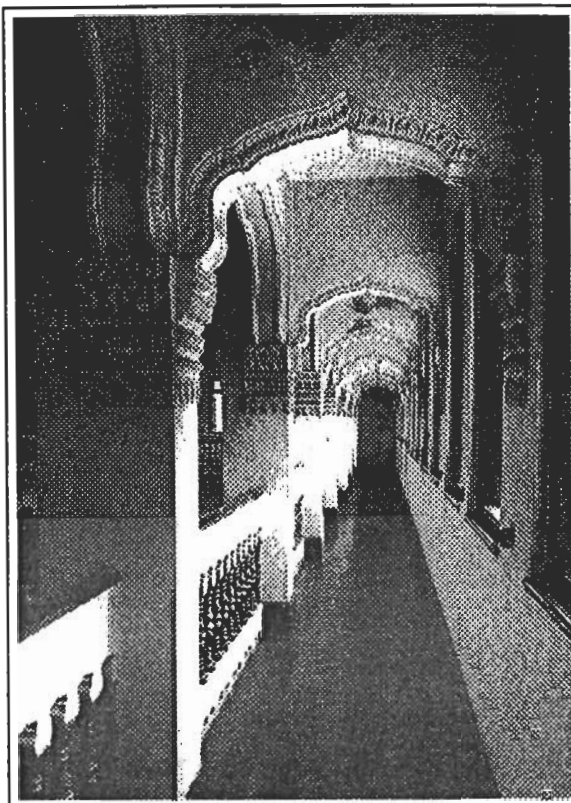

วังนี้ เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า "วังมะลิวัลย์" ปัจจุบันปรากฏเพียงตำหนักที่ประทับของเสด็จในกรมเจ้าของวัง ซึ่งได้สร้างใหม่เมื่อรัชกาลที่ 6 ตำหนักเดิมที่สร้างเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 นั้น ไม่ปรากฏร่องรอยเหลืออยู่ ปัจจุบันวังนี้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้กับองค์การยูนิเซฟ แต่เดิมที่วังนี้เป็นสมบัติตกทอดของเจ้าจอมมารดากลิ่น ต่อมาได้ประสูติพระราชโอรสองค์ที่ 17 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร ทรงเฉลิมพระยศเป็น กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ในรัชกาลที่ 5 เมื่อพ.ศ.2442 ทรงรับราชการเป็นราชทูตไทยประจำอังกฤษและอเมริกา

ในพ.ศ.2460 พระองค์ทรงได้รับพระราชทานเงินจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้สร้างตำหนักประทับอีกหลังหนึ่ง ดังปรากฏในปัจจุบันนี้ เนื่องในวาระที่พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุครบ 5 รอบ ผู้ออกแบบตำหนักนี้ คือ สถาปนิกชาวอิตาลีชื่อ อี มันเฟรดี ตำหนักหลังใหม่มีความเรียบง่าย มิได้มีการตกแต่งมากนัก แต่ดูสง่างาม ภายในมีห้องพระโรงขนาดใหญ่ เพราะชั้นบนนั้นเปิดถึงหลังคา มีระเบียงเดินได้รอบ มีการออกแบบส่วนประกอบภายใน ซึ่งให้ผลทางสุนทรียะเกี่ยวกับการให้แสงอย่างพิเศษ และลดลายนูนปั้นอันงดงามวิจิตรที่ประดับหัวเสาแต่ละแห่งนั้นทำเหมือนลายไทยหน้าต่างที่ใช้เป็นหน้าต่างกระจก ซึ่งเป็นจุดรับแสงอย่างสำคัญ

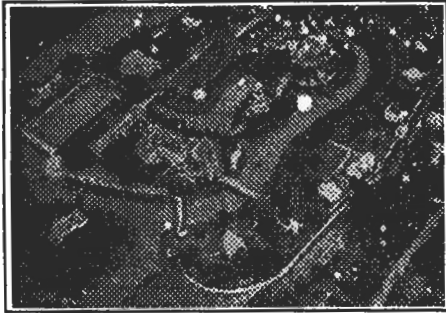

วังนี้ตกเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 7 และได้ใช้เป็นกองบัญชาการลับของขบวนการเสรีไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เช่าที่ดินและอาคารของวังนี้จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อใช้เป็นที่ทำการขององค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติทางองค์การฯ ได้สร้างอาคารที่ทำการใหม่ และใช้ตำหนักนี้เป็นห้องสมุด ส่วนอาคารอื่น ๆ ที่เคยมีอยู่ในเขตวัง ได้สิ้นสภาพไปหมดแล้ว

ช่องทางเดินภายในแกลเลอรี แต่งด้วยลวดลายปูนปั้นแบบไทย
ด้านข้างของตำหนักที่ประทับ กรมพระนเรศวรฤทธิ์

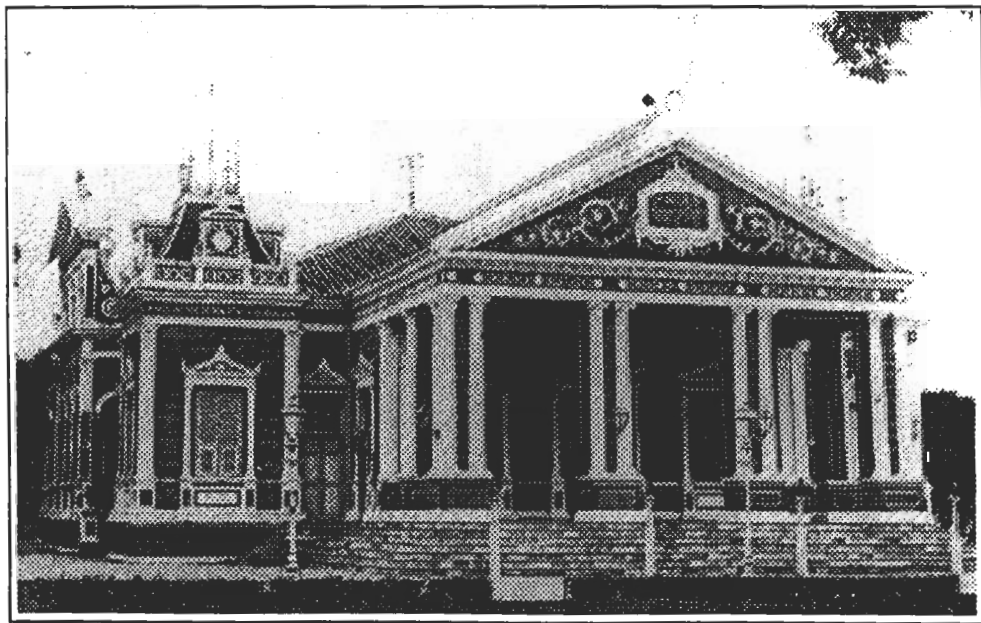
พระราชวังบางปะอิน

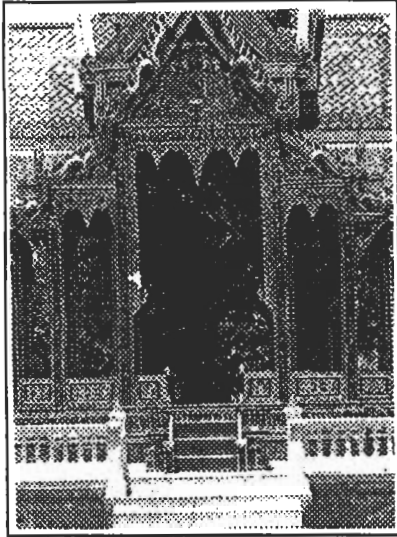
อยู่บนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ไกลจากพระนคร หรืออยุธยานัก เกาะบางปะอินนี้ได้เคยเป็นที่ประทับเล่นของพระเจ้าแผ่นดินไทยตั้งแต่ครั้งกรุงเก่า ส่วนพระราชวังนั้นรัชกาลที่ 4 ได้ทรงสร้างขึ้น และรัชกาลที่ 5 ได้ทรงสร้างต่อเติมอีกเป็นอันมาก รวมถึงการตกแต่งเสริมบางส่วนในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่แสดงถึงพระปรีชาญาณด้านการสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ในพระราชวังแห่งนี้ประกอบด้วยพระที่นั่งสำคัญ 4 องค์ คือ

พระที่นั่งวิมมานวิหาร สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรปอยู่ติดริมแม่น้ำ ภายในเป็นห้องพระโรงใหญ่ ประกอบด้วยกลองมโหระทึกสองข้าง ถัดเข้าไปเป็นห้องประกอบพิธีมีพระราชบัลลังก์ พร้อมด้วยพระมหาเศวตฉัตร ถัดจากห้องนี้ไปเป็นโถงซึ่งประกอบด้วยภาพเขียนฝาผนัง แสดงเรื่องราวในพงศาวดารที่เป็นดั่งตำนานของชาติ

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์อาสน์ สร้างอยู่กลางสระ ซึ่งขุดขึ้นภายในเกาะบางปะอิน ซึ่งมีน้ำล้อมรอบอยู่แล้ว มีลักษณะเป็นพลับพลาโล่งปลุกบนเสาหิน รูปซุ้มปราสาททรงไทยงดงามวิจิตรตั้งภาพวาดภายในมีพระบรมรูปสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหล่อทองแดงประดิษฐานอยู่กลางปราสาท

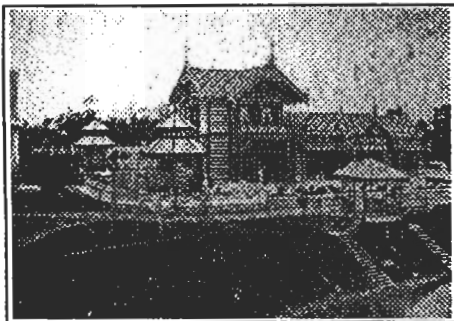

ภาพถ่ายทางอากาศ พระราชวังบางปะอิน
พระที่นั่งวิมมานวิหาร บางปะอิน

พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร เป็นพระที่นั่งทำด้วยไม้ ทั้งหลัง รูปลักษณะคล้ายศิลปกรรมแบบยุโรปทาสีเขียวอ่อน และแกะสลักกัน พื้นเป็นไม้ขัดมันเงา มีเฉลียงโปร่งรับลมรอบข้าง ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ภายในตกแต่งด้วยเครื่องเรือนแบบฝรั่งเศสสมัยพระเจ้านโปเลียนที่สาม เข้ากันเป็นชุด ๆ อย่างงดงามยิ่ง น่าเสียดายที่เครื่องตกแต่งอันวิจิตรดังกล่าวนี้ ได้สูญสลายไปหมดสิ้นจากการเกิดเพลิงไหม้ที่พระที่นั่งองค์นี้ ในปี พ.ศ. 2481

พระที่นั่งเวหาศจำรูญ มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีน โดยพ่อค้าจีนในเมืองไทยที่มั่งคั่งได้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยนำช่างที่เก่งที่สุดจากเมืองจีนมาทำการก่อสร้าง และตกแต่งประกอบด้วยลวดลายแกะสลัก และโต๊ะเก้าอี้เครื่องเรือนที่งดงามสูงค่ายิ่ง นับเป็นพระที่นั่งที่แสดงให้เห็นถึงความอลังการของศิลปะแบบจีนอย่างวิจิตรที่สุด เข้าขั้นพิพิภภัณฑ์อย่างแท้จริง

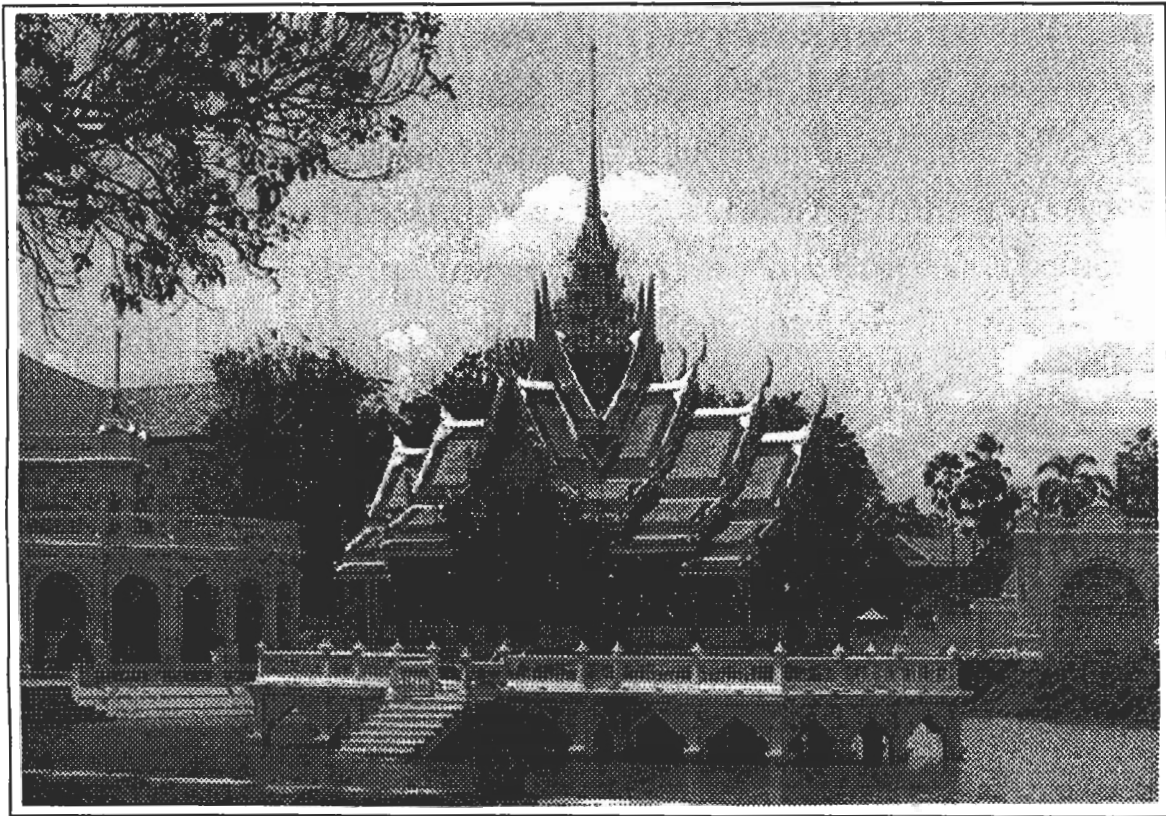

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในพระที่นั่งเวหาศจำรูญแห่งนี้ คือ ห้องสรง ซึ่งเป็นห้องอาบน้ำแบบยุโรปอย่างใหม่อันไม่เคยมีปรากฏในตึกของเศรษฐีจีนโบราณ แต่ในยุคของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงทำห้องสรงแบบใหม่ขึ้นด้วยพระอัจฉริยภาพทางการสร้างสรรค์ คือ จัดให้แอบอยู่หลังฉากลายสลักโดยไม่เกาะกะขวางตากับเครื่องตกแต่งอย่างเก๋อันงดงาม ด้วยพระราชอัธยาศัยส่วนพระองค์ ทรงโปรดห้องสรงเป็นอันมาก พระที่นั่งที่พระองค์ประทับไม่ว่าแห่งใดจะต้องมีห้องสรงเสมอ ซึ่งการสร้างห้องสรงนี้เอง ได้ทรงแสดงพระองค์ถึงความเป็นศิลปินโดยแท้ เพราะได้ทรงกำหนดตกแต่ง จัดแอบห้องสรงของพระองค์อย่างมิดชิด เป็นความกลมกลืนที่ไม่ปรากฏว่าขัดตากับของโบราณเลย แม้แต่ในพระที่นั่งจักรพรรดิ อันเป็นตอนเก่าแก่ที่สุดในวังหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงบรรทมเมื่อทรงรับพิธีบรมราชาภิเษกใหม่ ๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงสร้างห้องทรง
ของพระองค์ซ้อนไว้อย่างแนบเนียนสวยงาม และมีดัดขึ้น
พระที่นั่งแห่งนี้

ศิลปกรรมและการตกแต่ง อันเป็นความงามทั้ง
ปางล้วนเป็นพยานอันดียิ่งในมรดกอันล้ำค่าทางศิลปะ และ
วัฒนธรรม ที่เกิดจากพระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ไทย
ที่ทรงสร้างสรรค์ไว้เป็นความภูมิใจของชาติและพสกนิกร
หากปราศจากการร่วมแรงร่วมใจรักษาสิ่งสูงค่าทางวัฒนธรรม
นี้ไว้ เท่ากับได้ทำลายมรดกอันมีค่าของลูกหลานชาวไทย
เพราะความงดงามแห่งศิลปกรรม และวัฒนธรรมอันประณีต
เหล่านี้เป็นมรดกที่ทรงค่า และสวยงามที่เขาพึงได้รับจากเรา
เป็นสิทธิของลูกหลานไทยที่จะได้ชื่นชมตลอดไป

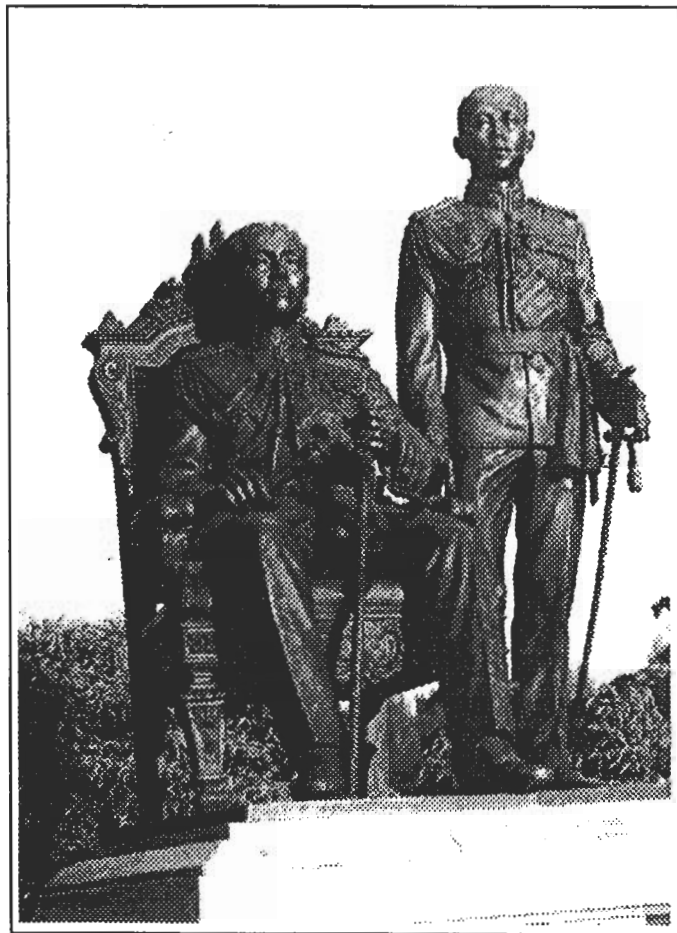
ภาพรวมแห่งพระปรีชาญาณ

ศิลปกรรมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม และการละคร ตลอดจนงานประณีตศิลป์ ซึ่งเป็นนฤมิตศิลปกรรม ล้วนมีรูปแบบเฉพาะตัวที่แสดงออกถึงการผสมผสานความรู้ในเชิงสุนทรียศาสตร์ทาง ความงาม และเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ของประเทศแถบ ตะวันตกให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ทั้งในแง่ มุมของรูปลักษณ์ทางความงาม การประสานสัมพันธ์ของ ความเชื่อ ความเหมาะสมกลมกลืนของวัสดุใช้สอย ตลอดจน ความพอดีพองามตามกาลเทศะของวัฒนธรรมพื้นถิ่น

ทุกสิ่งเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างงดงามภายใต้พระ ปรีชาญาณ และพระอัจฉริยภาพของพระปิยมหาราช และ พระมหาธีรราชเจ้า สองพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของชาว ไทย ที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชนในชาติ โดยการใช้ศิลปกรรม รูปแบบต่าง ๆ ในฐานะสื่อที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว และ ยอมรับ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการให้ความรู้ทางอ้อม ที่โน้มนำไปสู่ความกระหายใคร่รู้ และเป็นหนทางสู่แนวทางการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยเปิดโลกทัศน์ของคน ในชาติให้กว้างสำหรับนำพาสยามประเทศให้ก้าวหน้าสู่ความ เป็นสากล และเป็นที่ยอมรับทัดเทียมนานาอารยประเทศ

อย่างไรก็ดี การสำนึกในความเป็นชาติและเอกลักษณ์ เฉพาะตัวที่สามารถแสดงออก ซึ่งความเป็นไทยอย่างภาคภูมิใจ นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า ด้วยเหตุนี้ แม้การศึกษาแนวใหม่จะ ช่วยเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยให้เจริญขึ้น และศิลปกรรม รูปแบบใหม่จะช่วยเสริมให้เกิดความงามแปลกตาแก่ชีวิตและ สภาพแวดล้อมได้มากเพียงใด แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องคงอยู่ คือ วัฒนธรรมอันประณีต และเอกลักษณ์ของประเทศที่มีระเบียบ แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่งดงาม และจิตใจที่ละเอียดอ่อน สูงส่ง

ดังนั้น การรู้จักแสวงหาความรู้ทางปัญญาด้วยการศึกษากีติ การรู้จักใช้ และแสดงออกความงามอย่างกลมกลืนด้วยศิลปกรรมกีติ โดยสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทยอย่างถูกต้องชัดเจนและเหมาะสม จึงเป็นพระราชปณิธานของสมเด็จพระปิยมหาราชและสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ที่สำเร็จผลอย่างงดงาม ในการพัฒนาวัฒนธรรมของชาติจนเป็นที่ยอมรับและเชิดชู แต่อดีตจวบปัจจุบัน นับเป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่จะสืบสานภูมิแห่งปัญญา ความรู้ และเอกลักษณ์แห่งความงามที่กลมกลืน ดังกล่าวให้ดำรงคงอยู่ และก้าวหน้าสืบไปตามรอยพระยุคลบาทแห่งพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สองมหाराชผู้ทรงพระอัจฉริยภาพและทรงคุณต่อพสกนิกรชาวไทยเอนกอนันต์

บทสรุป

อนาคตต้องการอดีตเป็นเครื่องสอนใจฉันใด ความรุ่งเรืองของชาติย่อมต้องการแนวทางแห่งพระปรีชาญาณในสมเด็จพระปิยะมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นเครื่องส่องทางฉันนั้น พระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ทรงวางพระบรมราโชบายอันสุขุม ทรงปกครองแผ่นดินอย่างชาญฉลาด ด้วยพระอัจฉริยภาพและทศพิธราชธรรม พระราชกรณียกิจของทั้งสองพระองค์ยังผลให้สยามรอดพ้นจากภัยพิบัติจากนอกประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นรากฐานอันมั่นคงของวัฒนธรรมที่งดงามของประเทศมาจนถึงปัจจุบัน อดีตที่เกิดขึ้นในทิวรัชสมัยจึงเป็นเครื่องส่องทางที่ทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้

การศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ทำให้ประจักษ์แจ้งโดยถ่องแท้ในพระปรีชาญาณและพระอัจฉริยภาพของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ซึ่งส่งผลถึงความเข้าใจ ในความหมายอันทรงคุณค่ายิ่งของสัจธรรมแห่งคำว่า "ชาติ ชีวิตและวัฒนธรรม"

เหตุว่าความหมายของชีวิต คือ การสืบทอด และการสืบทอดที่สมบูรณ์ย่อมส่งผลถึงการสร้างและพัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยประเพณีวัฒนธรรมที่มั่นคง อันจะเห็นจากประจักษ์พยานที่แสดงความเจริญรุ่งเรืองทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนความก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการต่าง ๆ รวมถึงความสูงส่งแห่งจิตสำนึกของคนในชาติที่ปรากฏผลเป็นรูปธรรม ด้วยการแสดงออกในรูปของพัฒนาการแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชนในชาติ

ด้วยเหตุนี้ ความอยู่รอดของประเทศชาติ ความมีอารยธรรมทัดเทียมนานอารยประเทศ ซึ่งมีผลปรับเปลี่ยนให้วิถีชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรมของคนไทยเจริญขึ้นเป็นความรุ่งโรจน์ของชาติและชีวิต จึงเป็นผลจากพระปรีชาญาณ

ในการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมอันปราดเปรื่องของสองบรม
กษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ผู้เป็นที่เคารพเทอดทูนยิ่งของชาวไทย

โดยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้
ทรงปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดิน พัฒนางานด้าน
สาธารณสุข การคมนาคม สาธารณูปโภค ตลอดจนการ
สื่อสาร และที่สำคัญยิ่งคือได้พระราชทานความเป็นไทแก่ลูก
ไทยทั้งปวง โดยมีได้ทรงให้เฉพาะอิสระเสรีเพียงตัวบุคคล
เท่านั้น หากแต่ได้พระราชทานเสรีภาพทางความคิดและ
"ปัญญา" แก่ชนทุกชั้น ได้ทรงวางรากฐานทางการศึกษาใหม่
เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับความรู้เท่าเทียมกัน ตามความ
สามารถของแต่ละบุคคล ทรงเปิดรับวิทยาการต่าง ๆ จาก
นานาประเทศด้วยวิเทโศบายที่ทรงเป็นเอกราชหรือความเป็น
ไท และทรงเจรจาความเมืองด้วยศักดิ์ศรีอันเท่าเทียมกับ
นานาอารยประเทศ ทรงใช้พระปฏิภาณที่เฉียบแหลม ลึกซึ้ง
"ดัดไม้ ช่มนาม" กับประเทศคู่เจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ
นอกจากนั้นยังทรงบุกเบิกด้วยพระองค์ ในการรับรู้สรรพ
ความรู้ทั้งปวงจากประเทศอื่น ๆ เป็นการเปิดโลกทัศน์ของคน
ไทยให้ก้าวทันโลก และเปิดประตูของประเทศให้เป็นที่รู้จัก
และยอมรับจากอารยประเทศทั่วไป นับเป็นพระอัจฉริยะ
ภาพทางการทูต เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยากจะหาผู้ใด
เสมอเหมือน

ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสานต่อพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถ และ
ทรงดำเนินพระบรมราโชบายและประกอบพระราชกรณียกิจ
ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งพัฒนาให้ก้าวไกล
ยิ่งขึ้นไปอีกในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงเน้นความเป็น
สุภาพบุรุษ ความเป็นประชาธิปไตย และการปลุกสำนึกของ
ความเป็นไทยให้เกิดขึ้น เป็นการรวมชาติรวมชีวิต มิให้
หลงไหลได้ปลื้มกับความรุ่งเรืองของต่างชาติจนลืมตัว ลืม
ตน ลืมความละเอียดอ่อน งดงามของวัฒนธรรมและความ
สูงส่งของวิทยาการเฉพาะตน อันเป็นเอกลักษณ์ที่สูงค่ายิ่ง
ของความเป็นไทย

ภายใต้การบริหารและพัฒนาประเทศในช่วงวิกฤต แห่งการล่าอาณานิคม พระบรมกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำสยามประเทศให้รอดพ้นจากการรุกราน ด้วยพระราชวินิจฉัยอันสุขุมคัมภีรภาพ และการสะกดกลั่นน้ำพระทัยอันสูงส่งยิ่ง พระองค์ทรงเสียพระทัยถึงกับทรงพระประชวรจนมีพระราชดำริว่า เห็นจะถึงที่สุดแห่งพระชนม์ชีพ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์คำฉันท์ไว้ว่า

"เจ็บนานนี้ก่นายนิตย์ มานะเรื่องบำรุงกาย
ส่วนจิตบมีสบาย ศีระกลุ่มอุราตริง
แม่หายก็พลันยาก จะลำบากฤทัยพึง
ตรีแต่จะถูกริ่ง อูระรัตและอัตรา
กลัวเป็นทวิราช บติป้องอยุธยา
เสียเมืองจึงนินทา บละเว่นถ่วงวาย
คิดใดจะเกี่ยวแก้ ก็บพบซึ่งเงื่อนสาย
สบหน้ามนุษย์อายุ จึงจะอดและเลยสูญ"

ความดังกล่าวล้วนแสดงความในแห่งพระราชหฤทัย ออกมาอย่างชัดเจน ในความห่วงใยต่อพสกนิกร และน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยความมุ่งมั่นในการดำรงรักษา อธิปไตยของชาติ และหนทางที่จะพัฒนาชีวิตของคนในชาติให้ คงอยู่อย่างสมศักดิ์ศรีทางความคิด และการแสดงออกที่ เปี่ยมด้วยเสรีภาพแห่งชีวิตและจิตใจ ส่งผลให้คงอยู่ ซึ่งความ เป็นชาติและชีวิต อันหมายถึง เอกราชของชาติไทยที่เป็นผล สืบเนื่องถึงพัฒนาการต่าง ๆ ของชีวิตวัฒนธรรมและ ศิลปกรรมอันงดงามนับแต่อดีตจวบปัจจุบัน

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ชาว ไทยทั้งมวลควรสำนึกไว้ด้วยความเทอดทูน และภาคภูมิใจ สูงสุด ในพระปรีชาญาณของพระบรมกษัตริย์สองพระองค์ ผู้เปี่ยมด้วยพระอัจฉริยภาพในการพัฒนางานทางวัฒนธรรม และกอรปด้วยพระจริยวัตรอันสง่างาม พระผู้สถิตยอยู่ตลอด กาลในดวงใจไทยทุกดวง

อธิบายศัพท์

1. เก๋ง อาคารหรือตำหนักที่สร้างตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมจีน สร้างเป็นตึกก่ออิฐถือปูนบ้าง เป็นเครื่องไม้บ้าง ที่เห็นได้ชัดคือหลังคาคล้ายศาลเจ้าจีน

2. แกลเลอรี GALLERY ช่องทางเดินชั้นบนของอาคารที่มีระเบียงในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการนำแบบอย่างทางสถาปัตยกรรมเช่นนี้มาใช้ในอาคารสำคัญหลายแห่ง

3. ซาลา ซานเรือน, พื้นภายนอกเรือน

4. ตำหนัก ที่อยู่ของเจ้านายตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปจนถึงที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งมีได้เป็นที่ประดิษฐานพระมหาเศวตฉัตร

5. ท้องพระโรง อาคารโถงในหมู่พระที่นั่งหรือหมู่ตำหนักที่ประทับใช้เป็นที่เสด็จออกเฝ้า หรือเป็นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 1-3 ซึ่งยังคงสร้างวังตามแบบสถาปัตยกรรมไทย ท้องพระโรงจะเป็นอาคารหลังหนึ่งซึ่งแยกต่างหากจากตำหนักที่ประทับ แต่ในสมัยต่อมาบางแห่งก็อยู่ในตำหนักเป็นห้อง ๆ หนึ่ง บางแห่งก็สร้างแยกออกไป

6. เจ้าข้างใน ในชั้นเดิมหมายถึงสตรีที่ได้ถวายตัวทำราชการในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นพระมเหสีเทวี พระสนม เป็นต้น ต่อมาผู้ใช้เรียกเจ้านายสตรีหรือพระชายาในกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข บางทีเรียกรวมถึงเจ้านายสตรีหรือฝ่ายในในวังต่าง ๆ ก็มี

7. ต่างกรม คำเต็มคือ เจ้าต่างกรม เป็นคำเรียกโดยทั่ว ๆ ไป สำหรับเจ้านายที่ทรงกรมแล้ว

8. ทรงกรม เมื่อเจ้านายพระองค์หนึ่งทรงเจริญพระชันษาขึ้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าเป็น

ผู้ใหญ่พอจะบังคับคนได้ มีข้าไทเป็นหมวดหมู่ใหญ่ ก็โปรดฯ ให้ตั้งข้าไทเหล่านั้นขึ้นเป็นกรมหนึ่งว่า บ่าวที่เป็นหัวหน้าในหมู่ข้าไทเหล่านั้นจะเป็นตำแหน่งเจ้ากรมปลัดกรมสมุหบัญชี เหมือนตำแหน่งข้าราชการในกรมต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติราชการ หรือเป็นไพร่หลวงของแผ่นดิน เจ้ากรม ที่ตั้งขึ้นใหม่นี้มียศเป็น ขุน หลวง พระ หรือพระยาแล้วแต่ความใหญ่เล็กของกรม ชื่อบรรดาศักดิ์ หรือราชทินนามของเจ้ากรมนั้นก็กลายเป็นชื่อกรมต่อจากพระนามเดิมของเจ้านายที่ทรงบังคับบัญชา หรือทรงกรมนั้นอยู่ เช่นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร เมื่อทรงกรมครั้งแรกเป็นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ หมายถึงเจ้ากรมที่ทรงบัญชาอยู่หมื่นนเรศวรฤทธิ์ เมื่อมีความนิยมออกพระนามเจ้านายด้วยการเรียกชื่อกรม จึงสับสนกันต่อมาหลายแห่งว่าเพราะเหตุใดชื่อกรมของเจ้านายนั้นจึงซ้ำกับชื่อเจ้ากรมของพระองค์

การทรงกรมคือ การควบคุมผู้คนเป็นกำลังปฏิบัติราชการ แต่มิได้ทำให้ได้ศักดินานั้นเพิ่มขึ้น หรือลดลง เพราะศักดินานั้นได้มาแต่ประสูติเป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้ายิ่งนั้นหากเป็นพระองค์เจ้าเหมือนกัน องค์หนึ่งไม่ทรงกรม แต่อีกองค์หนึ่งทรงกรมศักดินาก็เท่ากันและในทำนองเดียวกัน สมมุติว่าพระองค์เจ้าสองพระองค์เป็นพี่น้องกัน แม้วน้องจะได้ทรงกรมก่อนพี่ แต่เวลาไปไหนมาไหนด้วยกันก็ต้องเดินตามหลังพี่ตามลำดับอาวุโส

เฉพาะเจ้าฟ้านั้นมีข้อบัญญัติไว้ว่าจะต้องทรงกรมเป็นกรมขุนขึ้นไปเท่านั้น ไม่สมควรที่จะเป็นกรมหมื่น เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ เจ้ากรมเป็นพระบำราบปรปักษ์ ปลัดกรมเป็นหลวงฯ สมุหบัญชีเป็นขุนฯ ตามลำดับยศ

9. เสต็จในกรม คำที่ใช้เรียกกันทั่วไป สำหรับเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าที่ทรงกรม

10. การประดับหินสี (MOSAIC) การใช้วัสดุชิ้นเล็ก ๆ มาเรียงต่อกันเป็นภาพ หรือลวดลายประดับติดด้วยกาวหรือในสมัยโบราณใช้ปูนเป็นตัวยึดติดบนผนัง พื้น

หรือเพดาน อาจเป็นกรวด กระจก กระเบื้อง หิน หินอ่อน ฯลฯ ราว 2500 ปีก่อนพุทธกาล แถบเมดิเตอร์เรเนียนใช้เปลือกหอยสีขาว หินรูปสามเหลี่ยมสีแดงและดำ ฝังบนผนังดิน ต่อมาในสมัยกรีกนิยมใช้กรวดเม็ดเล็ก ๆ เรียงเป็นพื้น สมัยโรมันใช้หินอ่อนหลากสีก้อนเล็ก ๆ ฝังบนพื้นตามผนัง และเพดานโค้ง ชาวคริสเตียนสมัยแรก และสมัยไบแซนไทน์ นิยมตกแต่งโบสถ์วิหารด้วยหินอ่อนชิ้นเล็ก ๆ และแก้วสีทอง ตลอดจนทำกระเบื้องดินเผาชิ้นเล็ก ๆ หลากสีเรียงเป็นภาพเรื่องราวต่าง ๆ วิธีการนี้แพร่หลายอยู่ถึงราวพุทธศตวรรษที่ 19 จึงคลายความนิยมลง งานโมเสกของไทยใช้แผ่นกระจกฉาบหลังด้วยปรอทตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ ตกแต่งสถาปัตยกรรมและเครื่องเรือน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อเรื่อยมาถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีการใช้ชิ้นส่วนถ้วย กระเบื้อง ประดับหน้าบันและเจดีย์กันมาก โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

11. การเขียนสีปูนแห้ง (SECCO) วิธีการเขียนภาพตกแต่งฝาผนังแบบหนึ่งของตะวันตก ซึ่งมีมานับแต่สมัยจักรวรรดิโรมันก่อนวิธีการเขียนภาพสีปูนเปียก ขั้นตอนที่สำคัญและแตกต่างกันคือ วิธีการเขียนสีปูนแห้งต้องทำเมื่อผนังแห้งสนิทแล้ว โดยใช้กาธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ เช่น ไข่แดง หรือนมเปรี้ยวเป็นตัวยึดผงสี หากต้องการให้มีผลงานคล้ายภาพสีปูนเปียก จะใช้วิธีล้างผนังด้วยน้ำปูนหลาย ๆ ครั้งเสียก่อน แล้วจึงเขียนภาพตามวิธีเขียนภาพสีปูนเปียก วิธีนี้มีชื่อเรียกต่างหากว่า FRESCO-SECCO มัก นิยมทำกันในสมัยโรโกโก (ROCOCO)

12. การเขียนสีปูนเปียก (FRESCO) วิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบโบราณของตะวันตก เป็นที่นิยมแพร่ในยุโรป และเริ่มเสื่อมความนิยมลงในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมื่อมีเทคนิคของการเขียนสีน้ำมันที่สะดวกและสดใสกว่ามาแทนที่ การเขียนภาพต้องทำขณะที่ฉาบปูน ซึ่งฉาบบนผนังยังหมาดอยู่ เพื่อให้ผงสีที่ผสมกับน้ำเพียงอย่างเดียว

โดยไม่มีน้ำกาวเป็นตัวยึด สามารถแทรกซึมเข้าไปในผิวปูนและรวมเป็นเนื้อเดียวกันได้มากที่สุด เป็นผลให้มีความคงทนและสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกับผนัง การวาดภาพประเภทนี้จึงต้องมีความรวดเร็วแม่นยำ เพื่อให้สามารถสำเร็จงานได้ทันกับการฉาบปูนวันต่อวัน เพราะหากเนื้อปูนแห้ง สีจะไม่สามารถติดบนผนังได้เลย

13. ศิลปะกอทิก (GOTHIC) ศิลปกรรมของชาวตะวันตกที่สร้างขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 และเสื่อมความนิยมลงในคริสต์ศตวรรษที่ 15 คำว่า "กอทิก" สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะป็นชาวอิตาลีในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ใช้เรียกลักษณะรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่นิยมสร้างกันทั่วยุโรป โดยเข้าใจว่าเกิดจากฝีมือของพวกกอท (GOTH) ซึ่งเชื่อว่าเป็นคนป่าผู้ทำลายจักรวรรดิโรมัน แม้ในระยะแรกคำนี้จะมีความหมายในทางเหยียดหยาม เพราะมาจากอนารยชนที่ไร้รสนิยม แต่ที่สุดจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า ศิลปกรรมกอทิกเต็มไปด้วยคุณค่าที่สูงยิ่ง ทั้งในด้านสติปัญญา ความรู้และความเฉลียวฉลาด โดยเฉพาะการแสดงออกถึงความศรัทธาในคริสต์ศาสนา อาคารสถาปัตยกรรมประเภทโบสถ์ วิหารที่สูงส่งประดับด้วยกระจกสี (STAINED GLASS) อันวิจิตรอลังการ นับเป็นศิลปกรรมที่สำคัญที่สุดของศิลปะกอทิก

14. ศิลปกรรมสมัยฟื้นฟู ศิลปะวิทยาการ (RE-NAISSANCE) รูปแบบของศิลปกรรมที่มีความนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 15 เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดด้วยความรู้สึกถึงคุณค่าของความเป็นปัจเจกชน และต้องการค้นหาความจริงแห่งความงดงาม และความลึกซึ้งยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ โดยอาศัยหลักสุนทรียศาสตร์ และปรัชญาของกรีกเป็นแนวทางประกอบการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ทั้งต้องแสวงหาและทฤษฎีทางทัศนวิทยา เพื่อเน้นมิติความลึก ความเป็นปริมาตร และความเหมือนจริงในธรรมชาติให้ปรากฏ โดยยังคงเนื้อหาของงานด้วยเรื่องของคริสต์ศาสนา ตามความเชื่อที่สืบทอดมาก่อนหน้ายุคสมัยนี้เป็นสำคัญ มีรูปแบบที่มุ่งแสดงอารมณ์ที่ครุ่นคิด นิ่งสงบและแฝงปรัชญาอย่างลึกซึ้ง

15. บาโรก (BAROQUE) แบบอย่างของศิลปกรรมในยุโรป มีความนิยมนับแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 สืบต่อจากสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ และสมัยลัทธิเกินพอดี (MANNERISM) และสิ้นสุดลงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เมื่อศิลปะแบบโรโกโก (ROCOCO) เป็นที่นิยมขึ้นแทนที่ มีรูปแบบที่แสดงออกซึ่งความเคลื่อนไหว ตื่นร่น ความเป็นธรรมชาติและอารมณ์อันพลุ่งพล่าน ฯลฯ ใช้วิธีการสร้างงานแบบสัจนิยม (REALISM) โดยการลวงตาด้วยเส้น สีและบรรยากาศ หรือรูปทรงที่บิดผันจนเกินงาม และความประณีตบรรจงจนเกินขอบเขต นิยมความโอ้อ่า หรุหระ มีอำนาจยิ่งใหญ่ คำนึงถึงเรื่องแสงเงา ปริมาตรที่บิดกับความว่างเปล่า แสดงความขัดแย้งของเส้นตรงกับเส้นโค้ง และการยกเยื้องของพื้นระนาบ (PLANE) กับผัง (PLAN) แหล่งกำเนิดของศิลปกรรมสมัยบาโรกอยู่ที่ใดไม่แน่ชัด แต่เจริญรุ่งเรือง และมีบทบาทสำคัญที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี จากนั้นจึงแพร่ความนิยมออกไปตามประเทศต่าง ๆ

16. โรโกโก (ROCOCO) แบบอย่างศิลปะสมัยหนึ่งของยุโรปในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีแหล่งกำเนิดและรุ่งเรืองในราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 แห่งฝรั่งเศส และมีอิทธิพลต่อราชสำนักต่าง ๆ ทั่วไปในยุโรปขณะนั้น จนเสื่อมความนิยมลงพร้อมกับการล่มสลายของราชวงศ์บูร์บองของฝรั่งเศส และการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ปีค.ศ. 1789 จุดสำคัญของศิลปะโรโกโกอยู่ที่การตกแต่ง และการประดิษฐ์ลวดลายประดับอาคารและอื่น ๆ โดยได้รับอิทธิพลจากศิลปะบาโรกของอิตาลี ซึ่งเข้ามาพร้อมกับการสร้างพระราชวังแวร์ซายในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ช่างชาวฝรั่งเศสได้ดัดแปลงให้มีความละเอียด โอ้อ่า หรุหระ ตลอดจนการใช้เส้นและรูปทรงที่โค้งฉวัดเฉวียน แต่ยังคงความแข็งแรง แน่นทึบของมวลปริมาตรอยู่ผสมผสานกับความนุ่มนวล อ่อนหวาน บอบบาง และน่ารักยิ่งขึ้น เป็นบรรยากาศของความฝัน ความรื่นเริงสุขสันต์และความหรุหระ โดยแท้

17. นวศิลป์ (ART NOUVEAU) รูปแบบของศิลปะประยุกต์ที่เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และแพร่หลายทั่วยุโรปและอเมริกา นิยมใช้เส้นที่อ่อนหวาน สละสลวย คดโค้งและซับซ้อน โดยได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติเป็นแนวคิดในการออกแบบ ซึ่งมีลวดลายเป็นเชิงลายเส้น ผลงานมีปรากฏทั่วไปทั้งการตกแต่งสถาปัตยกรรม เครื่องเรือน ตลอดจนเครื่องใช้ไม้สอยทั่วไป นิยมนำวัสดุที่แสดงความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม เป็นหลักและกระจกมาใช้

บรรณานุกรม

- กันยาบดี. เรียบเรียง. "นางอันเป็นที่รักของกษัตริย์ศิลป์ิน". กรุงเทพฯ: บ้านทีกสยาม, 2539.
- _____. "หมายเหตุ: เมื่อแผ่นดินร้องไห้". กรุงเทพฯ: บ้านทีกสยาม, 2539.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. พระราชวังบางปะอิน. กรุงเทพฯ: ศิริมิตรการพิมพ์, 2523.
- กิตติ วัฒนมหาคม. "วังเจ้า วังเดิม". กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร, 2537.
- คาร์ล ชอกค์. ท้องถิ่นสยามยุคพระพุทธรเจ้าหลวง. แปลโดยเสถียร พันธรังษีและอัมพร ทีชะระ,
จากหนังสือ TEMPLES AND ELEPHANTS, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ศิลปวัฒนธรรม, 2529.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ไกลบ้าน. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2508.
- เจฟฟรี ไลน์สตัน. จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์ พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: พิษณุโลก
การพิมพ์, 2532.
- ชัย เรื่องศิลป์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325-2453 ด้านสังคม. กรุงเทพฯ: อมรรการพิมพ์, 2517.
- ซาลี เอี่ยมกระสินธุ์. ร.5 กับกรุงสยาม. กรุงเทพฯ: โอเดียมสโตล์, 2530.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อน
เสวยราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ร.7) โปรดเกล้าพิมพ์พระราชทานงานศพสมเด็จพระ
พระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์. พระนคร: โสภณพิพรรฒ
ธนากร, 2473.
- _____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5. พระนคร: โรงพิมพ์จำลองศิลป์, 2494.
- ธงทอง จันทรางศุ และคณะผู้จัดทำหนังสือ "ของสวยของดีครั้งแผ่นดินพระพุทธรเจ้าหลวง" พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2529.
-

-
- นิสมล สุขเสริม. คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือ "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า". พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2529.
- แน่น้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว. "สถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวัง". พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนัก
ราชเลขาธิการ, 2531.
- ประมวลภาพพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2494.
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. พระมหากษัตริย์คุณอันล้ำเกล้าฯ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516.
- พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2472.
- พิสิทธิ์ ทับทอง. คณะกรรมการจัดทำหนังสือ "สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้ากรุงสยาม".
กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์, 2534.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทเพื่อนพิมพ์ จำกัด, 2531.
- ริเวอร์ บุ๊คส์. สมุดภาพรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535.
- ศรีเสาวภาคย์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. จดหมายเหตุระยะทางเสด็จประพาสในรัชกาลที่ 5
เสด็จประพาสไทรโยคครั้งที่สอง ปีชวด สัมฤทธิศก พ.ศ. 2431. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2463.
- ศิลปากร, กรม. การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รศ. 116 เล่ม 1.
กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, 2524.
- _____. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2515.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์, 2528.
- หรั่ง รอดรัตน์. จดหมายเหตุการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากยุโรปหลัง
รศ.126 (พ.ศ. 2450). พระนคร: โรงพิมพ์มิตรเจริญ, 2503.
-

อภิรักษ์ โปษยานนท์, ดร. "จิตรกรรมและประติมากรรมแบบตะวันตกในราชสำนัก เล่ม 1-2".
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536.

เอนก นาวิกมูล. ประมวลภาพพระปิยมหาราช. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงแดด, 2532.
